

NBP

Narodowy Bank Polski

Październik 2020 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r.

Październik 2020 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r.

Spis treści

Synteza	6
Informacje wstępne	16
1. Wpływ epidemii COVID-19 na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego	17
1.1. Płatności gotówkowe	17
1.1.1. Pieniądz gotówkowy poza kasami banków	17
1.1.2. Wielkość pobrań gotówki i struktura nominalowa gotówki	19
1.1.3. Wypłaty gotówki z bankomatów	24
1.1.4. Bezpieczeństwo sanitarne gotówki	25
1.1.5. Problemy operatorów bankomatów	25
1.1.6. Przypadki braku przyjmowania płatności gotówkowych i komunikat Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 kwietnia 2020 r.	26
1.1.7. Pismo Prezesa Narodowego Banku Polskiego do Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2020 r. w sprawie przyspieszenia prac nad wprowadzeniem do ustawy o usługach płatniczych przepisu zobowiązującego do akceptowania gotówki	28
1.1.8. Stanowisko Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie braku akceptowania płatności gotówkowych	28
1.2. Płatności bezgotówkowe	28
1.2.1. Działania informacyjne i promocyjne Rządu RP i innych podmiotów	28
1.2.2. Płatności bezgotówkowe w liczbach	29
1.2.3. Zmiany w strukturze branżowej zakupów i płatności	31
1.2.4. Zwiększenie częstotliwości płacenia w formie bezgotówkowej	33
1.3. Funkcjonowanie systemów płatności wysokokwotowych	33
1.4. Funkcjonowanie systemów płatności detalicznych i schematów płatniczych	35
2. Podmioty funkcjonujące w systemie płatniczym lub mające wpływ na jego funkcjonowanie	36
3. Systemy płatności	39
3.1. Systemy płatności wysokokwotowych	39
3.1.1. System SORBNET2	39
3.1.2. System TARGET2-NBP	45
3.2. Systemy płatności detalicznych	51
3.2.1. System Elixir	51
3.2.2. System Euro Elixir	53
3.2.3. System Express Elixir	57
3.2.4. System BlueCash	61
3.2.5. System BLIK	65
3.2.6. Krajowy System Rozliczeń	70
3.3. Porównanie systemów płatności pod kątem średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia	75
4. Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	78
4.1. Grupa KDPW	78
4.1.1. Systemy rozliczeń papierów wartościowych prowadzone przez KDPW_CCP S.A.	78
4.1.2. System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW S.A.	80

4.2. System SKARBNET4	83
4.3. IRGiT SRF	84
5. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego	86
5.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze	86
5.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek	87
5.1.2. Pośrednicy finansowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe	89
5.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych	91
5.2. Schematy płatnicze	93
5.3. Bankomaty	95
5.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze	101
5.5. Punkty <i>cash back</i>	107
6. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	110
6.1. Rachunki bankowe	110
6.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze	112
6.2.1. Karty płatnicze	113
6.2.2. Polecenie przelewu	122
6.2.3. Polecenie zapłaty	123
6.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego	124
6.2.4.1. Billon	124
6.2.4.2. Revolut	125
6.2.5. Innowacyjne instrumenty płatnicze	126
6.3. Polityka opłat w zakresie rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych	132
6.3.1. Płatności detaliczne dla osób fizycznych	132
6.4. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych	133
7. Pieniądz bezgotówkowy i gotówkowy	143
8. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego	147
8.1. Działania Rady ds. Systemu Płatniczego	147
8.2. Zagadnienia prawne	148
8.2.1. Rozporządzenie delegowane Komisji 2018/389 z dnia 27 listopada 2017 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych bezpiecznych otwartych standardów komunikacji	148
8.2.2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/518 z dnia 19 marca 2019 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 w odniesieniu do niektórych opłat za płatności transgraniczne w Unii i opłat za przeliczenie waluty	149
8.2.3. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 7 kwietnia 2020 r. w sprawie określenia innych terminów wykonania niektórych obowiązków sprawozdawczych i informacyjnych	151
8.2.4. Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowego zakresu informacji oraz rodzaju i formy dokumentów dołączanych do wniosku o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej (projekt z dnia 26 sierpnia 2019 r.)	151

8.2.5. Bieg terminów w postępowaniach administracyjnych w związku z ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego, a następnie stanu epidemii z powodu COVID-19	152
8.2.6. Konsultacje dotyczące strategii płatności detalicznych dla UE (<i>Consultation on a retail payments strategy for the EU</i>)	153
8.2.7. Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku	155
8.2.8. Nowelizacja rozporządzenia EMIR (<i>European Market Infrastructure Regulation</i>) i prace nad aktami wykonawczymi do tej nowelizacji	155
8.2.9. Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie ram prawnych na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP (projekt rozporządzenia CCPRR)	156
8.2.10. Raport Komisji Europejskiej z oceny wdrożenia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę (rozporządzenie 2015/751)	156
8.2.11. Rozpoczęcie przez Komisję Europejską przeglądu regulacji rozporządzenia CSDR	157
8.2.12. Ustawa z dnia 12 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej	157
8.2.13. Projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw	158
8.2.14. Nowelizacja Rozporządzenia (EU) nr 1409/2013 z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43)	159
8.3. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego	160
8.3.1. Wdrożenie płatności bezgotówkowych w administracji	160
8.3.2. Zwiększanie sieci akceptantów elektronicznych instrumentów płatniczych w punktach handlowo-usługowych	161
8.4. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego	162
8.4.1. Działania na rzecz zapewnienia dostępu do usług bankowych osobom z niepełnosprawnościami	162
8.4.2. Działania na rzecz zwiększenia dostępu do gotówki	163
8.5. Działania na rzecz SEPA	164
8.5.1. Działania związane z paneuropejskim poleceniem przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT)	164
8.5.2. Działania związane z paneuropejskim poleceniem zapłaty – SEPA Direct Debit (SDD)	164
9. Działania w zakresie nadzoru nad systemem płatniczym	165
9.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności	165
9.2. Działania w zakresie nadzoru nad schematami płatniczymi	166
9.3. Działania w zakresie wydawania przez Prezesa NBP opinii ws. krajowych instytucji płatniczych	167
9.4. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych	168
9.4.1. Wydawanie opinii	168
9.4.2. Pozostałe działania	168

9.5. Działania w zakresie bezpieczeństwa i odporności cybernetycznej infrastruktury rynku płatniczego	169
10. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego	171
10.1. Analiza NBP pt. „Dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów płatności – analiza wybranych aspektów prawnych”	171
10.2. Badanie pt. „Sytuacje, w których przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego”	173
10.3. Badanie pt. „Zachowania finansowe w czasach koronawirusa – obrót bezgotówkowy”	174
10.4. Badanie pt. „Zwyczaje płatnicze Polaków w roku 2019”	175
10.5. Badanie pt. „Wpływ pandemii COVID-19 na zwyczaje płatnicze konsumentów”	175
10.6. Raport ZBP - InfoSenior 2020	176
10.7. Badanie pt. „Polacy otwarci na biometrię w płatnościach”	177
Wykaz stosowanych skrótów	178
Spis schematów	182
Spis wykresów	183
Spis tabel	188

Synteza

„Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego” jest cyklicznym materiałem, przygotowywanym przez Departament Systemu Płatniczego, stanowiącym dla Zarządu NBP podstawę do dokonania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych, tj. realizacji zadania określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹.

W „Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r.”, zwanej dalej „Ocena”, przedstawiono główne fakty i wydarzenia, które miały miejsce w ramach funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I połowie 2020 r., jak również dane statystyczne odzwierciedlające rozwój systemu płatniczego w Polsce w tym okresie oraz jego poziom na koniec czerwca 2020 r.²

Ze względu na wybuch epidemii koronawirusa (COVID-19) w analizowanym okresie, w prezentowanym materiale zamieszczony został dodatkowy rozdział opisujący wpływ epidemii na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego. Rozdział ten uwzględnia następujące aspekty:

1. płatności gotówkowe i pieniądź gotówkowy. W tym obszarze należy zaznaczyć, że na koniec czerwca 2020 r. pieniądź gotówkowy w obiegu poza kasami banków osiągnął wartość 283,2 mld zł (tj. wzrósł w stosunku do końca 2019 r. aż o 59,1 mld zł, tj. o 26,4%). Głównym celem zwiększonych wypłat gotówki był jednak nie cel transakcyjny, zwłaszcza w pierwszym okresie epidemii, ale cel tezauryzacyjny i przezornościowy, wynikający z obaw klientów banków przed sytuacją kryzysową. Ponadto, wobec pojawiających się w mediach sygnałów o tym, że w trakcie epidemii część społeczeństwa nie mogła dokonać płatności za niezbędne towary lub usługi banknotami lub monetami emitowanymi przez NBP, a tym samym nie mogła zaspokoić swoich podstawowych potrzeb, takich jak zakup żywności czy leków, w dniu 10 kwietnia 2020 r. NBP wydał apel do przedsiębiorców o powszechne akceptowanie banknotów i monet, będących prawnymi środkami płatniczymi na terytorium RP³. Powyższy apel NBP przyczynił się do zatrzymania problemów związanych z brakiem akceptacji gotówki.
2. płatności bezgotówkowe. Organizacje płatnicze przyspieszyły planowane już wcześniej i zaakceptowane przez Prezesa NBP w 2018 r. zmiany w zasadach funkcjonowania schematów płatniczych, zwiększając w okresie marzec-kwiecień 2020 r. limit transakcji zbliżeniowych bez konieczności podawania kodu PIN z 50 zł do 100 zł. Błędna interpretacja przez media wypowiedzi przedstawiciela Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) o potrzebie mycia rąk po kontakcie z banknotami sprawiła, że również w Polsce, m.in. ze strony przedstawicieli rządu, a następnie samych sklepów pojawiły się rekomendacje płacenia w sposób bezgotówkowy. W związku z zamknięciem dużej liczby stacjonarnych placówek handlowo-usługowych w pierwszym okresie pandemii, jak również z obawy przed zarażeniem w funkcjonujących takich placówkach, wzrosło zainteresowanie konsumentów zakupami w internecie oraz liczba płatności za takie zakupy. Zwiększyła się ponadto liczba kas samoobsługowych i terminali POS w punktach handlowo-

¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 1810.

² Niezależnie od półrocznej Oceny, NBP przygotowuje i publikuje kwartalne informacje: o rozliczeniach i rozrachunkach międzybankowych, gdzie są prezentowane informacje i dane dotyczące systemów płatności, oraz o kartach płatniczych.

³ Komunikat „NBP apeluje o powszechne akceptowanie płatności gotówkowych”: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosci/wiadomosci_2020/10042020dsp.html

usługowych, jak również sklepów internetowych akceptujących płatności kartami płatniczymi, zaś firmy kurierskie wyposażały kurierów w terminale do obsługi kart płatniczych z uwagi na zwiększone zapotrzebowanie klientów sklepów internetowych na płatności bezgotówkowe.

Według danych Narodowego Banku Polskiego liczba terminali POS na koniec czerwca 2020 r. w porównaniu do grudnia 2019 r. wzrosła o 7,5% do poziomu prawie 975 tys. W I półroczu 2020 r. liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS w stosunku do grudnia 2019 r. zwiększyła się do poziomu 707 tys. placówek, co stanowi wzrost o 10%. Mimo wzrostu liczby punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS liczba transakcji kartowych w terminalach POS w całym analizowanym półroczu spadła o 8,5% do poziomu 2,6 mld transakcji, co było wynikiem zmniejszonej liczby zakupów z uwagi na zamknięcie fizycznych punktów handlowo-usługowych w pierwszym okresie pandemii. Spadła również wartość tych transakcji o 6,4% do poziomu ok. 164 mld zł.

Wzrosła liczba sklepów internetowych oferujących możliwość płacenia kartą. Na koniec czerwca 2020 r. tego typu placówek było 55,8 tys. W porównaniu do końca grudnia 2019 r. liczba takich sklepów wzrosła o 8,8%. W ślad za tym wzrosła liczba transakcji kartowych przeprowadzanych w sklepach internetowych. W I półroczu 2020 r. rozliczono ich 66,7 mln. Oznacza to wzrost w porównaniu z II półroczem 2019 r. o 7,4%. Z kolei w porównaniu z I półroczem 2019 r. oraz I półroczem 2018 r. liczba transakcji kartowych przeprowadzanych w sklepach internetowych zwiększyła się odpowiednio o 31,9% oraz o 97,9%. W I półroczu 2020 r. wzrosła także wartość transakcji przeprowadzanych w sieci Internet z wykorzystaniem karty płatniczej. Łączna wartość transakcji bez fizycznej obecności karty wzrosła o 19,8% do poziomu 9 mld zł. Porównując wartość przeprowadzonych transakcji na przestrzeni I półrocza 2020 r. do analogicznego okresu sprzed roku i dwóch lat, zaobserwowano wzrost odpowiednio o 35,7% i 75,6%.

W zakresie dotyczącym liczby wydanych kart płatniczych w minionym półroczu liczba tych kart wzrosła do poziomu 43,3 mln sztuk - uległa zwiększeniu o ponad 351 tys. szt. (wzrost o 0,8%). Z kolei w I półroczu 2020 r., w porównaniu do półrocza poprzedzającego, spadła zarówno liczba, jak i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. Liczba bezgotówkowych transakcji kartowych wyniosła 2,796 mld, czyli była mniejsza o 243,9 mln transakcji niż w półroczu poprzedzającym (spadek o 8%). Porównując jednakże liczbę transakcji bezgotówkowych z okresem analogicznym w 2019 r. oraz 2018 r., odnotowano wzrost odpowiednio o 4,3% oraz o 26,4%. Wartość transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych w I półroczu 2020 r. przy użyciu kart wyniosła 187,5 mld zł, czyli w porównaniu do poprzedniego półrocza była mniejsza o 11 mld zł (spadek o 5,5%). Średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej transakcji kartowej wyniosła 67 zł (w II półroczu 2019 r. - 65,3 zł). W zakresie dotyczącym kart zbliżeniowych, w minionym półroczu takimi kartami dokonano 2,4 mld transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości wynoszącej 138,8 mld zł. Liczba płatności zbliżeniowych w stosunku do poprzedzającego półrocza była mniejsza o 133,1 mln transakcji (spadek o 5,3%). Warto podkreślić, że udział płatności kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych w I półroczu 2020 r. wyniósł aż 92%.

Z kolei liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych prowadzonych przez banki w minionym półroczu wzrosła i wyniosła 43,6 mln. W porównaniu do liczby rachunków na koniec grudnia 2019 r. (42,7 mln) był to wzrost o 0,8 mln, czyli o 2%. Wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym zmalał z poziomu 108,0 transakcji w II półroczu 2019 r. do poziomu aż 102,5 transakcji w I półroczu 2020 r. Zatem wzrostowi liczby rachunków bankowych towarzyszył równocześnie spadek aktywności użytkowników w przeliczeniu na jeden rachunek, który wyniósł

5,5 transakcji, czyli o 5,1%. Na taki spadek liczby transakcji główny wpływ miał spadek liczby transakcji kartowych.

3. funkcjonowanie systemów płatności wysokokwotowych. W I półroczu 2020 r. działania prowadzone w obszarze systemu SORBNET2 koncentrowały się m.in. na zapewnieniu sprawnego i niezakłóconego działania systemu w sytuacji epidemii COVID-19. W czasie trwania epidemii, wychodząc naprzeciw potrzebom uczestników systemu SORBNET2, podjęto decyzję o zwiększeniu liczby tzw. sesji optymalizacyjnych w ramach kolejki zleceń z 3 do 6. W marcu 2020 r. wprowadzono uproszczony tryb awaryjny przekazywania międzybankowych zleceń płatniczych. W I półroczu 2020 r. w systemie SORBNET2 odnotowano spadek liczby zrealizowanych zleceń o 6,5% oraz średniej dziennej liczby zleceń o 5%. Rozrachunek w systemie SORBNET2 przebiegał sprawnie także pomimo 7-krotnego obniżenia stopy rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 0,5% od dnia 30 kwietnia 2020 r.⁴ Należy także zaznaczyć, że sytuacja niepewności i ograniczeń związanych z epidemią COVID-19 była jednym z czynników przesunięcia przez EBC o 12 miesięcy, daty konsolidacji systemu TARGET2 i platformy T2S planowanej pierwotnie na listopad 2021 r., co wydłuży również odpowiednio prace projektowe w ramach NBP i polskich uczestników systemu TARGET2.
4. funkcjonowanie systemów płatności detalicznych i schematów płatniczych. Operatorzy nadzorowanych przez Prezesa NBP systemów płatności i organizacji płatniczych prowadzących schematy płatnicze potwierdzili podjęcie niezbędnych działań zapewniających pełną funkcjonalność systemową, także w warunkach rozprzestrzeniania się koronawirusa oraz szczegółowo poinformowali o zakresie tych działań. Podmioty te skutecznie reagowały na wybuch oraz rozwój epidemii i nie zaistniały zagrożenia dla sprawności i bezpieczeństwa nadzorowanych systemów i schematów. Rozliczanie, rozrachunek oraz przeprowadzanie transakcji płatniczych były zatem realizowane terminowo i bez jakichkolwiek zakłóceń powiązanych z epidemią.

Poza działaniami podejmowanymi w celu zapewnienia bezpiecznego i sprawnego funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w warunkach epidemii koronawirusa, wśród najistotniejszych dla systemu płatniczego w I połowie 2020 r. zdarzeń należy wymienić:

1. wdrożenie, z dniem 1 czerwca 2020 r., wersji 8.0 systemu SORBNET2, obejmującej szereg zmian usprawniających jego funkcjonowanie, w tym: zmianę godzin i zwiększenie częstotliwości uruchamiania mechanizmu optymalizacji kolejki, dodanie informacji na temat wysokości istniejących blokad, dodanie w warunkach wyszukiwania transakcji podziału komunikatów oraz rozszerzenie podglądu kolejki z 5 do 8 dni roboczych,
2. podniesienie przez organizacje kartowe, z 50 zł na 100 zł, limitu płatności kartowej zbliżeniowej bez podawania kodu PIN,
3. wejście w życie, z dniem 1 lutego 2020 r., ustawy z dnia 12 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej. Zgodnie z ww. ustawą m.in. rozszerzono zakres systemów płatności możliwych do wykorzystania do przekazywania składek na ubezpieczenia społeczne na wszystkie systemy płatności w rozumieniu ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru na tymi systemami.

⁴ https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/files/rpp_2020_03_17.pdf
<https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy.htm>

4. udzielenie KDPW S.A. przez KNF w dniu 3 marca 2020 r. zezwolenia na prowadzenie działalności jako centralny depozyt papierów wartościowych na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych. Autoryzacja potwierdziła gotowość do świadczenia przez KDPW usług zgodnych z unijnymi standardami na terenie całej UE, w tym rejestrowania i przechowywania instrumentów finansowych oraz dokonywania rozrachunku transakcji.
5. wejście w życie, z dniem 1 stycznia 2020 r., nowelizacji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji, dotyczącej procedur i organów związanych z udzielaniem zezwolenia CCP oraz wymogów w zakresie uznawania CCP z państw trzecich, świadczących usługi rozliczeniowe na terytorium Unii Europejskiej,
6. w zakresie działań dotyczących bezpieczeństwa i odporności cybernetycznej i infrastruktury rynku płatniczego – zakończenie drugiej edycji badania ankietowego dotyczącego odporności cybernetycznej, zgodnie z wytycznymi Europejskiego Banku Centralnego. Przedmiotowe badanie dotyczyło: systemowo ważnych systemów płatności, tj. systemu SORBNET2, systemu Elixir i Euro Elixir, systemu rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 oraz systemów rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych. W wyniku wniosków sformułowanych po zakończeniu drugiej edycji badania ankietowego, a także w związku z przyjęciem przez Zarząd NBP w październiku 2019 r. zmian w *Polityce sprawowania przez Narodowy Bank Polski nadzoru systemowego w zakresie systemu płatniczego*, polegających na uzupełnieniu stosowanych standardów nadzorczych o przyjęte przez EBC w 2018 r. *Wymagania nadzorcze w zakresie odporności cybernetycznej dla infrastruktur rynku finansowego* (CROE), w styczniu 2020 r. rozpoczęto ocenę zgodności systemowo ważnego systemu płatności SORBNET2 pod kątem realizacji ww. wymagań.
7. w zakresie działań dotyczących nadzoru nad systemami płatności wydanie przez Prezesa NBP jednej decyzji dotyczącej zezwolenia na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania Systemu Płatności BLIK,
8. w zakresie działań dotyczących nadzoru nad schematami płatniczymi wydanie przez Prezesa NBP jednej decyzji dotyczącej zezwolenia na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania Schematu Płatniczego BLIK, polegających na wprowadzeniu możliwości inicjowania transakcji płatniczych w terminalach POS z wykorzystaniem technologii zbliżeniowej, we współpracy z systemem kart płatniczych Mastercard.

Równocześnie w I połowie 2020 r. miały miejsce zdarzenia mogące mieć pośredni wpływ na system płatniczy w Polsce oraz podjęto szereg działań, które będą miały istotny wpływ na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w najbliższej przyszłości. Należą do nich w szczególności:

1. rozpoczęcie stosowania, od dnia 19 kwietnia 2020 r., wybranych przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/518 z dnia 19 marca 2019 r. zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 924/2009 w odniesieniu do niektórych opłat za płatności transgraniczne w Unii i opłat za przeliczenie waluty. Głównym celem rozporządzenia jest zniesienie utrzymujących się w niektórych państwach wysokich kosztów wewnątrzunijnych transgranicznych transakcji płatniczych wykonywanych w walucie euro. Przepisy, które stosuje się od dnia 19 kwietnia 2020 r.,

dotyczą obowiązków informacyjnych związanych z opłatami pobieranymi z tytułu oferowania usługi przeliczania walut w przypadku dokonywania transakcji płatniczych opartych o kartę oraz polecenia przelewu.

2. przeprowadzenie przez Komisję Europejską, w okresie od dnia 3 kwietnia do dnia 26 czerwca 2020 r., konsultacji zagadnień związanych ze strategią rozwoju płatności detalicznych dla UE (*Consultation on a retail payments strategy for the EU*). Wyniki tych konsultacji zostały wykorzystane przez Komisję Europejską w celu przygotowania i opublikowania w dniu 24 września 2020 r. strategii UE w zakresie rozwoju płatności detalicznych⁵. Tematy objęte zakresem konsultacji dotyczyły głównie dalszego rozwoju płatności oraz infrastruktury płatniczej w wymiarze transgranicznym, w tym możliwości rewizji przepisów dyrektywy SFD⁶ w zakresie związanym z dostępem niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów płatności, jak również ewentualnego wprowadzenia prawnego obowiązku w zakresie przystępowania dostawców usług płatniczych do schematu SEPA Instant Credit Transfer (SCT Inst.).
3. wydanie, w dniu 29 czerwca 2020 r., przez Komisję Europejską raportu z przeglądu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę. Raport wypełnił nałożony na KE obowiązek przedstawienia skutków wdrożenia ww. rozporządzenia. Główne wnioski płynące z raportu obejmowały m.in: brak potrzeby na obecnym etapie wprowadzania zmian w rozporządzeniu 2015/751 (w tym brak proponowania przez KE postulowanej przez niektóre środowiska, m.in. akceptantów, dalszej obniżki wysokości opłat interchange przy płatnościach kartowych), gdyż stwierdzono spadek opłaty interchange dla kart konsumenckich, który spowodował obniżkę opłat akceptantów za płatności kartą, a ostatecznie przyczynił się w pewnym stopniu do poprawy jakości usług dla konsumentów. Ponadto, stwierdzono poprawę integracji rynku spowodowaną zwiększonym wykorzystaniem przez akceptantów usług agentów rozliczeniowych zlokalizowanych w innych państwach członkowskich oraz większą liczbą transgranicznych transakcji kartowych.
4. wydanie, w dniu 4 czerwca 2020 r., przez EBA opinii pt. „Opinion of the European Banking Authority on obstacles under Article 32(3) of the RTS on SCA and CSC” dotyczącej rozporządzenia delegowanego Komisji 2018/389 z dnia 27 listopada 2017 r. uzupełniającego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych i bezpiecznych otwartych standardów komunikacji. Opinia ta ma na celu doprecyzowanie, co należy rozumieć pod pojęciem „przeszkód w świadczeniu usług inicjowania płatności i usług dostępu do informacji o rachunku”, o których jest mowa w art. 32 ust. 3 ww. rozporządzenia.
5. rozpoczęcie przez Komisję Europejską przeglądu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w UE i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych oraz zmiany dyrektywy 98/26/WE, dyrektywy 2014/65/UE oraz rozporządzenia (UE) Nr 236/2012 (CSDR). Na prośbę Komisji Europejskiej Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (ESMA)

⁵ *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Retail Payments Strategy for the EU*, z dnia 24 września 2020 r., znak COM(2020) 592, https://ec.europa.eu/finance/docs/law/200924-retail-payments-strategy_en.pdf

⁶ Dyrektywa 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. U. UE L 166 z 11.06.1998, str. 45 – 50 z późn. zm.).

przeprowadził konsultacje dotyczące określenia zagadnień, które powinny zostać objęte zakresem przeglądu rozporządzenia CSDR. W konsultacjach uczestniczyły również – za pośrednictwem EBC – krajowe banki centralne. W ramach tych konsultacji NBP, jako członek ESBC, przekazał swoje propozycje zmian w CSDR wynikające z doświadczeń nabytych w trakcie przeprowadzania ocen centralnych depozytów papierów wartościowych.

6. kontynuowanie prac legislacyjnych nad projektem ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw, mającej na celu implementację do polskiego porządku prawnego przepisów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającej dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniającą dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (V Dyrektywa AML). Zgodnie z tą dyrektywą, państwa członkowskie zostały zobowiązane do wprowadzenia w życie do dnia 10 stycznia 2020 r. przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania obowiązków ustanowionych w przedmiotowej dyrektywie. Projektowana ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw dotyczy, między innymi, kwestii możliwości akceptowania na terytorium RP płatności dokonywanych z wykorzystaniem anonimowych kart przedpłaconych wydanych w państwach trzecich oraz podwyższenia do kwoty 150 euro limitów dotyczących funkcjonowania instrumentów pieniądza elektronicznego.
7. kontynuowanie prac mających na celu przesunięcie terminu wejścia w życie rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku. Jako zasadniczą przyczynę przesunięcia terminu wskazano konieczność zapewnienia centralnym depozytom papierów wartościowych (oraz innym uczestnikom rynku) odpowiedniego czasu na wdrożenie odpowiednich dostosowań m.in. w systemach informatycznych, niezbędnych do prawidłowego wywiązywania się z wymogów dotyczących dyscypliny rozrachunku.
8. kontynuowanie prac nad projektem rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie ram prawnych na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP. W ramach prac rozpoczęto etap trialogów, czyli uzgodnień pomiędzy Komisją Europejską, Radą UE i Parlamentem Europejskim, dotyczących przyjęcia ostatecznej wersji projektu.
9. rozpoczęcie przez Komisję Europejską przeglądu regulacji rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w UE i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych oraz zmiany dyrektywy 98/26/WE, dyrektywy 2014/65/UE oraz rozporządzenia (UE) Nr 236/2012.
10. kontynuowanie prac nad nowelizacją rozporządzenia (EU) nr 1409/2013 z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43), w tym przeprowadzenie przez EBC w okresie od dnia 27 lutego do dnia 7 maja 2020 r. konsultacji publicznych; przewiduje się, że nowelizujące rozporządzenie, rozszerzające dotychczasowy zakres podmiotowy i przedmiotowy rozporządzenia, zostanie zatwierdzone przez Radę Prezesów pod koniec 2020 r., a pierwsze sprawozdania statystyczne będą przekazane w 2022 r.

Najważniejsze dane statystyczne odzwierciedlające rozwój polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r. w stosunku do poprzedniego półrocza są następujące:

1. w systemach płatności wysokokwotowych odnotowano:
 - w systemie SORBNET2 spadek liczby zrealizowanych zleceń o 6,5% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 8,7%,
 - w systemie TARGET2-NBP spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń odpowiednio o 3,1% i 3,3%,
2. w systemach płatności detalicznych odnotowano:
 - w systemie Elixir wzrost liczby zrealizowanych zleceń o 1,1% przy jednoczesnym spadku o 2,7% wartości%,
 - w systemie Euro Elixir spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń odpowiednio o 21,1% i 23,1%,
 - w Express Elixir, oferującym rozliczenie płatności natychmiastowych, wzrost liczby zrealizowanych zleceń o 48% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 19%,
 - w systemie BlueCash, oferującym rozliczenie płatności natychmiastowych, spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń odpowiednio o 26% i 30%,
 - w systemie BLIK kolejny wzrost liczby i wartości zrealizowanych zleceń, odpowiednio o 35% i 36%,
 - w systemie KSR spadek liczby i wartości zrealizowanych zleceń odpowiednio o 28% i 21%,
3. w systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych odnotowano:
 - w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. wzrost liczby operacji o 85,8% przy jednoczesnym spadku ich wartości o 2,6%,
 - w systemach rozliczeń transakcji w KDPW_CCP S.A. wzrost liczby transakcji o 83,1% przy jednoczesnym spadku ich wartości o 5,9%,
 - w systemie SKARBNET4 prowadzonym przez NBP:
 - spadek liczby transakcji bonami pieniężnymi NBP o 1,8% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 19,3%,
 - w I półroczu 2020 r., w odróżnieniu od czterech poprzednich półroczy, w których nie odnotowano transakcji bonami skarbowymi, zostało przetworzonych 731 transakcji bonami skarbowymi o łącznej wartości 108,3 mld zł,
4. w zakresie pozostałej infrastruktury polskiego systemu płatniczego odnotowano:
 - spadek liczby instytucji świadczących usługi płatnicze o 3,6% oraz spadek liczby ich placówek o 3,3%,
 - znaczące poszerzenie liczby placówek bankowych bez obsługi kasowej. Na koniec I półrocza 2020 r. 11 banków prowadziło 442 oddziały bez takiej obsługi.
 - wzrost liczby podmiotów KIP (Krajowe Instytucje Płatnicze) o 2,6%,
 - wzrost liczby podmiotów MIP (Małe Instytucje Płatnicze) o 17,8%,

- spadek liczby instytucji BUP (Biura Usług Płatniczych) o 5,6%,
 - spadek liczby bankomatów o 2,5%,
 - wzrost liczby akceptantów kart płatniczych, umożliwiających realizację płatności kartą płatniczą w terminalach POS i internecie o 12,3% w stosunku do poprzedniego półrocza,
 - wzrost liczby punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS o 10%,
 - wzrost liczby terminali POS o 7,5%,
 - wzrost liczby punktów handlowo - usługowych udostępniających wypłaty sklepowe *cash back* o 6%,
5. w zakresie rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych odnotowano:
- wzrost liczby rachunków bieżących osób fizycznych prowadzonych przez banki o 2%,
 - spadek średniej liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym o 5,5, do 102,5 transakcji, co oznacza spadek średniej aktywności użytkowników w przeliczeniu na jeden rachunek o 5,1%,
 - wzrost liczby wydanych kart płatniczych o 0,8% (do poziomu 43,3 mln), przy czym odnotowano spadek liczby wydanych kart kredytowych o 4,3%. Karta płatnicza była najczęściej wykorzystywanym przez posiadaczy rachunków bankowych instrumentem płatności bezgotówkowych, za pośrednictwem której zrealizowano ok. 62,6% wszystkich transakcji bezgotówkowych.
 - spadek liczby i wartości bezgotówkowych transakcji kartowych (odpowiednio o 8,5% i 6,4%),
 - wzrost liczby transakcji poleceniem przelewu o 6,4%,
 - znaczący spadek liczby transakcji poleceniem zapłaty o 36,7%,
 - wzrost liczby operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi o 11,4% przy jednoczesnym spadku ich wartości o 5,6% (według danych przekazanych przez banki),
 - spadek średniej wartości transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą o 15,3%,
6. w zakresie dotyczącym pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego odnotowano:
- wzrost pieniądza gotówkowego w obiegu poza kasami banków z poziomu 224,1 mld zł w grudniu 2019 r. do poziomu 283,2 mld zł w czerwcu 2020 r. (wzrost o 26,4%),
 - wzrost udziału gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 z 19,4% w grudniu 2019 r. do 20,3% w czerwcu 2020 r.,
 - kolejny spadek udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 z poziomu 52,3% w grudniu 2019 r. do poziomu 50,8% w czerwcu 2020 r.

Warto podkreślić, iż I półrocze 2020 r. to także okres dynamicznego rozwoju rynku innowacyjnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą karty zbliżeniowe i płatności mobilne. Polska należy do grona krajów o najwyższym poziomie użycia kart zbliżeniowych na świecie. Na koniec czerwca 2020 r. liczba kart płatniczych z funkcją zbliżeniową sięgnęła 37,6 mln, tj. była o 0,35 mln większa niż w grudniu 2019 r. Karty zbliżeniowe stanowiły 86,8% wszystkich kart płatniczych w Polsce, mając coraz wyższy udział w liczbie i wartości transakcji kartowych. W I półroczu 2020 r. udział transakcji kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych osiągnął poziom 92%. Należy dodać,

że od I półrocza 2019 r. 100% terminali POS jest przystosowanych do obsługi kart płatniczych z funkcją zbliżeniową. Oprócz kart zbliżeniowych bardzo dynamicznie oraz stale rozwijają się płatności mobilne (np. BLIK), stając się coraz bardziej powszechne. System BLIK umożliwia dokonywanie przy użyciu np. telefonów komórkowych czy tabletów płatności zarówno przez internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz pomiędzy użytkownikami telefonów komórkowych (P2P). Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonują transakcji w internecie (57%), dużą popularnością cieszą się też płatności typu (P2P), gdyż w ciągu I półrocza 2020 r. bardzo dynamicznie wzrosła ich liczba (o 59%) i wartość (o 68%), co jednoznacznie potwierdza rosnące zainteresowanie tego typu usługą.

Biorąc pod uwagę powyższe dane statystyczne oraz szczegółowe informacje i opinie zawarte w całym opracowaniu, można sformułować następujące najważniejsze oceny dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r.:

1. systemy płatności (SORBNET2, TARGET2-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK i KSR) funkcjonowały prawidłowo, zapewniając bezpieczne i sprawne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunków międzybankowych,
2. systemy rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych (w tym system prowadzony przez KDPW S.A., system SKARBNET4 prowadzony przez NBP i systemy rozliczeń prowadzone przez KDPW_CCP S.A.) funkcjonowały stabilnie,
3. rozwijała się infrastruktura umożliwiająca dokonywanie przez użytkowników płatności detalicznych, w szczególności:
 - rosła sieć akceptacji kart płatniczych, w szczególności punktów akceptujących karty z funkcją zbliżeniową,
 - miał miejsce dynamiczny rozwój zarówno systemu płatności natychmiastowych Express Elixir, umożliwiający klientom banków uczestniczących w tym systemie zrealizowanie przelewu do innego banku w sposób bardzo szybki (zwykle w kilka – kilkanaście sekund), jak również systemu BLIK rozliczającego płatności mobilne,
4. zmianie uległa liczba punktów i usług umożliwiających dostęp do gotówki:
 - zmalała sieć bankomatów, przy jednoczesnym spadku liczby i wartości wypłat gotówki,
 - spadły wypłaty gotówkowe w formach innowacyjnych wobec standardowych wypłat w kasach oddziałów banków lub kartą płatniczą w bankomatach, tj. poprzez wypłaty sklepowe (kartą płatniczą w punktach oferujących usługę *cash back*),
 - wzrosły wypłaty z bankomatów w ramach systemu BLIK z wykorzystaniem telefonu komórkowego,
5. w zakresie wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych:
 - wzrosła liczba kart płatniczych z funkcją zbliżeniową przy jednoczesnym spadku liczby płatności zbliżeniowych i wzroście ich wartości,
 - systematycznie rosła liczba poleceń przelewu, choć ich udział w ogólnej liczbie wszystkich transakcji bezgotówkowych zmalał w stosunku do II półrocza 2019 r.,

6. miał miejsce wzrost liczby rachunków bankowych oraz spadek średniej liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym - związany ze spadkiem liczby transakcji kartowych,
7. rósł stopień wykorzystania płatności mobilnych pomiędzy osobami fizycznymi (P2P) oraz miał miejsce kolejny wzrost liczby i wartości płatności bezgotówkowych w internecie w ramach systemu BLIK,
8. niepokojącym zjawiskiem jest wzrost liczby oszustw dokonywanych kartami płatniczymi według danych uzyskanych od banków, ale biorąc pod uwagę stosunkowo niski, utrzymujący się od kilku lat, udział procentowy oszustw w liczbie i wartości transakcji kartowych, również na tle innych krajów UE, wzrost ten nie powinien być oceniany jako generujący ryzyko.

Oprócz ww. głównych faktów i wydarzeń w ramach funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I połowie 2020 r., jak i danych statystycznych odzwierciedlających ten system, należy dodać, że prezentowany materiał zawiera również informacje o wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego.

W obecnej edycji materiału na szczególną uwagę zasługują następujące badania i analizy:

- analiza NBP pt. „Dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów płatności – analiza wybranych aspektów prawnych”,
- badanie pt. „Sytuacje, w których przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego”,
- badanie pt. „Zachowania finansowe w czasach koronawirusa – obrót bezgotówkowy”,
- badanie pt. „Zwyczaje płatnicze Polaków w roku 2019”,
- badanie pt. „Wpływ pandemii COVID-19 na zwyczaje płatnicze konsumentów”,
- raport ZBP – InfoSenior 2020,
- badanie pt. „Polacy otwarci na biometrię w płatnościach”.

Należy dodać, że funkcjonowanie systemu płatniczego w Polsce jest wypadkową działań i decyzji bardzo wielu podmiotów (najważniejsze z nich wskazano w rozdziale 2). Narodowy Bank Polski, realizując ustawowe zadanie organizacji rozliczeń pieniężnych, pełni w tym zakresie nie tylko funkcję regulacyjną, nadzorczą i operacyjną, ale i – wzorem innych banków centralnych - funkcję katalizatora zmian, która przejawia się m.in. w inicjowaniu lub wspieraniu działań wielu innych podmiotów i instytucji w zakresie systemu. Warto jednak pamiętać, iż przyjmując ww. rolę katalizatora zmian, NBP nie zawsze na wszystkie podejmowane decyzje i działania podmiotów w zakresie systemu płatniczego ma ostateczny wpływ.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej informacje i dane, funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r. należy ocenić pozytywnie.

Informacje wstępne

Narodowy Bank Polski przedstawia cykliczny materiał oceniający funkcjonowanie krajowego systemu płatniczego w I półroczu 2020 r. Materiał ten ma na celu przedstawienie kompleksowej informacji dotyczącej stanu i poziomu rozwoju poszczególnych elementów polskiego systemu płatniczego w ciągu omawianego półrocza oraz najistotniejszych prac i wydarzeń w tym zakresie. Sporządzenie *Oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego* stanowi podstawę dla realizacji ustawowego obowiązku Zarządu NBP, określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim⁷, tj. dokonywania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych.

Prezentowany materiał zawiera informacje i dane o:

1. wpływie epidemii COVID-19 na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego,
2. podmiotach funkcjonujących w systemie płatniczym lub mających wpływ na jego funkcjonowanie,
3. funkcjonowaniu systemów płatności, w tym: systemów SORBNET2 i TARGET2-NBP, prowadzonych przez NBP, systemów Elixir, Euro Elixir i Express Elixir, prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A., systemu BlueCash prowadzonego przez Blue Media S.A., systemu BLIK prowadzonego przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. oraz Krajowego Systemu Rozliczeń prowadzonego przez First Data Polska S.A.,
4. systemie rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., systemach rozliczeń papierów wartościowych prowadzonych przez KDPW_CCP S.A., systemach rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF prowadzonych przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. oraz systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 prowadzonym przez NBP,
5. pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
6. rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
7. poziomie rozwoju obrotu bezgotówkowego i gotówkowego,
8. działaniach podjętych przez NBP w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
9. działaniach podjętych przez NBP w zakresie nadzoru nad systemami płatności, schematami płatniczymi, systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych oraz usługą acquiringu,
10. wynikach wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego.

⁷ Dz. U. z 2019 r. poz. 1810.

1. Wpływ epidemii COVID-19 na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego

Wybuch epidemii koronawirusa (COVID-19) w Polsce i wprowadzane w związku z tą sytuacją ograniczenia i restrykcje spowodowały, że epidemia stała się wyzwaniem gospodarki, a tym samym swego rodzaju naturalnym stress testem dla obszaru funkcjonowania rozliczeń pieniężnych w sytuacji kryzysowej. W niniejszym rozdziale przedstawione zostały informacje związane z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego w aspekcie epidemii COVID-19, w tym działania podejmowane przez bank centralny, które spowodowały, iż w tym wyjątkowym i trudnym czasie system płatniczy, będący podstawą funkcjonowania gospodarki, funkcjonował bez zakłóceń.

1.1. Płatności gotówkowe

1.1.1. Pieniądz gotówkowy poza kasami banków

Wielkość pieniądza (podaż pieniądza) mierzona jest agregatami pieniężnymi. Podstawową miarą podaży pieniądza gotówkowego w wąskim ujęciu jest wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (znajdującego się poza kasami banków).

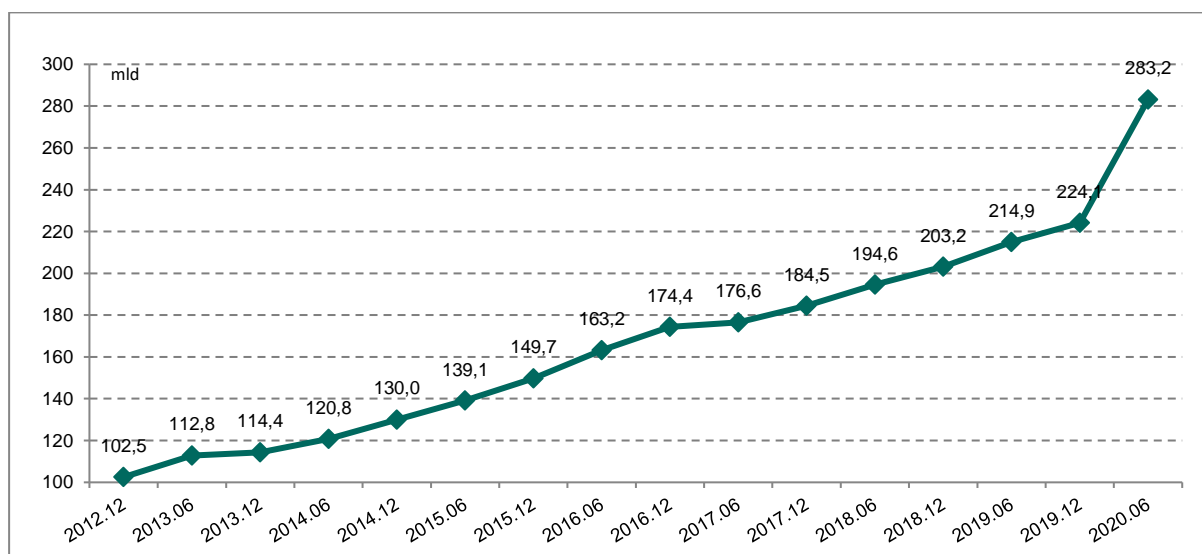
Według danych opublikowanych przez NBP⁸, pieniądz gotówkowy w obiegu poza kasami banków osiągnął na koniec marca 2020 r. wartość 252,6 mld zł (tj. wzrósł w marcu 2020 r. w stosunku do sytuacji sprzed roku o 21,3%⁹), na koniec kwietnia 2020 r. wartość 272,8 mld zł (tj. wzrósł w kwietniu 2020 r. w stosunku do sytuacji sprzed roku o 29,4%), na koniec maja 2020 r. wartość 279,1 mld zł (tj. wzrósł w maju 2020 r. w stosunku do sytuacji sprzed roku o 30,5%), a na koniec czerwca 2020 r. pieniądz gotówkowy w obiegu osiągnął wartość 283,2 mld zł (tj. wzrósł w czerwcu 2020 r. w stosunku do sytuacji sprzed roku o 31,8%).

Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) za okres od grudnia 2012 r. do czerwca 2020 r. według stanów na koniec danego półrocza przedstawiono na wykresie nr 1. Z kolei porównanie wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w pierwszej połowie 2019 r. i w pierwszej połowie 2020 r. według stanów na koniec poszczególnych miesięcy zostało pokazane na wykresie nr 2.

⁸ https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/m3.html

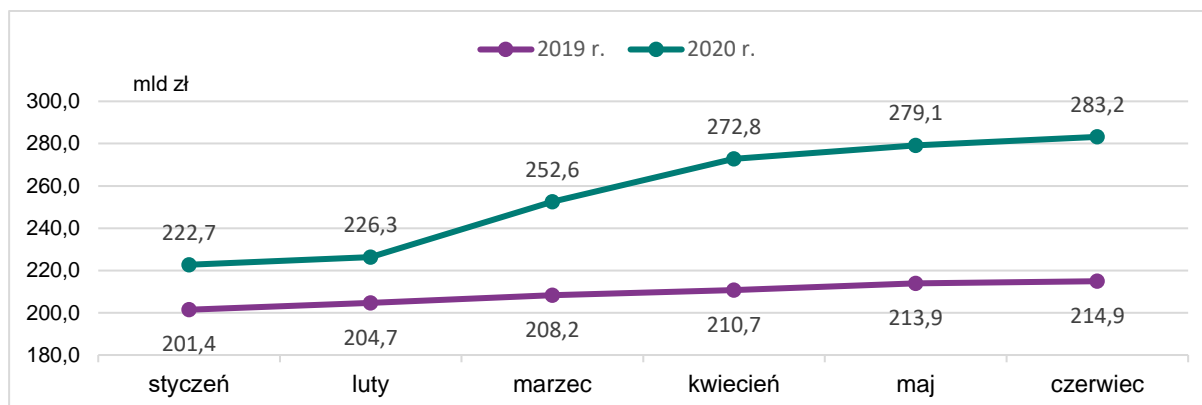
⁹ <https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/wskazniki/wykresy.html>

Wykres nr 1. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w latach 2012-2020 (w mld zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 2. Porównanie wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w pierwszej połowie 2019 r. i w pierwszej połowie 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP

Można wskazać następujące najistotniejsze przyczyny tak dużego wzrostu wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków):

- 1) zabezpieczanie się ludności w związku z przewidywanym kryzysem ekonomicznym w sytuacji utrzymywania się epidemii koronawirusa,
- 2) obawy klientów banków przed utratą w czasie epidemii dostępu do swoich oszczędności,

3) wycofywanie się klientów banków z lokat wskutek spadku oprocentowania tych lokat spowodowanego obniżkami stóp procentowych,

4) rozpoczynający się w czerwcu okres wyjazdów wakacyjnych.

Udział wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w agregacie podaży pieniądza M1 wzrósł z 19,4% w grudniu 2019 r. (czyli z najniższego dotąd w historii wskaźnika na koniec półrocza) do 20,3% w czerwcu 2020 r.

1.1.2. Wielkość pobrań gotówki i struktura nominalowa gotówki

W celu zapewnienia zwiększonych wypłat gotówki przez swoich klientów banki znacząco zwiększyły wartość pobieranych znaków pieniężnych z NBP, zwłaszcza w dwóch pierwszych miesiącach pandemii.

Średnia dzienna wartość pobranych z NBP banknotów i monet w marcu 2020 r. w stosunku do analogicznego miesiąca poprzedniego roku wzrosła z 807,8 mln zł do 1 791,1 mln zł, tj. aż o 121,7%. W kwietniu 2020 r. zanotowano również wzrost wartości pobrań: z 973,1 mln zł do 1 247,5 mln zł, tj. o 28,2%, w stosunku do kwietnia poprzedniego roku. Z kolei maj 2020 r. charakteryzował się spadkiem zapotrzebowania na banknoty i monety w porównaniu z zapotrzebowaniem odnotowanym przed rokiem. Średnia dzienna wartość pobrań spadła wówczas z 834,1 mln zł do 721,9 mln zł, tj. o 13,5% (tabela nr 1).

Tabela nr 1. Średnia dzienna wartość pobranych z NBP banknotów i monet w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tym samym okresem poprzedniego roku (w mln zł)

Wyszczególnienie	marzec	kwiecień	maj
2019 r.	807,8	973,1	834,1
2020 r.	1 791,1	1 247,5	721,9
zmiana 2020 r. / 2019 r. (wartość)	983,3	274,4	-112,2
zmiana 2020 r. / 2019 r. (%)	121,7%	28,2%	-13,5%

Źródło: opracowanie własne DES

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

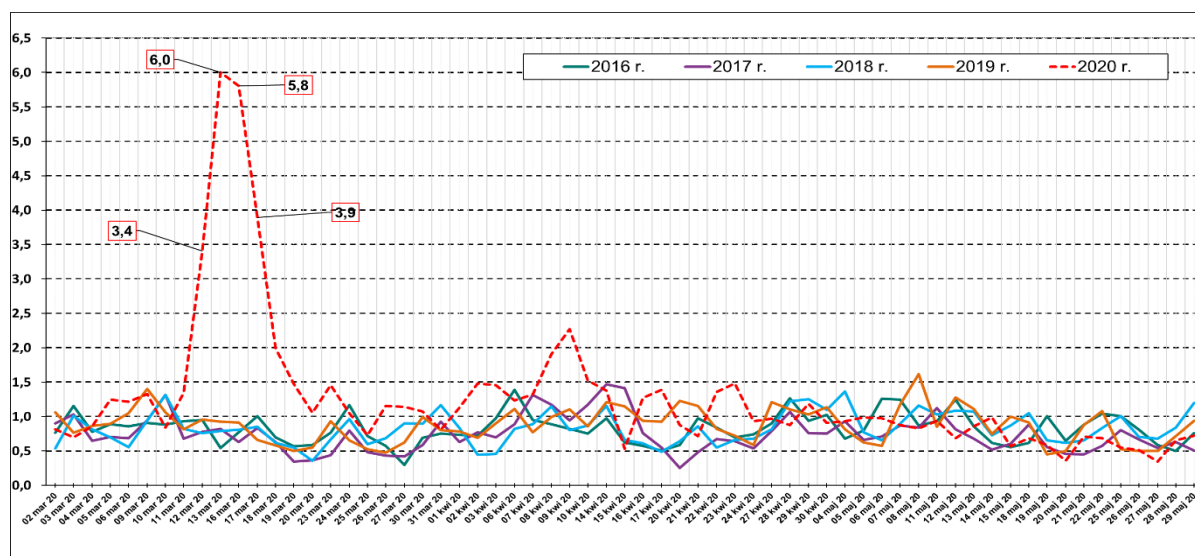
W okresie marzec – kwiecień 2020 r. w wyniku znacznego wzrostu wartości pobrań z NBP oraz spadku wartości odprowadzeń do NBP nastąpiła istotna zmiana wartości pieniądza gotówkowego w obiegu. Na koniec kwietnia 2020 r. wyniosła ona 289,3 mld zł i w ciągu 2 miesięcy wzrosła o 51,0 mld zł, tj. o 21,4%. Wzrost ten należy ocenić jako rekordowy. Przewyższał on wzrost wartości obiegu w ujęciu rocznym w ostatnich latach, który wyniósł w 2017 r. 5,9%, w 2018 r. 10,5%, a w 2019 r. 8,8%.¹⁰ Ostatecznie w I półroczu 2020 r. w stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku wartość pieniądza gotówkowego:

- pobranego przez banki z NBP wzrosła z 98,1 mld zł o 25,7% do 123,4 mld zł,
- odprowadzonego przez banki do NBP uległa obniżeniu z 89,5 mld zł o 27,0% do 65,3 mld zł.

¹⁰ Raport o obrocie gotówkowym w Polsce w 2019 r. (<https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/publikacje/gotowkowy/gotowkowy.html>). NBP, 2020 r.

Największą wartość pobrań zanotowano w okresie 12–17 marca 2020 r., a najwyższą dzienną wartość pobrań, około 6 mld zł, w dniu 13 marca 2020 r. (wykres nr 3).

Wykres nr 3. Wartość banknotów i monet pobranych z NBP w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tymi samymi okresami poprzednich lat (w mld zł)

Źródło: opracowanie własne DES

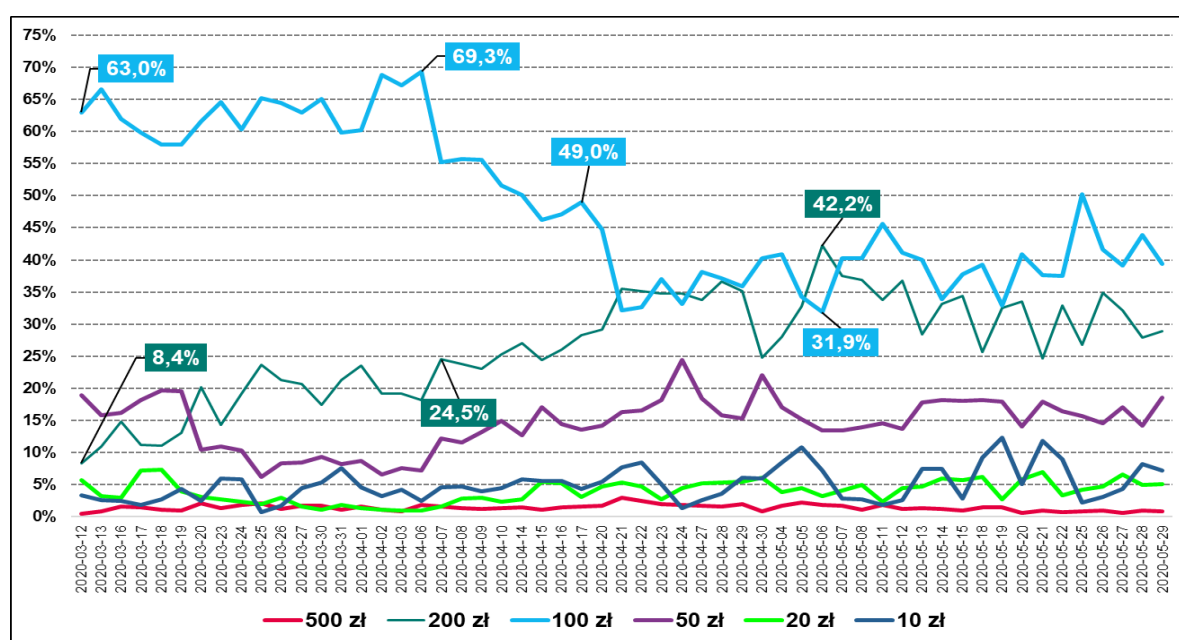
W przypadku poszczególnych wartości nominalnych banknotów powszechnego obiegu na koniec:

- marca 2020 r. w relacji do marca 2019 r. odnotowano zmianę przyrostu obiegu r/r w banknotach o wartości nominalnej: 500 zł wzrost o 63,0%, 200 zł wzrost o 23,9%, 100 zł wzrost o 19,2%, 50 zł wzrost o 21,1%, 20 zł wzrost o 9,6% i 10 zł wzrost o 7,5%,
- kwietnia 2020 r. w relacji do kwietnia 2019 r. odnotowano zmianę przyrostu obiegu r/r w banknotach o wartości nominalnej: 500 zł wzrost o 77,9%, 200 zł wzrost o 36,8%, 100 zł wzrost o 22,2%, 50 zł wzrost o 22,3%, 20 zł wzrost o 4,5% i 10 zł wzrost o 5,9%,
- maja 2020 r. w relacji do maja 2019 r. odnotowano zmianę przyrostu obiegu r/r w banknotach o wartości nominalnej: 500 zł wzrost o 80,9%, 200 zł wzrost o 42,6%, 100 zł wzrost o 21,1%, 50 zł wzrost o 20,7%, 20 zł wzrost o 2,2% i 10 zł wzrost o 5,8%,
- czerwca 2020 r. w relacji do czerwca 2019 r. odnotowano zmianę przyrostu obiegu r/r w banknotach o wartości nominalnej: 500 zł wzrost o 82,4%, 200 zł wzrost o 46,5%, 100 zł wzrost o 21,2%, 50 zł wzrost o 18,2%, 20 zł wzrost o 1,1% i 10 zł wzrost o 5,4%.

Zapoczątkowany w dniu 12 marca 2020 r. znaczny wzrost zapotrzebowania na pieniądź gotówkowy wynikał przede wszystkim ze wzmożonych wypłat gotówki dokonywanych przez konsumentów w kasach oddziałów banków oraz w bankomatach. Wypłacano wówczas w szczególności banknoty o nominale 100 zł. W efekcie udział tego banknotu w strukturze nominalowej pobrań z NBP w dniu 6 kwietnia 2020 r. osiągnął 69,3% (wykres nr 4). Było to spowodowane w znacznej mierze tym, że zdecydowana większość bankomatów była dostosowana do wypłacania nominalów 100 zł i 50 zł, a nie 200 zł. Urządzenia te nie obsługiwały również banknotów o nominale 500 zł. W rezultacie nawet wysokie wypłaty były w większości realizowane banknotami 100-złotowymi.

Ze względu na to, że jednym z głównych efektów płynnego i niezakłóconego zaopatrzenia banków w gotówkę jest utrzymanie powszechnego dostępu do pieniądza gotówkowego i jego akceptacja, Narodowy Bank Polski szczególnie intensywnie monitorował sytuację i pozostawał w stałym kontakcie z bankami oraz instytucjami reprezentującymi podmioty działające na rynku obrotu gotówkowego. W wyniku współdziałania NBP i banków zapewniono sprawne funkcjonowanie obrotu gotówkowego oraz dostęp do pieniądza gotówkowego w pełnej strukturze nominalowej. Na przełomie kwietnia i maja 2020 r. systematycznie rósł udział banknotów o nominale 200 zł w pobraniach z NBP. W pierwszych dniach tego okresu jego udział w strukturze nominalowej kształtował się na poziomie 8–14%, a następnie osiągnął ponad 30% (najwyższy poziom, 42,2%, odnotowano w dniu 6 maja 2020 r.).

Wykres nr 4. Struktura nominalowa liczby banknotów pobranych z NBP w okresie 12 marca – 30 maja 2020 r.

Źródło: opracowanie własne DES

Średnia dzienna wartość banknotów i monet odprowadzonych do NBP w marcu 2020 r. spadła w stosunku do marca poprzedniego roku z 658,0 mln zł do 391,7 mln zł, tj. aż o 40,5%. W kwietniu 2020 r. spadek ten był głębszy niż w tym samym miesiącu poprzedniego roku. Średnia dzienna wartość odprowadzeń zmniejszyła się z 719,8 mln zł w kwietniu 2019 r. do 285,8 mln zł w kwietniu 2020 r., tj. o 60,3%. Wzrost średniej dziennej wartości banknotów i monet odprowadzonych do NBP w maju 2020 r. może świadczyć o powolnym powrocie do sytuacji sprzed pandemii. Średnia dzienna wartość odprowadzeń w maju 2020 r. spadła w porównaniu z majem poprzedniego roku o 32,2%, jednak spadek ten był mniejszy niż w poprzednich miesiącach (tabela nr 2).

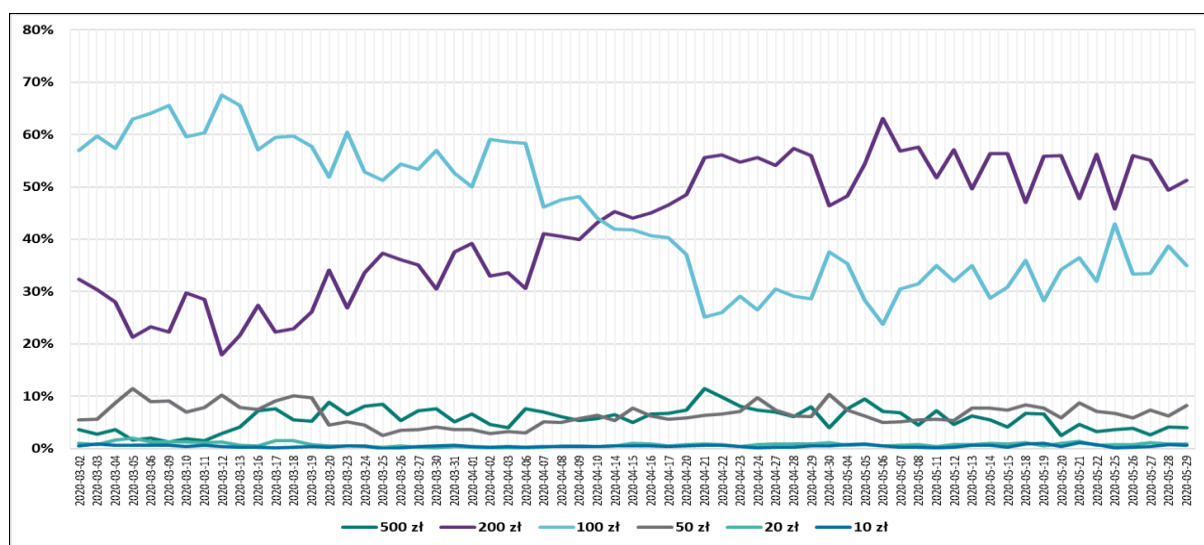
Tabela nr 2. Wartość banknotów i monet odprowadzonych do NBP w okresie marzec – maj 2020 r. w stosunku do tych samych okresów poprzedniego roku (w mln zł)

Wyszczególnienie	marzec	kwiecień	maj
2019 r.	658,0	719,8	790,7
2020 r.	391,7	285,8	536,0
zmiana 2020 r. / 2019 r. (wartość)	-266,3	-434,0	-254,7
zmiana 2020 r. / 2019 r. (%)	-40,5%	-60,3%	-32,2%

Źródło: opracowanie własne DES

Struktura nominalowa pobrań banknotów z NBP stopniowo się zmieniła: rosło znaczenie banknotu o nominale 200 zł, a malało znaczenie banknotu 100-złotowego. W ujęciu wartościowym udział nominalu 200 zł w pobraniach z NBP przekroczył w dniu 10 kwietnia 2020 r. udział banknotu o nominale 100 zł (wykres nr 5).

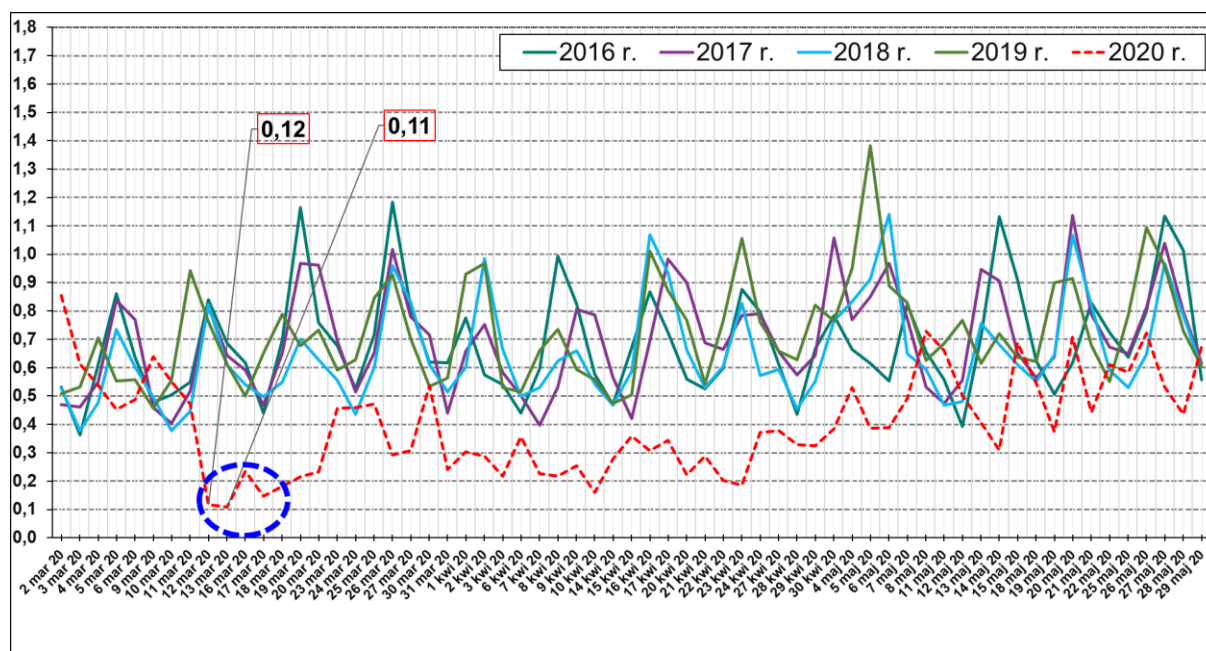
Wykres nr 5. Struktura nominalowa wartości banknotów pobranych z NBP w okresie 12 marca – 30 maja 2020 r. (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne DES

Najniższą wartość odprowadzeń zanotowano w dniach 12 i 13 marca 2020 r., tj. odpowiednio 0,12 mld zł i 0,11 mld zł. Rekordowo niska wartość odprowadzeń w tych dniach zapoczątkowała utrzymywanie się niskiego poziomu odprowadzeń przez cały okres marzec – maj 2020 r. (wykres nr 6).

Wykres nr 6. Wartość banknotów i monet odprowadzonych do NBP w okresie w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tymi samymi okresami poprzednich lat (w mld zł)

Źródło: opracowanie własne DES

Gotówka była zatem podejmowana przez społeczeństwo w większym niż dotychczas stopniu zarówno w kasach oddziałów banków, jak również w bankomatach. Zaopatrywanie banków przez NBP w znaki pieniężne przebiegało jednak, pomimo zwiększonych wypłat klientów, sprawnie na terytorium całego kraju. W komunikacie Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 16 marca 2020 r. wyrażono podziękowanie wszystkim profesjonalnym uczestnikom obrotu gotówkowego za zaangażowanie w zapewnienie społeczeństwu niezakłóconego dostępu do gotówki. W komunikacie tym poinformowano także, iż wartość banknotów w zapasie NBP umożliwia w całości realizację zamówień banków oraz że NBP prowadzi standardowo codzienny monitoring operacji pobierania i odprowadzania waluty polskiej przez banki¹¹.

W komunikacie NBP z dnia 18 marca 2020 r.¹² ponownie poinformowano, że zaopatrzenie banków w walutę polską przebiega sprawnie na terenie całego kraju, pomimo zwiększonych wypłat klientów. Wskazano, że wartość banknotów w zapasie NBP umożliwia realizację w całości zamówień banków, a zapasy oddziałów okręgowych NBP są uzupełniane na bieżąco. NBP zwrócił się do banków z prośbą o dostosowanie struktury nominalowej zamówień na banknoty do rzeczywistych potrzeb klientów. Propozycja ta została przyjęta przez banki ze zrozumieniem. Narodowy Bank Polski poinformował także, iż z bieżących danych wynika, że sytuacja na rynku obrotu gotówkowego w walucie polskiej jest stabilna. Ponadto NBP wyraził zrozumienie wobec problemów banków. Wskazano, że rozumiejąc nietypowe okoliczności, w których znalazły się banki, NBP podejmuje działania ponadstandardowe wspierające starania banków w pozyskaniu walut obcych na potrzeby wypłat ich klientów. Wychodzi naprzeciw wszelkim trudnościom obywateli.

¹¹ https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosc/wiadomosci_2020/zarzad-16032020.html

¹² https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosc/wiadomosci_2020/18032020.html

W komunikacie z dnia 20 marca 2020 r.¹³ NBP przypomniał w związku z sygnalizowanymi przez banki pytaniami klientów, że od dnia 10 lutego 2017 r. w powszechnym obiegu znajdują się banknoty o nominale 500 zł i że nie są to banknoty kolekcjonerskie. Poinformowano, że banknoty o nominale 500 zł ułatwiają rozliczenia gotówkowe pomiędzy obywatelami, pozwalają na zmniejszenie kosztów obsługi pieniądza ponoszonych przez przedsiębiorców oraz są dostępne w kasach banków i Poczty Polskiej S.A. W komunikacie z dnia 30 czerwca 2020 r.¹⁴ NBP poinformował, że banknoty 500 zł dostępne są w wybranych bankomatach oraz w kasach banków i Poczty Polskiej S.A.

1.1.3. Wypłaty gotówki z bankomatów

Jak wyżej wskazano, wybuch epidemii wywołał obawy klientów banków przed utratą dostępu do swoich oszczędności. Ponadto, w związku z przewidywanym kryzysem ekonomicznym w sytuacji utrzymywania się epidemii koronawirusa, duża część klientów banków uznała, że wolą swoje środki utrzymywać w postaci gotówki niż w banku.

W zakresie dotyczącym wypłat gotówki z bankomatów, w I półroczu 2020 r. w bankomatach na terenie kraju odnotowano 245,6 mln transakcji wypłat gotówki. Mimo wzmożonego zapotrzebowania na gotówkę zwłaszcza w początkowym okresie epidemii, w całym analizowanym półrocznym okresie, w porównaniu do II półrocza 2019 r. liczba wypłat gotówki z bankomatów uległa zmniejszeniu o 71,8 mln, co stanowiło spadek o 22,6%. W analogicznym okresie minionego roku, tj. w I półroczu 2019 r., w bankomatach na terenie kraju odnotowano 312,5 mln transakcji wypłat gotówki. Wartość wypłat gotówki w bankomatach w I półroczu 2020 r. opiewała na łączną kwotę 158,9 mld zł i była mniejsza o 20,7 mld zł w porównaniu do II półrocza 2019 r. (spadek o 11,5%). Z kolei w I półroczu 2019 r. wypłaty gotówki w bankomatach opiewały na łączną kwotę 167,1 mld zł. Średnia wartość wypłaty gotówki w bankomacie w I półroczu 2020 r. wyniosła 647 zł, czyli w porównaniu do II półrocza 2019 r. był to wzrost o 14,4% (aż o 81,3 zł).

Wspomniane wcześniej zwiększone zapotrzebowanie na gotówkę obserwowane w początkowym okresie epidemii spowodowało, że w okresie epidemii koronawirusa w bankomatach pojawiły się maksymalne limity wypłat gotówki. Przykładowo zostały one wprowadzone przez sieci bankomatów Euronet oraz Planet Cash. Planet Cash informował¹⁵, że dla klientów banków współpracujących z Planet Cash, w ich sieciach bankowych nie obowiązują jednorazowe limity wypłaty. Oznaczało to, że klienci banków: BNP Paribas S.A., Banku BPS S.A., Getin Banku S.A., ING Banku Śląskiego S.A., mBanku S.A. i banków zagranicznych oraz korzystający z BLIK mogli wypłacać gotówkę z bankomatów i wplatomatów sieci bankowych Planet Cash bez limitów. Dla klientów pozostałych banków limit jednorazowej wypłaty gotówki w sieci Planet Cash wynosił zgodnie z regulacjami organizacji płatniczych Visa i Mastercard 1000 zł. Sieć Euronet również wprowadziła ograniczenia w wysokości 1000 zł maksymalnej wypłaty gotówki. Bank BPS S.A. wprowadził czasowe ograniczenie dla osób niebędących klientami banków ze zrzeczania. Mogły one wypłacać z sieci

¹³ https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosc/wiadomosci_2020/20200320-500zl.html

¹⁴ https://www.nbp.pl/home.aspx?f=aktualnosc/wiadomosci_2020/500zl.html

¹⁵ <https://www.money.pl/banki/potrzebujesz-wiekszej-gotowki-wizyta-przy-bankomacie-moze-cie-rozczarowac-sa-nowe-limity-wyplat-6519962639378561a.html>

bankomatów BPS S.A. kwoty do 500 zł.¹⁶ Z kolei klienci innych banków niż PKO BP S.A. z jego bankomatów mogli jednorazowo pobrać nie więcej niż 1000 zł.¹⁷

Należy także podkreślić, że niektóre banki podejmowały działania mające na celu ograniczenie konieczności przemieszczania się swoich klientów. Przykładowo znoszone były opłaty za wypłatę gotówki w obcych bankomatach oraz za wypłatę *cash back*.

1.1.4. Bezpieczeństwo sanitarne gotówki

W swoich wypowiedziach medialnych Narodowy Bank Polski podkreślał¹⁸, że banknoty i monety, które opuszczają NBP, są bezpieczne pod względem sanitarnym. Były one poddawane trzydniowej kwarantannie, a czas jej trwania został uzgodniony z krajowym konsultantem ds. epidemiologii. Procedury bezpieczeństwa zostały zintensyfikowane w związku z epidemią, tak aby znacząco ograniczyć możliwość transmisji wirusa.

Należy także wspomnieć, że Bank Rozrachunków Międzynarodowych w swojej publikacji z dnia 3 kwietnia 2020 r. zatytułowanej „Covid-19, cash, and the future of payments”¹⁹ wskazał, iż dowody naukowe sugerują, że prawdopodobieństwo przenoszenia wirusa przez banknoty jest niskie w porównaniu z innymi często dotykanymi przedmiotami, takimi jak terminale płatnicze lub PIN pady. Podobne komunikaty lub wypowiedzi o braku ryzyka lub minimalnym ryzyku transmisji koronawirusa przez bankomaty zostały przedstawione m.in. przez Deutsche Bundesbank, Bank Anglii, Bank Szwecji czy EBC.

1.1.5. Problemy operatorów bankomatów

Obawy społeczeństwa przed ewentualnym kryzysem ekonomicznym w związku z wybuchem epidemii spowodowały wypłaty większych kwot gotówki, w tym z bankomatów, w pierwszym okresie pandemii. Do Narodowego Banku Polskiego docierały sygnały o problemach operatorów bankomatów. Informacje na ten temat były także przedstawiane w mediach. Przytaczano, iż opłata dla operatora bankomatu za wypłatę gotówki dla klienta innego banku lub banku niewspółpracującego z operatorem bankomatu, ustalana przez organizacje kartowe i utrzymywana na niezmiennym poziomie od 2010 r.²⁰, nie uwzględnia wysokich wolumenów pojedynczej wypłaty i jest niezależna od operatora bankomatu. Ta sytuacja była jednym ze wskazywanych powodów wprowadzania opisanych wcześniej maksymalnych limitów kwotowych na wypłaty gotówki z bankomatów przez operatorów tych urządzeń.²¹ W powiązaniu z ograniczoną w późniejszym czasie potrzebą wypłat środków i tym samym mniejszą liczbą wypłat z bankomatów,

¹⁶<https://prnews.pl/bank-bps-wprowadza-limit-dla-wypłat-z-bankomatow-do-500-zl-dla-osob-nie-bedacych-klientami-zrzeszenia-449683>

¹⁷ <https://www.cashless.pl/8048-pko-bp-bankomaty-limit>

¹⁸ <https://www.polskieradio24.pl/7/129/Artykul/2503668,Glowny-Skarbnik-NBP-nie-wypłacajmy-oszczednosci-one-sa-bezpieczne-w-banku>

<https://www.polskieradio.pl/13/53/Artykul/2503770,Sygnały-Dnia-4-maja-2020-roku-rozmowa-z-Barbara-Jaroszek>

<https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1474092,glowny-skarbnik-nbp-gotowki-w-polsce-nie-zabraknie.html>

¹⁹ Bank for International Settlements, „Covid-19, cash, and the future of payments”: *Scientific evidence suggests that the probability of transmission via banknotes is low when compared with other frequently-touched objects, such as credit card terminals or PIN pads.* <https://www.bis.org/publ/bisbull03.pdf>

²⁰ <https://www.biznesinfo.pl/bankomat-130820-sw-oplaty>

<https://www.money.pl/pieniadze/limity-wypłat-z-bankomatow-tak-polubilismy-gotowke-ze-rozważaja-to-kolejni-operatorzy-6525525878498945a.html>

²¹ <https://www.money.pl/banki/potrzebujesz-wiekszej-gotowki-wizyta-przy-bankomacie-moze-cie-rozczarowac-sa-nowe-limity-wypłat-6519962639378561a.html>

operatorzy bankomatów podnosili obawy co do dalszej rentowności prowadzonej przez siebie działalności. Nie bez znaczenia w tym zakresie był także fakt braku dostępu do niektórych bankomatów w związku z zamknięciem punktów handlowo-usługowych, jak również – wobec zamknięcia granic - spadek liczby transakcji, w których dochodziło do usługi dynamicznego przeliczania walut (DCC – *Dynamic Currency Conversion*).

Tematyką modeli ekonomicznych operatorów bankomatów w kontekście opłat przez nich otrzymywanych zajął się specjalny zespół roboczy utworzony przy Związku Banków Polskich.

1.1.6. Przypadki braku przyjmowania płatności gotówkowych i komunikat Narodowego Banku Polskiego z dnia 10 kwietnia 2020 r.

W trakcie epidemii koronawirusa w mediach pojawiły się doniesienia, że w związku z zagrożeniem epidemiologicznym przedsiębiorcy podejmowali decyzje o nieakceptowaniu znaków pieniężnych emitowanych przez NBP, czyli banknotów i monet, oraz że mają do tego prawo²². Jednym z przykładów takiej aktywności były apteki, gdzie w związku z zagrożeniem epidemiologicznym zaczęto przyjmować wyłącznie płatności kartą płatniczą²³. Media wskazywały także konkretne przykłady klientów aptek, którym wprost odmówiono wykupu leków w związku z chęcią dokonania zapłaty gotówką²⁴. Istotnym problemem były także pojawiające się sytuacje braku akceptacji gotówki przez stacje benzynowe²⁵.

Epidemia koronawirusa ujawniła również dotychczas raczej niespotykane przypadki braku akceptacji gotówki przez urzędy obsługujące organy administracji publicznej. Takie wytyczne obowiązywały m.in. na terenie dzielnic Miasta Stołecznego Warszawy²⁶ czy w urzędzie Miasta Zielona Góra²⁷. Po zniesieniu większości ograniczeń na szczeblu centralnym, urzędy przywróciły możliwość dokonywania płatności gotówką.

Wobec pojawiających się w mediach i opisanych wyżej sygnałów o tym, że w trakcie trwania epidemii część społeczeństwa napotykała realne problemy w związku z brakiem możliwości dokonania płatności za towary

²² Takie informacje można znaleźć pod poniższymi linkami:

<https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/koronawirus-w-polsce-czy-sklepy-moga-nie-przyjmowac-gotowki/jl678e1>
<https://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1459453,czy-sprzedawca-moze-odmowic-platnosc-gotowka-np-z-powodu-koronawirusa.html>

<https://biznes.radiozet.pl/News/Covid-19.-Sklepy-rezygnuja-z-platnosc-gotowka.-Czy-to-legalne>

<https://www.rp.pl/Konsumenci/303319898-Koronawirus-zakaz-placenia-gotowka-w-sklepach---czy-to-legalne.html>

<https://dziennikzachodni.pl/koronawirus-w-sklepach-platnosc-karta-obowiazkowa-co-z-gotowka-czy-sprzedawca-moze-zmusic-do-platnosc-karta-przez-koronawirusa/ar/c14-14855483>

<https://www.radio90.pl/koronawirus-sprzedawca-ma-prawo-odmowic-zaplaty-gotowka.html>

<https://next.gazeta.pl/next/7,151003,25826265,koronawirus-sklepy-nie-chca-przyjmowac-gotowki-maja-do-tego.html>

²³<https://gloswielpolski.pl/koronawirus-w-poznaniu-zamkniete-restauracje-sklepy-muzea-specjalne-wytyczne-w-aptekach/ga/c1-14858457/zd/42579913>

<https://www.wroclaw.pl/portal/apteki-wprowadzaja-dodatkowe-srodki-ostroznosci>

²⁴<http://kanal6.pl/2020/03/19/po-leki-z-karta/>, czy <https://gp24.pl/poszla-do-apteki-wykupic-leki-farmaceuta-odmowil-sprzedazy-za-gotowke/ar/c1-14868401>

²⁵<https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,25833942,ukrainski-kierowca-nie-mogl-zaplatc-gotowka-na-stacji-orlen.html?disableRedirects=true>

²⁶<http://www.bialoleka.waw.pl/strona-1116-ograniczenia-w-zalatwianiu-spraw.html>

<https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,25988352,na-bemowie-gotowka-nie-zaplatysz-z-obawy-przed-wirusem-na-banknotach.html#s=BoxLoWaImg3>

²⁷ <https://samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosc/urzed-w-zielonej-gorze-nie-przyjmuje-gotowki>

niezbędne (np. w aptekach) banknotami lub monetami emitowanymi przez NBP, a tym samym zaspokojeniem podstawowych potrzeb życiowych, takich jak zakup żywności czy leków, w dniu 10 kwietnia 2020 r. NBP zaapelował do przedsiębiorców o powszechne akceptowanie banknotów i monet, będących prawnymi środkami płatniczymi na terytorium RP²⁸. W ocenie NBP brak akceptacji banknotów i monet emitowanych przez NBP przez punkty handlowo-usługowe w realiach epidemii mógł oznaczać, że osoby posługujące się wyłącznie gotówkową formą pieniądza nie byłyby w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych, takich jak zakup żywności czy leków. Taką sytuację należało uznać za niedopuszczalną.

W treści komunikatu z dnia 10 kwietnia 2020 r. NBP przypominał, że zgodnie z art. 32 ustawy o Narodowym Banku Polskim znaki pieniężne (banknoty oraz monety) emitowane przez NBP są prawnymi środkami płatniczymi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej i co do zasady powinny być powszechnie akceptowane przez przedsiębiorców jako forma dokonywania rozliczeń pieniężnych. Odstępstwa od tej zasady należy traktować jako działanie możliwe po spełnieniu szczególnych wymogów prawnych, a także w takich przypadkach, jak np. prowadzenie działalności w internecie czy bez fizycznej obsługi klientów, które z uwagi na swój charakter opierają się wyłącznie na akceptowaniu bezgotówkowej formy rozliczeń pieniężnych.

Niezakłócone funkcjonowanie rozliczeń pieniężnych w społeczeństwie wymagało, zdaniem NBP, dalszego, powszechnego akceptowania banknotów i monet przez przedsiębiorców, w tym w szczególności przez placówki handlowe i usługowe, które w tym czasie pozostawały otwarte (np. sklepy spożywcze czy apteki). Kwestia ta ma fundamentalne znaczenie w szczególności dla niektórych grup konsumentów. Bank centralny z niepokojem obserwował działania niektórych podmiotów rynkowych, mające na celu bezprawne zniechęcenie przedsiębiorców do akceptowania gotówki. Tego rodzaju praktyki NBP ocenił negatywnie, gdyż prowadziły one do występowania ogromnych trudności dla osób, które nie posiadały rachunku płatniczego ani nie posługiwały się bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi, a w codziennym życiu wykorzystywały do rozliczeń pieniężnych wyłącznie banknoty i monety. NBP podkreślił, że gotówka może być jedynym sposobem płatności i dla pozostałych osób w sytuacji zdarzających się awarii infrastruktury, na której opiera się realizacja bezgotówkowych transakcji płatniczych.

W związku z powyższym Narodowy Bank Polski zwrócił się z apelem do wszystkich przedsiębiorców, aby przestrzegali prawa i przy zachowaniu stosownych środków ostrożności nadal, tak jak do tej pory, powszechnie akceptowali banknoty i monety emitowane przez NBP, które są prawnym środkiem płatniczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Powyższy apel NBP do przedsiębiorców przyczynił się do zatrzymania problemów związanych z brakiem możliwości dokonania płatności za niezbędne towary banknotami lub monetami emitowanymi przez NBP. Brak akceptacji gotówki przez przedsiębiorców nie przyjął bowiem powszechnego charakteru, choć nadal wielu z nich rekomendowało dokonywanie płatności bezgotówkowo, ale z możliwością przyjęcia również gotówki.

²⁸ Komunikat „NBP apeluje o powszechne akceptowanie płatności gotówkowych”: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/aktualnosci/wiadomosci_2020/10042020dsp.html

1.1.7. Pismo Prezesa Narodowego Banku Polskiego do Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2020 r. w sprawie przyspieszenia prac nad wprowadzeniem do ustawy o usługach płatniczych przepisu zobowiązującego do akceptowania gotówki

Jak wspomniano wyżej, apel NBP do przedsiębiorców z dnia 10 kwietnia 2020 r. przyczynił się do zatrzymania problemów związanych z brakiem możliwości dokonania płatności za niezbędne towary banknotami lub monetami emitowanymi przez NBP. Tym niemniej, aby w powyższym zakresie nie było żadnych wątpliwości prawnych, w dniu 23 kwietnia 2020 r. Prezes NBP wystąpił do Ministra Finansów z wnioskiem o przyspieszenie prac nad ustanowieniem, proponowanych już przez NBP od 2017 r., odpowiednich regulacji prawnych, sankcjonujących – jako zasadę – obowiązek akceptowania płatności gotówkowych przez placówki handlowe i usługowe. Ww. propozycja NBP zmierza do zapewnienia pełnej możliwości zaspokojenia potrzeb życiowych, takich jak zakup żywności czy leków przez osoby nieposiadające rachunku bankowego (płatniczego) i niekorzystające z bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Ponadto regulacja ta mogłaby mieć zastosowanie także w przypadkach awarii infrastruktury związanej z dokonywaniem bezgotówkowych transakcji płatniczych.

1.1.8. Stanowisko Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w sprawie braku akceptowania płatności gotówkowych

Na problem braku akceptowania gotówki w punktach handlowo-usługowych zwrócił uwagę również Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów²⁹. Na stronie internetowej UOKiK wskazano, że „całkowicie wyłączyć płatności gotówkowych nie wolno. Niektórzy przecież nie mają konta w banku i muszą jakoś zapłacić za zakupy. Stosownie do art. 32 ustawy o Narodowym Banku Polskim pieniądze emitowane przez NBP są prawnymi środkami płatniczymi w Polsce. Sprzedawca nie ma prawa odmówić ich przyjęcia.”.

1.2. Płatności bezgotówkowe

1.2.1. Działania informacyjne i promocyjne Rządu RP i innych podmiotów

Epidemia koronawirusa spowodowała, że swoje rekomendacje w kwestii formy dokonywania rozliczeń pieniężnych wydawały organy administracji publicznej. W swoich wypowiedziach Premier Rządu RP zachęcał do dokonywania płatności bezgotówkowych, czyli zbliżeniowo lub przez internet.³⁰ Ministerstwo Rozwoju apelowało o płacenie w sposób bezgotówkowy w związku z ograniczaniem możliwości zakażenia tym wirusem. Deklarowano przy tym prowadzenie prac nad zwiększeniem limitu płatności bez PIN do kwoty 100 zł.^{31 32 33} Należy zaznaczyć, że mając na celu względy bezpieczeństwa i komfort klientów, organizacje płatnicze przyspieszyły planowane zmiany w zasadach funkcjonowania schematów płatniczych, zwiększając w okresie marzec-kwiecień 2020 r. limit transakcji zbliżeniowych bez konieczności podawania kodu PIN z 50 zł do 100 zł. Wypowiedzi Ministra Finansów wskazywały również na istotę możliwie

²⁹ https://www.uokik.gov.pl/faq_koronawirus_sprzedaz.php#faq3923

³⁰ <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C605597%2Cpremier-bedziemy-dbali-o-zapewnienie-stabilnosci-sektora-finansow-i-sektora>

³¹ <https://www.portalspozywczy.pl/technologie/wiadomosci/mr-zaleca-płatnosci-bezgotowkowe-w-zwiazku-z-ryzykiem-zarazenia-koronawirusem,182692.html>

<https://www.polskieradio24.pl/42/259/Artykul/2479850,Ministerstwo-Rozwoju-bezpieczniej-jest-placic-bezgotowkowo>

³² <https://www.prawo.pl/prawo/płatnosci-bezdotykowe-minister-apeluje-o-limit-na-poziomie-100-zł,498605.html>

³³ <https://www.forbes.pl/finanse/transakcje-zblizeniowe-karta-zwiekszenie-limitu-do-100-zł-w-visa-i-mastercard/kx0f4cZ>

szerokiego dostępu do płatności bezgotówkowych, jednak – co warto podkreślić – w jednym z wywiadów podkreślił on, że „Prawo konsumenta do płacenia dowolną formą rozliczeń – czy to gotówką, czy też bezgotówkowo, to standard, który mocno wspieramy”. Ponadto Minister Finansów zaznaczył, iż „chcemy dać Polakom wybór, by mieli prawo do płacenia dowolnym instrumentem płatniczym w każdym miejscu”³⁴.

Zachęty do korzystania z płatności bezgotówkowych, jako znacznie bardziej bezpiecznych”, płynęły także ze strony Fundacji Polska Bezgotówkowa.³⁵

1.2.2. Płatności bezgotówkowe w liczbach

Mając na celu względy bezpieczeństwa i komfort klientów oraz odpowiadając na apele ze strony Ministerstwa Finansów i KNF, organizacje płatnicze przyspieszyły planowane już wcześniej i zaakceptowane przez Prezesa NBP w 2018 r. zmiany w zasadach funkcjonowania schematów płatniczych, zwiększając w okresie marzec-kwiecień 2020 r., przy współpracy poszczególnych banków oraz agentów rozliczeniowych, limit transakcji zbliżeniowych bez konieczności podawania kodu PIN z 50 zł do 100 zł.

Epidemia koronawirusa i zachęty ze strony administracji publicznej do dokonywania płatności w formie bezgotówkowej spowodowały pojawienie się nowych miejsc, w których można było płacić w takiej formie. Przykładowo, możliwość płatności kartą lub telefonem w pociągach wprowadziły Koleje Dolnośląskie³⁶ oraz kantory walut. W pojazdach Dolnośląskich Linii Autobusowych oraz na dworcu PKS Gdańsk na dworcach wprowadzono także możliwość kupowania biletów, płacąc kartą.³⁷ Płatności bezgotówkowe zaczęło również akceptować wiele małych i średnich przedsiębiorstw z różnych branż gospodarki.

Epidemia koronawirusa spowodowała także zwiększenie liczby kas samoobsługowych w sklepach, przyjmujących wyłącznie płatności bezgotówkowe.³⁸ Kasy samoobsługowe umożliwiają zrobienie zakupów bez kontaktu z kasjerem, a w czasie obowiązywania ograniczeń pozwalały na wpuszczenie do sklepu większej liczby klientów. Kasy samoobsługowe stały się popularne głównie w sklepach spożywczych oraz drogeriach.

Ze względu na mniejszą dostępność do sklepów stacjonarnych i związaną z tym konieczność obsługi zwiększonej liczby zakupów w handlu online (z informacji medialnych wynika, że nawet 96 % osób w okresie pandemii robiło zakupy online³⁹), firmy kurierskie, w trosce o zdrowie i bezpieczeństwo kurierów, wyposażały kurierów w terminale do obsługi kart płatniczych i kredytowych umożliwiających płatności bezgotówkowe.⁴⁰

³⁴ Wywiad pt. „Nowoczesny i sprawny rynek finansowy to nasza wspólna sprawa” w Miesięczniku Finansowym Bank z marca 2020 r. (str. 11).

³⁵ <https://alebank.pl/platnosci-bezgotowkowe-szybko-rosna-obroty-a-drobny-handel-spozywczy-zamawia-terminale-płatnicze/>

³⁶ <https://nowagazeta.pl/artukul/w-kolejach-dolnoslaskich/945439>

³⁷ <https://www.cashless.pl/7685-platnosci-bezgotowkowe-autobusy-worldline-emar>

³⁸ <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/kasy-samoobslugowe-w-polskich-sklepach/j0zmv8p>

³⁹ <https://www.cashless.pl/7973-elavon-badanie-pandemia>

⁴⁰ <https://superbiz.se.pl/firma/maja-rece-pelne-roboty-w-czasie-epidemii-koronawirusa-to-grupa-o-szczegolnym-znaczeniu-aa-WniA-FkFi-Vtbp.html>

W małych sklepach odnotowano wzrost płatności bezgotówkowych – według niektórych danych wzrosły one w szczytowym okresie o blisko 40%. W epicentrum pandemii kartami i innymi środkami płatniczymi rozliczanych było ponad 35% transakcji w małych sklepach. Od połowy kwietnia nastąpił stopniowy powrót do gotówki. W okresie od połowy marca do połowy maja 2020 r. udział płatności bezgotówkowych był zdecydowanie podwyższony, nawet w proporcji do średniej wartości koszyka.⁴¹ Według raportu „E-commerce w czasie kryzysu 2020”⁴² blisko 1/3 ankietowanych wskazała, że stara się wybierać płatności bezgotówkowe w tradycyjnych sklepach. I tu - poza standardową zapłatą kartą płatniczą - istnieją inne rozwiązania, głównie z wykorzystaniem smartfonów, takie jak: płatność zbliżeniowa BLIK czy portfele elektroniczne jak Apple Pay i Google Pay. Z dostępnych danych medialnych wynika, że w lokalach gastronomicznych udział płatności kartami w całości przychodu przez pierwsze dwa tygodnie marca wzrósł o ok. 20 p.p. Wzrost zainteresowania płatnościami mobilnymi odnotowywano na stacjach benzynowych. Zainteresowanie płatnościami bezgotówkowymi za korzystanie z myjni zainteresowanie korzystaniem z tej aplikacji w czasie epidemii wzrosło o kilkadziesiąt procent.⁴³

Wzrost udziału transakcji bezgotówkowych niekoniecznie oznaczał jednoczesny wzrost ogólnej liczby transakcji bezgotówkowych. Według danych Fundacji Polska Bezgotówkowa w I półroczu 2020 r. terminale zainstalowane w ramach Programu Polska Bezgotówkowa odczuły efekt „zamrożenia” gospodarki w związku z epidemią koronawirusa COVID-19. W marcu i kwietniu 2020 r. nastąpił zauważalny spadek liczby i wartości transakcji bezgotówkowych. W maju – po otwarciu większości działalności gospodarczych – obrót na terminalach zaczął rosnąć, osiągając poziom wyższy od wyniku z lutego. Tendencja była kontynuowana w czerwcu – obrót na terminalach uczestniczących w Programie zbliżył się do poziomu oczekiwanego dla tego miesiąca przed wybuchem pandemii. Również udział terminali aktywnych w czerwcu osiągnął poziom zbliżony do odnotowanego przed wybuchem pandemii.

Według danych Narodowego Banku Polskiego liczba terminali POS na koniec czerwca 2020 r. w porównaniu do grudnia 2019 r. wzrosła o 7,5% do poziomu prawie 975 tys. W I półroczu 2020 r., w porównaniu do poprzedniego półrocza, liczba akceptantów zwiększyła się do poziomu 469 tys., tj. wzrosła o 12,3%. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS w stosunku do grudnia 2019 r. zwiększyła się do poziomu 707 tys. placówek, co stanowi wzrost o 10%. Mimo wzrostu liczby punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS liczba transakcji kartowych w terminalach POS spadła o 8,5% do poziomu 2,6 mld transakcji. Spadła również wartość tych transakcji o 6,4% do poziomu ok. 164 mld zł.

Wzrosła z kolei liczba sklepów internetowych oferujących możliwość płacenia kartą. Na koniec czerwca 2020 r. tego typu placówek było 55,8 tys. W porównaniu do końca grudnia 2019 r. liczba takich sklepów wzrosła o 8,8%. W ślad za tym wzrosła liczba transakcji kartowych przeprowadzanych w sklepach internetowych. W I półroczu 2020 r. rozliczono ich 66,7 mln. Oznacza to wzrost w porównaniu z II półroczem 2019 r. o 7,4%. Z kolei w porównaniu z I półroczem 2019 r. oraz I półroczem 2018 r. liczba transakcji kartowych przeprowadzanych w sklepach internetowych zwiększyła się odpowiednio o 31,9% oraz o 97,9%. W I półroczu 2020 r. wzrosła także wartość transakcji przeprowadzanych w sieci Internet z wykorzystaniem karty płatniczej. Łączna wartość transakcji bez fizycznej obecności karty wzrosła o 19,8% do poziomu 9 mld zł.

⁴¹ <https://www.finance.egospodarka.pl/165431,Male-sklepy-i-coraz-wieksze-platnosci-bezgotowkowe,1,63,1.html>

⁴² Raport „E-commerce w czasie kryzysu 2020”. Izba Gospodarki Elektronicznej oraz Mobile Institute: <https://eizba.pl/wp-content/uploads/2020/03/E-commerce-w-czasie-kryzysu-2020.pdf>

⁴³ <https://www.cashless.pl/7443-gotowka-karty-platnosci-mobilne-koronawirus>

Porównując wartość przeprowadzonych transakcji na przestrzeni I półrocza 2020 r. do analogicznego okresu sprzed roku i dwóch lat, zaobserwowano wzrost odpowiednio o 35,7% i 75,6%.

W minionym półroczu wzrosła liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych prowadzonych przez banki i wyniosła ona 43,6 mln. W porównaniu do liczby rachunków na koniec grudnia 2019 r. (42,7 mln) był to wzrost o 0,8 mln, czyli o 2%. Wzrostowi liczby rachunków bankowych towarzyszył nieznaczny wzrost liczby wydanych kart płatniczych do poziomu 43,3 mln szt. - liczba kart uległa zwiększeniu o ponad 351 tys. szt. (wzrost o 0,8%).

Wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym zmalał z poziomu 108,0 transakcji w II półroczu 2019 r. do poziomu aż 102,5 transakcji w I półroczu 2020 r. Zatem wzrostowi liczby rachunków bankowych towarzyszył równocześnie spadek aktywności użytkowników w przeliczeniu na jeden rachunek, który wyniósł 5,5 transakcji, czyli o 5,1%. Na taki spadek liczby transakcji główny wpływ miał spadek liczby transakcji kartowych. Był to pierwszy spadek wskaźnika liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym od 9 lat, tj. od I półrocza 2011 r.

W porównaniu do półrocza poprzedzającego, w I półroczu 2020 r. spadła zarówno liczba, jak i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. Liczba transakcji bezgotówkowych wyniosła 2,796 mld, czyli była mniejsza o 243,9 mln transakcji niż w półroczu poprzedzającym (spadek o 8%). Porównując jednakże liczbę transakcji bezgotówkowych z okresem analogicznym w 2019 r. oraz 2018 r., odnotowano wzrost odpowiednio o 4,3% oraz o 26,4%. Wartość transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych w I półroczu 2020 r. przy użyciu kart wyniosła 187,5 mld zł, czyli w porównaniu do poprzedniego półrocza była mniejsza o 11 mld zł (spadek o 5,5%). Średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej transakcji kartowej wyniosła 67 zł. W porównaniu do okresu poprzedniego, wartość ta uległa nieznacznemu wzrostowi (z poziomu 65,3 zł). W zakresie dotyczącym kart zbliżeniowych, w minionym półroczu kartami zbliżeniowymi dokonano 2,4 mld transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości wynoszącej 138,8 mld zł. Należy zauważyć, że liczba płatności zbliżeniowych w stosunku do poprzedzającego półrocza była mniejsza o 133,1 mln transakcji (spadek o 5,3%). Warto podkreślić, że udział płatności kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych w I półroczu 2020 r. wyniósł aż 92%.

1.2.3. Zmiany w strukturze branżowej zakupów i płatności

Ograniczenia wprowadzone w handlu w związku z ogłoszonym stanem zagrożenia epidemicznego, a następnie stanu epidemii wpłynęły na odnotowane w I półroczu 2020 r. zmiany w strukturze branżowej zakupów i płatności.

Z danych banku PKO BP S.A. dotyczących płatności kartami wynika, że wartość transakcji w sklepach odzieżowych i obuwniczych pod koniec marca 2020 r. spadła o ok. 90% wobec wartości transakcji z pierwszego tygodnia, w gastronomii o mniej więcej 75%, a w hotelach spadek był ponad 90-procentowy. Podobne obserwacje wynikały z danych firmy eService.⁴⁴

Z danych Banku Millennium S.A. wynika, że w marcu 2020 r. wydatki klientów tego Banku kartami na hotele, wyjazdy wakacyjne czy rozrywkę w porównaniu z tym samym okresem roku ubiegłego spadły o ok. 90%.⁴⁵

⁴⁴ <https://www.forbes.pl/gospodarka/platnosci-kartami-pokazuja-ktore-branze-najmocniej-dotknela-epidemia-koronawirusa/fgcyckg>

⁴⁵ <https://www.cashless.pl/7479-bank-millennium-liczba-transakcji-lock-down>

Z kolei analiza transakcji kartami płatniczymi dokonywanymi przez klientów Santander Bank Polska S.A.⁴⁶ wskazała, że największe spadki w okresie zamrożenia biznesu spowodowanym przez obostrzenia nałożone w związku z pandemią odnotowano wśród biur podróży, hoteli oraz punktów rozrywki, obejmujących m.in. kina i kluby fitness. W branży hotelarskiej wartość transakcji spadła o 96%. Pierwsze, delikatne sygnały odbicia w transakcjach kartami pojawiły się po 4 maja 2020 r., gdy poluzowano obostrzenia. Jednak nadal w drugiej połowie maja 2020 r. wartość transakcji kartami w hotelach utrzymywała się na poziomie 20% obrotów sprzed roku. Ponadto w 2020 roku nie odnotowano znaczącego skoku wartości transakcji, charakterystycznego dla okresu długiego weekendu majowego – w 2020 r. wartość transakcji kartami w hotelach niewiele różniła się od zera. Dane dotyczące sklepów z odzieżą i obuwiem⁴⁷, usług oraz salonów prasowych i sklepów z książkami wskazały na spadek liczby transakcji na poziomie od 23% do 33% dla średnich transakcji w tygodniach 24 kwietnia – 17 maja. Natomiast, jak wskazują dane dotyczące wartości transakcji kartami w największych marketach budowlanych, doświadczyły one spadku (rzędu 20%) transakcji kartami od początku pandemii i niezwykle dynamicznego odbicia od dnia 20 kwietnia, wraz z poluzowaniem obostrzeń. Na dzień publikacji ww. analizy (12 czerwca 2020 r.)⁴⁸ wartość transakcji kartami średnio w tygodniu, w tego typu sklepach, była od 40% do 70% większa niż przed pandemią.

Zdecydowane wzrosty w branży oferującej noclegi i apartamenty wzrosły w tzw. weekend czerwcowy.⁴⁹ Z raportu Credit Agricole⁵⁰ wynika (na podstawie danych o płatnościach kartami płatniczymi oraz przez płatności BLIK), że wydatki na usługi kosmetyczne oraz te związane z branżą turystyczną spadły w pierwszych trzech tygodniach kwietnia prawie o 100%. Wstrzymanie ruchu lotniczego i wynikające z tego zahamowanie aktywności turystycznej przyczyniło się do wyzerowania wydatków w ramach tych kategorii. Katastrofalny obraz dotyczył także usług kosmetycznych. Wydatki na usługi fryzjerskie spadły o 95%, a w salonach piękności o 85%. W wyniku zamknięcia kin, obiektów rekreacyjnych oraz odwołania koncertów, spadek wydatków w tym obszarze wyniósł 83%. W obiektach gastronomicznych wartość transakcji zmniejszyła się o 70% w porównaniu do lutego 2020 r. Według ww. raportu zdecydowanymi liderami pod względem wzrostu obrotu w warunkach panującej epidemii okazały się przedsiębiorstwa zajmujące się sprzedażą preparatów czyszczących oraz produktów cyfrowych: gier komputerowych, aplikacji, muzyki, filmów.

Z dostępnych informacji wynika ponadto, że podczas epidemii koronawirusa wzrosło zainteresowanie zakupami w internecie. Co piąty Polak po raz pierwszy kupił coś w internecie w kategorii moda, uroda i elektronika (były to w kwietniu 2020 r. najpopularniejsze kategorie e-commerce). Ponad połowa zakupów produktów do pielęgnacji ciała wynikała z bieżącej sytuacji, to jest zamknięcia salonów fryzjerskich i kosmetycznych.⁵¹ Z badań Ipsos wynika, że 5% badanych robiło zakupy online po raz pierwszy (badanie było realizowane w 13 krajach na całym świecie – w tym w Polsce).⁵²

⁴⁶ Sprawdzano wartość transakcji dokonanych przez klientów Santander Bank Polska S.A. kartami w podziale na główne kategorie, w okresie od początku 2020 r. do połowy maja, a także w 3 minionych latach: <https://alebank.pl/transakcje-kartami-platniczymi-gastronomia-wraca-turystyka-szoruje-po-dnie-marketu-radza-sobie-dobrze/>

⁴⁷ <http://www.designbiznes.pl/2020/06/biznes-w-czasie-epidemii-santander-marketu-budowlane-radzily-sobie-dobrze/>

⁴⁸ <http://www.designbiznes.pl/2020/06/biznes-w-czasie-epidemii-santander-marketu-budowlane-radzily-sobie-dobrze/>

⁴⁹ <https://businessinsider.com.pl/firmy/dane-pko-bp-i-santander-bank-polska-dot-kart-platniczych-polakow-w-dlugi-weekend/ceddmjb>

⁵⁰ <https://300gospodarka.pl/news/w-kwietniu-wydatki-na-hotele-loty-i-kosmetyczki-spadly-niemal-do-zera-wynika-z-danych-o-platnosci-kartami-i-blikiem>

⁵¹ <https://www.cashless.pl/7794-accenture-badanie-zakupy-pandemia-polska>

⁵² <https://www.codziennypoznan.pl/arttykul/2020-07-01/w-czasie-pandemii-78-osob-robilo-zakupy-przez-internet>

Powyższa zmiana zwyczajów zakupowych wraz ze wzrostem samej liczby sklepów internetowych oraz zwiększeniem aktywności dotychczasowych użytkowników handlu internetowego sprawiła, że wzrosła liczba płatności kartowych za zakupy w sklepach internetowych w I połowie 2020 r. (o 7,4% w porównaniu z II półroczem 2019 r.).

1.2.4. Zwiększenie częstotliwości płacenia w formie bezgotówkowej

W dniach 20-24 marca 2020 r. zostało przeprowadzone badanie „Zachowanie finansowe w czasach koronawirusa – obrót bezgotówkowy”. Wyniki z tego badania zostały opracowane przez Profesor dr. hab. Dominikę Maison z Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Celem ww. badania była obserwacja zachowań finansowych Polaków w czasie pandemii COVID-19, szczególnie w obszarze obrotu bezgotówkowego. Z powyższego badania wynika, że aż 40% posiadaczy kart płatniczych zmieniło swoje zwyczaje płatnicze z obawy przed koronawirusem – w okresie badania, tj. w dniach 20 – 24 marca 2020 r., płaciło rzadziej gotówką niż przy użyciu gotówki. Intensywniejsze przejście na płatności bezgotówkowe widoczne było u osób powyżej 55 roku życia, czyli osób najbardziej zagrożonych zakażeniem, a równocześnie tych, u których dotychczas był największy wskaźnik dokonywania płatności gotówką. Ponadto, zwiększyło się również korzystanie z płatności zbliżeniowych. Aż 32% posiadaczy kart płatniczych stwierdziło, że obecnie częściej płaci w ten sposób i wynika to bezpośrednio z obawy przed zakażeniem. Z badania wynika, że czynnikiem, który motywuje do zmiany zwyczajów płatniczych w kierunku bezgotówkowych i bezkontaktowych, jest przede wszystkim strach przed koronawirusem (bardziej niż sam wiek).

Cel zbadania zmian w zwyczajach płatniczych konsumentów w czasie pandemii miało również badanie przeprowadzone przez firmę badawczą POLASIK Research w drugiej połowie 2020 r.⁵³ 48% respondentów wskazało, że pandemia miała wpływ na to, jak płacili oni w sklepach stacjonarnych, przy czym 38% z nich zaczęła płacić częściej bezgotówkowo, a 10% częściej gotówkowo (co mogło wynikać z potrzeby wydania posiadanej w nadmiarze gotówki podjętej na początku pandemii). Badanie pokazało, że 18% ankietowanych obawiało się zarażenia koronawirusem na skutek korzystania z gotówki w sklepie stacjonarnym przy 50% ankietowanych niewyrażających takiej obawy. 29% respondentów wskazało na częstsze niż przed pandemią płacenie online niż w sklepie stacjonarnym. Badanie objęło również pytanie o utrzymanie sposobów płatności z czasu pandemii po jej zakończeniu. 65% respondentów, którzy zaczęli częściej płacić bezgotówkowo w czasie pandemii, zadeklarowało utrzymanie tego sposobu płatności po jej zakończeniu, zaś 33% ankietowanych, którzy nie zmienili swoich zwyczajów płatniczych w czasie pandemii, wskazało, że po jej zakończeniu będzie częściej płacić bezgotówkowo.

1.3. Funkcjonowanie systemów płatności wysokokwotowych

W I półroczu 2020 r. działania prowadzone w obszarze systemu SORBNET2 koncentrowały się m.in. na zapewnieniu sprawnego i niezakłóconego działania systemu w sytuacji epidemii COVID-19.

W czasie trwania epidemii, wychodząc naprzeciw potrzebom uczestników systemu SORBNET2, podjęto decyzję o zwiększeniu liczby tzw. sesji optymalizacyjnych w ramach kolejki zleceń z 3 do 6 z uwagi na fakt, iż wypracowany przez NBP mechanizm okazał się bardzo przydatny z punktu widzenia potrzeb

⁵³ Najważniejsze wnioski z badania, przygotowywanego w I połowie 2020 r., zostały zamieszczone w „Raportcie Specjalnym: Polska Bezgotówkowa” opublikowanym w Miesięczniku Finansowym Bank z lipca 2020 r.

płynnościowych użytkowników systemu. Od dnia 1 czerwca 2020 r. uruchamianie mechanizmu optymalizacji kolejki następuje w godzinach 12:00, 13:00, 14:15, 15:15, 15:30 i 15:45.

W marcu 2020 r. wprowadzono uproszczony tryb awaryjny przekazywania międzybankowych zleceń płatniczych.

W I półroczu 2020 r. w systemie SORBNET2 odnotowano spadek liczby zrealizowanych zleceń o 6,5% oraz średniej dziennej liczby zleceń o 5,0%. Spadki te wydają się być wynikiem przede wszystkim zamrożenia gospodarki w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się koronawirusa. W systemie SORBNET2 w I półroczu 2020 r. odnotowano równocześnie wzrost wartości zrealizowanych zleceń o 8,7% oraz wzrost średnich dziennych obrotów o 10,4%. Należy zaznaczyć, że największy udział we wzroście wartości zleceń miały zlecenia NBP (15,2%).

W I półroczu 2020 r. system SORBNET2 funkcjonował prawidłowo mimo istniejącego od połowy marca stanu zagrożenia epidemicznego wywołanego przez koronawirusa. Pomimo ograniczenia liczby osób pracujących stacjonarnie, obsługujących w NBP system SORBNET2, system ten pracował bez zakłóceń. W tym okresie nie odnotowano żadnej dłuższej przerwy w dostępności systemu SORBNET2 dla jego uczestników. Rozrachunek w systemie SORBNET2 przebiegał sprawnie także pomimo 7-krotnego obniżenia stopy rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 0,5% od dnia 30 kwietnia 2020 r.⁵⁴

Z kolei w zakresie funkcjonowania systemu TARGET2-NBP odnotowano spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń w systemie TARGET2-NBP. Ponieważ spadek liczby zleceń nie dotyczył zleceń krajowych, których liczba wzrosła o 9,3%, można przypuszczać, iż spadek liczby zleceń transgranicznych (o 5,5%), stanowiących ponad 80% całej liczby zleceń, mógł mieć związek z czasowym zamknięciem granic i ograniczeniem międzynarodowej aktywności gospodarczej w okresie pandemii. W ramach zleceń transgranicznych liczba zleceń otrzymanych spadła o 12,8%, natomiast liczba zleceń wysłanych wzrosła o 3,3%.

Należy także zaznaczyć, że sytuacja niepewności i ograniczeń związanych z epidemią COVID-19 były jednymi z czynników przesunięcia daty konsolidacji systemu TARGET2 i platformy T2S planowanej pierwotnie na listopad 2021 r. W dniu 28 lipca 2020 r. na stronie EBC⁵⁵ została opublikowana informacja o decyzji Rady Prezesów EBC aprobującej przesunięcie o rok terminu realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S, tj. na listopad 2022 r. Decyzja ta ma także wpływ na realizację zadania „Budowa nowego systemu RTGS w złotych zgodnego ze standardem ISO20022”, zawartego w Planie działalności NBP na lata 2020-2022. W I półroczu 2020 r. zadanie to było realizowane zgodnie z przyjętym harmonogramem, jednak wobec pojawiających się informacji nt. możliwego przesunięcia terminu realizacji konsolidacji systemów T2 i T2S⁵⁶, która angażuje te same zasoby kadrowe wewnątrz NBP, ocenia się, że konieczne będzie również przesunięcie terminu uruchomienia nowego systemu RTGS z II połowy 2023 r. na termin późniejszy.

⁵⁴ https://www.nbp.pl/polityka_pieniezna/dokumenty/files/rpp_2020_03_17.pdf

<https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy.htm>

⁵⁵ <https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/html/ecb.mipnews200728.en.html>

⁵⁶ W dniu 28 lipca 2020 r. Rada Prezesów EBC podjęła decyzję w sprawie przesunięcia terminu realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S o rok, co oznacza, że wdrożenie nowego systemu (go live) planowane jest obecnie na listopad 2022 r.

1.4. Funkcjonowanie systemów płatności detalicznych i schematów płatniczych

Mając na uwadze zagrożenie epidemiczne związane z koronawirusem SARS-CoV-2 i jego ewentualny wpływ na sprawność i bezpieczeństwo funkcjonowania systemów i schematów nadzorowanych przez Prezesa NBP, Narodowy Bank Polski zwrócił się do operatorów nadzorowanych systemów płatności i organizacji płatniczych prowadzących schematy płatnicze o potwierdzenie odpowiedniego przygotowania do niezakłóconego funkcjonowania w sytuacji dalszego rozprzestrzeniania się koronawirusa. Wszystkie podmioty, do których zwrócił się NBP, potwierdziły podjęcie niezbędnych działań zapewniających pełną funkcjonalność systemową, także w warunkach dalszego rozprzestrzeniania się koronawirusa oraz szczegółowo poinformowały o zakresie tych działań. Na podstawie informacji przekazywanych przez poszczególne podmioty NBP ocenił, że podmioty te skutecznie reagowały na wybuch oraz rozwój epidemii i że nie zaistniały zagrożenia dla sprawności i bezpieczeństwa nadzorowanych systemów i schematów. Rozliczanie, rozrachunek oraz przeprowadzanie transakcji płatniczych były zatem realizowane terminowo i bez jakichkolwiek zakłóceń powiązanych z epidemią.

W zakresie dotyczącym funkcjonowania systemów płatności detalicznych w I półroczu 2020 r. odnotowano:

1. tendencje wzrostowe w systemach:

- BLIK. W systemie tym liczba zrealizowanych transakcji wyniosła 173,8 mln, czyli w porównaniu do poprzedzającego półrocza rozliczono aż o 45,2 mln więcej transakcji (co stanowi znaczący wzrost o 35%). Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonywali transakcji w internecie (75,1%). Zarejestrowano 130,5 mln takich transakcji (czyli aż o 38,3 mln więcej niż w poprzednim półroczu). Średnia wartość pojedynczej transakcji w internecie wyniosła 112 zł (wzrosła z poziomu 100 zł). Na popularności zyskały także transakcje typu P2P. W I półroczu 2020 r. przeprowadzono ich 16,1 mln, czyli aż o 6 mln więcej niż w poprzednim półroczu. Średnia wartość tego typu zleceń wyniosła średnio 110 zł (zwiększyła się z poziomu 104 zł).
- Express Elixir. Liczba transakcji w tym systemie wyniosła 23,1 mln (a więc wzrosła o 48%). Wartość łącznych obrotów w systemie wzrosła o 19% i wyniosła 29,2 mld zł. W systemie tym realizowano średnio dziennie 126,9 tys. transakcji, czyli aż o 42 tys. więcej niż w okresie poprzednim (wzrost o 50%).

2. tendencje spadkowe w systemach:

- BlueCash. Odnotowano spadek liczby transakcji o 26%. Dzienna liczba transakcji osiągnęła poziom 27,9 tys. zleceń czyli zmniejszyła się o 24%. Spadkowi liczby zleceń towarzyszył znaczący spadek obrotów o 30% w porównaniu do półrocza poprzedniego.
- Euro Elixir. Liczba zleceń spadła – w porównaniu do II półrocza 2019 r. – o 21,1% do poziomu 15,4 mln sztuk, zaś ich wartość spadła o 23,1%.
- Krajowy System Rozliczeń. W tym systemie w I półroczu 2020 r. zrealizowano 15,1 mln transakcji bezgotówkowych, czyli aż o 6 mln mniej niż w półroczu poprzedzającym. Średnia wartość takiej transakcji wynosiła 75 zł.

W systemie Elixir w I półroczu 2020 r. nie odnotowano większych zmian. Liczba rozliczanych transakcji wzrosła o 1,1% przy równoczesnym spadku wartości obrotów o 2,7%.

2. Podmioty funkcjonujące w systemie płatniczym lub mające wpływ na jego funkcjonowanie

Uczestnicy systemu płatniczego w rozumieniu obejmującym zarówno systemy płatności, schematy płatnicze jak również systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych są jednym z podstawowych elementów systemu płatniczego.

Uczestników systemu płatniczego można podzielić na:

1. Uczestników pierwszego poziomu – osoby fizyczne (konsumenci), przedsiębiorstwa lub inne podmioty, które są stronami dokonywanych w ramach tego systemu transakcji mających za przedmiot środki pieniężne (transakcji płatniczych) lub papiery wartościowe bądź inne instrumenty finansowe (transakcji dotyczących instrumentów finansowych) (przykładowo płatnicy, beneficjenci, akceptanci, inwestorzy),
2. Uczestników drugiego poziomu – podmioty zaangażowane w bezpośrednią obsługę realizacji transakcji pomiędzy uczestnikami pierwszego poziomu, tj. dostawcy usług płatniczych (np. banki, instytucje płatnicze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) w odniesieniu do transakcji płatniczych, zaś w odniesieniu do transakcji dotyczących instrumentów finansowych firmy inwestycyjne (przykładowo domy maklerskie oraz banki prowadzące działalność maklerską),
3. Uczestników trzeciego poziomu – podmioty pośredniczące w rozliczeniu transakcji pomiędzy uczestnikami drugiego poziomu lub – w przypadku transakcji płatniczych - ich dostawcami usług płatniczych. Przykładami takich uczestników w Polsce w przypadku transakcji płatniczych jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. i inne podmioty prowadzące systemy płatności z funkcją rozliczeń (zwani również operatorami systemów płatności), tj. Blue Media S.A., Polski Standard Płatności Sp. z o.o. i Krajowy System Rozliczeń (KSR). Do kategorii takich uczestników zaliczyć można również tzw. podmioty zarządzające systemami zewnętrznymi, uczestniczące w systemach rozrachunku, w tym – w przypadku transakcji dotyczących instrumentów finansowych - m.in. podmioty prowadzące systemy rozliczeń papierów wartościowych (przykładem ich w Polsce jest KDPW_CCP S.A.).
4. Uczestników czwartego poziomu – podmioty przechowujące środki pieniężne dostawców usług płatniczych lub papiery wartościowe bądź inne instrumenty finansowe firm inwestycyjnych oraz przeprowadzające finalny rozrachunek między nimi w sposób bezpośredni (na podstawie zleceń dostawców usług płatniczych/firm inwestycyjnych) lub pośredni (na podstawie zleceń uczestników trzeciego poziomu), a więc podmioty prowadzące systemy płatności lub systemy rozrachunku papierów wartościowych z funkcją rozrachunku, zwane również agentami rozrachunkowymi, np. banki centralne przeprowadzające rozrachunek międzybankowy oraz podmioty prowadzące depozyty papierów wartościowych przeprowadzające rozrachunek na papierach wartościowych. W Polsce przykładami takich uczestników są Narodowy Bank Polski oraz Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.

Graficzny podział uczestników systemu płatniczego przedstawia schemat nr 1.

Schemat nr 1. Podział uczestników systemu płatniczego

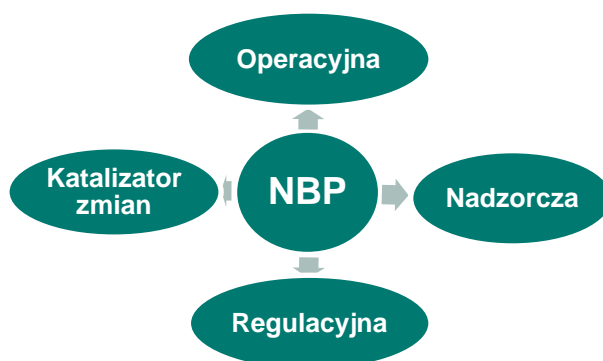

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wyżej wymienione podmioty systemu płatniczego to uczestnicy bezpośrednio zaangażowani w obsługę transakcji mających za przedmiot środki pieniężne lub instrumenty finansowe, ale ważne znaczenie dla systemu płatniczego mają często jeszcze inne podmioty lub te już wcześniej wskazane, ale występujące w innej roli, w tym zwłaszcza:

- banki centralne, pełniące, obok roli dostawcy usług płatniczych dla wybranych klientów, np. rządu i instytucji publicznych, i roli agenta rozrachunkowego dla banków i operatorów systemów płatności, również rolę emitenta pieniądza (poprzez emisję pieniądza gotówkowego, będącego powszechnie wykorzystywanym i akceptowanym instrumentem płatniczym, oraz kreację pieniądza bezgotówkowego na prowadzonych przez siebie rachunkach bankowych), rolę regulatora (wydawanie regulacji ograniczonych do banków), rolę nadzorca systemowego, tj. w zakresie nadzoru *oversight* m.in. nad systemami płatności, schematami płatniczymi oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych czy usługą *acquiring*, oraz rolę katalizatora zmian (np. poprzez działalność Rady ds. Systemu Płatniczego); wszystkie z tych ról pełni NBP (schemat nr 2);

Schemat nr 2. Rola NBP w systemie płatniczym

Źródło: Opracowanie własne DSP

- rząd i parlament, jako regulatorzy w zakresie ogólnych zasad dotyczących systemu płatniczego;
- organa nadzoru sprawujące nadzór typu ostrożnościowego, tj. nadzór *supervision*, nad dostawcami usług płatniczych, tj. głównie bankami, spółkami i instytucjami płatniczymi oraz podmiotami rynku kapitałowego; w Polsce rolę tę pełni Komisja Nadzoru Finansowego (KNF);
- instytucje publiczne oraz podmioty podejmujące działania w zakresie ochrony praw uczestników pierwszego poziomu systemu płatniczego (tj. klientów dostawców usług płatniczych) i pełniące przez to ważną rolę w systemie płatniczym, np. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznik Finansowy;
- związki i stowarzyszenia zrzeszające dostawców usług płatniczych, np. izby samorządowe banków, które reprezentują dany sektor w dyskusjach nad systemem płatniczym, a w wielu przypadkach prowadzą aktywną działalność w zakresie systemu płatniczego, np. działalność standaryzacyjną; przykładem takich związków w Polsce jest przede wszystkim Związek Banków Polskich (ZBP), jak również Krajowy Związek Banków Spółdzielczych;
- globalne lub krajowe organizacje płatnicze (np. kartowe) prowadzące schematy płatnicze; w przypadku Polski są to m.in. organizacje: Visa, Mastercard, American Express, Diners Club oraz PSP;
- instytucje lub gremia odpowiedzialne za normalizację i standaryzację; w przypadku Polski jest to m.in. Polski Komitet Normalizacyjny i jego komitety techniczne;
- inne organizacje lub gremia pozarządowe, mające na celu reprezentowanie określonych uczestników systemu płatniczego, np. konsumentów, akceptantów lub innych przedsiębiorców, bądź skupiające różne podmioty, ale podejmujące działania w określonym celu w zakresie systemu płatniczego, np. Fundacja Polska Bezgotówkowa.

3. Systemy płatności

Na koniec I półrocza 2020 r. w Polsce funkcjonowało 8 głównych systemów płatności:

- 2 systemy płatności wysokokwotowych:

- system SORBNET2, prowadzony przez NBP,
- system TARGET2-NBP, prowadzony przez NBP pod względem prawnym, a pod względem operacyjnym przez trzy banki centralne (Deutsche Bundesbank, Banque de France i Banca d'Italia),

- 6 systemów płatności detalicznych:

- system Elixir, prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- system Euro Elixir, prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- system Express Elixir, prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A.,
- system BlueCash, prowadzony przez Blue Media S.A.,
- system BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o.,
- system KSR, prowadzony przez First Data Polska S.A.

3.1. Systemy płatności wysokokwotowych

3.1.1. System SORBNET2

W I półroczu 2020 r. działania prowadzone w obszarze systemu SORBNET2 koncentrowały się na przygotowaniu do wdrożenia w dniu 1 czerwca 2020 r. wersji 8.0 systemu oraz na zapewnieniu sprawnego i niezakłóconego działania systemu w sytuacji zagrożenia epidemicznego koronawirusem SARS-CoV-2, a następnie pandemii COVID-19, która miała początek w marcu 2020 r.

Dodatkowo prowadzone były prace analityczne dotyczące zmian zaproponowanych przez SWIFT w ramach SWIFT Standards Release 2020, corocznej edycji standardów SWIFT.

Zmiany w systemie SORBNET2

Wdrożenie wersji 8.0 systemu w dniu 1 czerwca 2020 r. obejmowało następujące zmiany:

- zmianę godzin i zwiększenie częstotliwości uruchamiania mechanizmu optymalizacji kolejki,
- dodanie w zakładce „Blokady” informacji na temat wysokości istniejących blokad,
- dodanie w warunkach wyszukiwania transakcji podziału komunikatów MT202 na MT202 i MT202COV,
- rozszerzenie podglądu kolejki zleceń oczekujących na realizację z 5 do 8 dni roboczych.

W przypadku zmiany dotyczącej uruchamiania mechanizmu optymalizacji pierwotnie planowano wdrożenie w wersji 8.0 jedynie zmiany godzin jego uruchomienia na ustalone przez uczestników systemu w ramach KGU SORBNET2. W czasie trwania pandemii, wychodząc naprzeciw potrzebom uczestników, podjęto decyzję o zwiększeniu liczby optymalizacji z 3 do 6 z uwagi na fakt, iż wypracowany przez NBP mechanizm okazał się bardzo przydatny z punktu widzenia potrzeb płynnościowych użytkowników

systemu. Od dnia 1 czerwca 2020 r. uruchamianie mechanizmu optymalizacji kolejki następuje w godzinach 12:00, 13:00, 14:15, 15:15, 15:30 i 15:45.

Druga modyfikacja polegała na dodaniu na ekranie podglądu stanu trzech rodzajów blokad wchodzących sumarycznie w skład salda w zakładce Blokad NBP: Blokad komorniczej (dotyczącej zajęć wierzytelności), Blokad założonej przez NBP (zawierającej blokadę BFG) i Blokad innej. Ponieważ uczestnicy systemu SORBNET2 nie są upoważnieni do zarządzania tymi pozycjami, blokady te są prezentowane jedynie informacyjnie, w formie podglądu z podziałem na kwoty każdej z ww. blokad. Zmiana ta zapewniła uczestnikom większą przejrzystość oraz umożliwiła im lepsze monitorowanie istniejących blokad, jak również zarządzanie płynnością. Ponadto, został wprowadzony mechanizm automatycznego zmniejszania się poziomu Blokad komorniczej w przypadku odrzucenia przez NBP zlecenia z kodem 250, co odciąży pracowników obsługujących system oraz usprawni aktualizację poziomu tej blokady.

Trzecia zmiana polegała na dodaniu nowych kryteriów wyszukiwania zleceń płatniczych w module MMS2. W odpowiedzi na potrzeby użytkowników systemu SORBNET2 w warunkach wyszukiwania w kategorii „Typ komunikatu SWIFT” wprowadzono podział komunikatów MT202 na MT202 i MT202COV z możliwością zaznaczenia komunikatów oddzielnie i razem.

Czwarta zmiana dotycząca poszerzenia podglądu kolejki zleceń wynikała ze zmiany wdrożonej w wersji 7.0, która pozwoliła na wprowadzanie zleceń realizowanych przez DSP w ramach obsługi zajęć wierzytelności, w tym zleceń komorniczych, z datą realizacji D+8. W wersji 8.0 możliwy stał się podgląd zleceń oczekujących w kolejce na dni przyszłe z datą realizacji D+8, a nie jak wcześniej D+5, co pozwala na pełny podgląd kolejki zleceń na przyszłe dni złożonych w aplikacji centralnej.

Oprócz zmian uwzględniających potrzeby użytkowników zewnętrznych systemu wprowadzono także ważną z punktu widzenia pracowników DSP zmianę polegającą na utworzeniu tabeli zmian na blokadach komorniczych (widoczną tylko dla dysponentów DSP, z możliwością sortowania po uczestniku). Wprowadzona modyfikacja wyeliminowała potrzebę prowadzenia poza systemem dodatkowej ewidencji aktualizowanej przez pracowników DSP po każdorazowym zleceniu dotyczącym zajęć wierzytelności.

W wyniku analizy zmian planowanych do wprowadzenia przez SWIFT w ramach Standards Release 2020 ustalono, iż nie będzie potrzebne wprowadzenie żadnych zmian po stronie systemu SORBNET2.

Ponadto, w ramach realizacji zadania „Budowa nowego systemu RTGS w złotych zgodnego ze standardem ISO20022”, zawartego w Planie działalności NBP na lata 2020-2022, w oparciu o przyjęte bazowe założenia techniczne i funkcjonalne zdefiniowano obszary i wyznaczono kierunki przyszłych działań. W I półroczu 2020 r. zadanie to było realizowane zgodnie z przyjętym harmonogramem, jednak wobec przesunięcia terminu realizacji konsolidacji systemów T2/T2S⁵⁷, która angażuje te same zasoby kadrowe wewnątrz NBP, konieczne będzie również przesunięcie terminu uruchomienia nowego systemu RTGS z II połowy 2023 r. na termin późniejszy.

⁵⁷ W dniu 28 lipca 2020 r. Rada Prezesów EBC podjęła decyzję w sprawie przesunięcia terminu realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S o rok, co oznacza, że wdrożenie nowego systemu (go live) planowane jest obecnie na listopad 2022 r.

Dane statystyczne – system SORBNET2

Według stanu na dzień 30 czerwca 2020 r. w systemie SORBNET2 uczestniczyło 49 podmiotów, w tym 44 banków, tj. tyle samo, co w II półroczu 2019 r., Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa, Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A., Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., KDPW_CCP S.A. oraz Narodowy Bank Polski.

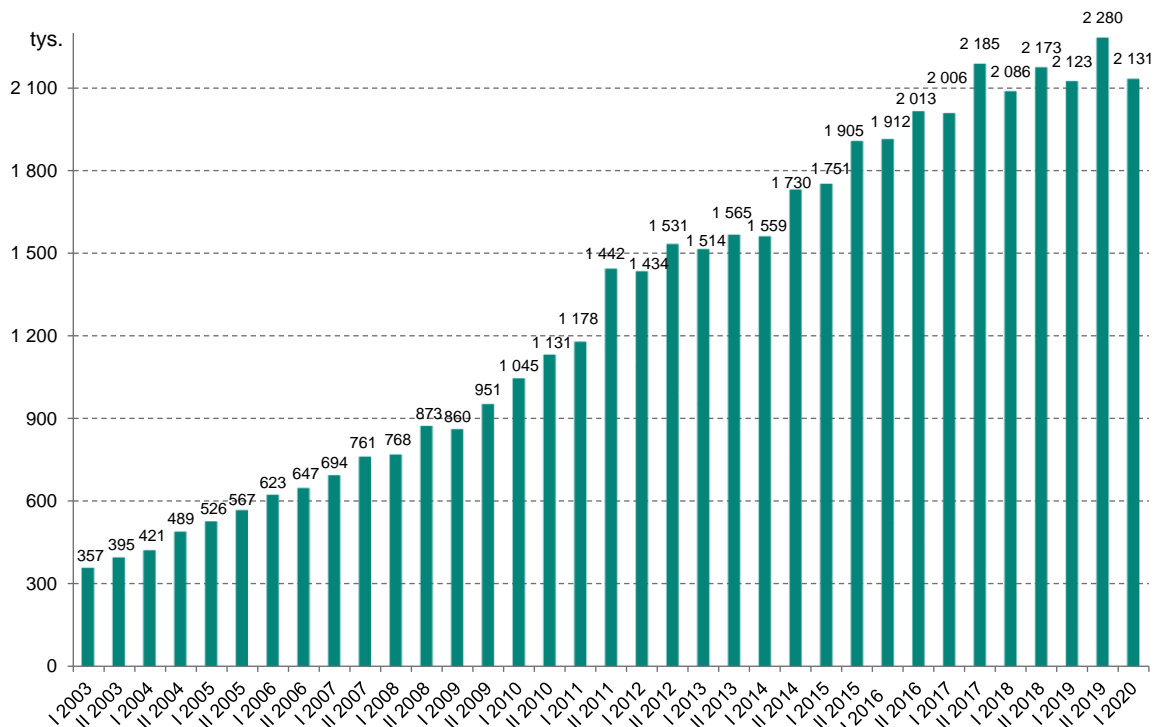
W I półroczu 2020 r. w systemie SORBNET2 zrealizowano ogółem 2.130.636 zleceń (średnio dziennie 17.045 zleceń) o łącznej wartości 44.430,0 mld zł. W porównaniu do II półroczu 2019 r., w którym zrealizowano 2.279.592 zleceń (średnio dziennie 17.950 zleceń) o łącznej wartości 40.870,9 mld zł, liczba zrealizowanych zleceń spadła o 6,5%. Uwzględniając mniejszą o 2 dni liczbę dni operacyjnych w I półroczu 2020 r. (125 dni operacyjnych wobec 127 dni w II półroczu 2019 r.) i jej wpływ na liczbę zrealizowanych zleceń, tj. analizując średnią dzienną liczbę zleceń, należy odnotować, że miał miejsce spadek o 5% średniej dziennej liczby zleceń.

Spadek liczby zrealizowanych zleceń o 6,5% oraz średniej dziennej liczby zleceń o 5% wydaje się być wynikiem przede wszystkim pandemii COVID-19 oraz konsekwencją okresowego zamrożenia gospodarki w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się koronawirusa. Równocześnie w systemie SORBNET2 odnotowano wzrost wartości zrealizowanych zleceń o 8,7% oraz wzrost średnich dziennych obrotów o 10,4%, przy czym był to skutek głównie wzrostu wartości zleceń NBP o 15,2% m.in. w wyniku uruchomienia nowych operacji polityki pieniężnej, mających zmniejszyć skutki ograniczenia obrotu gospodarczego wskutek pandemii, tj. operacji strukturalnych, polegających na skupie, w ramach operacji typu Outright, obligacji skarbowych o stałym oprocentowaniu i terminach zapadalności powyżej roku, charakteryzujących się bardzo wysokimi kwotami. Najniższy dzienny wolumen zleceń wyniósł 13.559 i został odnotowany w dniu 25 maja 2020 r., natomiast najwyższy dzienny wolumen wyniósł 23.461 i miał miejsce w dniu 28 lutego 2020 r.

W I półroczu 2020 r. w systemie SORBNET2 wystąpił spadek liczby i wzrost wartości zrealizowanych zleceń międzybankowych odpowiednio o 8,4% i 13,1% oraz spadek liczby i wzrost wartości zleceń klientowskich odpowiednio o 6,4% i 2,6%.

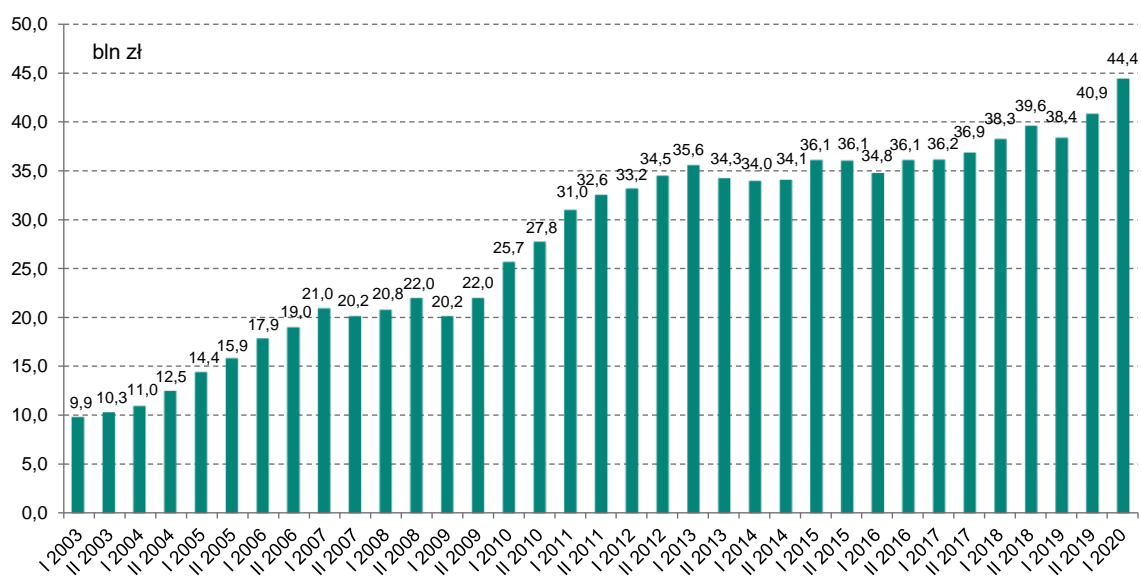
Liczbę i wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET (do dnia 9 czerwca 2013 r.) i SORBNET2 (od dnia 10 czerwca 2013 r.) na przestrzeni lat 2003 – 2020 zaprezentowano na wykresach nr 7 i 8, średnie dzienne wartości, tj. średnią dzienną liczbę zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET/SORBNET2, w latach 2003 – 2020 przedstawia wykres nr 9, średnią wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w ww. systemach w latach 2003 – 2020 przedstawia wykres nr 10. Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2020 r. w porównaniu do II półroczu 2019 r., przedstawiono w tabelach nr 3 i 4.

Wykres nr 7. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w tys. sztuk)

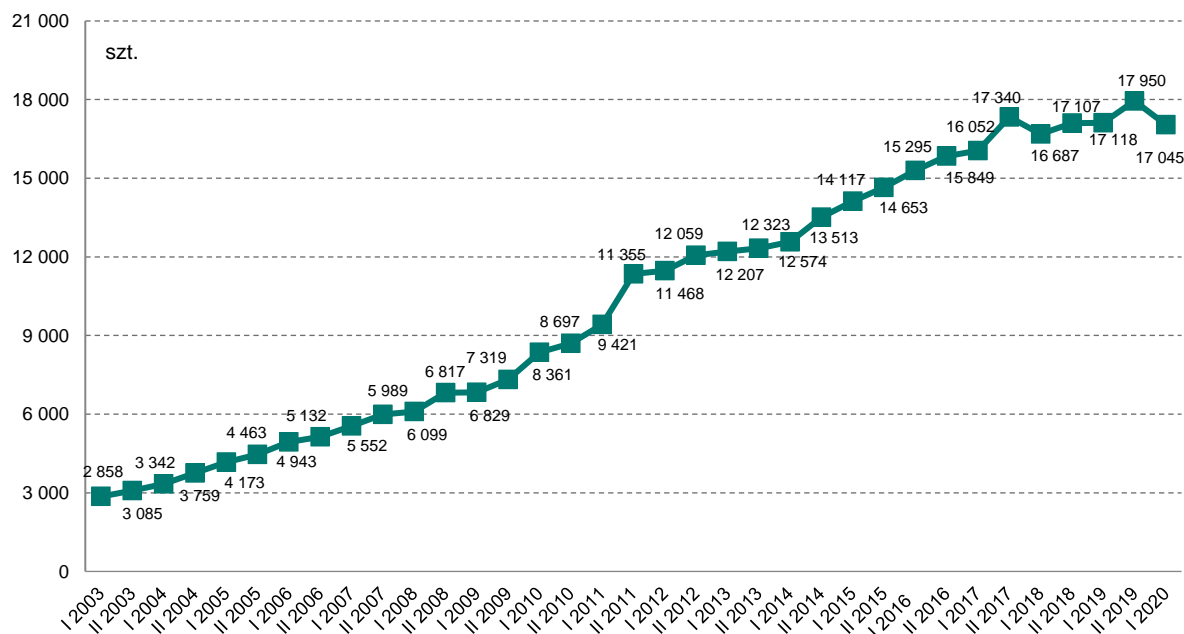
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 8. Wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w bln zł)

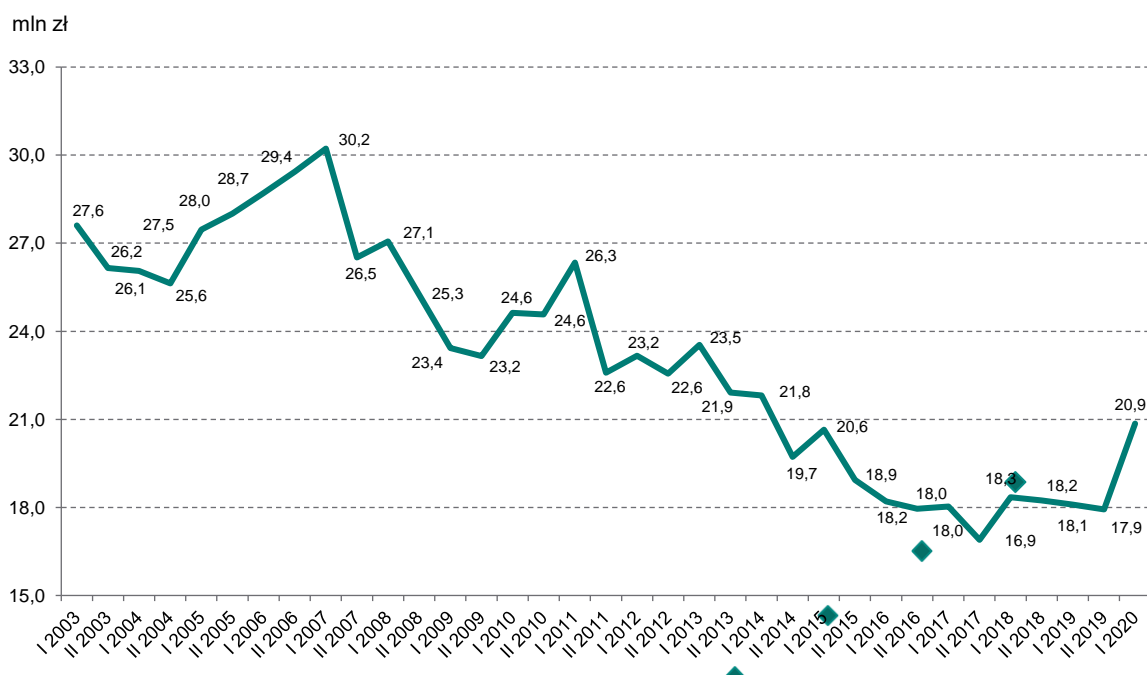
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 9. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 10. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Tabela nr 3. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2020 r. i II półroczu 2019 r.

	II połowa 2019 r.		I połowa 2020 r.		Zmiana
	Liczba zleceń	Udział	Liczba zleceń	Udział	
OGÓŁEM	2.279.592	100%	2.130.636	100%	↓ -2,3%
1/ W tym:					
▪ międzybankowe	135.691	6,0%	124.229	5,8%	↓ -4,2%
▪ klientowskie	2.143.901	94,0%	2.006.407	94,2%	↓ -2,2%
2/ W tym:					
▪ zlecenia banków	2.142.282	94,0%	1.998.389	93,8%	↓ -2,0%
▪ zlecenia KIR	14.967	0,7%	14.599	0,7%	↓ -3,5%
▪ zlecenia KDPW i KDPW_CCP	33.255	1,5%	31.974	1,5%	↓ -12,4%
▪ zlecenia NBP	89.088	3,9%	85.674	4,0%	↓ -4,1%
Średnia dzienna liczba zleceń	17.950	-	17.045	-	↓ 0,1%

Źródło: Opracowanie własne DSP

Tabela nr 4. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2020 r. i II półroczu 2019 r.⁵⁸

	II połowa 2019 r.		I połowa 2020 r.		Zmiana
	Wartość zleceń (w mld zł)	Udział	Wartość zleceń (w mld zł)	Udział	
OGÓŁEM	40.870,9	100%	44.430,0	100%	↑ 8,7%
1/ W tym:					
▪ międzybankowe	23.888,4	58,4%	27.011,6	60,8%	↑ 13,1%
▪ klientowskie	16.982,5	41,6%	17.418,5	39,2%	↑ 2,6%
2/ W tym:					
▪ zlecenia banków	16.266,1	39,8%	16.810,1	37,8%	↑ 3,3%
▪ zlecenia KIR	1.170,5	2,9%	1.201,7	2,7%	↑ 2,7%
▪ zlecenia KDPW i KDPW_CCP	2.992,9	7,3%	2.879,5	6,5%	↓ -3,9%
▪ zlecenia NBP	20.441,5	50,0%	23.541,9	53,0%	↑ 15,2%
Średnie dzienne obroty	321,8	-	355,4	-	↑ 10,4%
Średnia wartość jednego zlecenia	17,9 mln zł	-	20,9 mln zł	-	↑ 16,3%

Źródło: Opracowanie własne DSP

⁵⁸ Wartości w kolumnach „Udział” oraz „Zmiana” zostały wyliczone na podstawie danych niezaokrąglonych. Ewentualne niesumowanie się danych szczegółowych w poszczególnych kolumnach do wartości z wiersza „Ogółem” wynika z prezentacji danych w postaci zaokrąglonej.

Ocena funkcjonowania systemu SORBNET2 w I półroczu 2020 r.

W I półroczu 2020 r. system SORBNET2 funkcjonował prawidłowo mimo istniejącego od połowy marca stanu zagrożenia epidemicznego wywołanego przez koronawirusa SARS-CoV-2 i mimo wynikającego stąd ograniczenia liczby osób z DSP pracujących stacjonarnie. Dzięki przyjętym rozwiązaniom zarówno w ramach DSP, jak i w Centrali NBP, m.in. wykorzystaniu zaawansowanego podpisu elektronicznego oraz efektywnej pracy zdalnej pracowników obsługujących system SORBNET2, system pracował bez zakłóceń. W tym okresie nie odnotowano żadnej dłuższej przerwy w dostępności systemu dla jego uczestników.

Analizując rozwój systemu, należy wskazać na spadek liczby i wzrost wartości zleceń w I półroczu 2020 r. w stosunku do poprzedniego półrocza, które są widoczne w spadku średniej dziennej liczby zleceń o 5% oraz znaczącym wzroście średnich dziennych obrotów, tj. o 10,4%.

Biorąc pod uwagę przedstawione informacje, funkcjonowanie systemu SORBNET2 w I półroczu 2020 r. należy ocenić bardzo pozytywnie.

3.1.2. System TARGET2-NBP

Według stanu na dzień 30 czerwca 2020 r. rachunki w systemie TARGET2-NBP posiadało 20 podmiotów (16 banków oraz NBP, KIR, KDPW S.A. i KDPW_CCP S.A.), tj. tyle samo, co na koniec 2019 r.

Konsolidacja systemu TARGET2 i platformy T2S

Znaczącym kierunkiem rozwoju systemu TARGET2, w obszarze którego toczyły się w I półroczu 2020 r. intensywne prace, był projekt konsolidacji systemu TARGET2 i platformy T2S, będący głównym filarem strategicznej wizji Eurosystemu, dotyczącej rozwoju infrastruktury rynkowej w Europie (tzw. Vision 2020).

Podstawową ideą konsolidacji jest scentralizowanie i harmonizacja podobnych funkcji, które są wykorzystywane w różnych obszarach biznesowych, i w konsekwencji ograniczenie kosztów, zwiększenie wydajności, ujednoczenie i usprawnienie wielu obszarów. Ważnym jej elementem jest również wprowadzenie elastycznego i efektywnego modelu zarządzania płynnością. Dodatkowo, w przyszłym systemie planuje się umożliwienie rozrachunku także w innych walutach niż euro oraz korzystanie z ofert różnych dostawców usług sieciowych. Rozrachunek płatności w skonsolidowanej infrastrukturze oparty będzie na komunikatach zgodnych ze standardem ISO 20022.

W dniu 7 lutego 2019 r. Zarząd NBP zaakceptował wniosek o realizację projektu Konsolidacja T2-T2S, którego celem jest przygotowanie się NBP do nadchodzących zmian w systemie TARGET2. Głównym elementem toczących się w pierwszym półroczu 2020 r. prac projektowych było określenie zmian w systemach informatycznych NBP oraz rozpoczęcie ich implementacji w infrastrukturze informatycznej NBP. Równoległe podjęto działania mające na celu finalizację umowy z wybranym dostawcą usług sieciowych.

Konsolidacja systemu TARGET2 i platformy T2S planowana była pierwotnie na listopad 2021 r. W pierwszym półroczu 2020 r. wiele instytucji finansowych zgłaszało jednak do EBC postulat przesunięcia daty migracji. W szczególności zwracano uwagę na dwa zewnętrzne uwarunkowania generujące ryzyka i stanowiące realne wyzwania dla terminowej migracji, tj. trudności w prowadzeniu projektu w sytuacji niepewności i ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 oraz fakt, iż SWIFT zdecydował się na

przesunięcie o rok daty migracji na ISO 20022 w kontekście bankowości korespondenckiej. Prośba o przesunięcie daty konsolidacji została dodatkowo potwierdzona w wyniku przeprowadzonej przez EBC ankiety, w ramach której większość krajowych środowisk bankowych opowiedziało się za jej opóźnieniem. W dniu 22 czerwca 2020 r. EBC zamieścił na swojej stronie internetowej informację o trwającej dyskusji na temat przesunięcia terminu realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S⁵⁹, wskazując iż w opinii Market Infrastructure Board opóźnienie terminu wdrożenia konsolidacji o rok, tj. na listopad 2022 r., w najlepszy sposób odzwierciedli preferencje rynkowe. W dniu 28 lipca 2020 r. na stronie EBC⁶⁰ została opublikowana informacja o decyzji Rady Prezesów EBC z dnia 22 lipca 2020 r. aprobującej przesunięcie o rok terminu realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S.

Dodatkowo, zgodnie z założeniami EBC, NBP jako bank centralny odpowiedzialny jest za monitorowanie przygotowania polskich uczestników systemu TARGET2-NBP do nadchodzących zmian. Procedura monitorowania uczestników przeprowadzana jest wg uzgodnionych na poziomie europejskim zasad oraz dokumentacji określającej kluczowe etapy przygotowań uczestników wraz z terminami ich realizacji. Ma ona na celu wsparcie środowiska bankowego w złożonym procesie przygotowawczym oraz zminimalizowanie ryzyka braku terminowej gotowości do migracji. W pierwszym półroczu 2020 r. raportowanie uczestników dotyczyło m.in. wyboru dostawcy usług sieciowych, zakończenia prac nad dokumentacją zmian w systemach informatycznych oraz rozpoczęcia prac wdrożeniowych w zakresie implementacji zdefiniowanych zmian w infrastrukturze informatycznej. Zgodnie z otrzymanymi przez NBP informacjami, kilku uczestników identyfikuje pewne ryzyka w projekcie, natomiast żaden z uczestników TARGET2-NBP nie wskazał poziomu ryzyka zagrażającego terminowej migracji.

Dane statystyczne – system TARGET2-NBP

W I półroczu 2020 r., w stosunku do poprzedniego półrocza, w systemie TARGET2-NBP odnotowano⁶¹:

- spadek ogólnej liczby zrealizowanych transakcji w euro o 3,1%,
- spadek ich wartości o 3,3%.

W I półroczu 2020 r. w systemie TARGET2 było 126 dni operacyjnych, tj. o 4 dni mniej niż w II półroczu 2019 r. W analizowanym okresie średnia dzienna liczba zleceń, średnie dzienne obroty oraz średnia wartość jednego zlecenia utrzymały się na praktycznie takim samym poziomie.

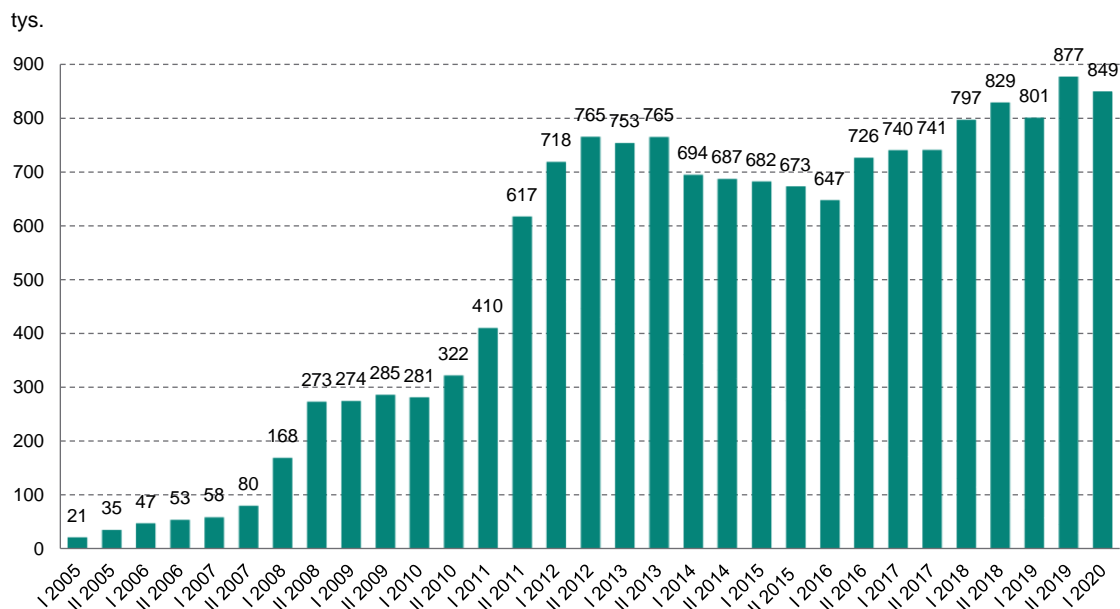
Liczbę, wartość, średnią dzienną liczbę oraz średnią wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET-EURO/TARGET2-NBP na przestrzeni lat 2005 – 2020 prezentują wykresy nr 11, 12, 13 i 14. Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2020 r. w porównaniu do II półrocza 2019 r., przedstawiają tabele nr 5 i 6.

⁵⁹ <https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/html/ecb.mipnews200622.en.html>

⁶⁰ <https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/html/ecb.mipnews200728.en.html>

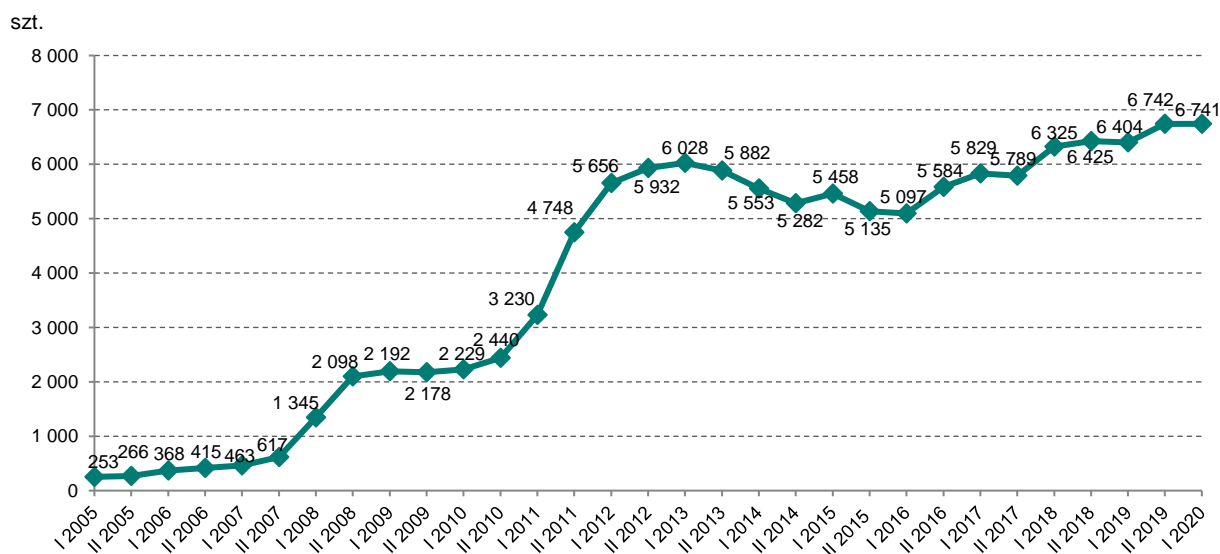
⁶¹ Dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń wykazywane są bez tzw. technicznych przelewów płynności realizowanych przez banki i NBP, tj. w szczególności bez przelewów środków między rachunkami własnymi danego uczestnika, zgodnie z algorytmem opracowanym przez EBC. Dodatkowo, podane w dokumencie wartości dotyczące systemu TARGET2 nie dotyczą transakcji przeprowadzonych na rachunkach DCA.

Wykres nr 11. Liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.) (w tys. sztuk)

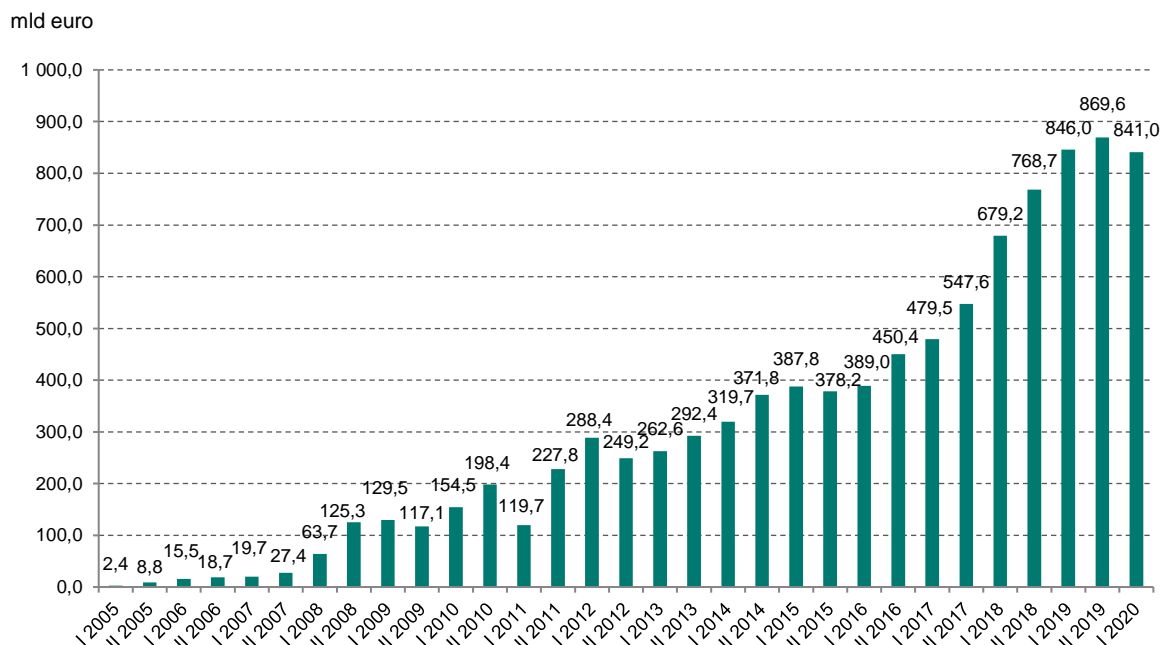
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 12. Średnia dzienna liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.)

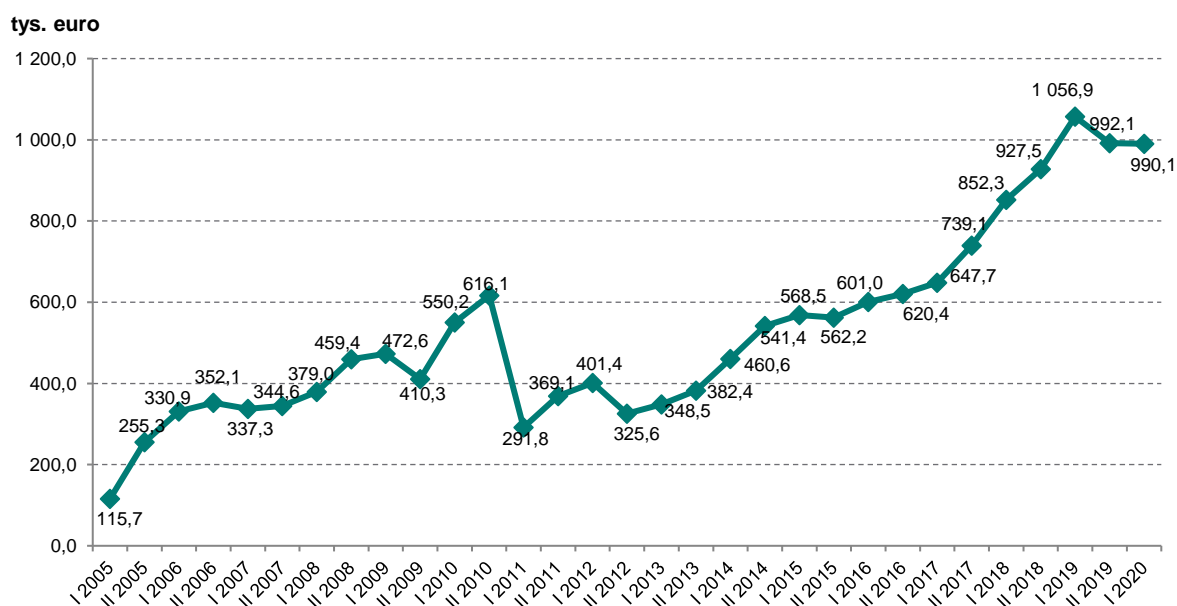
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 13. Wartość zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.) (w mld euro)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 14. Średnia wartość jednego zlecenia w euro w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Tabela nr 5. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie TARGET2-NBP w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.⁶²

	II połowa 2019 r.		I połowa 2020 r.		Zmiana	
	Liczba zleceń	Udział	Liczba zleceń	Udział		
OGÓŁEM	876.506	100%	849.402	100%	↓	-3,1%
1/ W tym:						
▪ międzybankowe	201.009	22,9%	188.650	22,2%	↓	-6,1%
▪ klientowskie	675.497	77,1%	660.752	77,8%	↓	-2,2%
2/ W tym:						
▪ zlecenia krajowe	142.639	16,3%	155.947	18,4%	↑	9,3%
▪ zlecenia transgraniczne	733.867	83,7%	693.455	81,6%	↓	-5,5%
▪ wysłane	332.783	38,0%	343.719	40,5%	↑	3,3%
▪ otrzymane	401.084	45,8%	349.736	41,2%	↓	-12,8%
Średnia dzienna liczba zleceń	6.742	-	6.741	-	↓	0,0%

Źródło: Opracowanie własne DSP

Tabela nr 6. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie TARGET2-NBP w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.⁶³

	II połowa 2019 r.		I połowa 2020 r.		Zmiana	
	Wartość zleceń (w mln euro)	Udział	Wartość zleceń (w mln euro)	Udział		
OGÓŁEM	869.622,7	100%	840.974,0	100%	↓	-3,3%
1/ W tym:						
▪ międzybankowe	823.638,7	94,7%	793.672,3	94,4%	↓	-3,6%
▪ klientowskie	45.984,0	5,3%	47.301,7	5,6%	↑	2,9%
2/ W tym:						
▪ zlecenia krajowe	161.037,3	18,5%	135.768,3	16,1%	↓	-15,7%
▪ zlecenia transgraniczne	708.585,4	81,5%	705.205,7	83,9%	↓	-0,5%
▪ wysłane	358.183,1	41,2%	357.224,3	42,5%	↓	-0,3%
▪ otrzymane	350.402,3	40,3%	347.981,4	41,4%	↓	-0,7%
Średnie dzienne obroty	6.689,4	-	6.674,4	-	↓	-0,2%
Średnia wartość jednego zlecenia	0,99	-	0,99	-	↓	-0,2%

Źródło: Opracowanie własne DSP

⁶² Wartości w kolumnach „Udział” mogą nie sumować się dla poszczególnych pozycji ze względu na zaokrąglenia.⁶³ Wartości w kolumnach „Udział” oraz „Zmiana” zostały wyliczone na podstawie danych niezaokrąglonych. Z uwagi na zaokrąglenia dane szczegółowe mogą nie sumować się w poszczególnych kolumnach.

W omawianym okresie w systemie TARGET2-NBP zrealizowano 849.402 zleceń, co oznaczało spadek o 3,1% w porównaniu do okresu poprzedniego, w którym zrealizowano 876.506 zleceń. W analizowanym okresie liczba zleceń międzybankowych spadła o 6,1%, zaś liczba zleceń klientowskich zmniejszyła się o 2,2%.

Najwyższy dzienny wolumen zleceń w I półroczu 2020 r. odnotowano w dniu 14 kwietnia 2020 r. Wyniósł on 11.388 zleceń i był wyższy o 25,6% w stosunku do 9.069 zleceń zrealizowanych w dniu 12 listopada 2019 r., stanowiących najwyższy dzienny wolumen zleceń w II półroczu 2019 r.

W I półroczu 2020 r. w porównaniu do II półrocza 2019 r. odnotowany został wzrost liczby zrealizowanych zleceń krajowych (o 9,3%), natomiast liczba zleceń transgranicznych spadła o 5,5%.

Wartość zleceń zrealizowanych w systemie TARGET2-NBP w I półroczu 2020 r. wyniosła 840.974,0 mln euro i spadła o 3,3% w porównaniu do II półrocza 2019 r., w którym wynosiła 869.622,7 mln euro. W obszarze wartości płatności klientowskich odnotowano wzrost o 2,9%, natomiast wartość zrealizowanych płatności międzybankowych spadła o 3,6%. Ponadto w systemie zmniejszyła się wartość zrealizowanych zleceń krajowych (o 15,7%) oraz transgranicznych, zarówno w obszarze zleceń wysłanych, jak i otrzymanych, łącznie o 0,5%.

Ocena funkcjonowania systemu TARGET2-NBP w I półroczu 2020 r.

W I półroczu 2020 r. prace w obszarze systemu TARGET2-NBP dotyczyły w szczególności przygotowań do konsolidacji systemu TARGET2 i platformy T2S. Obejmowały one zarówno prace wewnętrzne prowadzone przez NBP w ramach Projektu Konsolidacja T2-T2S, jak i udział pracowników NBP w pracach licznych grup roboczych utworzonych na poziomie europejskim. Dodatkowo, istotnym obszarem zaangażowania NBP były czynności związane ze wsparciem i monitorowaniem prac przygotowawczych prowadzonych po stronie uczestników TARGET2-NBP.

W I półroczu 2020 r. system TARGET2-NBP funkcjonował prawidłowo mimo istniejącego od połowy marca stanu zagrożenia epidemicznego wywołanego przez koronawirusa SARS-CoV-2 i mimo wynikającego stąd ograniczenia osób z DSP pracujących stacjonarnie. Dzięki przyjętym rozwiązaniom zarówno w ramach Eurosystemu jak i w NBP, system TARGET2-NBP pracował bez zakłóceń. Jedyną przerwę w dostępności systemu odnotowano w dniu 16 marca 2020 r. przy czym miała ona techniczny charakter i nie była związana z sytuacją epidemiologiczną.

Z perspektywy danych statystycznych należy zauważyć spadek zarówno liczby, jak i wartości zrealizowanych zleceń w systemie TARGET2-NBP. Ponieważ spadek liczby zleceń nie dotyczył zleceń krajowych, których liczba wzrosła o 9,3%, można przypuszczać, iż spadek liczby zleceń transgranicznych (o 5,5%) stanowiących ponad 80% całej liczby zleceń mógł mieć związek z pandemią i z zamknięciem granic. W ramach zleceń transgranicznych liczba zleceń otrzymanych spadła o 12,8%, natomiast liczba zleceń wysłanych wzrosła o 3,3%.

Biorąc pod uwagę przedstawione informacje funkcjonowanie systemu TARGET2-NBP w I półroczu 2020 r. należy ocenić pozytywnie.

3.2. Systemy płatności detalicznych

3.2.1. System Elixir

Według stanu na koniec czerwca 2020 r. bezpośrednimi uczestnikami wymiany zleceń płatniczych w systemie Elixir było 39 banków (w tym NBP). W porównaniu do grudnia 2019 r. liczba uczestników nie uległa zmianie.

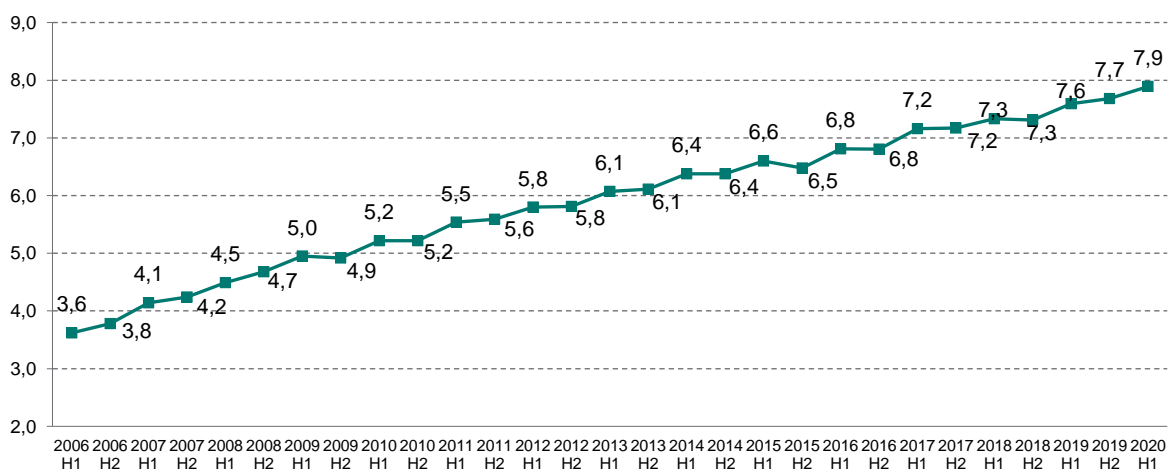
W I półroczu 2020 r., w porównaniu do poprzedniego półrocza, został odnotowany spadek o 2,7% wartości zrealizowanych zleceń, przy równoczesnym wzroście ich liczby o 1,1%.

Dane statystyczne – system Elixir

W I półroczu 2020 r. w systemie Elixir obroty wyniosły 2,859 bln zł (w poprzednim półroczu 2,939 bln zł), co oznacza spadek o 2,7%. Liczba zleceń wyniosła 985,9 mln szt. (w poprzednim półroczu 975 mln), co stanowiło wzrost o 1,1%.

Odnotowano wzrost o 2,7% średniej dziennej liczby transakcji w systemie Elixir, która wyniosła 7,89 mln zleceń (w poprzednim półroczu 7,68 mln). Liczba zleceń zrealizowanych średnio dziennie w systemie Elixir, na przestrzeni ostatnich 14 lat, wzrosła ponad 2-krotnie (z poziomu 3,6 mln na 7,9 mln zleceń dziennie). Zmianę wartości omawianego wskaźnika w kolejnych półroczach od 2006 r. przedstawia wykres nr 15.

Wykres nr 15. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w mln sztuk)

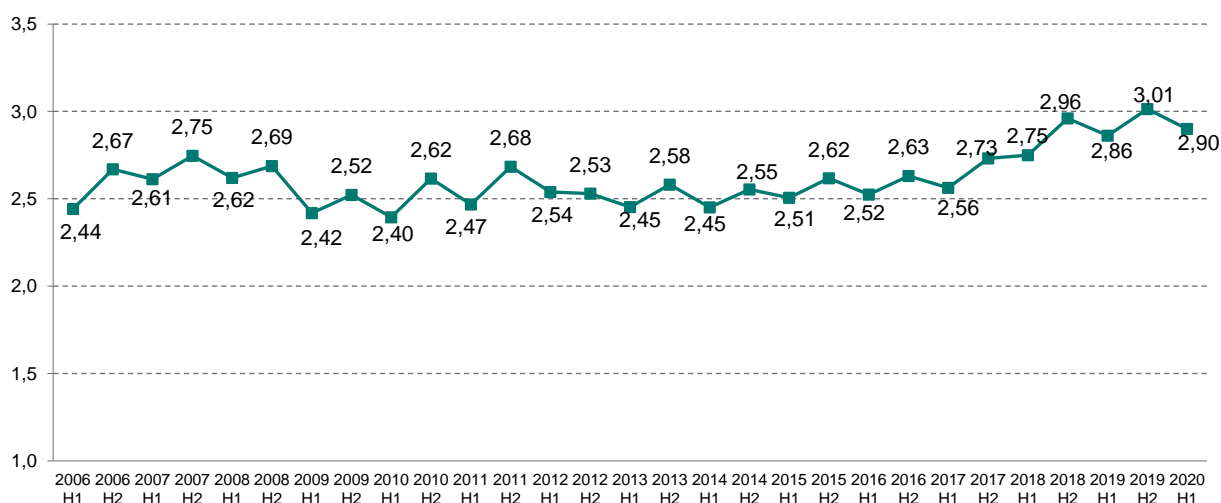

Źródło: Dane KIR

Miesiącem, w którym rozliczono najwięcej transakcji w systemie Elixir, był marzec 2020 r. Rozliczono w nim 174,1 mln transakcji, czyli o 2,7 mln transakcji więcej niż w grudniu 2019 r. (miesiącu o najwyższej liczbie transakcji w poprzedzającym półroczu, w którym rozliczono 171,4 mln transakcji).

W I półroczu 2020 r. pojedyncza transakcja w systemie Elixir wyniosła średnio 2.900 zł (w poprzednim półroczu 3.014 zł). Średnia wartość pojedynczego zlecenia w porównaniu do poprzedzającego półrocza była mniejsza o 3,8%. Średnia wartość realizowanych zleceń od 2006 r. zawiera się w przedziale o rozpiętości od 2,40 tys. zł do 3,01 tys. (rekordowo wysoka wartość przypadła na II półrocze 2019 r., co przedstawia wykres nr 16.

Wykres nr 16. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 7.

Tabela nr 7. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

System Elixir	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba dni roboczych:	127 dni		125 dni
Wartość zleceń (zł)			
Ogółem	2, 939 bln	↘ -2,7%	2, 859 bln
Średnia miesięczna	490 mld	↘ -2,7%	477 mld
Średnia dzienna	23,1 mld	↘ -0,9%	22,9 mld
Liczba zleceń			
Ogółem	975 mln	↗ +1,1%	985,9 mln
Średnia miesięczna	162,5 mln	↗ +1,1%	164,3 mln
Średnia dzienna	7,68 mln	↗ +2,7%	7,89 mln
Średnia kwota zlecenia (zł)	3 014	↘ -3,8%	2 900

Transakcje uznaniowe			
Wartość transakcji (w zł)	2.928,8 mld	↘ -2,7%	2.850,6 mld
Udział w obrotach KIR	99,7%	→	99,7%
Liczba transakcji	964,3 mln	↗ +1,2%	975,6 mln
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	98,9%	↗ +0,1%	99,0%
Transakcje obciążeniowe			
Wartość transakcji (w zł)	10,196 mld	↘ -17,5%	8,412 mld
Udział w ogólnych obrotach KIR	0,3%	→	0,3%
Liczba transakcji	10,611 mln	↘ -3,1%	10,282 mln
Udział w ogólnej liczbie trans. KIR	1,1%	↘ -9,1%	1,0%

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

Ocena funkcjonowania systemu Elixir w I półroczu 2020 r.

System Elixir jest dominującym i najbardziej istotnym systemem płatności detalicznych funkcjonującym w Polsce. Zatem sprawność jego działania ma znaczenie podstawowe dla całego rynku. W I półroczu 2020 r. system Elixir funkcjonował bez zakłóceń.

System Elixir przetwarza dziennie średnio około 7,89 mln transakcji o dziennej łącznej wartości 22,9 mld zł. W analizowanym okresie odnotowano, w porównaniu do poprzedniego okresu, wzrost liczby rozliczanych transakcji (o 1,1%), przy równoczesnym spadku wartości obrotów o 2,7%. Pojedyncze zlecenie średnio opiewało na kwotę 2.900 zł, czyli mniejszą o 114 zł niż w poprzednim półroczu (3.014 zł).

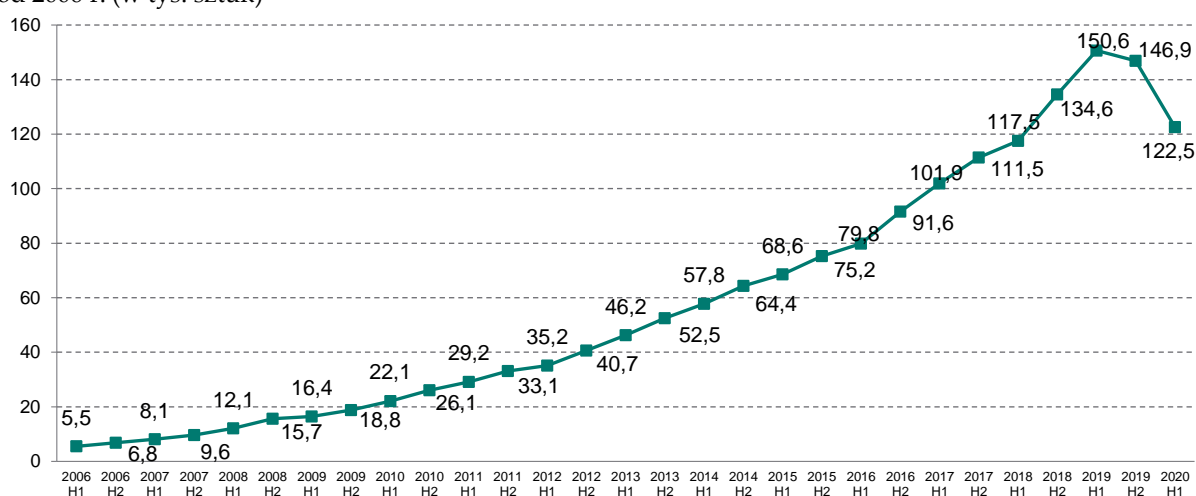
3.2.2. System Euro Elixir

Według stanu na koniec czerwca 2020 r. bezpośrednimi uczestnikami wymiany zleceń płatniczych w systemie Euro Elixir było 19 banków (w tym NBP). Lista uczestników nie uległa zmianie.

Dane statystyczne – system Euro Elixir

W I półroczu 2020 r. w systemie Euro Elixir obroty wyniosły 81,9 mld euro (w poprzednim półroczu 105 mld euro), co stanowiło znaczący spadek o 23,1%. Łączna liczba przeprowadzonych transakcji wyniosła 15,4 mln szt. (w poprzednim półroczu 19,1 mln), co stanowiło spadek o 21,1%. Średnia dzienna liczba transakcji w systemie Euro Elixir w omawianym okresie wyniosła 122,5 tys., czyli w stosunku do poprzedzającego półrocza nastąpił spadek o 18,1%. Warto zauważyć, iż w ostatnich latach do I półrocza 2019 r. liczba rozliczanych zleceń w ciągu dnia wzrastała systematycznie (aż do osiągnięcia poziomu 150,6 tys. zleceń dziennie). Natomiast od czerwca 2019 r. widoczny jest trend spadkowy tego wskaźnika. Średnią dzienną liczbę zleceń zrealizowanych w systemie Euro Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. przedstawia wykres nr 17.

Wykres nr 17. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie Euro Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. sztuk)

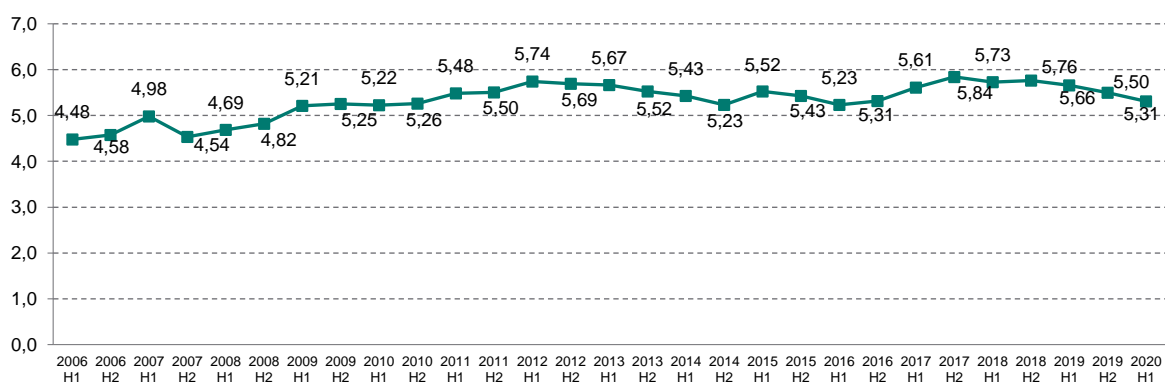

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

W analizowanym półroczu miesiącem, w którym w systemie Euro Elixir rozliczono najwięcej zleceń płatniczych, był marzec 2020 r. (2,7 mln zleceń). Był to wynik, który nie przewyższył obrotów 3,6 mln zleceń z października 2019 r. (miesiąca najbardziej intensywnych obrotów w poprzedzającym półroczu).

W I półroczu 2020 r. pojedyncza transakcja w systemie Euro Elixir wynosiła średnio 5.307 euro (w poprzednim półroczu 5.497 euro). Średnia wartość pojedynczego zlecenia w porównaniu do poprzedzającego półrocza spadła o 3,3%. Na przestrzeni ostatnich 14 lat średnia wartość realizowanych zleceń zawierała się w przedziale pomiędzy wartościami 4,48 tys. – 5,84 tys. euro. Średnią wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Euro Elixir przedstawia wykres nr 18.

Wykres nr 18. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Euro Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. euro)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w I półroczu 2020 r. w porównaniu do II półroczu 2019 r., przedstawia tabela nr 8.

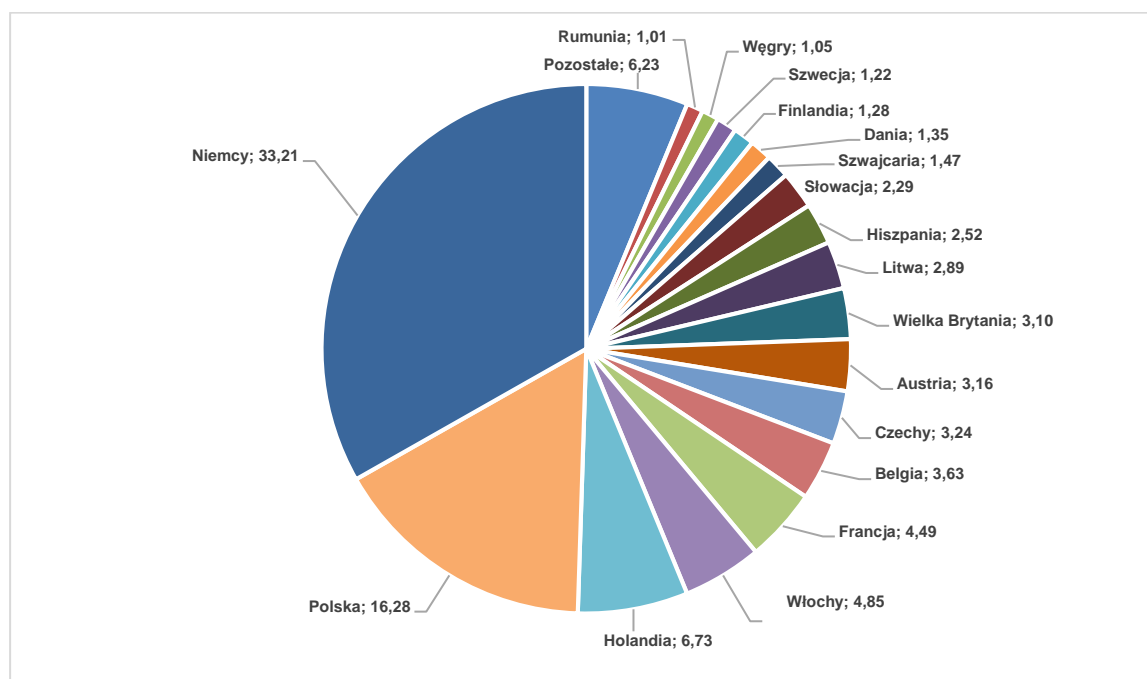
Tabela nr 8. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Euro Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I kwartale 2020 r.

System Euro Elixir	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba dni roboczych:	130 dni		126 dni
Wartość zleceń (euro)			
Ogółem	105 mld	↘ -23,1%	81,9 mld
Średnia miesięczna	17,5 mld	↘ -23,1%	13,66 mld
Średnia dzienna	807,6 mln	↘ -20,3%	650,2 mln
Liczba zleceń			
Ogółem	19 097 122	↘ -21,1%	15 439 699
Średnia miesięczna	2 893 354	↘ -21,1%	2 573 283
Średnia dzienna	146 901	↘ -18,1%	122 537
Średnia kwota zlecenia (euro)	5 497	↘ -3,3%	5 307
Transakcje transgraniczne			
Wartość transakcji (euro)	92,8 mld	↘ -20,6%	74,5 mld
Udział w Euro Elixir	88,4%	↗	91,0%
Liczba transakcji	16 848 001	↘ -17,9%	14 090 057
Udział w Euro Elixir	88,2%	↗	91,3%
Średnia dzienna liczba transakcji	129 600	↘ -14,9%	111 826
Średnia wartość transakcji (euro)	5 510	↘ -3,8%	5 290
Transakcje krajowe			
Wartość transakcji (euro)	11,153 mld	↘ -42,2%	7,399 mld
Udział w Euro Elixir	11,6%	↘	9,0%
Liczba transakcji	2 249 121	↘ -45,6%	1 349 642
Udział w Euro Elixir	11,8%	↘	8,7%
Średnia dzienna liczba transakcji	17 301	↘ -43,1%	10 711
Średnia wartość transakcji (euro)	5 404	↗ +1,4%	5 482

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

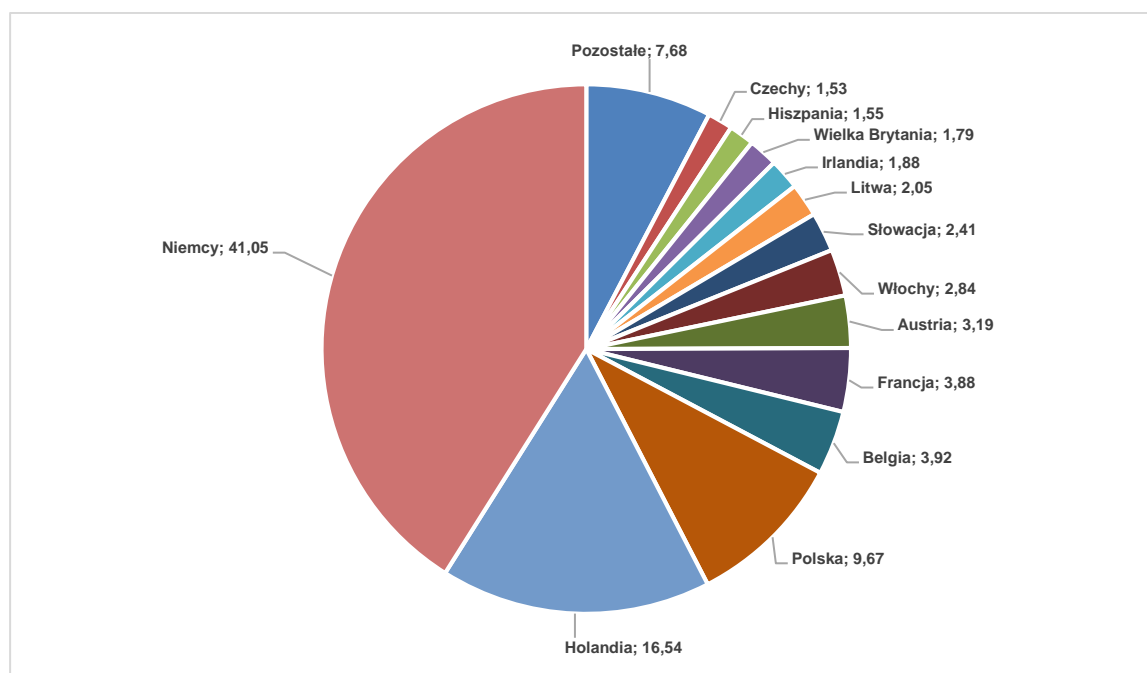
Wykresy nr 19 i 20 obrazują skalę wymiany zleceń płatniczych w euro za pośrednictwem systemu Euro Elixir pomiędzy jego uczestnikami a uczestnikami rynków usług płatniczych poszczególnych krajów Unii Europejskiej. Analiza tych danych wykazuje, że największe obroty uczestników polskiego rynku usług płatniczych, zarówno pod względem wolumenu, jak i wartości, realizowane są pomiędzy podmiotami działającymi na rynku niemieckim, co jest analogiczne do okresów poprzednich.

Wykres nr 19. Procentowy udział wartości obrotów realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje

Źródło: Dane KIR. Kategoria „Pozostałe” obejmuje kraje, dla których udział wartości obrotów realizowanych w systemie Euro Elixir był niższy niż 1%

Wykres nr 20. Procentowy udział liczby transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje

Źródło: Dane KIR. Kategoria „Pozostałe” obejmuje kraje, dla których udział liczby obrotów realizowanych w systemie Euro Elixir był niższy niż 1%

Ocena funkcjonowania systemu Euro Elixir w I półroczu 2020 r.

W I półroczu 2020 r. system Euro Elixir funkcjonował bez zakłóceń. System przetworzył w ciągu 126 dni roboczych 15,4 mln transakcji o wartości niemal 81,9 mld euro. W analizowanym okresie odnotowano znaczące spadki liczby transakcji (na poziomie 21,1%), jak i spadki wartości rozliczanych transakcji (na poziomie 23,1%).

3.2.3. System Express Elixir

System rozliczeń płatności natychmiastowych umożliwia bezpośrednią realizację przelewów krajowych w złotych w trybie natychmiastowym bez ograniczeń czasowych, tj. przez 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu. Operatorem systemu jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A. Z rozwiązania mogą korzystać wyłącznie klienci banków-uczestników systemu Express Elixir, które podpisały z KIR umowę uczestnictwa oraz wdrożyły rozwiązania technologiczne, umożliwiające wymianę komunikatów płatniczych za pośrednictwem tego systemu. Mogą to być zarówno klienci indywidualni, jak i przedsiębiorcy.

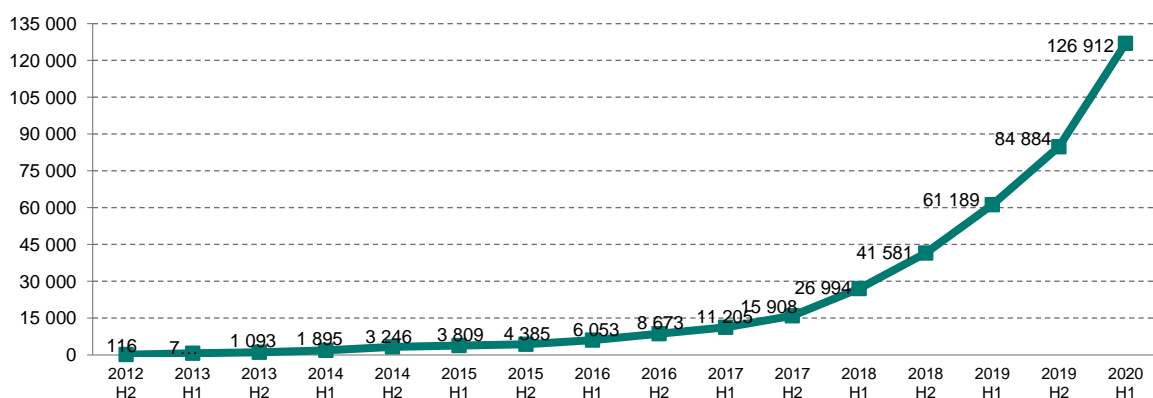
Bezpośrednimi uczestnikami systemu Express Elixir na koniec czerwca 2020 r. było 17 banków oraz Narodowy Bank Polski (z dniem 18 maja 2020 r. uczestnikiem systemu został Bank Ochrony Środowiska S.A.) tzn. w porównaniu do grudnia 2019 r. liczba uczestników zwiększyła się o jeden podmiot.

W I półroczu 2020 r. w systemie Express Elixir obroty wyniosły 29,2 mld zł, czyli były większe o 4,7 mld zł niż w półroczu poprzedzającym (znaczący wzrost o 19%).

W I półroczu 2020 r. liczba transakcji zrealizowanych w systemie Express Elixir wyniosła 23,1 mln szt. W porównaniu do poprzedniego półrocza (15,6 mln) odnotowano rekordowo wysoki wzrost aż o 48%.

Znacząco zwiększyła się średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń z poziomu 84,9 mln do 126,9 mln zleceń dziennie. Stanowiło to wzrost o 50%. Wielkość średniej dziennej liczby zleceń w systemie Express Elixir na przestrzeni kolejnych półroczy prezentuje wykres nr 21.

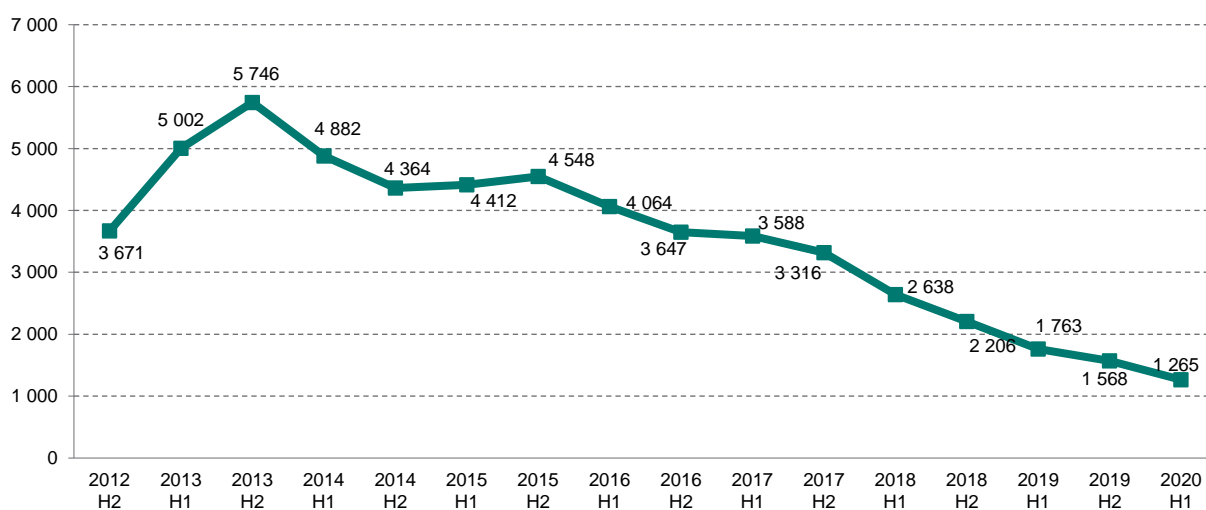
Wykres nr 21. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie Express Elixir w kolejnych półroczach od 2012 r.

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

Równocześnie, przy rosnącej liczbie rozliczanych transakcji, odnotowano spadek średniej wartości pojedynczej transakcji. W I półroczu 2020 r. średnia wartość pojedynczego zlecenia wyniosła 1.265 zł, czyli w porównaniu do poprzedniego okresu (1.568 zł) odnotowano spadek o 19%. Był to kolejny odnotowany spadek, który wpisuje się w stałą tendencję rozliczania przez system Express Elixir coraz niższych pod względem kwoty płatności, utrzymującą się od I półrocza 2016 r. Średnią wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Express Elixir na przestrzeni kolejnych półroczy przedstawia wykres nr 22.

Wykres nr 22. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Express Elixir w kolejnych półroczach od 2012 r. (w zł)

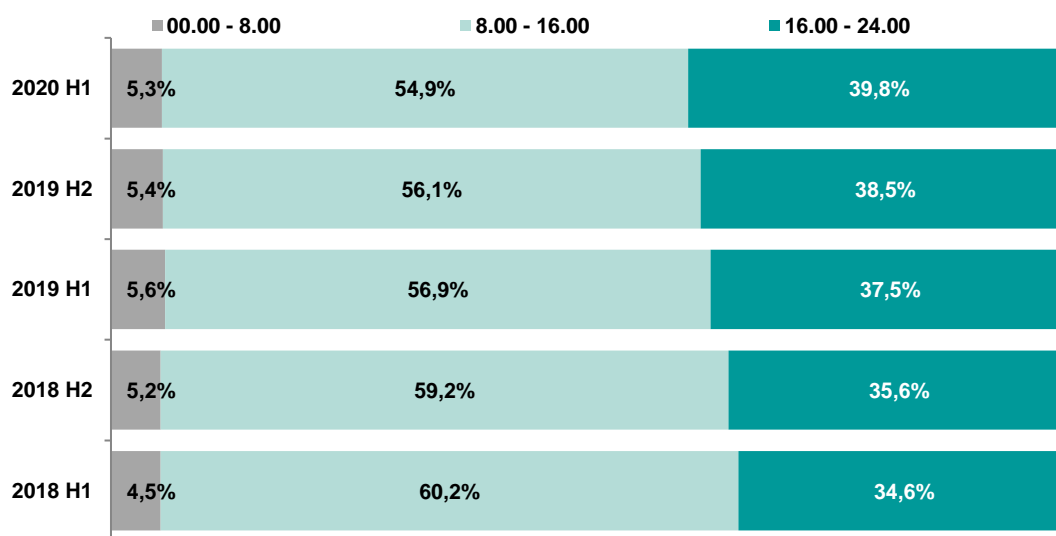

Źródło: Opracowanie własne DSP

System Express Elixir umożliwia realizację przelewów krajowych przez 24 godziny na dobę. W okresie od lipca do grudnia 2019 r. największą liczbę rozliczanych zleceń odnotowano w godzinach od 8.00 do 16.00. W tym przedziale dnia rozliczonych zostało 54,9% wszystkich zleceń realizowanych w systemie (w poprzednim półroczu odnotowano 56,1%). W porównaniu do poprzedniego półrocza nieznacznie zwiększyła się liczba zleceń realizowanych przez klientów systemu w godzinach wieczornych. W godzinach od 16.00 do 24.00 klienci systemu zrealizowali 39,8% (w poprzednim półroczu 38,5%). Natomiast w godzinach od 0.00 do 8.00 rozliczono 5,3% wszystkich zleceń (w poprzednim półroczu 5,4%). Porównując dane z pięciu ostatnich półroczy, można dostrzec, że klienci coraz częściej - bo aż w 43,9% - realizują transakcje w godzinach postrzeganych dotychczas jako „nietypowych”, tj. poza przedziałem 8.00-16.00. Udostępnienie klientom płatności bez ograniczeń czasowych w warunkach dostępności 24 h na dobę okazało się potrzebnym i wygodnym rozwiązaniem, a klienci coraz powszechniej z niego korzystają.

Rozkład zleceń w systemie Express Elixir w zależności od godzin ich realizacji w kolejnych pięciu ubiegłych półroczach od I półrocza 2018 r. przedstawiono na wykresie nr 23.

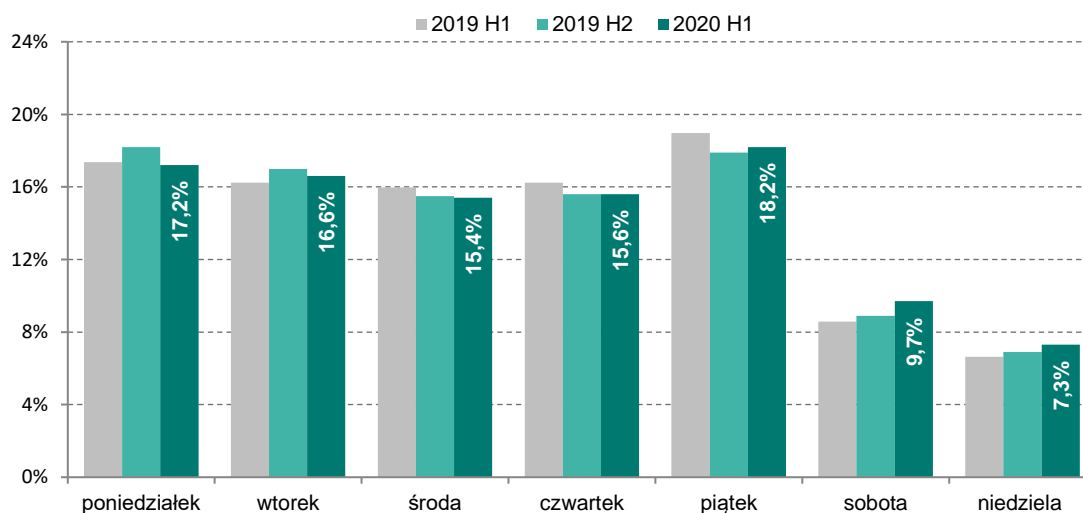
Wykres nr 23. Udział zleceń rozliczanych w godzinach funkcjonowania systemu Express Elixir w kolejnych pięciu ostatnich półroczach od I półrocza 2018 r.

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

W systemie Express Elixir zlecenia są realizowane zarówno w dni robocze, jak i w dni wolne od pracy. W I półroczu 2020 r. najwięcej zleceń zostało rozliczonych w piątek (18,2%). Pozostałe dni robocze tygodnia były obciążone na nieco niższym poziomie, tj. od 15,4% do 17,2%. Relatywnie mniej zleceń w porównaniu do dni roboczych było realizowanych w dni wolne, tj. w soboty (9,7%) oraz w niedziele (7,3%). Rozkład liczby zleceń na poszczególne dni tygodnia na przestrzeni trzech ostatnich półroczy przedstawia wykres nr 24.

Wykres nr 24. Udział zleceń rozliczanych w poszczególnych dniach tygodnia w systemie Express Elixir w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

System Express Elixir	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba dni roboczych:	184 dni		182 dni
Wartość zleceń (zł)			
Ogółem	24,49 mld	↗+ 19%	29,22 mld
Średnia miesięczna	4,08 mld	↗+ 19%	4,87 mld
Średnia dzienna	133,1 mln	↗+ 21%	160,56 mln
Liczba zleceń			
Ogółem	15 618 693	↗+ 48%	23 098 039
Średnia miesięczna	2 603 116	↗+ 48%	3 849 673
Średnia dzienna	84 884	↗+ 50%	126 912
Średnia kwota zlecenia (zł)	1 568	↘ -19%	1 265
Udział liczby zleceń w podziale wg godzin realizacji			
w godz. 0.00 – 8.00	5,4%	↘	5,3%
w godz. 8.00 – 16.00	56,1%	↘	54,9%
w godz. 16.00 – 24.00	38,5%	↗	39,8%
Udział liczby zleceń w podziale wg dni tygodnia			
poniedziałek	18,2%	↘	17,2%
wtorek	17,0%	↘	16,6%
środa	15,5%	↘	15,4%
czwartek	15,6%	→	15,6%
piątek	17,9%	↘	18,2%
sobota	8,9%	↗	9,7%
niedziela	6,9%	↗	7,3%

Źródło: Dane Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.

Ocena funkcjonowania systemu Express Elixir w I półroczu 2020 r.

System Express Elixir oferuje jeden typ usług rozliczeniowych, tj. dokonywanie przelewów krajowych w złotych w trybie natychmiastowym bez ograniczeń czasowych, tj. w trybie 24/7/365. Liczba bezpośrednich uczestników systemu powoli zwiększa się (w omawianym okresie o kolejny podmiot). Na koniec I półrocza 2020 r. uczestnikami systemu Express Elixir było 16 banków oraz NBP. W I półroczu 2020 r. liczba transakcji przetwarzanych w systemie Express Elixir wyniosła 23,1 mln (wzrosła o 48%). Wartość łącznych obrotów w systemie wyniosła 29,2 mld zł (wzrost o 19%). W systemie realizowano średnio dziennie 126,9 tys. transakcji,

czyli aż o 42 tys. więcej niż w okresie poprzednim (wzrost o 50%). Warto zauważyć, iż dni weekendowe umożliwiły realizację 17% całości obrotów systemu.

3.2.4. System BlueCash

Operatorem systemu płatności natychmiastowych jest firma Blue Media S.A. System płatności BlueCash jest rozwiązaniem mającym na celu przekazywanie środków pieniężnych pomiędzy nadawcą a odbiorcą w czasie rzeczywistym.

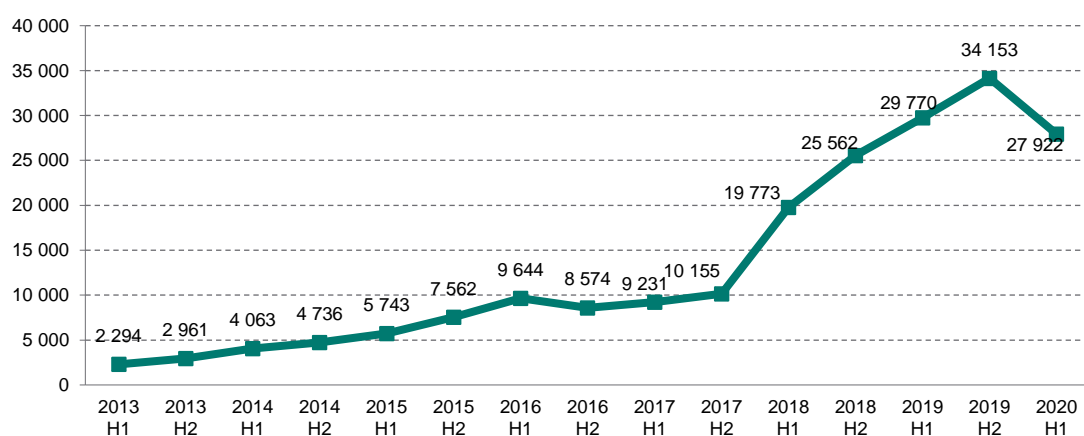
System funkcjonuje 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu (model 7/24/365). Składanie zleceń płatniczych możliwe jest na bieżąco, w każdej chwili funkcjonowania systemu. Zlecenia płatnicze są realizowane w trybie on-line na podstawie kryterium pierwszeństwa ich złożenia do systemu.

Uczestnikiem systemu może być wyłącznie bank posiadający siedzibę i prowadzący działalność w Polsce, który zawarł z Blue Media S.A. umowę o uczestnictwo w systemie. Na koniec czerwca 2020 r. uczestnikami Systemu BlueCash było 115 podmiotów, tj.:

- 6 banków komercyjnych (bez zmian w stosunku do poprzedniego półrocza),
- 108 banków spółdzielczych, które stanowiły 95% ogólnej liczby bezpośrednich uczestników systemu (o 3 mniej niż w poprzednim półroczu),
- Blue Media S.A.

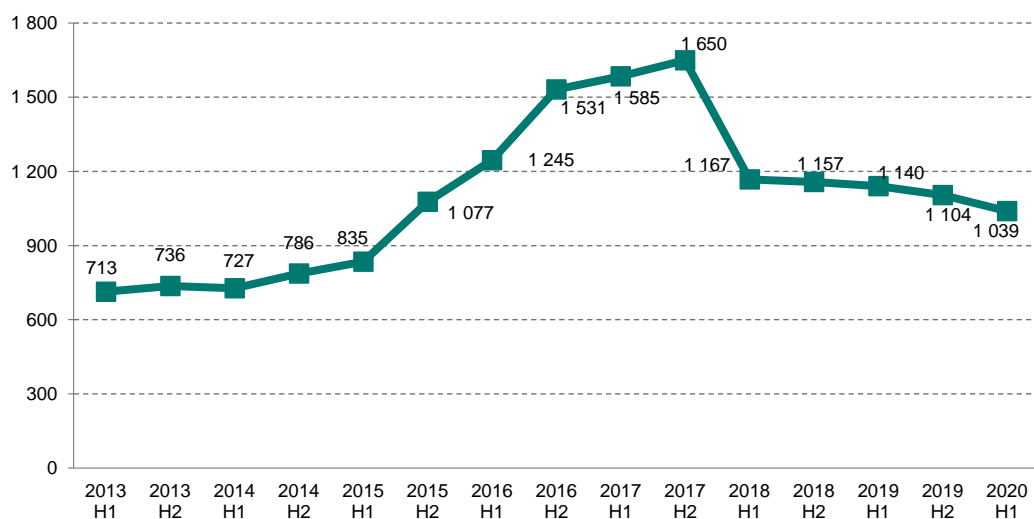
W I półroczu 2020 r. odnotowano spadek wartości i liczby zleceń zrealizowanych w systemie BlueCash w porównaniu do poprzedniego półrocza. I tak, łączna liczba transakcji zrealizowanych w systemie BlueCash wyniosła 5,1 mln szt., czyli zrealizowano o 1,2 mln transakcji mniej niż w poprzednim półroczu (spadek o 26%). W tym okresie łączne obroty w systemie płatności natychmiastowych BlueCash wyniosły 5,28 mld zł, co oznacza spadek o 30% w porównaniu do poprzedzającego półrocza (w którym obrót wyniósł 6,94 mld zł).

Zmniejszeniu uległa także średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń. Wskaźnik ten odnotowano na poziomie 27.922 zleceń dziennie, czyli mniej niż w poprzednim okresie o 6,2 tys. (spadek o 24%), co prezentuje wykres nr 25.

Wykres nr 25. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie BlueCash w kolejnych półroczach od 2013 r.

Źródło: Dane Blue Media S.A.

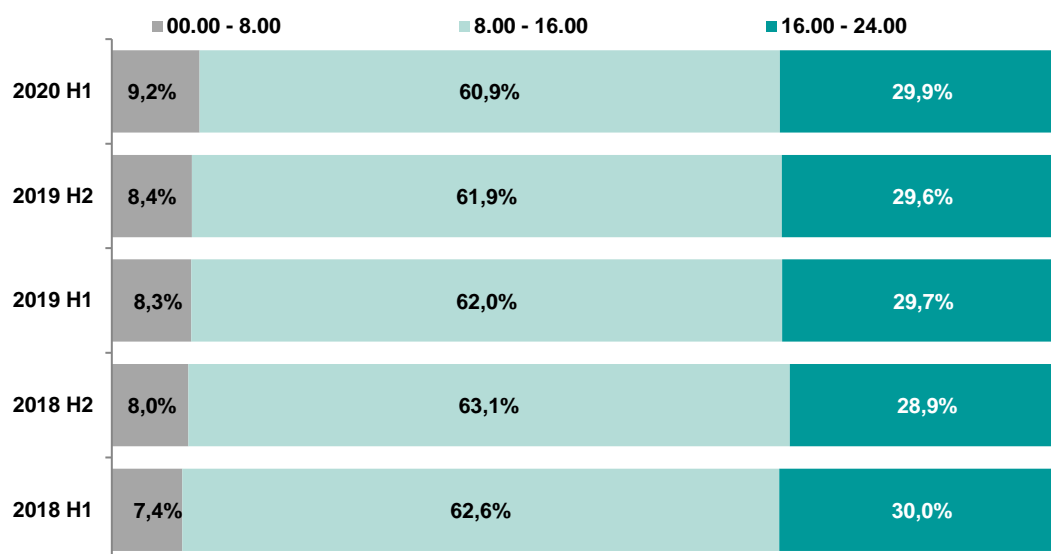
Średnia wartość pojedynczego zlecenia w I półroczu 2020 r. wyniosła 1.039 zł i w porównaniu do półrocza poprzedniego (1.104 zł) odnotowano spadek na poziomie 6%. Zmiany średniej wartości pojedynczego zlecenia realizowanego w systemie BlueCash przedstawia wykres nr 26.

Wykres nr 26. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie BlueCash w kolejnych półroczach od 2013 r. (w zł)

Źródło: Dane Blue Media S.A.

BlueCash, jako system rozliczeń płatności natychmiastowych, umożliwia bezpośrednią realizację przelewów krajowych w złotych przez 24 godziny na dobę. Na przestrzeni I półrocza 2020 r. największą liczbę rozliczanych zleceń odnotowano w godzinach od 8.00 do 16.00. W tym przedziale dnia rozliczonych zostało 60,9% wszystkich zleceń realizowanych w systemie (w poprzednim półroczu 61,9%). W godzinach od 16.00 do 24.00 klienci systemu zrealizowali 29,9%, a w godzinach od 0.00 do 8.00 rozliczono 9,2% wszystkich zleceń (w poprzednim półroczu 8,4%). Rozkład zleceń w systemie BlueCash w zależności od godzin ich realizacji w okresach pięciu ostatnich półroczy przedstawiono na wykresie nr 27.

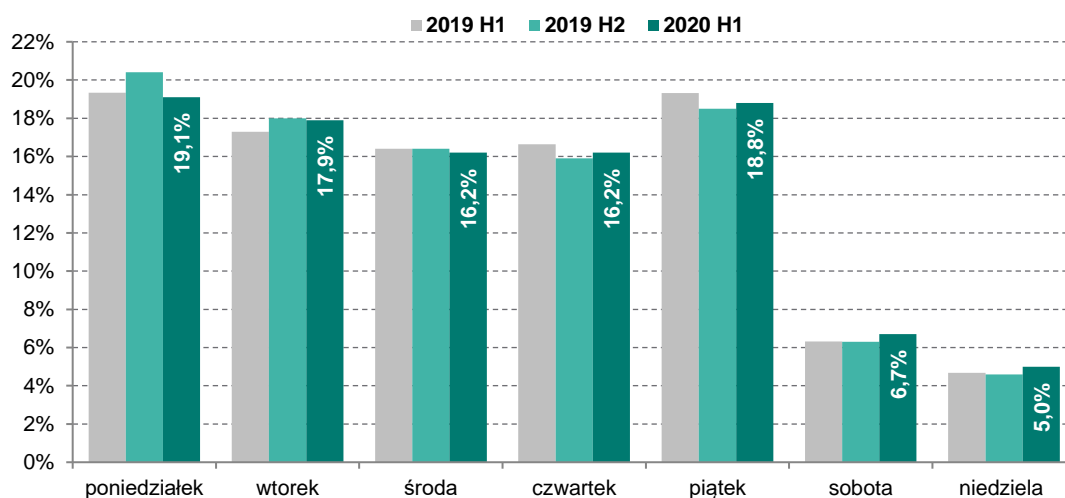
Wykres nr 27. Udział zleceń rozliczanych w różnych godzinach funkcjonowania systemu BlueCash w kolejnych pięciu okresach półrocznych od I półrocza 2018 r.

Źródło: Dane Blue Media S.A.

W systemie BlueCash zlecenia są realizowane zarówno w dni robocze, jak i w dni wolne od pracy. W I półroczu 2020 r. najwięcej zleceń zostało rozliczonych w poniedziałki i piątki (odpowiednio 19,1% i 18,8%). Pozostałe dni robocze tygodnia były obciążone na nieco niższym poziomie, tj. od 16,2% do 17,9%. Znacznie mniej zleceń było realizowanych w dni wolne od pracy, tj. w soboty 6,7% i w niedziele 5%. Łączna liczba zleceń realizowanych przez klientów w dni weekendowe wynosi 11,7% całości zleceń w systemie. Rozkład liczby zleceń na poszczególne dni tygodnia przedstawia wykres nr 28.

Wykres nr 28. Udział zleceń rozliczanych w poszczególnych dniach tygodnia w systemie BlueCash w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.

Źródło: Dane Blue Media S.A.

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości zrealizowanych zleceń oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 10.

Tabela nr 10. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie BlueCash w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

System BlueCash	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba dni roboczych:	184 dni		182 dni
Wartość zleceń (zł)			
Ogółem	6,935 mld	↘ -30%	5,28 mld
Średnia miesięczna	1,156 mld	↘ -30%	0,88 mld
Średnia dzienna	37,7 mln	↘ -30%	29 mln
Liczba zleceń			
Ogółem	6 284 143	↘ -26%	5 081 789
Średnia miesięczna	1 047 357	↘ -26%	846 965
Średnia dzienna	34 153	↘ -24%	27 922
Średnia kwota zlecenia (zł)	1 104	↘ -6%	1 039
Udział liczby zleceń w podziale wg godzin realizacji			
w godz. 0.00 – 8.00	8,4%	↗	9,2%
w godz. 8.00 – 16.00	61,9%	↘	60,9%
w godz. 16.00 – 24.00	29,6%	↗	29,9%
Udział liczby zleceń w podziale wg dni tygodnia			
poniedziałek	20,4%	↘	19,1%
wtorek	18%	↘	17,9%
środa	16,4%	↘	16,2%
czwartek	15,9%	↗	16,2%
piątek	18,5%	↗	18,8%
sobota	6,3%	↗	6,7%
niedziela	4,6%	↗	5%

Źródło: Dane Blue Media S.A.

Ocena funkcjonowania systemu BlueCash w I półroczu 2020 r.

System BlueCash jest systemem płatności natychmiastowych. System ten – podobnie jak system Express Elixir - oferuje jeden typ usług rozliczeniowych, tj. dokonywanie przelewów krajowych w złotych w trybie natychmiastowym bez ograniczeń czasowych, tj. w trybie 24/7/365.

W I półroczu 2020 r. w systemie BlueCash odnotowano znaczący spadek obrotów o 30% w porównaniu do półrocza poprzedniego. Równocześnie odnotowano równie duży spadek liczby transakcji o 26%. Dzienna

liczba transakcji osiągnęła poziom 27,9 tys. zleceń czyli zmniejszyła się o 24%. Wartość pojedynczej transakcji wyniosła 1.039 zł. Obroty realizowane łącznie w soboty i niedziele stanowiły 11,7% wszystkich obrotów odnotowanych w systemie BlueCash.

3.2.5. System BLIK

System BLIK⁶⁴ jest prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. W poniższym rozdziale przedstawiono informacje o usługach płatniczych oferowanych klientom przez banki uczestniczące w systemie BLIK.

System umożliwia dokonywanie przy użyciu urządzeń przenośnych (np. telefony komórkowe oraz tablety) płatności zarówno przez internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, w komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz pomiędzy użytkownikami (P2P). Usługa P2P to płatność mobilna dokonywana pomiędzy użytkownikami telefonów komórkowych. Pozwala ona na błyskawiczne przesłanie środków pieniężnych drugiej osobie bez konieczności podawania numeru rachunku bankowego, a jedynie poprzez podanie jej numeru telefonu. W celu aktywowania usługi, użytkownik systemu BLIK musi jedynie powiązać w aplikacji numer swojego telefonu z numerem rachunku bankowego.

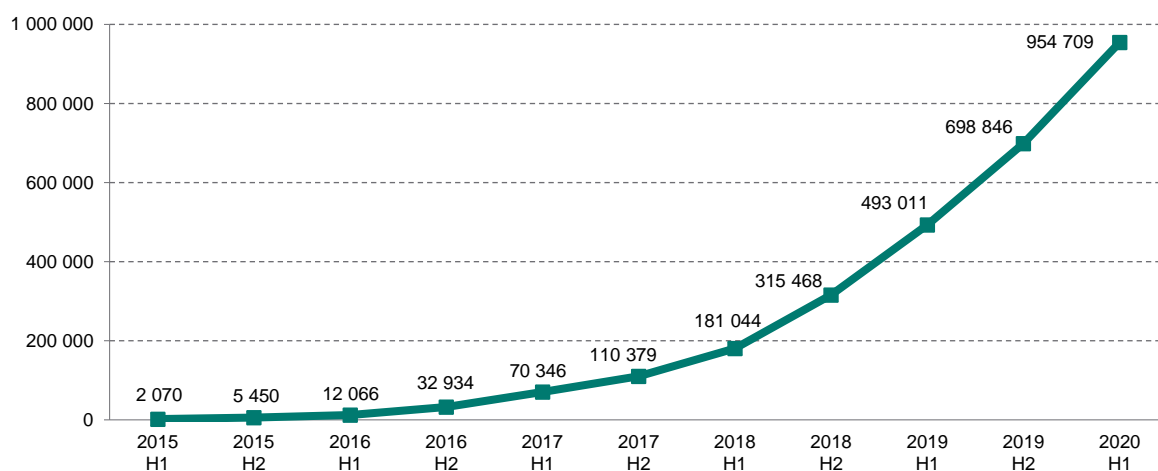
Wykonywanie transakcji przy pomocy przenośnego urządzenia możliwe jest po pobraniu aplikacji mobilnej jednego z uczestników systemu BLIK. Na koniec czerwca 2020 r. w gronie tym były: Alior Bank S.A. (wraz z T-Mobile Usługi Bankowe), Bank Millennium S.A., ING Bank Śląski S.A., mBank S.A., Santander Bank Polska S.A., Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna, Bank Polska Kasa Opieki S.A., Getin Noble Bank S.A., Bank BGŻ BNP Paribas S.A., Credit Agricole Bank Polska S.A., SGB Bank S.A., Bank Polskiej Spółdzielczości S.A.

Na koniec czerwca 2020 r. system BLIK obejmował swoim zasięgiem:

- 12 banków (w omawianym półroczu przybył nowy uczestnik, tj. BPS S.A.),
- 15,9 mln użytkowników (liczba zarejestrowanych aplikacji mobilnych BLIK).

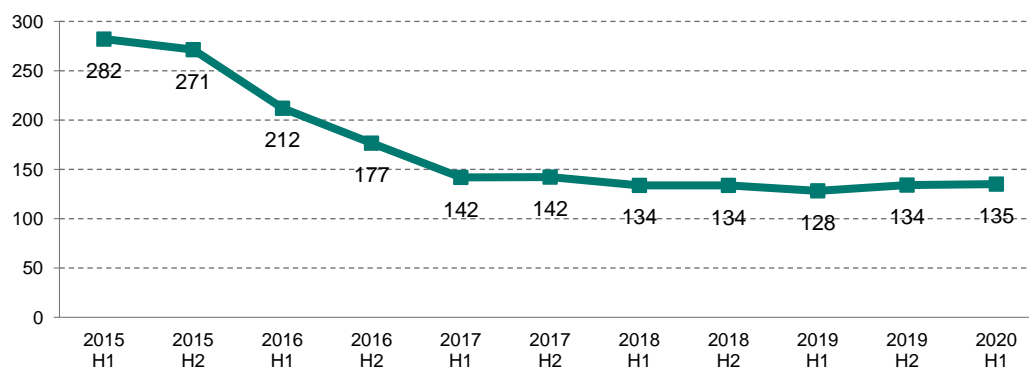
W I półroczu 2020 r. wartość zrealizowanych transakcji w systemie płatności BLIK wyniosła 23,5 mld zł, czyli w porównaniu do poprzedzającego półrocza (17,2 mld zł) nastąpił wzrost o 36%. W tym okresie liczba transakcji zrealizowanych w systemie BLIK wyniosła 173,8 mln szt., czyli w porównaniu do poprzedzającego półrocza rozliczono więcej transakcji aż o 45,2 mln (co stanowi znaczący wzrost o 35%). W ślad za wzrostem łącznej liczby transakcji przetwarzanych przez system odnotowano znaczący wzrost dziennej liczby transakcji. Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń na przestrzeni I półrocza 2020 r. wyniosła 954,7 tys. (w poprzednim okresie wynosiła 698,8 tys.), co prezentuje wykres nr 29.

⁶⁴ Przez system BLIK należy rozumieć: (i) system płatności w rozumieniu ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami oraz (ii) schemat płatniczy w rozumieniu ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych.

Wykres 29. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie BLIK w kolejnych okresach półrocznych od 2015 r.

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o.

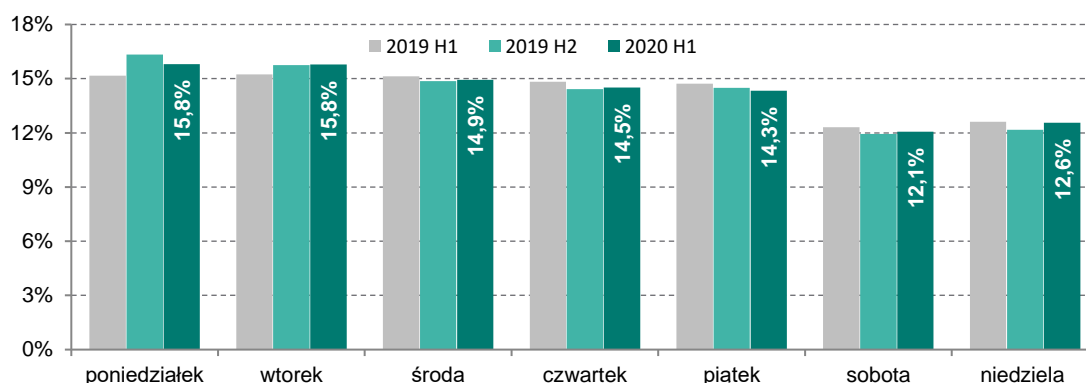
Średnia wartość pojedynczego zlecenia w I półroczu 2020 r. wyniosła 135 zł, a więc pozostała na niemal tym samym poziomie, co w półroczu poprzedzającym (134 zł) Wielkość średniej na przestrzeni kolejnych lat prezentuje wykres nr 30.

Wykres 30. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie BLIK w kolejnych okresach półrocznych od 2015 r. (w zł)

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o.

W I półroczu 2020 r. najczęściej transakcje rozliczono w poniedziałki oraz wtorki (15,8%). Pozostałe dni tygodnia były obciążone na poziomie od 14,3% do 14,9%. Na uwagę zasługuje fakt, iż liczba zleceń realizowanych w soboty wyniosła 12,1%, a w niedzielę 12,6%. Zatem liczba zleceń przeprowadzanych łącznie w dwa dni weekendowe (soboty i niedzielę) to 24,7% wszystkich zleceń realizowanych w systemie, co stanowi 1/4 całości. Rozkład liczby zleceń w poszczególne dni tygodnia przedstawiono na wykresie nr 31.

Wykres nr 31. Liczba zleceń w systemie BLIK w poszczególnych dniach tygodnia w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o.

Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonują transakcji w internecie (75,1%). Zarejestrowano 130,5 mln takich transakcji (czyli aż o 38,3 mln więcej niż w poprzednim półroczu). Średnia wartość pojedynczej transakcji w internecie wyniosła 112 zł (wzrosła z poziomu 100 zł).

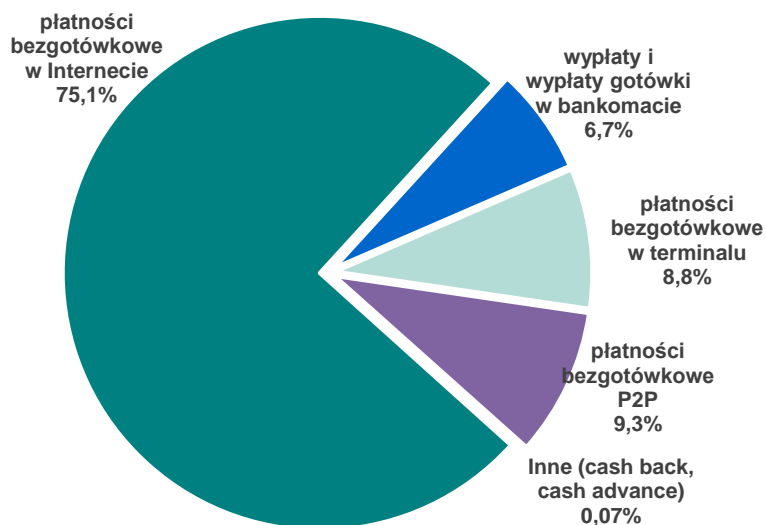
Bardzo dynamicznie rośnie liczba i wartość transakcji typu P2P, które zyskują coraz większą popularność. Transakcje tego typu znalazły się na drugim miejscu pod względem powszechności (9,3%). Na przestrzeni I półrocza 2020 r. przeprowadzono ich 16,1 mln, czyli było ich aż o 6 mln więcej niż w poprzednim półroczu. Ich łączna wartość wyniosła 1,8 mln zł. Średnia wartość tego typu zleceń wyniosła średnio 110 zł (zwiększyła się z poziomu 104 zł).

Transakcje w terminalach znalazły się na trzecim miejscu pod względem powszechności (8,8%). Na przestrzeni I półrocza 2020 r. odnotowano wzrost na poziomie aż 22% liczby transakcji w terminalach. Łączna liczba transakcji w terminalach wyniosła 15,3 mln (czyli o 2,8 mln transakcji więcej niż w poprzednim półroczu) na łączną kwotę 820 mln zł. Średnia wartość pojedynczej transakcji w terminalu wyniosła 54 zł (wzrosła z poziomu 48 zł).

Natomiast znacznie zmalała liczba transakcji wypłat oraz wpłat w bankomatach. pod względem powszechności (6,7%) uplasowały się na czwartym miejscu (wcześniej była to druga pod względem powszechności kategoria transakcji). Zarejestrowano ich 11,7 mln, czyli mniej w porównaniu do półrocza poprzedzającego aż o 1,9 mln transakcji. Wypłaty oraz wpłaty w bankomatach osiągnęły łączną wartość 6,3 mld zł. Średnia wartość pojedynczej transakcji w bankomacie wyniosła 541 zł (wzrosła z poziomu 397 zł).

Pozostałe typy transakcji obejmują: inne operacje gotówkowe w terminalu (*cash back, cash advance*) oraz płatności powtarzalne. W całości rozliczeń systemu stanowią łącznie zaledwie 0,07%. Udział poszczególnych typów transakcji przeprowadzonych w systemie BLIK w I półroczu 2020 r. przedstawiono na wykresie nr 32.

Wykres nr 32. Udział poszczególnych typów transakcji przeprowadzonych w systemie BLIK w I półroczu 2020 r.

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o.

Na koniec czerwca 2020 r. liczba zarejestrowanych użytkowników w systemie przekroczyła poziom 15,9 mln, czyli była ona o 7,1 mln większa niż w grudniu 2019 r., co stanowiło wzrost o 80%. Użytkownicy aplikacji mobilnych mogą dokonywać transakcji w bankomatach, terminalach płatniczych typu POS i w sklepach internetowych, transakcji typu P2P, jak również płatności powtarzalnych (ang. „auto-payment”).

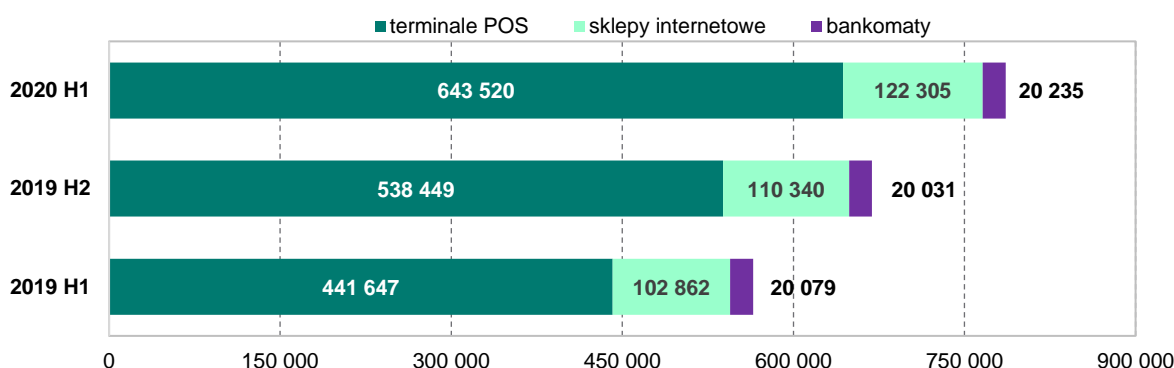
Na koniec czerwca 2020 r. było 786 tys. urządzeń akceptujących płatności mobilne i na przestrzeni I półrocza 2020 r. ich liczba wzrosła o 117 tys. (wzrost o 17,5%).

Na koniec czerwca 2020 r. urządzenia obsługujące płatności stanowiły:

- terminale POS – 643,5 tys. urządzeń akceptujących, tj. na przestrzeni półrocza przybyło 105 tys. nowych terminali (wzrost o 19,5%),
- sklepy internetowe – 122,3 tys. podmiotów, tj. na przestrzeni półrocza przybyło 11,9 tys. podmiotów (wzrost o 10,8%),
- bankomaty – 20.235 urządzeń, tj. na przestrzeni półrocza przybyło 204 bankomatów (wzrost o 1%).

Liczbę urządzeń akceptujących w systemie BLIK na koniec ostatnich trzech półroczy przedstawiono na wykresie nr 33.

Wykres nr 33. Liczba urządzeń akceptujących w systemie BLIK na koniec ostatnich trzech półroczy od I półrocza 2019 r.

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o.

Szczegółowe dane dotyczące wartości i liczby transakcji w systemie BLIK, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 11.

Tabela nr 11. Wartość i liczba zleceń w systemie BLIK w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

System płatności mobilnych BLIK	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba dni roboczych:	184 dni		182 dni
Wartość płatności (w mln zł)			
Ogółem	17,216 mld	↗+36%	23,48 mld
Średnia miesięczna	2,8698 mld	↗+36%	3,91 mld
Średnia dzienna	93,6 mln	↗+38%	129 mln
Liczba płatności			
Ogółem	128 587 587	↗+35%	173 757 110
Średnia miesięczna	21 431 265	↗+35%	28 959 518
Średnia dzienna	698 846	↗+37%	954 709
Średnia kwota transakcji (zł)	134	↗+1%	135
Najpopularniejsze typy płatności:			
1) Płatności bezgotówkowe w INTERNECIE			
Wartość (zł)	9,26 mld	↗+57%	14,56 mld
Udział % w systemie BLIK	53,8%	↗	62,0%
Liczba	92 214 451	↗+42%	130 517 193
Udział % w systemie BLIK	71,7%	↗	75,1%
Średnia dzienna liczba płatności	501 165	↗+43%	717 127
Średnia wartość płatności (zł)	100	↗+11%	112
2) Wypłaty i wypłaty gotówkowe w bankomatach			
Wartość (zł)	6,29 mld	↗+0,4%	6,31 mld

Udział % w systemie BLIK	36,5%	↘	26,9%
Liczba	13 587 066	↘+14%	11 663 179
Udział % w systemie BLIK	10,6%	↘	6,7%
Średnia dzienna liczba wypłat	46 101	↘-13%	64 083
Średnia wartość wypłaty w bankomacie (zł)	397	↗+17%	541
3) Płatności bezgotówkowe typu P2P			
Wartość (zł)	1,06 mld	↗+68%	1,78 mln
Udział % w systemie BLIK	6,1%	↗	7,6%
Liczba	10 141 597	↗+59%	16 138 386
Udział % w systemie BLIK	7,9%	↗	9,3%
Średnia dzienna liczba płatności	55 117	↗+118%	88 672
Średnia wartość płatności (zł)	104	↗+218%	110
4) Płatności bezgotówkowe w terminalach POS			
Wartość (zł)	601 mln	↗+36%	820,2 mln
Udział % w systemie BLIK	3,5%	→	3,5%
Liczba	12 544 516	↗+ 22%	15 320 160
Udział % w systemie BLIK	9,8%	↘	8,8%
Średnia dzienna liczba płatności	68 177	↗+34%	84 177
Średnia wartość płatności (zł)	48	↗+12%	54

Źródło: Dane Polski Standard Płatności Sp. z o. o. oraz NBP

Ocena funkcjonowania systemu BLIK w I półroczu 2020 r.

W systemie BLIK odnotowano bardzo dynamiczny wzrost zarówno liczby (o 35%), jak i wartości (36%) przeprowadzanych transakcji. W I półroczu 2020 r. średnio dziennie wykonywanych było 954 tys. zleceń, czyli o 37% więcej niż w półroczu poprzedzającym, co jednoznacznie potwierdza rosnące zainteresowanie klientów nową formą płatności.

Ważnym wskaźnikiem jest odnotowywany systematyczny wzrost sieci akceptacji. Warto zauważyć, że na koniec czerwca 2020 r. było to 557,7 tys. punktów handlowo-usługowych akceptujących płatności BLIK, w których było zainstalowanych 643,5 tys. terminali POS. Na przestrzeni I półrocza 2020 r. sieć akceptacji płatności mobilnych została powiększona o 105,1 tys. terminali POS (wzrost o 19,5%).

Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonują transakcji w internecie (75,1%). Zarejestrowano 130,5 mln takich transakcji (czyli więcej aż o 38,3 mln niż w poprzednim półroczu). Bardzo dynamicznie wzrosła liczba i wartość transakcji typu P2P, które zyskują coraz większą popularność. Przeprowadzono ich 16,1 mln, czyli o 59% więcej niż w poprzednim półroczu. Podobnie znacząco wzrosła także liczba transakcji w terminalach POS, których odnotowano 15,3 mln (czyli było ich o 22% więcej niż w poprzednim półroczu).

3.2.6. Krajowy System Rozliczeń

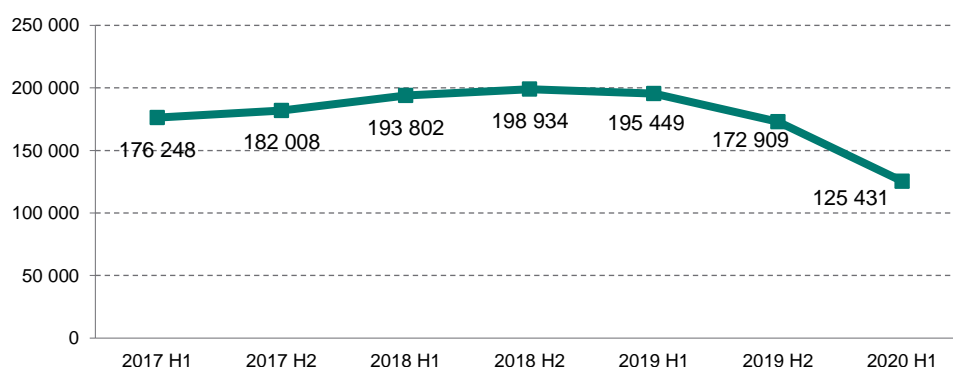
Krajowy System Rozliczeń (KSR) jest prowadzony przez spółkę First Data Polska S.A. System umożliwia kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych oraz wymianę

danych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce. Uczestnikami systemu KSR mogą być wszystkie banki wydające karty płatnicze oraz agenci rozliczeniowi. Dostawcy usług płatniczych nieposiadający statusu banku mogą dokonywać rozliczenia transakcji w systemie jedynie za pośrednictwem banku uczestniczącego w systemie.

Na koniec czerwca 2020 r. w systemie KSR aktywnymi uczestnikami było 8 banków. W omawianym półroczu liczba uczestników uległa zmniejszeniu o jeden podmiot (Getin Noble Bank S.A.).

W I półroczu 2020 r. wartość zrealizowanych transakcji w systemie KRS wyniosła 5,9 mld zł, czyli w porównaniu do poprzedzającego półrocza odnotowano spadek o 21%. W tym okresie liczba transakcji zrealizowanych w systemie KSR wyniosła 22,8 mln szt., czyli mniej aż o 9 mln zleceń w porównaniu do poprzedzającego półrocza (znaczący spadek o 28%). Odnotowano także średniej dziennej liczby transakcji, która na przestrzeni I półrocza 2020 r. wyniosła 125,4 tys., czyli mniej o 47,5 tys. zleceń niż w poprzednim okresie (spadek o 28%). Liczba zleceń rozliczanych dziennie w ostatnich pięciu półroczach prezentuje wykres nr 34.

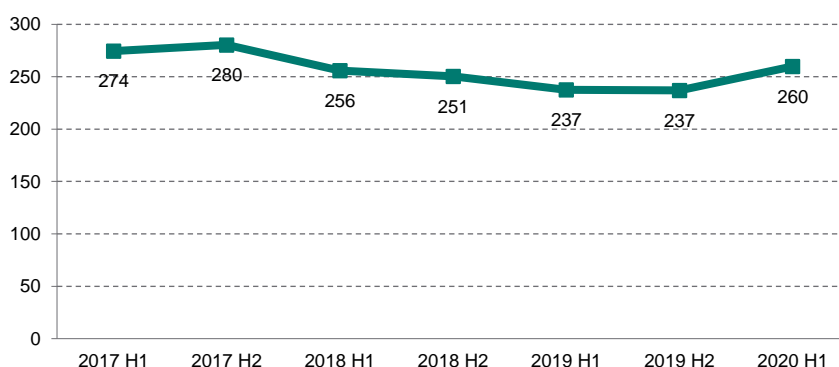
Wykres 34. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie KSR na przestrzeni kolejnych półroczy od I półrocza 2017 r.

Źródło: Dane First Data Polska S.A.

Średnia wartość pojedynczego zlecenia w I półroczu 2020 r. wyniosła 260 zł, czyli wzrosła w porównaniu do poprzedzającego półrocza (237 zł). Średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie KSR na przestrzeni ostatnich pięciu półroczy prezentuje wykres nr 35.

Wykres 35. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie KSR na przestrzeni kolejnych półroczy od I półrocza 2017 r. (w zł)

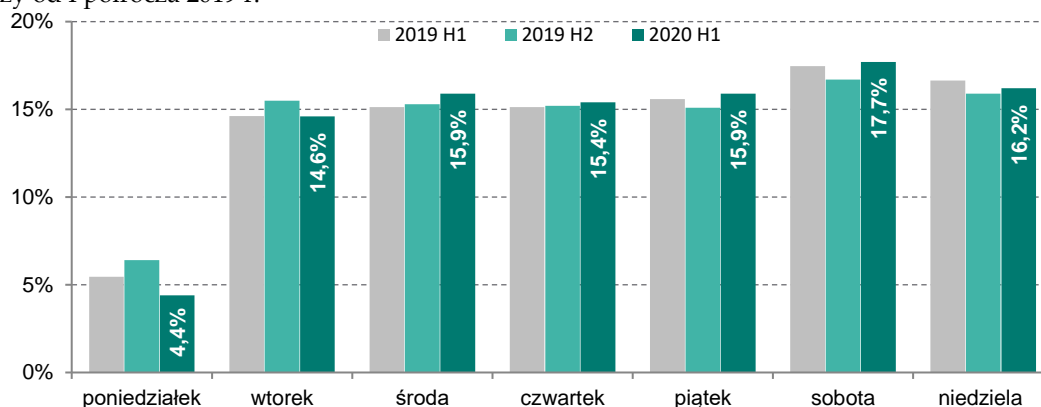

Źródło: Dane First Data Polska S.A.

W I półroczu 2020 r. w systemie KSR najwięcej transakcji zostało rozliczonych w soboty (17,7%) i w niedziele (16,2%). Warto zauważyć, iż łączna liczba zleceń w dni weekendowe (soboty i niedziele) stanowi 1/3 całości zleceń w systemie.

Pozostałe dni tygodnia były obciążone na poziomie od 14,6% do 15,9%. Udział transakcji poniedziałkowych wynosił 4,4%. Tak jak zaobserwowano w okresach poprzednich, poniedziałek jest dniem, w którym liczba transakcji jest blisko 3-krotnie mniejsza niż w dni pozostałe. Rozkład liczby zleceń w poszczególnych dniach tygodnia na przestrzeni ostatnich trzech półroczy przedstawiono na wykresie nr 36.

Wykres 36. Liczba zleceń w systemie KSR w poszczególnych dniach tygodnia na przestrzeni ostatnich trzech półroczy od I półrocza 2019 r.

Źródło: Dane First Data Polska S.A.

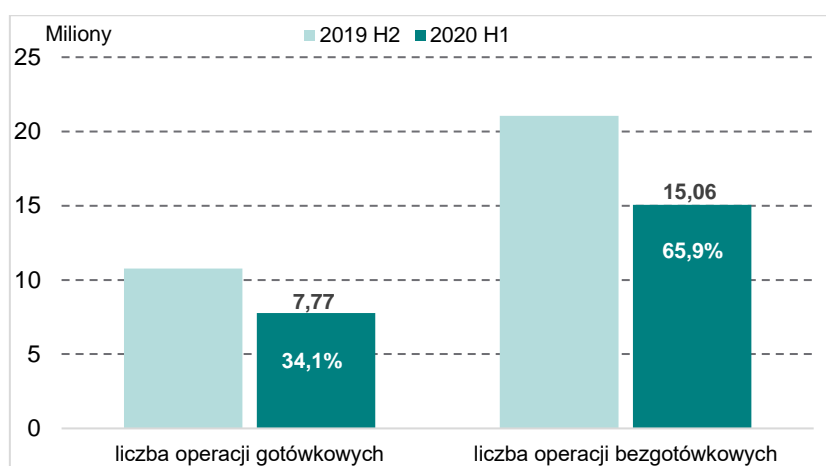
W I półroczu 2020 r. w systemie KSR przeprowadzono:

- transakcje bezgotówkowe, tj. 1) płatności w terminalach POS, 2) płatności w internecie, 3) płatności w terminalach POS towarzyszące wypłacie sklepowej (*cash back*) - o łącznej liczbie 15,1 mln transakcji (czyli aż o 6 mln mniej niż w półroczu poprzedzającym) oraz łącznej wartości 1,1 mld zł, a zatem średnia wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej wynosiła 75 zł,

- transakcje gotówkowe, tj. 1) wypłaty gotówki w bankomatach, 2) wypłaty *cash advance* w terminalu POS, 3) wypłaty sklepowe (*cash back*) - o łącznej liczbie 7,8 mln transakcji (czyli o 3 mln mniej niż w półroczu poprzedzającym) oraz łącznej wartości 4,8 mld zł, zatem średnia wartość pojedynczej transakcji gotówkowej wynosiła 619 zł.

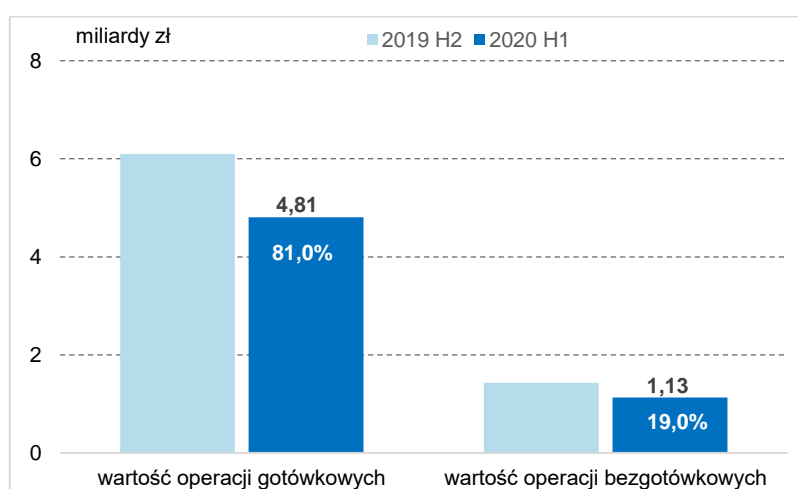
Udział poszczególnych typów transakcji przeprowadzonych w systemie KSR według odnotowanej liczby w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r. przedstawiono na wykresie nr 37.

Wykres 37. Liczba oraz udział % transakcji gotówkowych i bezgotówkowych przeprowadzonych w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

Źródło: Dane First Data Polska S.A.

Wykres 38. Wartość (w mld zł) oraz udział % transakcji gotówkowych i bezgotówkowych przeprowadzonych w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

Źródło: Dane First Data Polska S.A.

Szczegółowe dane dotyczące wartości i liczby transakcji w systemie KSR, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 12.

Tabela nr 12. Wartość i liczba zleceń w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.

System KSR	II półroczu 2019 r.	ZMIANA	I półroczu 2020 r.
Liczba dni roboczych:	184 dni		182 dni
Wartość płatności (w mln zł)			
Ogółem	7,53 mld	↘ - 21%	5,9 mld
Średnia miesięczna	1,3 mld	↘ - 21%	990 mln
Średnia dzienna	40,9 mln	↘ - 20%	32,6 mln
Liczba płatności			
Ogółem	31 815 234	↘ - 28%	22 828 482
Średnia miesięczna	5 302 539	↘ - 28%	3 804 747
Średnia dzienna	172 909	↘ - 28%	125 431
Średnia kwota transakcji (zł)	237	↗ + 10%	260
Poszczególne typy płatności:			
1) Operacje gotówkowe (wyплаты w bankomacie, wypłaty w terminalu, cash back)			
Wartość (w mln zł)	6,09 mld	↘ - 21%	4,81 mld
Udział % w systemie KSR	81,0%	→	81,0%
Liczba	10 758 316	↘ - 28%	7 773 372
Udział % w systemie KSR	33,8%	↗	34,1%
Średnia dzienna liczba płatności	58 469	↘ - 27%	42 711
Średnia wartość płatności	567	↗ +9%	619
2) Operacje bezgotówkowe (płatności w terminalu, cash advance, cash back)			
Wartość (w mln zł)	1,43 mld	↘ - 21%	1,13 mld
Udział % w systemie KSR	19,0%	↗	19,0%
Liczba	21 056 918	↘ - 29%	15 055 110
Udział % w systemie KSR	66,2%	↘	65,9%
Średnia dzienna liczba płatności	114 440	↘ - 28%	82 720
Średnia wartość płatności	68	↗ +10%	75
Udział liczby zleceń w podziale wg dni tygodnia			
poniedziałek	6,4%	↘	4,4%
wtorek	15,5%	↘	14,6%
środa	15,3%	↗	15,9%
czwartek	15,2%	↗	15,4%
piątek	15,1%	↗	15,9%
sobota	16,7%	↗	17,7%
niedziela	15,9%	↗	16,2%

Źródło: Dane First Data Polska S.A. oraz NBP

Ocena funkcjonowania systemu KSR w I półroczu 2020 r.

W systemie KSR odnotowano znaczące zmniejszenie liczby oraz wartości przeprowadzanych transakcji (odpowiednio stanowiły one spadek o 28% oraz 21%). W I półroczu 2020 r. średnio dziennie wykonywanych było 125,4 tys. zleceń (spadek o 28%). W systemie KSR zostały zrealizowane w przeważającej części (65,9%) transakcje bezgotówkowe, tj. płatności w terminalach POS oraz wypłaty sklepowe (*cash back*). Zarejestrowano ich 15,1 mln transakcji (tj. mniej o 6 mln transakcji niż w poprzednim półroczu).

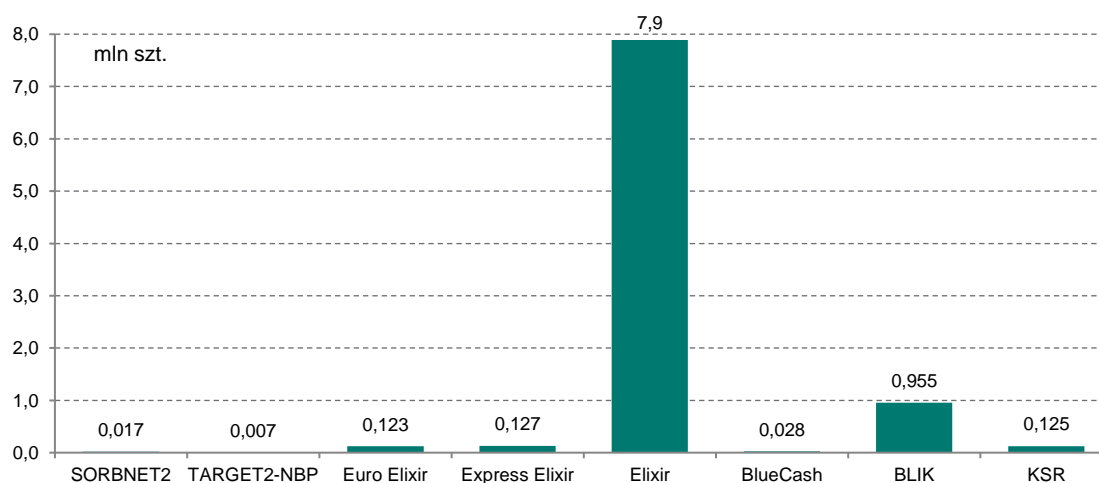
Natomiast transakcje gotówkowe, tj. wypłaty gotówki w bankomatach, wypłaty w terminalu typu *cash advance* oraz wypłaty sklepowe (*cash back*), stanowiły 34,1% wszystkich transakcji. Zarejestrowano ich 7,8 mln (tj. mniej o 3 mln transakcji niż w poprzednim półroczu).

Pod względem wartości, zdecydowanie dominowały transakcje gotówkowe opiewające na łączną kwotę 4,8 mld zł (81%), a transakcje bezgotówkowe wyniosły 1,1 mld zł (19%).

3.3. Porównanie systemów płatności pod kątem średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia

Na wykresie nr 39 przedstawiono średnią dzienną liczbę zleceń realizowanych w systemach płatności w I półroczu 2020 r.

Wykres nr 39. Średnia dzienna liczba realizowanych zleceń w systemach płatności w I półroczu 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP

Średnią wartość zlecenia płatniczego rozliczanego w systemach w I półroczu 2020 r. przedstawiono na wykresie nr 40.

Wykres nr 40. Średnia wartość zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w I półroczu 2020 r. (dla celów porównawczych wartość na wykresie została wyrażona w walucie krajowej, przy przeliczeniu zastosowano kurs średnioważony NBP)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Podsumowanie

W I półroczu 2020 r. na rynku polskim funkcjonowało osiem głównych systemów płatności. Największe wzrosty średniej dziennej liczby realizowanych zleceń odnotowano w systemie Express Elixir i w systemie BLIK. W I półroczu 2020 r., w stosunku do II półrocza 2019 r., średnia dzienna liczba realizowanych zleceń płatniczych w tych systemach wzrosła odpowiednio o 50% i 37%.

W I półroczu 2020 r. w systemie Euro Elixir (prowadzącym rozliczenia w euro) odnotowano spadek średniej dziennej liczby realizowanych zleceń o 18,1%. Natomiast w systemie Elixir (prowadzącym rozliczenia w złotych) odnotowano wzrost średniej dziennej liczby realizowanych zleceń o 2,7%.

W systemie KSR (umożliwiającym kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych) i w systemie Blue Cash, odnotowano spadek średniej dziennej liczby realizowanych zleceń odpowiednio o 28% i 24%.

Analizując dane dotyczące polskich systemów RTGS w minionym półroczu, w systemie SORBNET2, tj. systemie wysokokwotowym, w którym przeprowadzane są rozrachunki międzybankowe w złotych, zanotowano minimalny wzrost średniej dziennej liczby realizowanych zleceń o 0,1%. Natomiast w systemie TARGET2-NBP, przeprowadzającym rozrachunek w euro, średnia dzienna liczba realizowanych zleceń utrzymała się praktycznie na takim samym poziomie, jak w II półroczu 2019 r. (6.742 zleceń), tj. 6.741 zleceń.

Szczegółowe dane dotyczące porównania średniej dziennej liczby realizowanych zleceń w systemach płatności w II półroczu 2019 r. i w I półroczu 2020 r. przedstawiono w tabeli nr 13.

Tabela nr 13. Porównanie średniej dziennej liczby realizowanych zleceń w systemach płatności w II półroczu 2019 r. i w I półroczu 2020 r.

Systemy płatności	II połowa 2019 r.	ZMIANA	I połowa 2020 r.
Elixir	7,68 mln	↑ 2,7%	7,89 mln
BLIK	698.846	↑ 37%	954.709
Express Elixir	84.884	↑ 50%	126.912
KSR	172.909	↓ -28%	125.431
Euro Elixir	146.901	↓ -18,1%	122.537
BlueCash	34.153	↓ -24%	27.922
SORBNET2	17.950	↓ -0,1%	17.045
TARGET2-NBP	6.742	0,0%	6.741

Źródło: Opracowanie własne DSP

Analizując dane dotyczące systemów detalicznych, spadki średniej wartości realizowanego zlecenia odnotowano w czterech systemach (tj. w Express Elixir, BlueCash, Euro Elixir i Elixir). W I półroczu 2020 r., w stosunku do II półroczu 2019 r., średnia wartość realizowanego zlecenia płatniczego w systemach tych zmalała odpowiednio o 19%, 6%, 3,8% i 3,8%. Natomiast w systemie KSR i w systemie BLIK średnia wartość realizowanego zlecenia płatniczego wzrosła odpowiednio o 10% i 1%.

W zakresie danych statystycznych dotyczących polskich systemów RTGS, w minionym półroczu w systemie SORBNET2 odnotowano wzrost średniej wartości realizowanego zlecenia o 16,3%. Natomiast w systemie TARGET2-NBP odnotowano spadek średniej wartości realizowanego zlecenia o 0,2%.

Szczegółowe dane dotyczące porównania średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w I i II półroczu 2019 r. przedstawiono w tabeli nr 14.

Tabela nr 14. Porównanie średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w II półroczu 2019 r. i w I półroczu 2020 r.

Systemy płatności	II połowa 2019 r.	ZMIANA	I połowa 2020 r.
SORBNET2 (zł)	17,9 mln	↑ 16,3%	20,9 mln
TARGET2-NBP (euro)	990 tys.	↓ -0,2%	990 tys.
Euro Elixir (euro)	5.510	↓ -3,8%	5.290
Elixir (zł)	3.014	↓ -3,8%	2.900
Express Elixir (zł)	1.568	↓ -19%	1.265
BlueCash (zł)	1.104	↓ -6%	1.039
KSR (zł)	237	↑ 10%	260
BLIK (zł)	134	↑ 1%	135

Źródło: Opracowanie własne DSP

4. Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

Na koniec I półrocza 2020 r. w Polsce istniało 5 systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych:

- 1) dwa systemy rozliczeń papierów wartościowych prowadzone przez KDPW_CCP S.A.:
 - system rozliczeń na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obrotu zorganizowany),
 - system rozliczeń na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obrotu niezorganizowany),
- 2) system rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW S.A.,
- 3) system rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 prowadzony przez NBP,
- 4) system rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF prowadzony przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. (IRGiT S.A.), który w ocenianym okresie nadal nie rozpoczął jeszcze działalności operacyjnej.

4.1. Grupa KDPW

4.1.1. Systemy rozliczeń papierów wartościowych prowadzone przez KDPW_CCP S.A.

W I półroczu 2020 r. wprowadzone zostały następujące zmiany w funkcjonowaniu systemów prowadzonych przez KDPW_CCP S.A.:

- z dniem 1 stycznia 2020 r. uruchomiona została nowa aplikacja internetowa (GUI, *graphical user interface*) dedykowana uczestnikom rozliczającym KDPW_CCP S.A. Nowe narzędzie umożliwia przeglądanie podstawowych informacji dotyczących rozliczeń papierów wartościowych i instrumentów pochodnych (tj. konta, pozycje rozliczeniowe czy limity transakcyjne). Aplikacja dostępna jest zarówno w języku polskim, jak i angielskim. Planowane jest sukcesywne rozszerzanie funkcjonalności GUI.
- w obszarze rozliczeń obrotu niezorganizowanego z dniem 1 marca 2020 r. została udostępniona nowa usługa rozliczania transakcji IRS (Interest Rate Swap) opartych na jednomiesięcznej stawce WIBOR o terminie zapadalności wydłużonym do 20 lat;
- w związku z planowanym na dzień 5 października 2020 r. objęciem transakcji zawieranych na rynku kasowym Treasury BondSpot Poland (TBSP)⁶⁵ rozliczeniami KDPW_CCP S.A. w formule obrotu zorganizowanego, od drugiej połowy kwietnia BondSpot S.A. przekazuje transakcje zawarte na prowadzonych rynkach do KDPW_CCP S.A. do rozliczenia w trybie online.

W związku z ogłoszonym na terytorium kraju stanem zagrożenia epidemicznego znaczna część realizowanych przez KDPW_CCP S.A. procesów wykonywana jest od marca 2020 r. w ramach pracy zdalnej pracowników. Wprowadzone zostały także zmiany organizacji obiegu dokumentów z uczestnikami oraz innymi kontrahentami Spółki. Wszystkie usługi KDPW_CCP S.A. realizowane były w sposób ciągły, bez zakłóceń.

⁶⁵ TBSP jest hurtowym rynkiem obrotu obligacjami skarbowymi i bonami skarbowymi, którego operatorem jest BondSpot S.A. Od 21 kwietnia 2018 r. TBSP posiada status alternatywnego systemu obrotu (ASO).

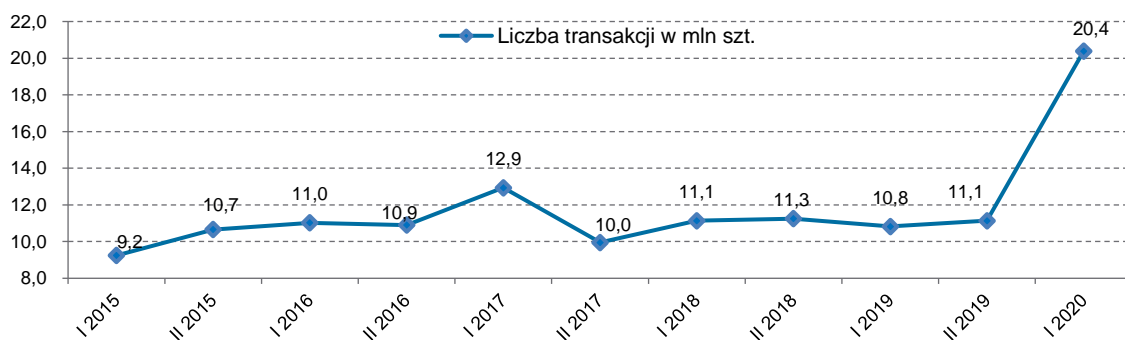
Dane statystyczne

Według stanu na dzień 30 czerwca 2020 r. w systemach rozliczeń, prowadzonych przez KDPW_CCP S.A., uczestniczyły 33 podmioty (tak samo jak na koniec poprzedniego półrocza)⁶⁶.

W omawianym okresie w systemach rozliczeń prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. przetworzono 20.392 tys. transakcji o wartości 305,5 mld zł (w II półroczu 2019 r. wielkości te wyniosły odpowiednio 11.140 tys. transakcji oraz 324,8 mld zł). W stosunku do poprzedniego półrocza oznacza to wzrost liczby transakcji o 83,1% oraz spadek wartości transakcji o 5,9%.

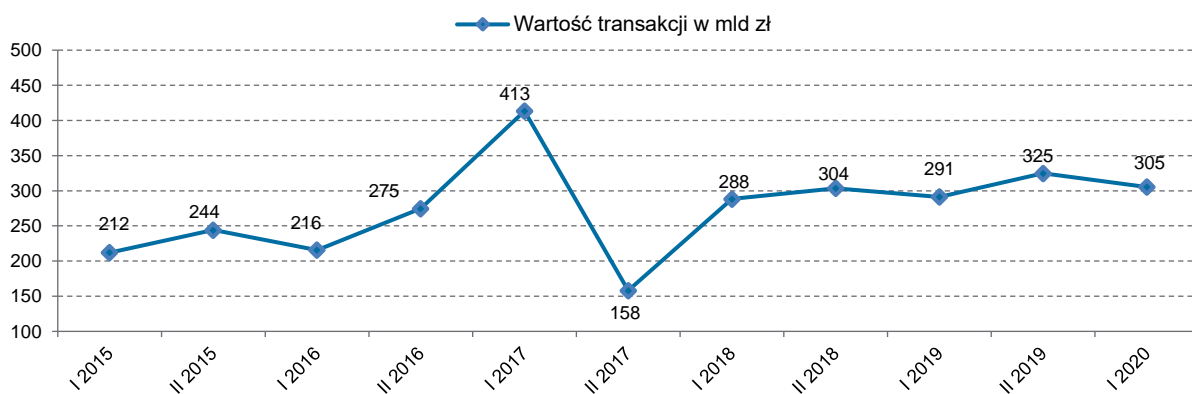
Na wykresie nr 41 i 42 przedstawiona została liczba i wartość rozliczonych przez systemy KDPW_CCP S.A. transakcji w podziale na okresy półroczne.

Wykres nr 41. Liczba transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. w latach 2015–2020

Źródło: Dane KDPW_CCP S.A.

Wykres nr 42. Wartość transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. w latach 2015–2020

Źródło: Dane KDPW_CCP S.A.

⁶⁶ Wykreślono z listy: Pekao IB S.A. Do listy dopisano: Q securities S.A.

Analizując dane od początku monitorowania tych wielkości, należy zauważyć, że po okresie stabilizacji w zakresie liczby rozliczonych transakcji, która trwała od I półrocza 2018 r. do II półrocza 2019 r., w I półroczu 2020 r. nastąpił znaczący wzrost liczby transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. przy jednoczesnym stosunkowo niewielkim spadku ich wartości. Sytuacja taka była głównie następstwem poważnego spadku cen na GPW, który miał miejsce w początkowym okresie pandemii, na przełomie lutego i marca 2020 r. Kiedy następnie ceny akcji stopniowo zaczęły rosnąć, spowodowało to dużą aktywność inwestorów i wysoki wolumen obrotu, który nie przekładał się w takim samym stopniu na wartość obrotu (z uwagi na wciąż niższe niż przed marcem 2020 r. ceny akcji).

4.1.2. System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW S.A.

W I półroczu 2020 r. wprowadzone zostały następujące zmiany w funkcjonowaniu systemu rozrachunku prowadzonego przez KDPW S.A.:

- w dniu 3 marca 2020 r. KNF udzieliła KDPW S.A. zezwolenia na prowadzenie działalności jako centralny depozyt papierów wartościowych na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych (Central Securities Depositories Regulation, CSDR). Autoryzacja potwierdziła, gotowość do świadczenia przez KDPW usług zgodnych z unijnymi standardami na terenie całej UE, w tym rejestrowania instrumentów finansowych oraz dokonywania rozrachunku transakcji. Główne zmiany związane z dostosowaniem systemu do wymogów CSDR wprowadzane były we wcześniejszych okresach. Natomiast z dniem uzyskania autoryzacji wdrożono następujące zmiany:
 - 1) ograniczenie rozrachunków pieniężnych transakcji wyłącznie do PLN i EUR (pozostałe waluty pozostają do wykorzystywania wyłącznie w zakresie obsługi zdarzeń korporacyjnych). Związane jest to z wynikającym z art. 40 i art. 54 CSDR wymogiem przeprowadzania rozrachunków płatności, co do zasady, poprzez rachunki prowadzone w banku centralnym emitującym daną walutę lub poprzez rachunki prowadzone w wyznaczonej – za zezwoleniem organu nadzoru – instytucji kredytowej. Instytucja ta musiałaby spełniać wówczas dodatkowe wymogi ostrożnościowe, kapitałowe i sprawozdawcze,
 - 2) wyłączenie możliwości zaspokajania roszczeń przysługujących Krajowemu Depozytowi wobec uczestnika bezpośredniego bez jego zgody, z papierów wartościowych zarejestrowanych na prowadzonym dla niego koncie depozytowym, rachunku zbiorczym lub rachunku papierów wartościowych (art. 38 ust. 7 CSDR);
 - 3) wyraźne rozdzielenie regulacji odnoszących się do zawierania umowy o uczestnictwo bezpośrednie oraz o uczestnictwo w typie emitent;
 - 4) określenie zasad i częstotliwości przeprowadzania rekonyliacji przez Krajowy Depozyt;
 - 5) wprowadzenie zawieszek rozrachunków papierów wartościowych oznaczonych danym kodem ISIN, w sytuacji gdy niedobór lub nadmiar papierów wartościowych zarejestrowanych na kontach ewidencyjnych w systemie prowadzonym przez KDPW S.A. nie zostanie skorygowany do końca kolejnego dnia księgowego;

- 6) zmiana określania momentu wprowadzenia zlecenia rozrachunku do systemu depozytowego. Moment doręczenia zlecenia rozrachunku został zastąpiony momentem zarejestrowania takiego zlecenia w systemie depozytowym, co jest związane z koniecznością oznaczania każdego zlecenia stemplem elektronicznym określającym moment jego wprowadzenia do systemu rozrachunku.
- w dniu 1 maja 2020 r. wdrożona została możliwość zawierania przez emitentów umów z KDPW S.A. o rejestrację akcji spółek niepublicznych. Wprowadzenie ww. usługi wynika ze zmian w ustawie z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 505 z późn. zm.), które znoszą z dniem 1 marca 2021 r. dokumentową formę akcji i nakładają na emitentów obowiązek rejestrowania ich w rejestrze akcjonariuszy prowadzonym przez podmiot uprawniony do prowadzenia rachunków papierów wartościowych albo w depozycie papierów wartościowych prowadzonym przez Krajowy Depozyt;
 - ponadto z dniem 29 czerwca 2020 r. wprowadzono:
 - 1) rezygnację z zawieszania rozrachunków z powodu braku pokrycia dla transakcji warunkowych albo bezwarunkowych sprzedaży/zakupu papierów wartościowych zawieranych przez NBP z bankami w ramach operacji otwartego rynku. W sytuacji niemożności dokonania rozrachunku we właściwym terminie, zlecenia rozrachunku dotyczące takiej transakcji są wyrejestrowywane z systemu depozytowego, a po tym terminie Krajowy Depozyt nie ponawia próby przeprowadzenia jej rozrachunku, chyba że strony rozrachunku dostarczą nowe zlecenia rozrachunku dotyczące takiej transakcji;
 - 2) obsługę obligatoryjnego częściowego wykupu certyfikatów oznaczonych danym kodem ISIN, dokonywanego niezależnie od zgłoszenia żądania przez uczestnika funduszu;
 - 3) obsługę obligatoryjnego całościowego wykupu certyfikatów oznaczonych danym kodem ISIN, niezwiązanego z likwidacją funduszu inwestycyjnego i dokonywanego niezależnie od zgłoszenia żądania przez uczestnika funduszu.

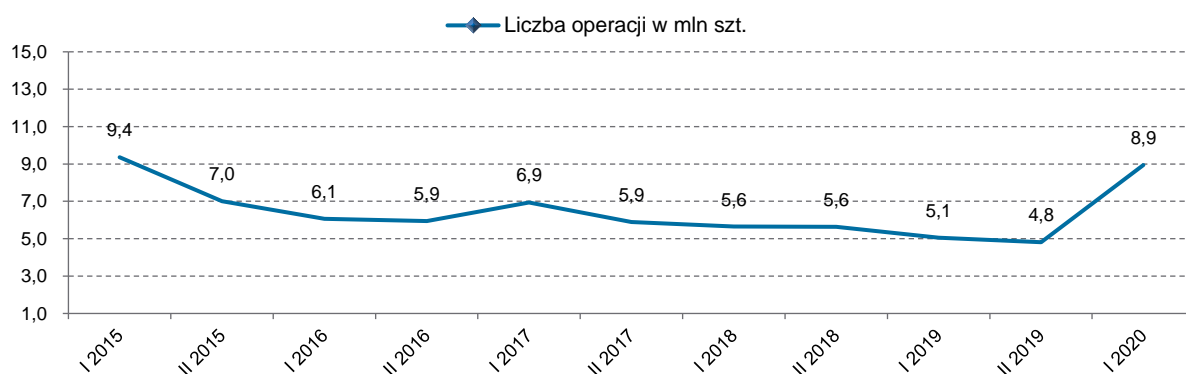
Dane statystyczne

Według stanu na dzień 30 czerwca 2020 r. w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. uczestniczyły w sposób bezpośredni 83 podmioty (w porównaniu do 85 podmiotów w poprzednim półroczu)⁶⁷.

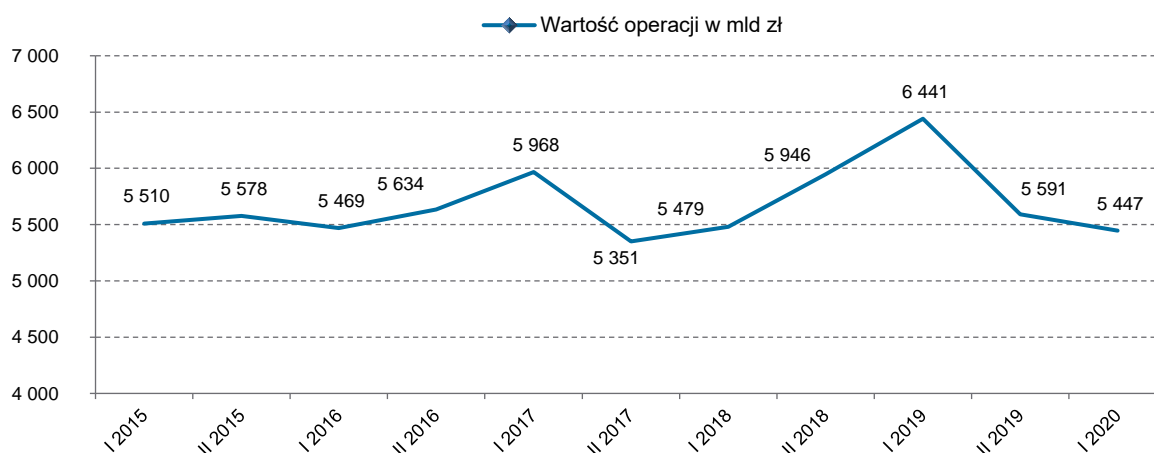
W omawianym okresie w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. zostało zaewidencjonowanych 8.943 tys. operacji o łącznej wartości 5.447,1 mld zł (w II półroczu 2019 r. wielkości te wyniosły odpowiednio 4.813 tys. operacji oraz 5.591,1 mld zł). W stosunku do poprzedniego półrocza oznacza to, iż nastąpił wzrost liczby operacji o 85,8%, przy jednoczesnym spadku wartości o 2,6%. Rozbieżność ta wynika z przyczyn wspomnianych w części dotyczącej KDPW_CCP S.A.

Na wykresach nr 43 i 44 przedstawiona została liczba oraz wartość operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w podziale na okresy półroczne.

⁶⁷ Wykreślono z listy: Santander Bank Polska S.A. (0806), BM BNP Paribas Bank Polska S.A. (0841). Pekao Investment Banking S.A. zmienił nazwę na Bank Polska Kasa Opieki S.A. (0929).

Wykres nr 43. Liczba operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w latach 2015–2020

Źródło: Dane KDPW S.A.

Wykres nr 44. Wartość operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w latach 2015–2020

Źródło: Dane KDPW S.A.

Liczba operacji przeprowadzonych na rynku regulowanym wzrosła w I połowie 2020 r. o 106% wobec II półrocza 2019 r. W I połowie 2020 r. transakcje rynku kasowego stanowiły 73% łącznej liczby operacji zaewidencjonowanych w systemie KDPW, co stanowi wzrost o 2 p.p. w stosunku do II połowy 2019 r. Udział wartości transakcji z rynku regulowanego w I półroczu 2020 r. zanotował nieznaczny wzrost w porównaniu do II półrocza 2019 r. do ok. 4% wartości wszystkich transakcji przetworzonych w KDPW (w II półroczu 2019 r. udział ten wynosił 3%).

Udział operacji zawieranych poza obrotem zorganizowanym, tj. OTC, w łącznej liczbie operacji zaewidencjonowanych w KDPW spadł w I połowie 2020 r. do 2% w porównaniu do 5% analogicznego

udziału w II półroczu 2019 r. Jednak pod względem wartości operacji rozrachunku przeprowadzonych przez KDPW największe znaczenie miały transakcje z rynku OTC, które stanowiły ok. 90% wartości wszystkich operacji, ale w stosunku do II półroczu 2019 r. notowały spadek udziału o 2 p.p. W I półroczu 2020 r. nastąpił spadek wartości tych transakcji o 6% w stosunku do II półroczu 2019 r.

4.2. System SKARBNET4

W I półroczu 2020 r. nie wystąpiły żadne istotne zmiany w funkcjonowaniu systemu rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez NBP.

Dane statystyczne

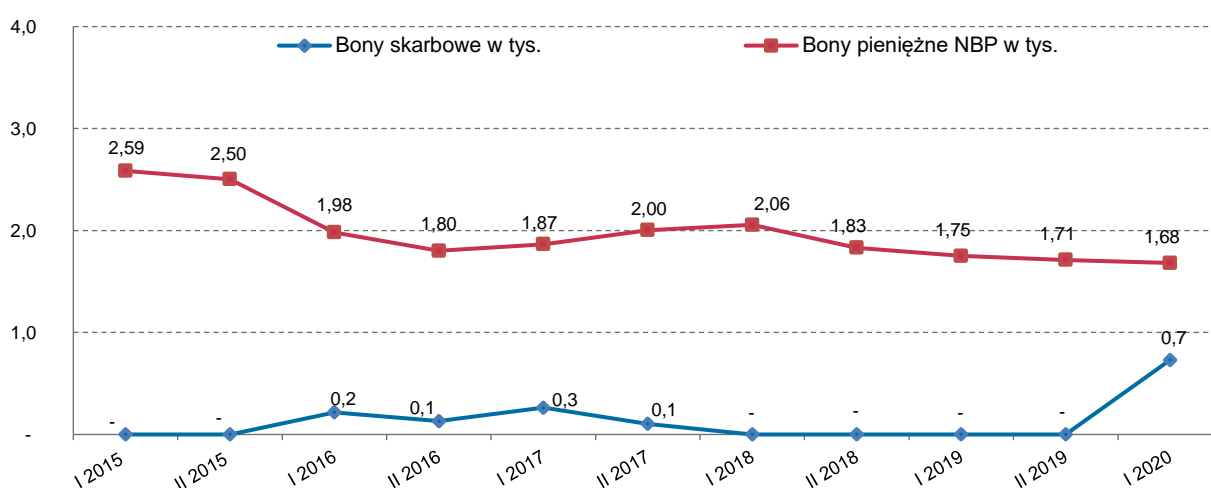
Według stanu na dzień 30 czerwca 2020 r. w systemie SKARBNET4 uczestniczyło 40 podmiotów rozliczających bony skarbowe i 39 podmiotów rozliczających bony pieniężne (wielkości te nie uległy zmianie w porównaniu do poprzedniego półroczu).

W omawianym okresie w systemie SKARBNET4 przetworzono łącznie 1.682 szt. transakcji bonami pieniężnymi NBP na kwotę 5.913,8 mld zł (w II półroczu 2019 r. przetworzono 1.712 szt. transakcji o wartości 4.956,7 mld zł). Oznacza to, iż w I półroczu 2020 r. nastąpił spadek liczby przetworzonych transakcji bonami pieniężnymi NBP o 1,8%, natomiast wartość ich wzrosła o 19,3%.

W I półroczu 2020 r., w odróżnieniu od czterech poprzednich półroczy, w których nie odnotowano transakcji bonami skarbowymi, zostało przetworzonych 731 transakcji bonami skarbowymi o łącznej wartości 108,3 mld zł.

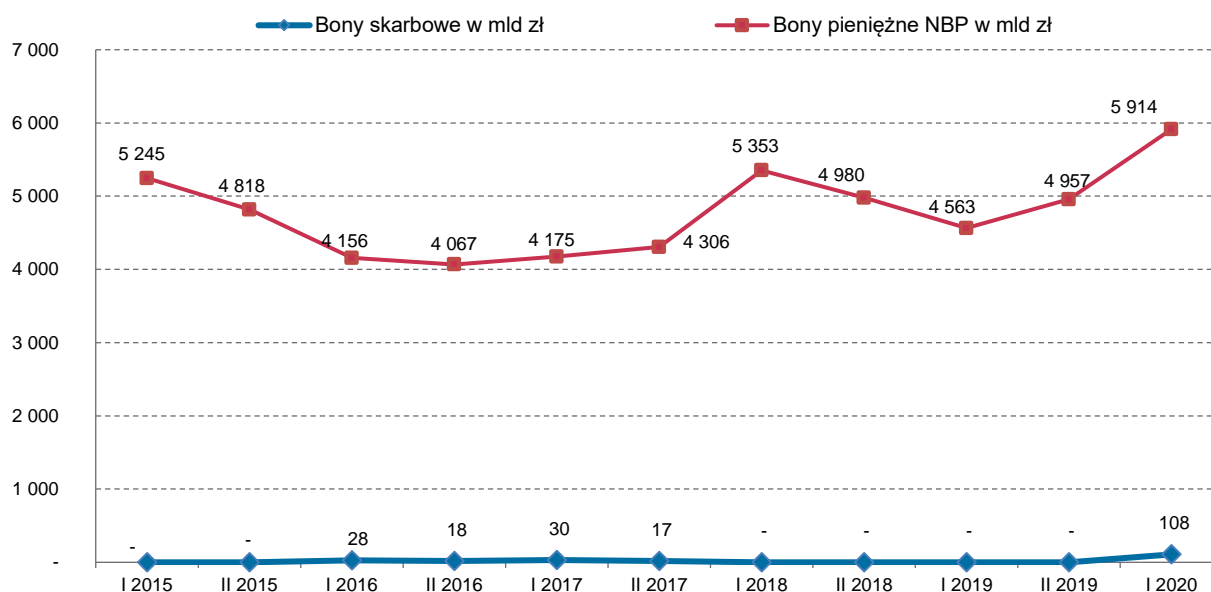
Na wykresach nr 45 i 46 przedstawiona została liczba oraz wartość transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przetworzona w systemie SKARBNET4⁶⁸ w podziale na okresy półroczne.

Wykres nr 45. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przetworzonych w latach 2015–2020

Źródło: Dane DOK NBP

⁶⁸ Do dnia 12 kwietnia 2015 r. transakcje przetworzone w systemie RPW, a od dnia 13 kwietnia 2015 r. w systemie SKARBNET4.

Wykres nr 46. Wartość transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przetworzonych w latach 2015–2020

Źródło: Dane DOK NBP

Analizując dane w zakresie wartości transakcji bonami pieniężnymi NBP, można zauważyć, iż I półrocze 2020 r. jest drugim okresem wzrostu, po wcześniejszych spadkach odnotowanych w II półroczu 2018 r. i I półroczu 2019 r.

4.3. IRGiT SRF

W dniu 4 maja 2020 r. Towarowa Giełda Energii S.A. (TGE) uruchomiła obrót na rynku terminowym praw majątkowych na zorganizowanej platformie obrotu (*organised trading facility, OTF*) oraz powierzyła IRGiT S.A. rozliczanie transakcji zawieranych na tym rynku. W związku z powyższym system IRGiT SRF został dostosowany do możliwości zapewnienia obsługi potransakcyjnej tego rynku oraz przyjęto w poczet uczestników trzy nowe podmioty, z których żaden nie został jeszcze dopuszczony do działalności na ww. rynku.

W omawianym okresie w systemie IRGiT SRF nie przetworzono żadnych transakcji⁶⁹.

⁶⁹ W związku z wykluczeniem przez Towarową Giełdę Energii (TGE) z obrotu na Rynku Instrumentów Finansowych instrumentów terminowych o terminach zapadalności wykraczających poza listopad 2017 r. oraz zawieszeniem na czas nieokreślony wprowadzania kolejnych serii instrumentów zgodnie z programem kontraktów terminowych na indeks TGe24 cen energii elektrycznej określany na Rynku Dnia Następnego TGE, od dnia 1 grudnia 2017 r. IRGiT S.A. zawiesiła procesy rozliczeniowe w zakresie działalności izby rozliczeniowej i rozrachunkowej na rynku finansowym.

Ocena funkcjonowania systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych w I półroczu 2020 r.

W I półroczu 2020 r. na rynku polskim funkcjonowało w sumie 5 systemów rozliczeń i systemów rozrachunku papierów wartościowych (przy czym jeden z nich nie rozliczył żadnej transakcji z zakresu instrumentów finansowych).

Należy zwrócić uwagę, iż I półrocze 2020 r. było nietypowe ze względu na panującą epidemię wirusa SARS-CoV-2. Potrzeba pokrycia zwiększonych wydatków budżetowych wpłynęła m.in. na pojawienie się w analizowanym okresie transakcji bonami skarbowymi, których zadaniem było zaspokojenie popytu państwa na pieniądź⁷⁰ i regulowanie podaży pieniądza w gospodarce.

Znaczny wzrost liczby transakcji przetworzonych w polskim systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych w porównaniu do okresu poprzedniego wynikał wprost ze wzrostu obrotów na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. W I półroczu 2020 r. wolumen obrotu na rynku kasowym GPW (z uwzględnieniem pozostałych systemów notowań) wyniósł 9.340,3 mln (w porównaniu do 5.320,9 mln w II półroczu 2019 r., tj. wzrost o 75,5%), a wolumen obrotu na rynku terminowym wyniósł 5,8 mln (w porównaniu do 3,7 mln w II półroczu 2019 r., tj. wzrost o 56,8%).

Biorąc pod uwagę powyższe, można stwierdzić, że systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych funkcjonowały stabilnie w I półroczu 2020 r., zapewniając bezpieczne i sprawne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunku.

⁷⁰ Bony skarbowe emitowane są przez Ministerstwo Finansów.

5. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego

5.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – Prawo bankowe, prowadzą rachunki bankowe i świadczą ww. usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje świadczące usługi płatnicze to w szczególności:

- spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i), działające na podstawie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych z dnia 5 listopada 2009 r.⁷¹, które od października 2012 r. objęte zostały nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego; z prowadzonych przez nie rachunków pieniężnych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń w drodze bezgotówkowej, a niektóre kasy oferują również swoim członkom debetowe karty płatnicze.
- agenci rozliczeniowi, których działalność została, zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt. 5 ustawy o usługach płatniczych, uznana za usługę płatniczą. Nadzór nad działalnością agentów rozliczeniowych pełni KNF we współpracy z Prezesem NBP.
- pozostałe krajowe instytucje płatnicze (KIP), oferujące różne usługi płatnicze, m.in. prowadzenie rachunków płatniczych, realizację przelewów lub poleceń zapłaty z wyłączeniem przyjmowania depozytów. Działalność krajowej instytucji płatniczej prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- małe instytucje płatnicze (MIP), prowadzące działalność w zakresie którejkolwiek z usług płatniczych, innej niż usługa inicjowania transakcji płatniczej lub usługa dostępu do informacji o rachunku. Podjęcie tej działalności wymaga uzyskania wpisu do rejestru dostawców usług płatniczych i wydawców pieniądza elektronicznego, prowadzonego przez KNF. Mała instytucja płatnicza, będąca rozwiązaniem dla przedsiębiorców chcących uprzednio sprawdzić w praktyce - ale w ograniczonym zakresie - funkcjonowanie planowanych rozwiązań na regulowanym i nadzorowanym rynku finansowym, jest uprawniona do prowadzenia działalności wyłącznie na terytorium RP, a całkowita kwota transakcji płatniczych⁷² nie może przekraczać kwoty stanowiącej równowartość 1 500 000 euro miesięcznie.
- pośrednicy finansowi, wykonujący usługę przyjmowania wpłat gotówkowych na rachunki bankowe, działają na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych. Podmioty te mogą działać jako instytucje płatnicze na podstawie zezwolenia wydanego przez KNF lub jako biura usług płatniczych, jeżeli miesięczna wartość wykonanych transakcji nie przekracza równowartości 500 tys. euro. Działalność biur usług płatniczych prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru Komisji Nadzoru Finansowego. Podmioty te mają obowiązek zabezpieczenia środków pieniężnych otrzymywanych od użytkowników poprzez polisę lub gwarancję bankową.

⁷¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 2065 z późn. zm.

⁷² Całkowita kwota transakcji płatniczych miesięcznie liczona jako wartość średnia całkowitej kwoty transakcji płatniczych z poprzednich 12 miesięcy.

- zagraniczne instytucje płatnicze, czyli podmioty, które w pozostałych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) uzyskały licencję na świadczenie usług płatniczych i na podstawie tzw. jednolitego paszportu mogą świadczyć takie usługi również w innych krajach EOG.
- Poczta Polska S.A. wykonująca, na podstawie ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska”⁷³ oraz zgodnie ze statutem Spółki, niektóre czynności bankowe, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe. Poza tym popularną usługą jest przekaz pocztowy, czyli przekazanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy. Przekaz pocztowy jest usługą umożliwiającą nadawanie i odbieranie środków pieniężnych z wykorzystaniem bezgotówkowych instrumentów płatniczych, w tym płatności internetowych i mobilnych (zdecydowana większość przekazów pocztowych jest nadawana w formie bezgotówkowej, a część odbiorców decyduje się na złożenie dyspozycji przekazywania kwot z nich wynikających na wskazany rachunek bankowy). Ponadto, w placówkach Poczty Polskiej S.A. są świadczone usługi bankowe Banku Pocztowego S.A., którego głównym akcjonariuszem jest Poczta Polska S.A.
- instytucje realizujące przekazy pieniężne (np. Western Union, MoneyGram), wykonujące usługi przekazania gotówki w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale niektóre świadczą również usługi w zakresie przekazów krajowych.
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który, będąc dostawcą usług płatniczych jako organ administracji publicznej na podstawie art. 4 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, umożliwia każdemu płatnikowi opłacenie kilku składek łącznie w formie jednego przelewu (np. na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych) na prowadzone przez siebie rachunki płatnicze płatników.

Wykaz numerów i identyfikatorów instytucji świadczących usługi płatnicze, takich jak banki i niebankowi dostawcy usług płatniczych prowadzący rachunki płatnicze i uczestniczący w systemach płatności, w tym informacja o numerach rozliczeniowych oraz o danych identyfikujących te instytucje, dostępny jest na stronie internetowej www.ewib.nbp.pl.

5.1.1. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze i ich placówek

Według danych Komisji Nadzoru Finansowego w I półroczu 2020 r. liczba banków komercyjnych pozostała na tym samym poziomie, tj. 30, jednocześnie wystąpił spadek liczby banków spółdzielczych działających na terenie kraju o 5 banków, tj. do poziomu 533. Liczba oddziałów instytucji kredytowych wzrosła o 1 do poziomu 33 oddziałów.

Zanotowano spadek oddziałów banków z 6.115 na koniec grudnia 2019 r. do 5.877 na koniec czerwca 2020 r., tj. o 3,9%. Ponadto nastąpił spadek liczby placówek i filii bankowych z 3.237 do 3.074, czyli o 5%.

Pozostałe dane za I półrocze 2020 r. wykazują w porównaniu do II półrocza 2019 r.:

- spadek liczby placówek spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych o 10,4% (z 780 do 699),
- spadek placówek Poczty Polskiej o 1,2% (z 6.954 do 6.874),
- wzrost liczby podmiotów KIP (Krajowe Instytucje Płatnicze) o 2,6% (z 38 do 39),
- wzrost liczby podmiotów MIP (Małe Instytucje Płatnicze) o 17,8% (z 45 do 53),

⁷³ Dz. U. UE L 2164.

- spadek liczby instytucji BUP (Biura Usług Płatniczych) o 5,6% (z 1.370 do 1.293).

W omawianym półroczu wystąpił spadek liczby instytucji świadczących usługi płatnicze z 2.041 do 1.968 (spadek o 3,6%) oraz spadek liczby placówek z 17.086 do 16.524 (spadek o 3,3%).

Liczbę podmiotów świadczących wybrane podstawowe usługi płatnicze i ich placówek wg stanu na koniec grudnia 2019 r. i czerwca 2020 r. przedstawia tabela nr 15.

Tabela nr 15. Liczba banków, SKOK-ów, placówek Poczty Polskiej oraz pośredników finansowych przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe wg stanu na koniec grudnia 2019 r. i czerwca 2020 r.

Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej oraz pośrednicy finansowi	XII 2019	VI 2020
Liczba banków i oddziałów instytucji kredytowych		
Liczba banków komercyjnych	30	30
Liczba banków spółdzielczych	538	533
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	32	33
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	6 115	5 877
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	3 237	3 074
SKOK-i		
Liczba instytucji	25	25
Liczba placówek	780	699
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	6 954	6 874
Krajowe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji (dane z rejestru KNF – za I półrocze 2020 r.)	38	39
w tym: (dane z Informacji o sytuacji KIP, MIP i BUP na dzień 20 XII 2019 r.)		
Liczba podmiotów świadczących usługę acquiringu	24	24
Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze (inne niż acquiring)	5	5
Liczba podmiotów świadczących wyłącznie usługę przekazu pieniężnego	8	8
Małe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji*	45	53
Biura Usług Płatniczych		
Liczba instytucji*	1 370	1 293
RAZEM		
Liczba instytucji	2 079	2 007
Liczba placówek**	17 086	16 524
*wg Raportu KNF (Informacja o sytuacji KIP, MIP i BUP)		
**Suma liczby placówek nie obejmuje placówek KIP		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KNF, Poczty Polskiej, SKOK

Dynamiczny rozwój technologiczny oraz duża otwartość polskiego społeczeństwa i instytucji finansowych na innowacje spowodowały, że na rynku polskim banki znacząco zwiększyły liczbę swoich placówek bez obsługi kasowej. Z dostępnych danych wynika, że na koniec I półrocza 2020 r. 11 banków prowadziło 442 oddziały bezgotówkowe⁷⁴. Zamiast obsługi kasowej wpłaty i wypłaty gotówki były jednak możliwe w tych oddziałach za pośrednictwem umiejscowionych w nich wpłatomatów i bankomatów (w tym bankomatów z funkcją wpłaty gotówki).

⁷⁴ Szacunki NBP na podstawie: Raport PRNews.pl: Liczba bankowych placówek bezgotówkowych – II kw. 2020: <https://prnews.pl/raport-prnews-pl-liczba-bankowych-placowek-bezgotowkowych-ii-kw-2020-453739>; Banki mają już ponad 400 oddziałów bezgotówkowych. Najnowszy raport cashless.pl: <https://www.cashless.pl/8094-oddzialy-bezgotowkowe-1-kw-2020>

5.1.2. Pośrednicy finansowi w zakresie wpłat na rachunki bankowe

Dane przekazane do NBP przez podmioty przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe za I półrocze 2020 r. pokazują, że na koniec czerwca 2020 r. funkcjonowało 738 takich podmiotów, które dysponowały siecią 31.632 punktów. W I półroczu 2020 r. wystąpiły spadki liczby pośredników o 41 oraz liczby placówek o 2.042. W I półroczu 2020 r. pośrednicy przyjęli 32,3 mln wpłat gotówkowych o łącznej wartości 5,5 mld zł, co oznacza spadek liczby transakcji w porównaniu do II półrocza 2019 r. o 8,8% oraz spadek wartości transakcji o 11,3%. Szczegółowe dane statystyczne dotyczące pośredników finansowych w zakresie wpłat na rachunki bankowe od 2013 roku prezentuje tabela nr 16 oraz wykresy nr 47, 48 i 49.

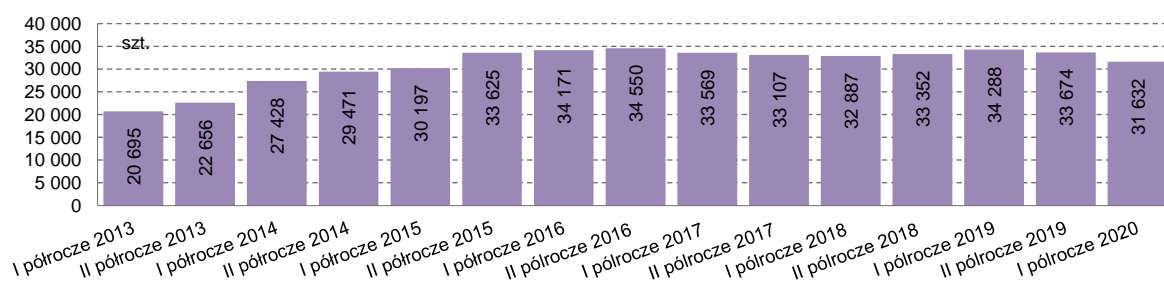
Tabela nr 16. Liczba podmiotów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe, liczba i wartość wpłat dokonanych w latach 2013 – 2020

Okresy rozliczeniowe		Liczba firm *	Liczba punktów przyjmujących wpłaty	Liczba transakcji /w szt./	Wartość transakcji /w zł/	Średnia wartość /w zł/
2013	I półrocze	904	20 695	41 974 665	6 107 977 948	145,5
	II półrocze	955	22 656	41 871 167	6 076 962 566	145,1
	Razem 2013	x	x	83 845 832	12 184 940 515	145,3
2014	I półrocze	952	27 428	42 009 189	7 375 158 773	179,9
	II półrocze	1008	29 471	38 887 265	5 809 218 176	149,4
	Razem 2014	x	x	80 896 454	13 184 376 949	165,0
2015	I półrocze	958	30 197	40 462 419	6 282 122 762	155,3
	II półrocze	933	33 625	39 506 736	6 354 151 381	160,8
	Razem 2015	x	x	79 969 155	12 636 274 143	158,0
2016	I półrocze	950	34 171	41 038 968	6 707 659 076	163,5
	II półrocze	918	34 550	39 279 438	6 410 674 800	163,2
	Razem 2016	x	x	80 318 406	13 118 333 876	163,3
2017	I półrocze	877	33 569	40 839 315	6 740 979 094	165,1
	II półrocze	909	33 107	40 518 315	6 710 426 336	165,6
	Razem 2017	x	x	81 357 630	13 451 405 430	165,3
2018	I półrocze	915	32 887	40 986 264	7 179 736 327	175,2
	II półrocze	820	33 352	39 270 740	6 935 480 488	174,7
	Razem 2018	x	x	80 257 004	14 115 216 815	176,6
2019	I półrocze	850	34 288	38 287 831	6 865 341 930	179,3
	II półrocze	779	33 674	35 406 332	6 249 313 734	176,5
	Razem 2019	x	x	73 694 163	13 114 655 664	178,0
2020	I półrocze	738	31 632	32 277 675	5 544 459 598	171,8

*w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą

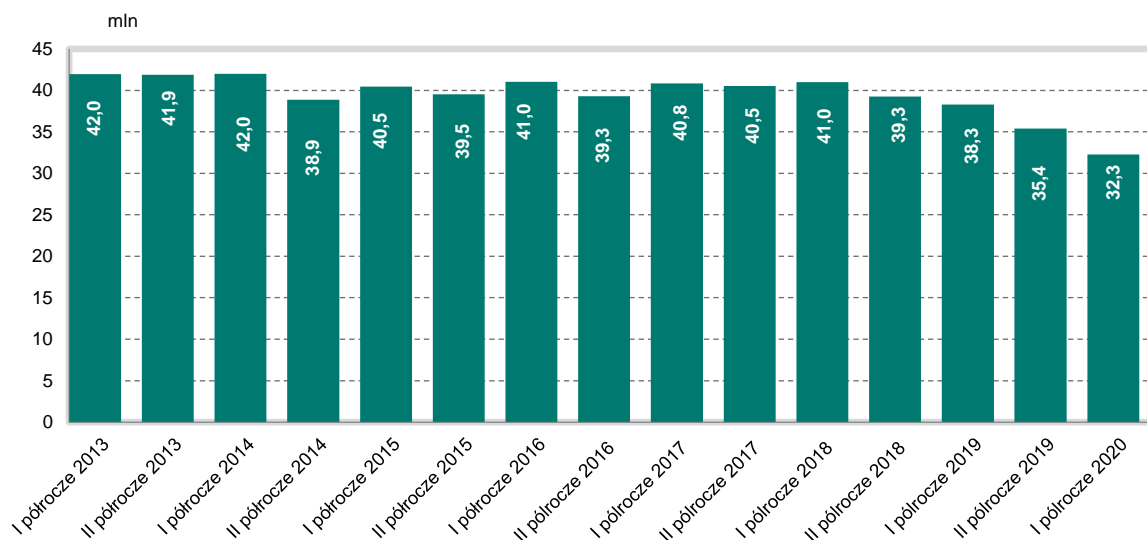
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 47. Liczba punktów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013 – 2020

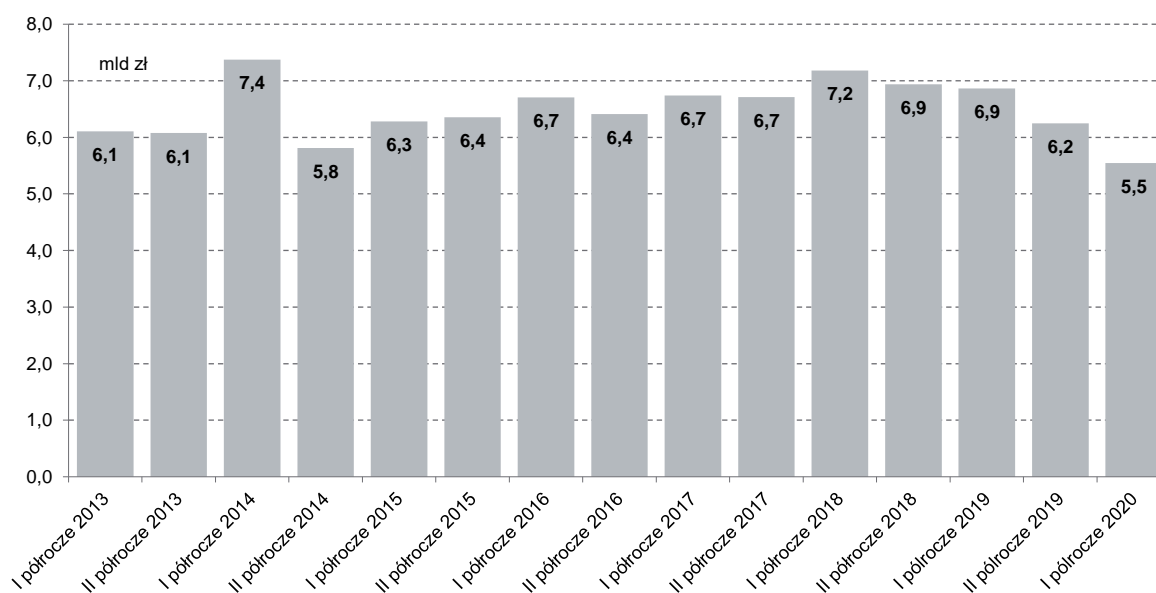
Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 48. Liczba transakcji rejestrowanych przez firmy przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013-2020

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 49. Wartość wpłat na rachunki bankowe zrealizowanych za pośrednictwem punktów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013 – 2020

Źródło: Opracowanie własne DSP

5.1.3. Pośrednicy w zakresie krajowych i zagranicznych przekazów pieniężnych

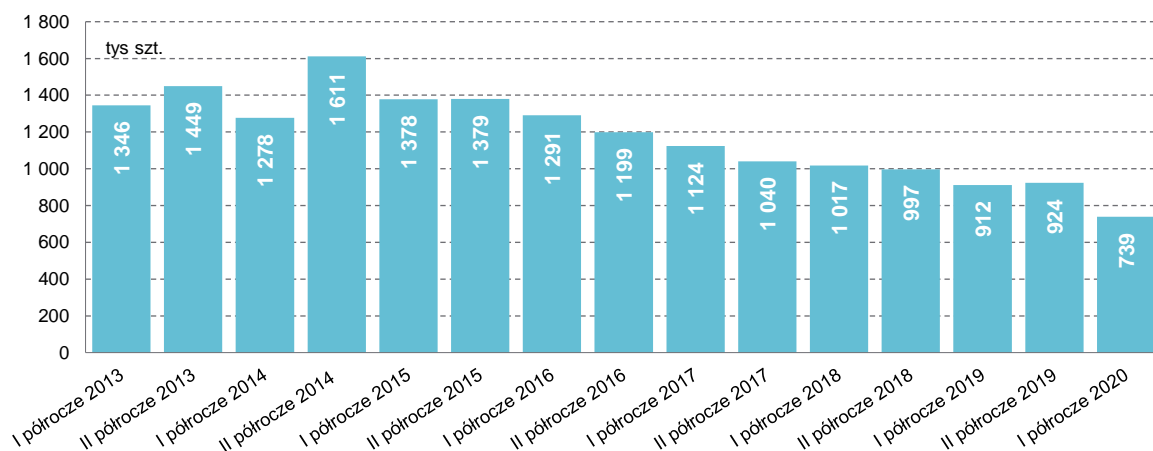
Dane za I półrocze 2020 r. przekazało do NBP 41 podmiotów pośredniczących w przekazach transgranicznych. W I półroczu 2020 r. w obrocie międzynarodowym zrealizowano 528.070 szt. transakcji wysłanych, co oznacza spadek liczby transakcji w porównaniu do II półrocza 2019 r. o 27,2%, przy znacznym wzroście wartości transakcji wysłanych z 2,4 mld zł do 4,3 mld zł, tj. o 80,9%. Zanotowano spadek w liczbie transakcji otrzymanych o 185.081 szt. do poziomu 738.893 tys. przy znacznym wzroście wartości transakcji otrzymanych o 2 mld zł do poziomu 4,3 mld zł, co oznacza odpowiednio spadek w liczbie transakcji otrzymanych o 20% i wzrost wartości o 86,7% w porównaniu do II półrocza 2019 r.

Szczegółowe dane statystyczne dotyczące liczby i wartości przekazów pieniężnych wysłanych i otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski od 2013 roku prezentuje tabela nr 17 oraz wykresy nr 50 i 51.

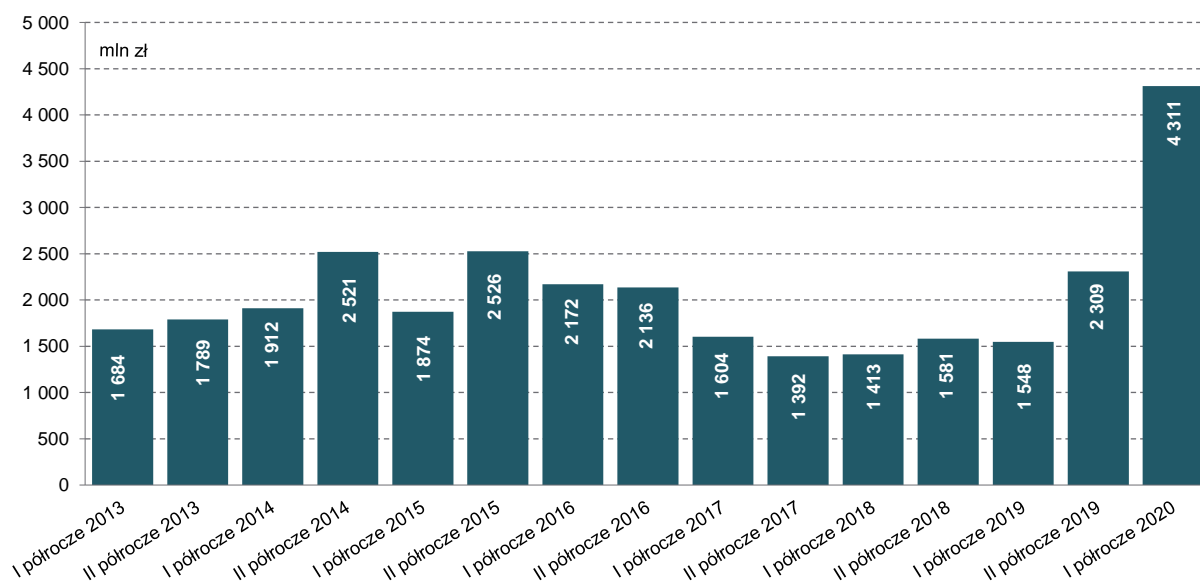
Tabela nr 17. Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym w latach 2013 – 2020

Okresy rozliczeniowe	Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym			
	wysłane		otrzymane	
	liczba	wartość (w zł)	liczba	wartość (w zł)
I półrocze 2013	202 498	436 512 051	1 345 552	1 683 940 618
II półrocze 2013	229 368	448 673 142	1 449 204	1 789 380 503
I półrocze 2014	244 897	787 217 568	1 277 822	1 912 217 556
II półrocze 2014	300 155	1 085 385 289	1 611 361	2 520 635 459
I półrocze 2015	290 392	695 579 338	1 377 722	1 873 735 919
II półrocze 2015	343 505	1 101 672 246	1 379 119	2 525 636 143
I półrocze 2016	383 581	1 142 993 671	1 290 895	2 171 501 094
II półrocze 2016	454 890	851 625 772	1 199 365	2 135 915 983
I półrocze 2017	511 819	761 266 096	1 124 167	1 603 756 913
II półrocze 2017	651 339	816 624 192	1 040 179	1 391 694 002
I półrocze 2018	666 800	789 050 700	1 017 492	1 413 405 571
II półrocze 2018	733 407	1 794 876 664	996 618	1 580 847 422
I półrocze 2019	714 960	2 335 604 216	911 812	1 547 545 626
II półrocze 2019	725 082	2 391 945 875	923 974	2 308 661 228
I półrocze 2020	528 070	4 326 560 504	738 893	4 310 604 099

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 50. Liczba przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski w latach 2013 – 2020

Źródło: Opracowanie własne DSP

Wykres nr 51. Wartość przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski w latach 2013 – 2020 (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP

Ocena funkcjonowania podmiotów świadczących usługi płatnicze w I półroczu 2020 r.

W omawianym półroczu nadal zmniejsza się liczba placówek przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe. Odnotowano, tak jak w poprzednich latach, że podmioty posiadające jeden punkt często zamykają swoją działalność, uznając ją za nierentowną, m.in. z powodu obowiązków wskazanych w ustawie o usługach płatniczych, jak również z przyczyn losowych. Należy także odnotować fakt, że podmioty dysponujące dużą

siecią punktów na terenie kraju zmniejszają liczbę placówek. Jednocześnie w dalszym ciągu powstają nowe podmioty rozpoczynające tego typu działalność. Powyższe oznacza, że na rynku nadal jest zapotrzebowanie na usługi opłacania rachunków przy użyciu gotówki.

Na podstawie danych otrzymanych od podmiotów pośredniczących w przekazywaniu gotówki w obrocie międzynarodowym wystąpiły spadki liczby transakcji otrzymanych, jak i liczby transakcji wysłanych przy jednoczesnym, prawie dwukrotnym wzroście wartości transakcji otrzymanych i transakcji wysłanych (znaczący wzrost wartości transakcji wysłanych i otrzymanych wystąpił w jednej z firm, która sukcesywnie rozszerza swoją działalność zlecając płatności w imieniu swoich klientów z krajów Europy Środkowo-Wschodniej).

5.2. Schematy płatnicze

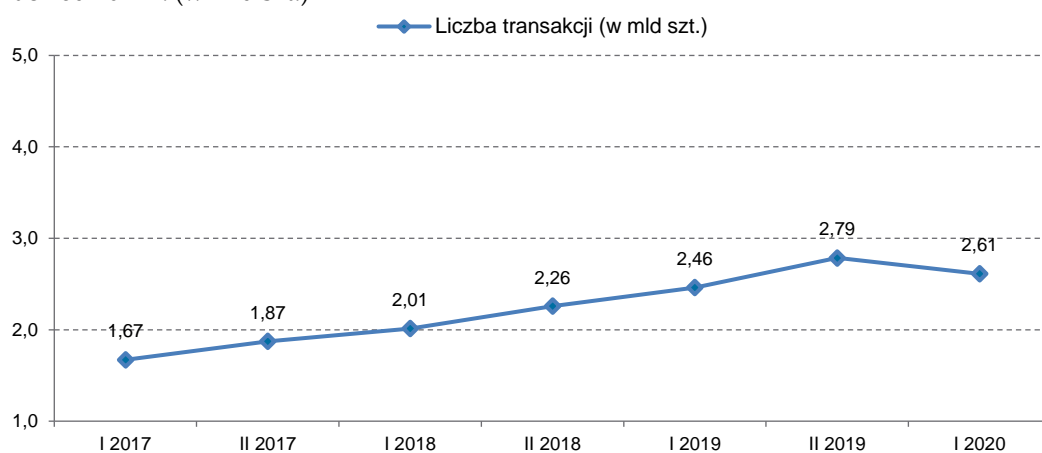
Na koniec I półrocza 2020 r. w Polsce funkcjonowało 10 schematów płatniczych, w tym:

1. 4 schematy płatnicze będące systemami kart płatniczych:
 - schemat płatniczy Visa Europe, prowadzony przez Visa Europe Limited;
 - schemat płatniczy Mastercard, prowadzony przez Mastercard Europe S.A.;
 - schemat płatniczy American Express, prowadzony przez American Express Services Europe Limited;
 - schemat płatniczy Diners Club, prowadzony przez Diners Club Polska Sp. z o.o.;
2. 6 schematów płatniczych niebędących systemami kart płatniczych:
 - Schemat Płatniczy BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o.;
 - schemat płatniczy YetiPay, prowadzony przez YetiPay Sp. z o.o.;
 - schemat płatniczy mPay, prowadzony przez mPay S.A.;
 - schemat płatniczy SkyCash, prowadzony przez SkyCash Poland S.A.;
 - schemat płatniczy Smoopay, prowadzony przez Planet Pay Sp. z o.o.;
 - schemat płatniczy Billon⁷⁵, prowadzony przez Billon Solutions Sp. z o.o.

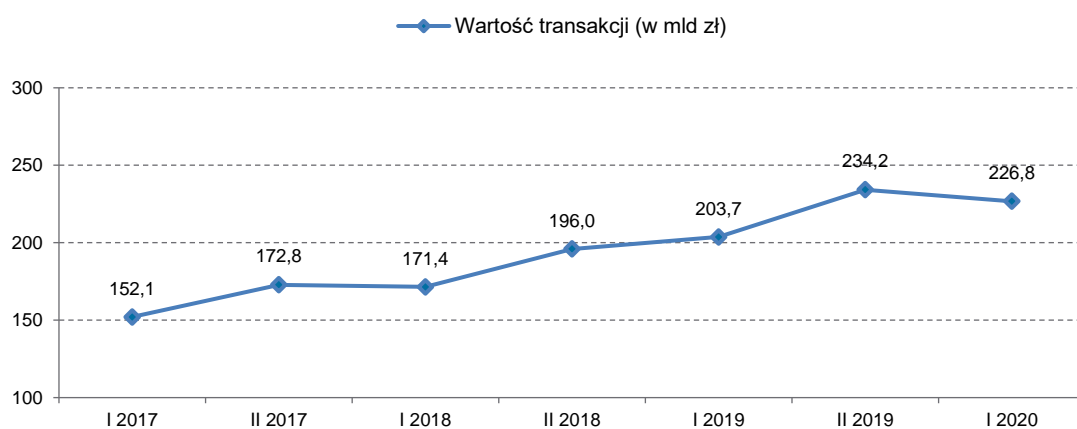
W omawianym okresie łącznie we wszystkich schematach płatniczych zostało zrealizowanych 2,6 mld szt. transakcji płatniczych o wartości 226,8 mld zł (w II półroczu 2019 r. wielkości te wyniosły odpowiednio 2,8 mld szt. oraz 234,2 mld zł). W stosunku do poprzedniego półrocza, oznacza to, iż nastąpił spadek zarówno liczby, jak i wartości transakcji, odpowiednio o 6,2% i 3,2%.

Na wykresach nr 52 i 53 przedstawiona została liczba oraz wartość transakcji płatniczych zrealizowanych w schematach płatniczych w podziale na okresy półroczne.

⁷⁵ W dniu 7 kwietnia 2020 r. Billon został dodany do listy nadzorowanych schematów płatniczych po zakończeniu przez NBP oceny działalności spółki, która rozpoczęła się w dniu 20 grudnia 2019 r.

Wykres nr 52. Liczba transakcji płatniczych zrealizowanych w schematach płatniczych w kolejnych półroczach od 2017 r. (w mld szt.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych od podmiotów prowadzących schematy płatnicze

Wykres nr 53. Wartość transakcji płatniczych zrealizowanych w schematach płatniczych w kolejnych półroczach od 2017 r. (w mld zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych od podmiotów prowadzących schematy płatnicze

Szczegółowe dane dotyczące liczby i wartości transakcji płatniczych⁷⁶ w podziale na transakcje w terminalach POS, MO/TO/IO i w bankomatach oraz zmian, jakie miały miejsce w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r., przedstawia tabela nr 18.

⁷⁶ Prezentowane dane obejmują transakcje: krajowe, instrumentami płatniczymi wydanymi w Polsce, dokonane na terenie Polski, przetworzone i rozliczone w schematach płatniczych (w tym w systemach kart płatniczych). Dane nie obejmują transakcji dokonanych kartami płatniczymi rozliczanych w ramach jednej instytucji finansowej (transakcje typu „on-us”).

Tabela nr 18. Porównanie liczby i wartości transakcji płatniczych w schematach płatniczych w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.

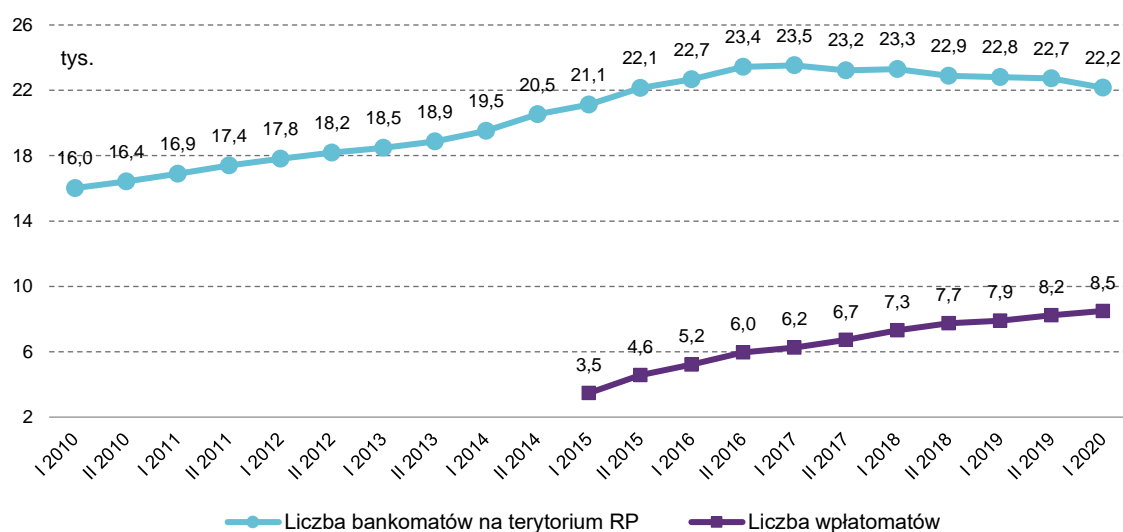
Schematy płatnicze	II półrocze 2019 r.	ZMIANA	I półrocze 2020 r.
Liczba transakcji płatniczych			
Ogółem	2 786,3 mln	↘ -6,2%	2 612,4 mln
Terminale POS	2 482,7 mln	↘ -7,4%	2 299,1 mln
MO/TO/IO	161,9 mln	↗ + 25,4%	203,0 mln
Bankomaty	141,7 mln	↘ -22,1%	110,4 mln
Wartość transakcji płatniczych (w zł)			
Ogółem	234,2 mld	↘ -3,2%	226,8 mld
Terminale POS	146,0 mld	↘ -3,4%	141,1 mld
MO/TO/IO	16,7 mld	↗ + 38,5%	23,1 mld
Bankomaty	71,5 mld	↘ -12,4%	62,6 mld

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych od podmiotów prowadzących schematy płatnicze

5.3. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków i niebankowych operatorów bankomatów, na koniec czerwca 2020 r. liczba bankomatów w Polsce wyniosła 22.166, czyli było ich o 564 szt. mniej niż w grudniu 2019 r., co oznacza spadek o 2,5%. Spadek ten oznacza kontynuację tendencji spadkowej w liczbie funkcjonujących bankomatów w Polsce, którą zanotowano po raz pierwszy w II półroczu 2017 r. Od I półrocza 2015 r. NBP gromadzi również dane dotyczące liczby wpłatomatów, tj. urządzeń umożliwiających zarówno wypłatę, jak i wpłatę gotówki (recyclery) oraz urządzeń umożliwiających jedynie wpłatę gotówki (wpłatomaty). Od I półrocza 2015 r. (3,5 tys. urządzeń) liczba wpłatomatów powiększyła się ponad dwukrotnie, osiągając w I półroczu 2020 r. liczbę blisko 8,5 tys. urządzeń. Liczbę bankomatów oraz wpłatomatów przedstawia wykres nr 54⁷⁷.

⁷⁷ Warto zaznaczyć, że na spadek liczby urządzeń, jak i liczby i wartości transakcji w analizowanym półroczu istotny miała wpływ sytuacja z pandemią wirusa COVID-19, a w szczególności działania podjęte przez rządy wielu państw, w tym rząd Polski, mające na celu zminimalizowanie ryzyka zakażenia, poprzez wprowadzanie m.in. różnego rodzaju obostrzeń w podróżowaniu czy też prowadzeniu biznesu.

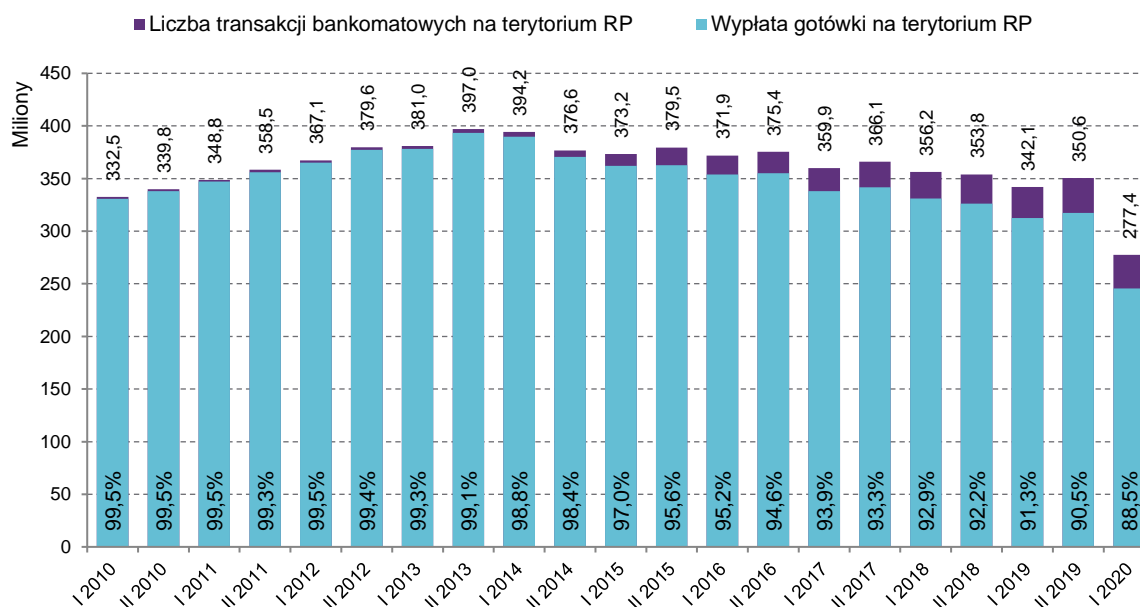
Wykres nr 54. Liczba bankomatów oraz wpłatomatów na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

W I półroczu 2020 r. transakcje w bankomatach⁷⁸ zostały zrealizowane w liczbie ponad 277,4 mln sztuk i było ich o 73,2 mln mniej w porównaniu do II półrocza 2019 r., co oznacza spadek o 20,9%. Porównując liczbę transakcji dokonanych w I półroczu 2020 r. do analogicznego okresu w roku 2019 oraz 2018, odnotowano odpowiednio spadek o 18,9% oraz o 22,1%. Sama liczba wypłat gotówki w bankomatach wynosiła w I półroczu 2020 r. 245,6 mln sztuk i była mniejsza o 71,8 mln w porównaniu do II półrocza 2019 r. (spadek o 22,6%). Udział transakcji wypłaty gotówki w bankomatach we wszystkich transakcjach bankomatowych zmniejsza się systematycznie, począwszy od II półrocza 2012 r. (99,4%). W I półroczu 2020 roku udział ten wynosił 88,5%. Spadek tego udziału spowodowany jest przede wszystkim rosnącą popularnością innych usług realizowanych przez bankomaty, w szczególności samoobsługowych depozytów gotówkowych w bankomatach. W II półroczu 2012 r. liczba wpłat depozytów wynosiła niewiele ponad 1,7 mln, podczas gdy w I półroczu 2020 r. było to już 31,6 mln takich operacji.

Liczbę przeprowadzonych transakcji bankomatowych oraz udział transakcji wypłaty gotówki w kolejnych półroczach przedstawiono na wykresie nr 55.

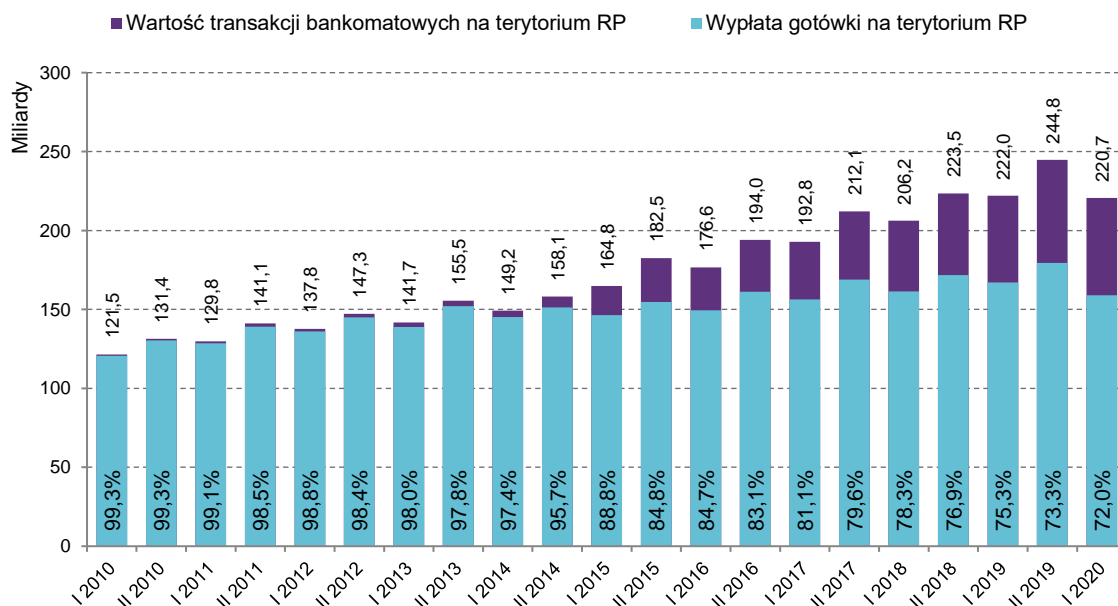
⁷⁸ Do transakcji w bankomatach zalicza się wypłaty gotówki, depozyty gotówkowe, przelewy oraz zakup towarów/usług.

Wykres nr 55. Liczba transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz udział wypłat gotówki w kolejnych półroczach od I półrocza 2010 r. (w mln)

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

W I półroczu 2020 r. odnotowano spadek wartości transakcji przeprowadzonych w bankomatach. Łączna wartość transakcji wyniosła prawie 220,7 mld zł, co oznacza spadek o 9,9% w stosunku do poprzedniego półrocza (244,8 mld zł). Natomiast, porównując wartość przeprowadzonych transakcji bankomatowych w I półroczu 2020 r. do wartości transakcji w analogicznych okresach w roku 2019 i 2018, zaobserwowano spadek o 0,6% w stosunku do roku 2019 i wzrost o 7,0% w stosunku do roku 2018. Z kolei sama wartość wypłat gotówki w bankomatach wyniosła w I półroczu 2020 r. 158,9 mld zł i była mniejsza o 20,7 mld zł w porównaniu do II półrocza 2019 r. (spadek o 11,5%). Tak jak w przypadku liczby transakcji, udział wartości wypłat gotówkowych w bankomatach we wszystkich transakcjach bankomatowych systematycznie spada, również od II półrocza 2012 r. Warto jednak zaznaczyć, że tempo tego spadku jest zdecydowanie szybsze niż w przypadku liczby transakcji. W II półroczu 2012 r. udział wypłat gotówki we wszystkich transakcjach bankomatowych wynosił 98,4%, natomiast w I półroczu 2020 r. udział ten wynosił już tylko 72,0%. Również w przypadku wartości transakcji główną przyczyną takiej zmiany jest rosnąca popularność wpłat depozytów gotówkowych w bankomatach. W II półroczu 2012 r. wartość wpłat depozytów wynosiła niespełna 2 mld zł, podczas gdy w I półroczu 2020 r. wartość ta wynosiła już 61,7 mld zł.

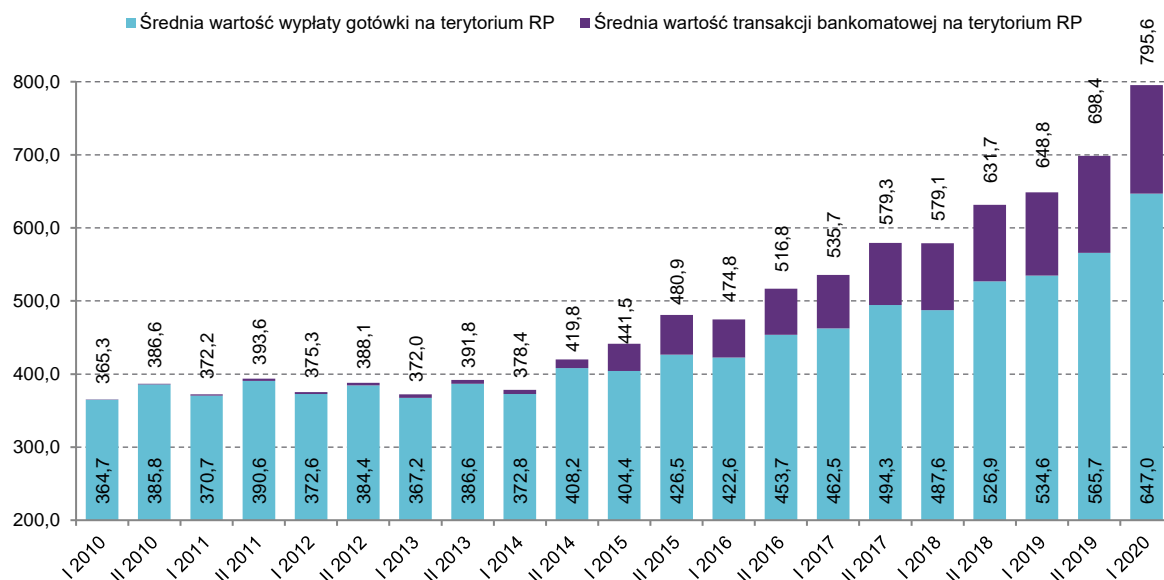
Wartość wszystkich transakcji przeprowadzanych w bankomatach oraz udział wypłat gotówkowych na przestrzeni kolejnych półroczy od 2009 roku przedstawiono na wykresie nr 56.

Wykres nr 56. Wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz udział wypłat gotówki w kolejnych półroczach od czerwca 2010 r. (w mld zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

W I półroczu 2020 r. wartość średnia transakcji bankomatowej wynosiła 795,6 zł (wykres nr 57), co oznacza wzrost o 13,9% w stosunku do średniej wartości pojedynczej transakcji odnotowanej w poprzednim półroczu. Należy jednak zaznaczyć, że pojęciem transakcja bankomatowa określane są takie transakcje jak: wypłata gotówki, depozyt gotówkowy, przelew oraz zakup towarów/usług. W przypadku najbardziej popularnego rodzaju transakcji bankomatowej, tj. wypłaty gotówki w bankomacie, średnia wartość takiej transakcji wynosiła w I półroczu 2020 r. 647 zł, co w porównaniu z poprzednim półroczem jest kwotą wyższą aż o 81,3 zł (wzrost o 14,4%). Różnica między średnią wartością transakcji bankomatowej (795,6 zł) a średnią wartością wypłaty gotówki (647,0 zł) w I półroczu 2020 r. wynosiła 148,5 zł i spowodowana była dużą liczbą transakcji wpłat gotówki do bankomatu (depozytów gotówkowych) o wysokiej średniej wartości na poziomie 1.954 zł w I półroczu 2020 r. (w poprzednim półroczu wynosiła ona 1.980 zł).

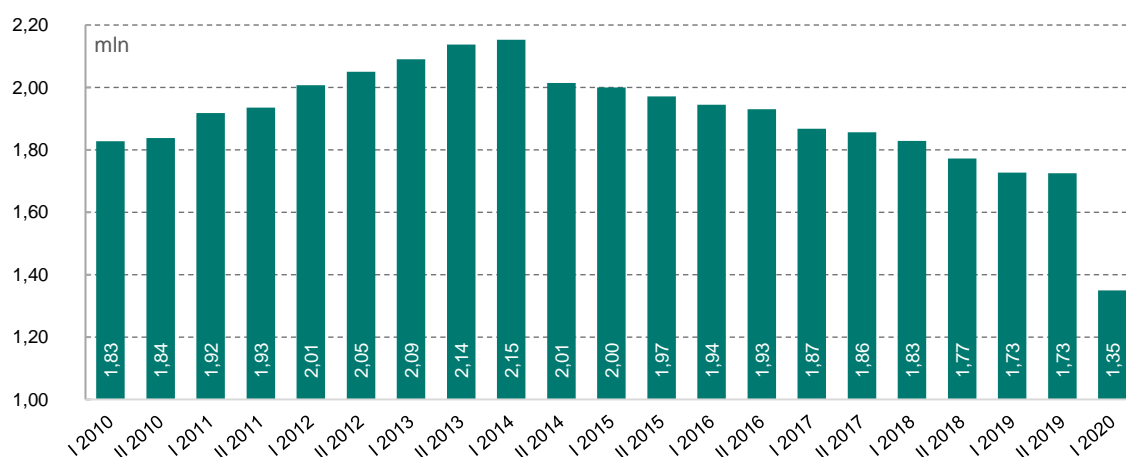
Wykres nr 57. Średnia wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz średnia wartość wypłaty gotówki w kolejnych półroczach od czerwca 2010 r. (w zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

Średnia dzienna liczba wypłat gotówkowych w bankomatach w I półroczu 2020 r. wyniosła 1,35 mln i była niższa niż w poprzednim półroczu (spadek o 21,8%). Trend spadkowy utrzymuje się od II półrocza 2014 r. Średnia dzienna liczba wypłat gotówkowych w bankomatach została przedstawiona na wykresie nr 58.

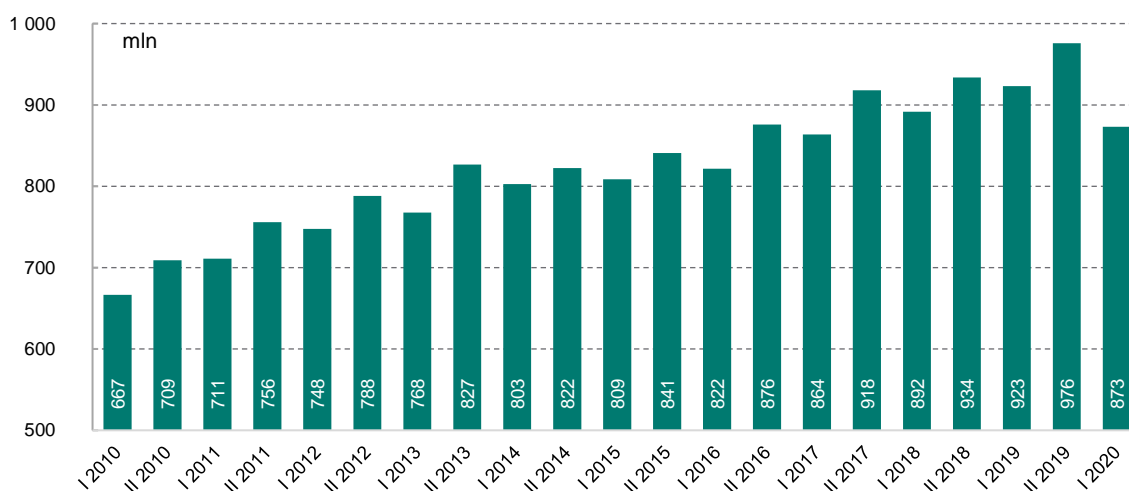
Wykres nr 58. Średnia dzienna liczba transakcji wypłat gotówkowych w bankomatach w poszczególnych półroczach w latach 2010 - 2020 (w mln)

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

Średnia dzienna wartość wypłat gotówkowych w bankomatach w I półroczu 2020 r. wynosiła 873 mln zł i zmniejszyła się w stosunku do II półrocza 2019 r. o 10,5%. Średnią dzienną wartość wypłat gotówkowych w bankomatach przedstawiono na wykresie nr 59.

Wykres nr 59. Średnia dzienna wartość wypłat gotówkowych w bankomatach w poszczególnych półroczach w latach 2010-2020 (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i niebankowych operatorów bankomatów

Ocena funkcjonowania bankomatów w I półroczu 2020 r.

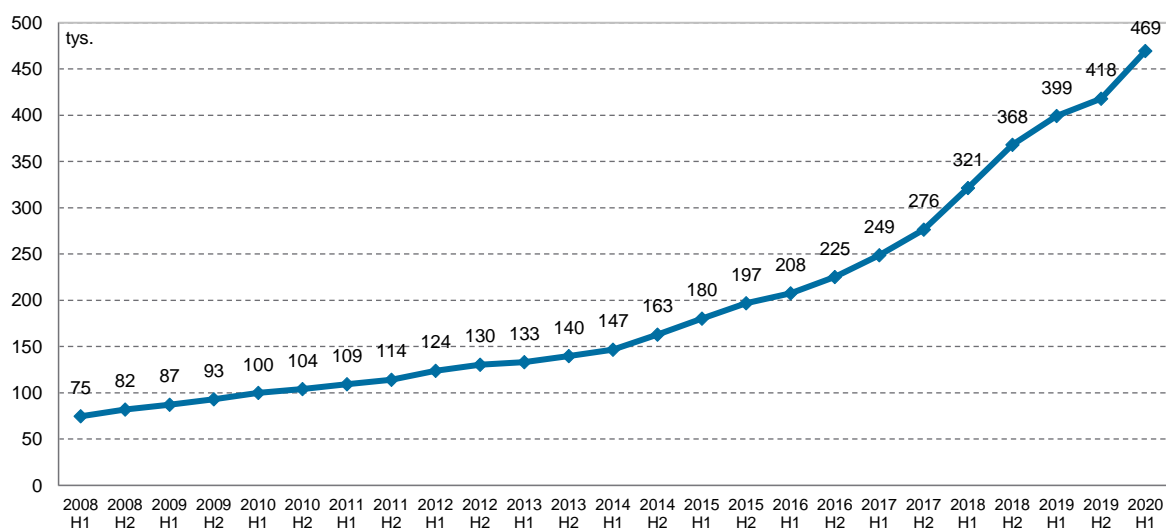
Rynek bankomatowy pod względem liczby urządzeń rozwijał się od wielu lat równomiernie, aż do II półrocza 2017 r., kiedy to odwróciła się tendencja wzrostowa i liczba urządzeń zaczęła spadać (wyjątek stanowi I półrocze 2018 r., kiedy to zanotowano nieznaczny wzrost liczby urządzeń). Od I półrocza 2017 r., kiedy to liczba urządzeń była najwyższa w historii, liczba urządzeń spadła o 1362 szt. i osiągnęła w I półroczu 2020 r. poziom 22.166 szt. W I półroczu 2020 r. liczba transakcji bankomatowych zmalała w porównaniu do poprzedniego półrocza o 20,9%, natomiast wartość transakcji o 9,9%. Warto zauważyć, że od 2014 r. liczba transakcji bankomatowych systematycznie obniża się, podczas gdy wartość transakcji bankomatowych rośnie, notując niewielkie wahania. Wskazuje to na zmieniające się na przestrzeni ostatnich kilku półroczy zachowania Polaków, tj. zwiększenie kwot jednorazowych wypłat gotówkowych w bankomatach. W ostatnim półroczu zjawisko to zostało spotęgowane przez panującą pandemię wirusa COVID-19. W I półroczu 2020 r. średnia wartość transakcji wypłaty gotówki wyniosła 647 zł (wzrost o 14,4% w stosunku do poprzedniego półrocza). Ponadto, jak wskazano na wykresie prezentującym średnie wartości transakcji bankomatowej oraz średnie wartości wypłaty gotówki w ostatnich latach, można zaobserwować powiększającą się różnicę pomiędzy tymi dwoma kwotami, co przede wszystkim wynika z rosnącej liczby i wartości depozytów gotówkowych, których liczba i wartość w ostatnich kilku półroczach była zdecydowanie wyższa niż w poprzednich okresach. Powyższe dane wskazują ponadto, że mamy do czynienia z

zahamowaniem rozwoju liczby transakcji gotówkowych dokonywanych w bankomatach, co może być spowodowane ciągle rosnącą popularnością płatności bezgotówkowych, w szczególności niskokwotowych płatności zbliżeniowych oraz coraz bardziej popularnych płatności mobilnych.

5.4. Punkty handlowo-usługowe akceptujące karty płatnicze

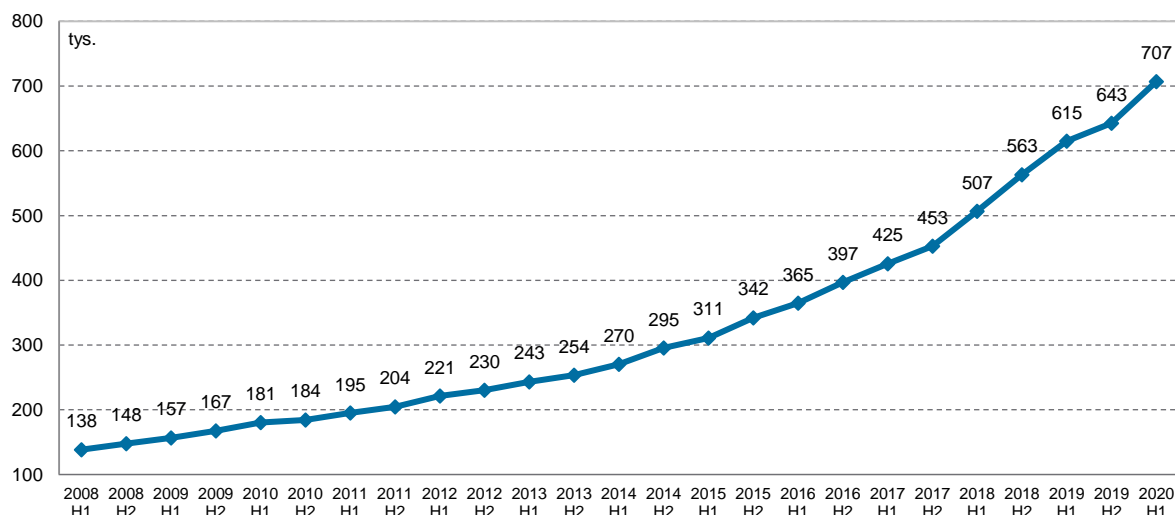
Z danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych wynika, iż na koniec czerwca 2020 r. na rynku polskim łącznie funkcjonowało 469 tys. akceptantów kart płatniczych, którzy oferowali swoim klientom możliwość realizacji płatności kartą płatniczą przy użyciu terminala POS bądź w internecie. W I półroczu 2020 r., w porównaniu do poprzedniego półrocza, liczba akceptantów zwiększyła się o 51,5 tys., tj. wzrosła o 12,3%. Liczba akceptantów w kolejnych półroczach systematycznie rośnie. Porównując liczbę akceptantów w I półroczu 2020 r. z analogicznymi okresami w roku 2019 oraz 2018, odnotowano przyrosty odpowiednio o 70,3 tys. nowych akceptantów (wzrost o 17,6%) oraz 148,1 tys. nowych akceptantów (wzrost o 46,1%). Liczbę akceptantów działających w Polsce na koniec kolejnych półroczy od 2008 r. przedstawia wykres nr 60.

Wykres nr 60. Liczba akceptantów działających w Polsce na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.

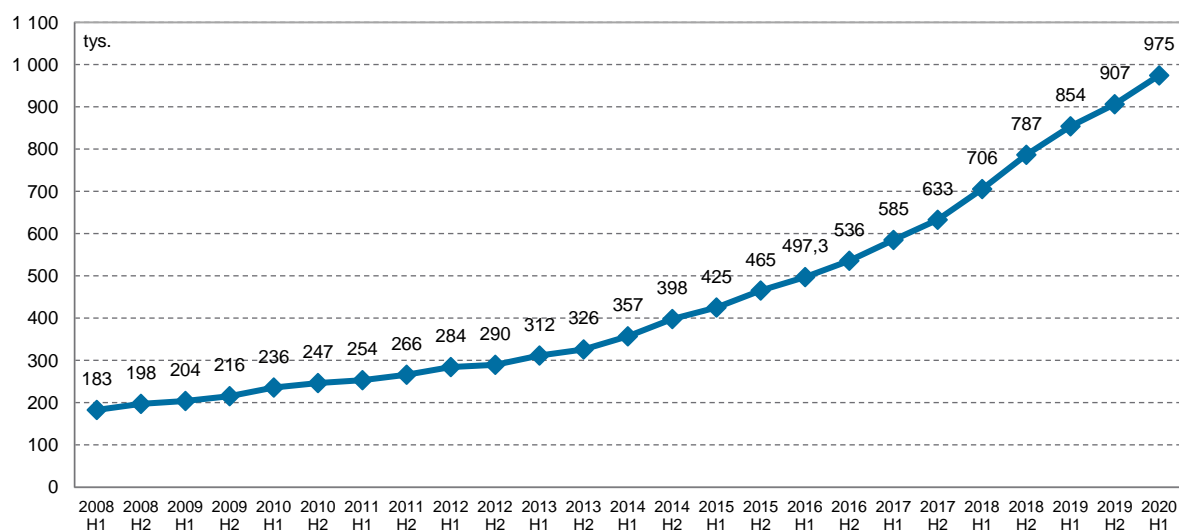
Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Na koniec czerwca 2020 r. na rynku funkcjonowało 707 tys. punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS w stosunku do grudnia 2019 r. zwiększyła się o 64,2 tys. placówek, co stanowi wzrost o 10%. Wzrost sieci sklepów przyjmujących płatności bezgotówkowe jest obserwowany na przestrzeni ostatnich lat. W ciągu ostatniego roku liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS wzrosła o 92,1 tys. placówek (wzrost o 15%), a na przestrzeni ostatnich dwóch lat o 200,5 tys. placówek (wzrost o 39,6%). Liczbę punktów handlowo-usługowych w Polsce, gdzie można zapłacić przy użyciu karty płatniczej, na koniec kolejnych półroczy od 2008 r. przedstawia wykres nr 61.

Wykres nr 61. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS na koniec kolejnych półrocy od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Na koniec czerwca 2020 r. na polskim rynku funkcjonowało 974,6 tys. terminali POS i w porównaniu do grudnia 2019 r. było ich więcej o 68 tys. szt., co stanowiło wzrost o 7,5%. Na przestrzeni ostatnich dwunastu miesięcy przybyło 120,3 tys. nowych terminali (wzrost o 14,1%), a na przestrzeni ostatnich dwóch lat przybyło 269,1 tys. nowych terminali (wzrost o 38,1%). Liczbę terminali POS dostępnych na terenie Polski na koniec kolejnych półrocy od 2008 r. przedstawia wykres nr 62.

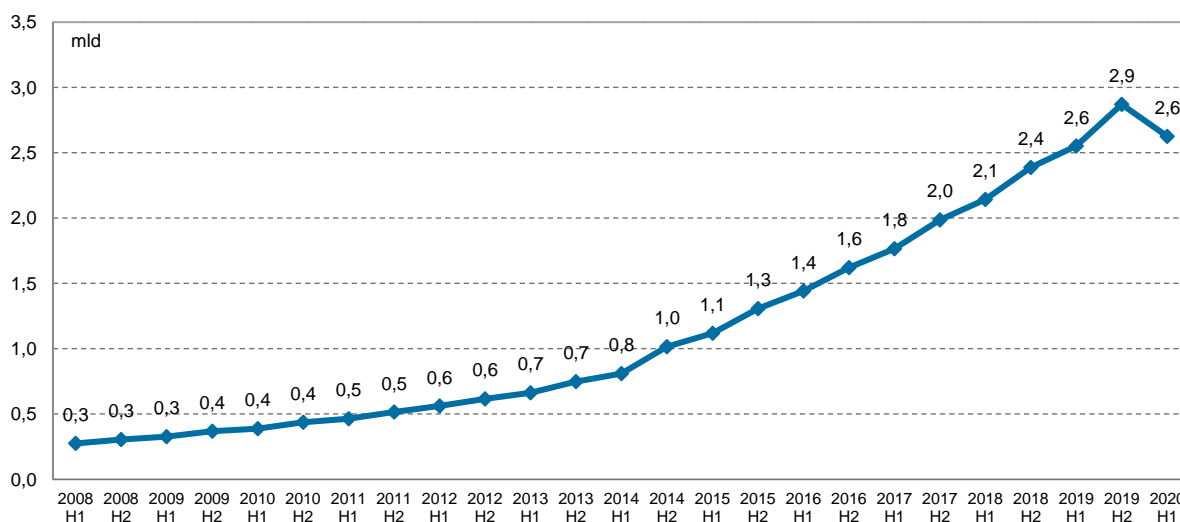
Wykres nr 62. Liczba terminali POS na koniec kolejnych półrocy od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Od końca I kw. 2019 r. 100% terminali działających w Polsce jest przystosowanych do obsługi kart zbliżeniowych. Wskaźnik ten jednoznacznie potwierdza pełne przystosowanie polskiego rynku do powszechnego użycia kart zbliżeniowych.

Wzrostowi liczby dostępnych na rynku terminali POS towarzyszy zwiększająca się w dłuższym okresie liczba transakcji dokonywanych kartami na terenie RP. W I półroczu 2020 r. klienci punktów handlowo-usługowych dokonali 2,6 mld transakcji z użyciem karty płatniczej (wykres nr 63), czyli o 244,5 mln transakcji mniej niż w poprzednim półroczu, co stanowiło spadek o 8,5%. Porównując liczbę transakcji dokonanych w I półroczu 2020 r. do analogicznego okresu w roku 2019 oraz 2018, odnotowano odpowiednio wzrost o 2,9% oraz 22,6%. Obserwowany spadek liczby transakcji wynika ze zmian rynkowych, w tym z wprowadzenia czasowych ograniczeń w prowadzeniu działalności przez wybrane podmioty handlowo-usługowe, spowodowanych epidemią wirusa SARS-CoV-2.

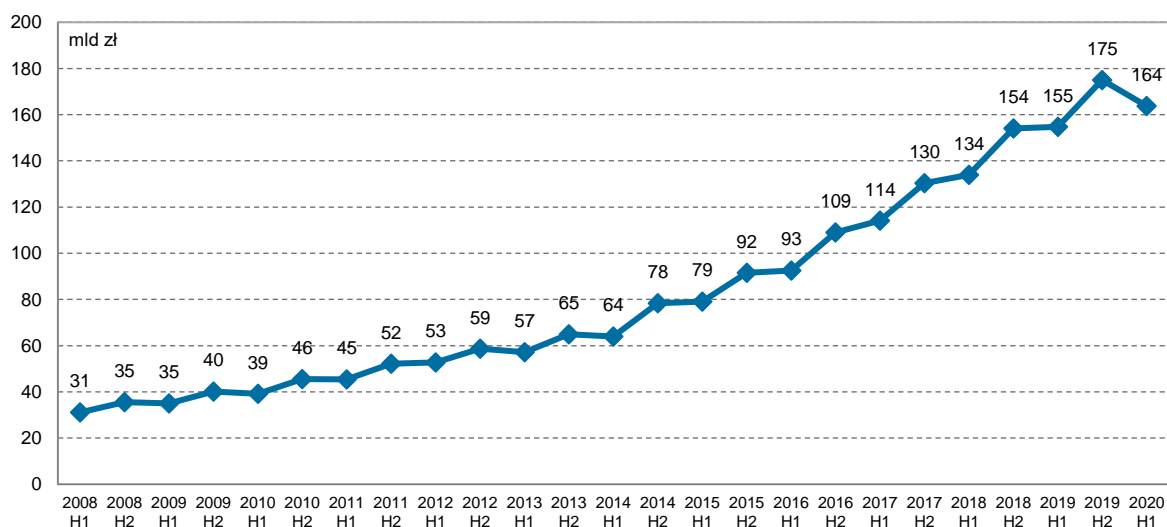
Wykres nr 63. Liczba transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

W I półroczu 2020 r. wartość transakcji dokonywanych przy użyciu kart płatniczych w terminalach POS w porównaniu do ubiegłego półroczu również uległa zmniejszeniu. Dokonano transakcji na łączną kwotę 163,8 mld zł, czyli o 11,2 mld zł mniej niż w poprzednim półroczu, co stanowi spadek o 6,4%. Dokonując porównania z analogicznymi okresami w roku 2019 oraz 2018, zaobserwowano wzrosty odpowiednio o 5,9% oraz 22,2%. Specyfikę dokonywania płatności kartami płatniczymi pod względem ich wartości przybliży wykres nr 64. Przyczyn spadku wartości transakcji kartowych w terminalach POS w I półroczu 2020 r. można upatrywać również w ograniczeniach społeczno-gospodarczych wynikających z epidemii wirusa SARS-CoV-2.

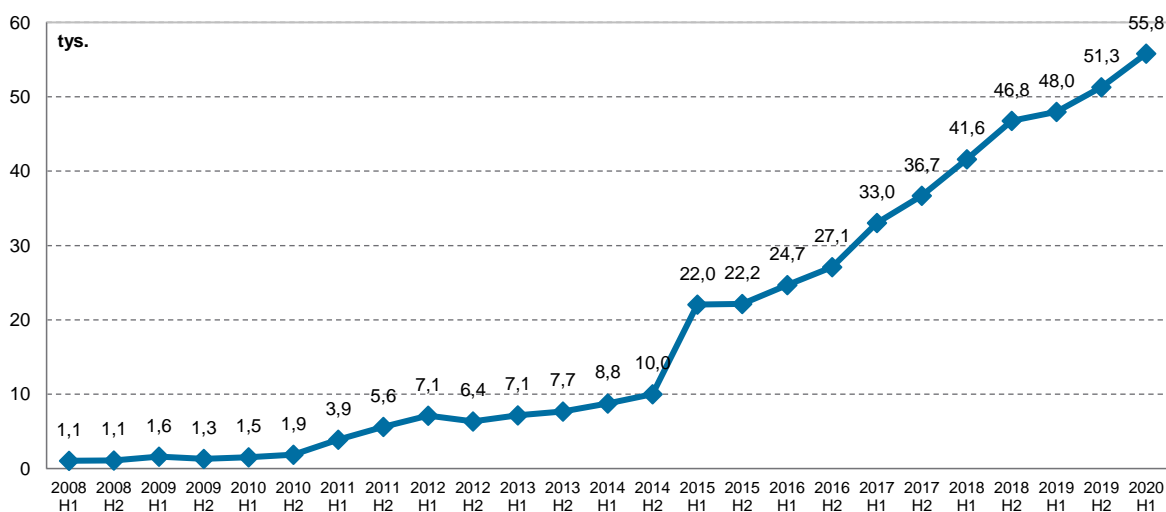
Wykres nr 64. Wartość transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Możliwość płacenia kartą oferuje swoim klientom coraz więcej sklepów internetowych. Na koniec czerwca 2020 r. tego typu placówek było 55,8 tys. W porównaniu do końca grudnia 2019 r. liczba sklepów internetowych zwiększyła się o 4,5 tys., co stanowiło wzrost na poziomie 8,8%. Liczbę punktów sprzedaży w sieci Internet, gdzie można zapłacić przy użyciu karty płatniczej, na koniec kolejnych półroczy od 2008 r. przedstawia wykres nr 65.

Wykres nr 65. Liczba punktów sprzedaży w sieci Internet na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.

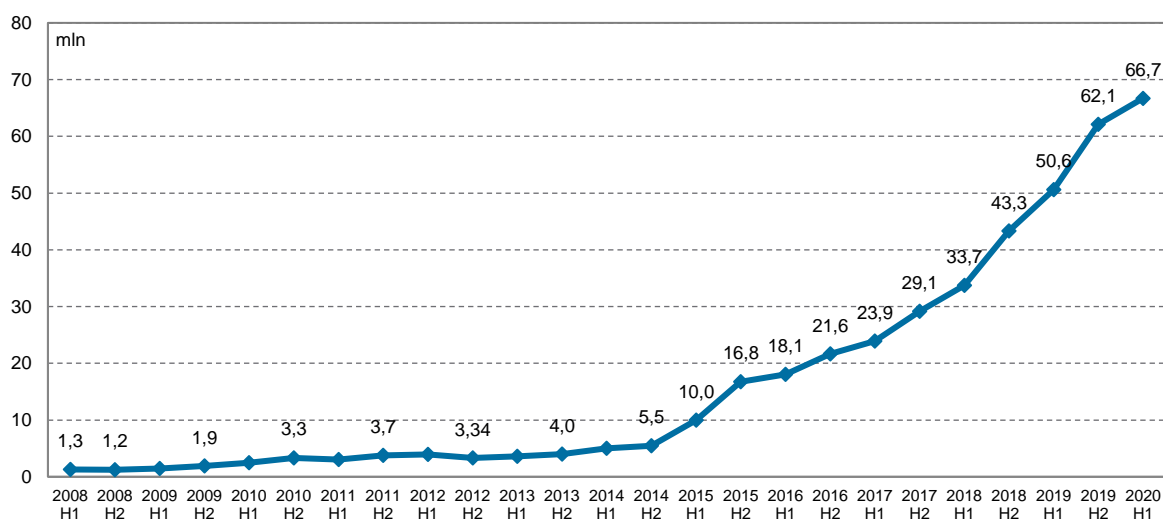
Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Systematycznie wzrasta liczba transakcji przeprowadzanych w sklepach internetowych. Ta forma sprzedaży przyczynia się do upowszechnienia realizacji płatności z wykorzystaniem karty płatniczej. Na przestrzeni

I półrocza 2020 r. rozliczono ich 66,7 mln. Oznacza to wzrost w porównaniu z II półroczem 2019 r. o 4,6 mln, czyli 7,4%.

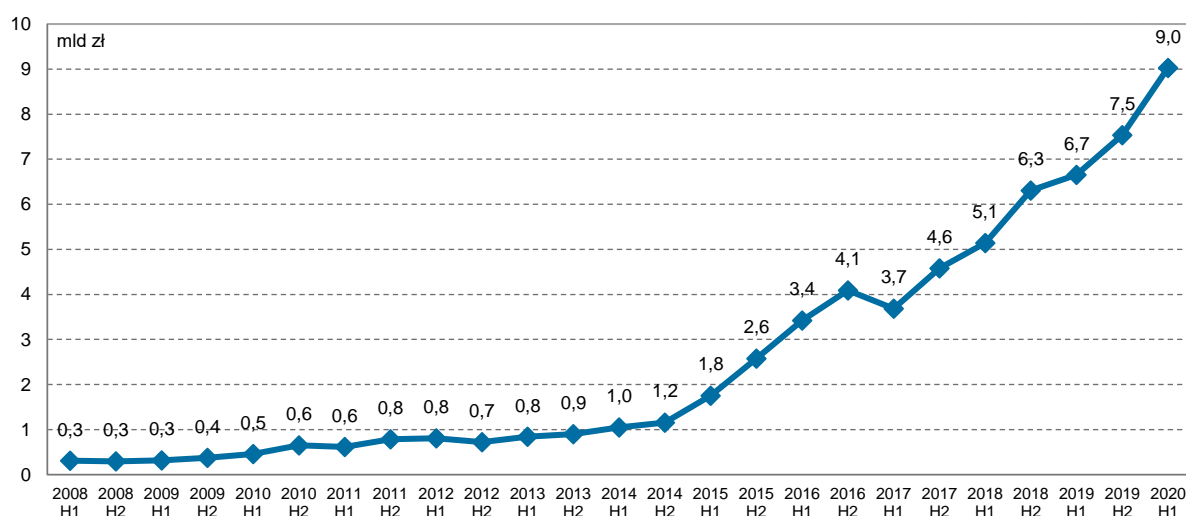
Liczba transakcji kartami w internecie stale rośnie. I tak, w porównaniu z analogicznym okresem rok wcześniej liczba ta zwiększyła się o 16,1 mln transakcji (wzrost o 31,9%). W ciągu dwóch ostatnich lat wzrosła o 97,9% (o 33 mln transakcji). Liczbę transakcji w sklepach internetowych w kolejnych okresach półrocznych od 2008 roku przedstawia wykres nr 66.

Wykres nr 66. Liczba transakcji sprzedaży w internecie z wykorzystaniem karty płatniczej na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Wzrosła znacznie wartość transakcji przeprowadzanych w sieci Internet z wykorzystaniem karty płatniczej. Na przestrzeni I półrocza 2020 r. rozliczono transakcje na kwotę 9 mld zł. Transakcje internetowe z wykorzystaniem karty płatniczej zwiększyły się o 1,5 mld zł w porównaniu do poprzedniego półrocza, czyli łączna wartość transakcji bez fizycznej obecności karty wzrosła o 19,8%. Porównując wartość przeprowadzonych transakcji na przestrzeni omawianego półrocza do analogicznego okresu sprzed roku i dwóch lat, zaobserwowano wzrost odpowiednio o 35,7% i 75,6%. Przedstawia to wykres nr 67.

Wykres nr 67. Wartość transakcji sprzedaży w internecie na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Ocena funkcjonowania sieci akceptacji kart płatniczych w I półroczu 2020 r.

Analizując powyższe dane, można zauważyć stałą pozytywną tendencję wzrostową w liczbie akceptantów, punktów handlowo-usługowych i terminali POS. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy sieć akceptacji wzrosła o 120,3 tys. nowych terminali, a łączna liczba terminali w Polsce zbliża się do progu 1 mln urządzeń. Tak znaczący wzrost sieci akceptacji kart płatniczych wynika między innymi z rozpoczętej na początku 2018 r. działalności Fundacji Polska Bezgotówkowa, dzięki której do dnia 31 czerwca 2020 r. zainstalowano na rynku polskim ok. 300 tys. nowych terminali POS.

W I półroczu 2020 r. zanotowano po raz pierwszy (od momentu, w którym rozpoczęto gromadzenie danych na ten temat) spadek liczby transakcji zrealizowanych w danym półroczu w fizycznych punktach handlowo-usługowych, w stosunku do półrocza poprzedniego. W zakresie wartości zrealizowanych transakcji zanotowany spadek był pierwszym od I półrocza 2014 r. Sytuacja ta wydaje się wynikać z ograniczeń w działalności gospodarczej wprowadzonych podczas pandemii COVID-19.

Klienci dokonują coraz częściej zakupów w internecie. W I półroczu 2020 r. liczba płatności przeprowadzonych kartami w tym kanale osiągnęła poziom niespełna 67 mln transakcji. Ich wartość opiewała łącznie na kwotę 9 mld zł, czyli o 1,5 mld zł więcej niż w poprzednim półroczu. Jednocześnie klienci mogą korzystać z większej sieci sklepów internetowych, których na koniec I półrocza 2020 r. było ok. 55,8 tys., czyli w porównaniu do poprzedniego półrocza nastąpił przyrost o 4,5 tys. nowych placówek. Odnotowany wzrost świadczy pozytywnie o mającym miejsce rozwoju sprzedaży w internecie.

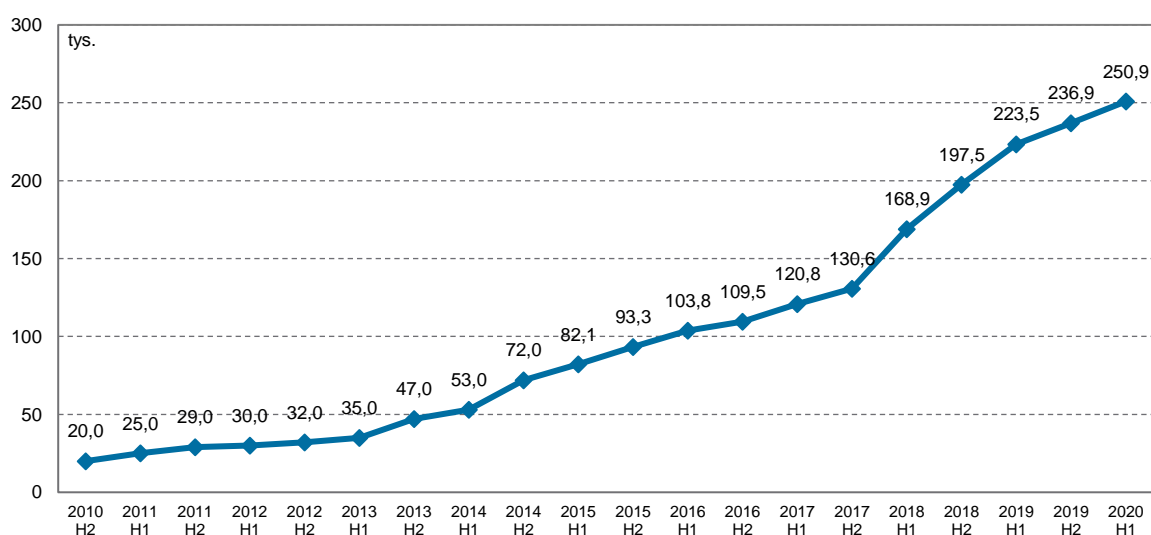
5.5. Punkty *cash back*

Na rynku polskim jest dostępna usługa wypłaty sklepowej (ang. *cash back*), która umożliwia posiadaczom kart wypłatę gotówki przy okazji płacenia za zakupy w placówce handlowej. Posiadacze debetowych kart płatniczych mogą skorzystać z wypłaty gotówki do określonego limitu⁷⁹, niezależnie od wysokości transakcji bezgotówkowej dokonanej kartą.

Usługę tę oferowało na koniec czerwca 2020 r. około 250,9 tys. placówek handlowych (sklepy i supermarkety, stacje benzynowe, hotele, salony prasowe i inne punkty handlowo-usługowe), co przedstawiono na wykresie nr 68.

Na przestrzeni sześciu miesięcy usługę tę udostępniło klientom 14 tys. kolejnych placówek. Odnotowany w I półroczu 2020 r. wzrost sieci o 6% sprzyja łatwiejszemu dostępowi i większej popularności tej usługi.

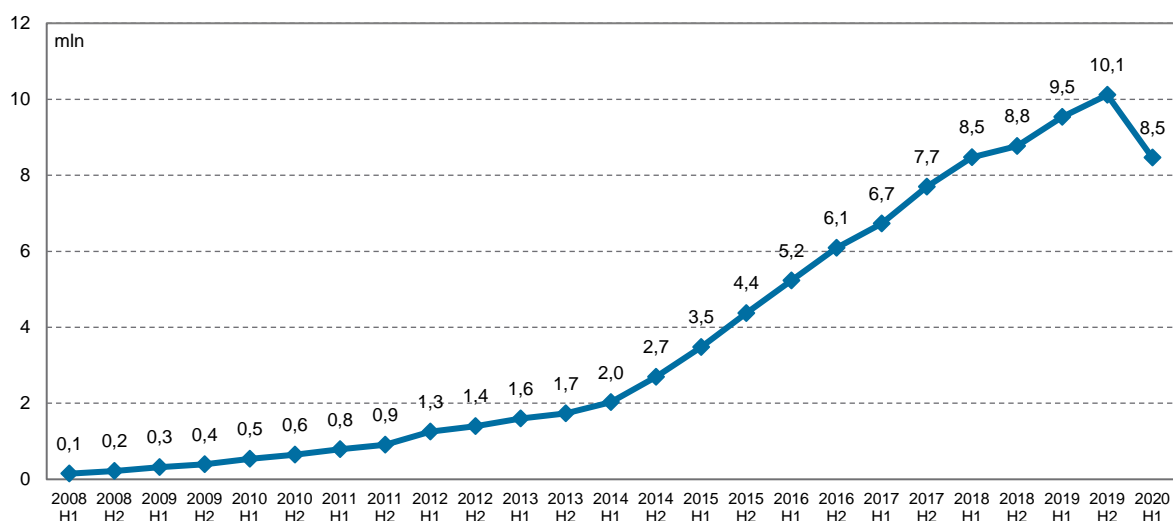
Wykres nr 68. Liczba (w tys.) punktów handlowo-usługowych udostępniających wypłaty sklepowe - *cash back* w kolejnych półroczach od 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

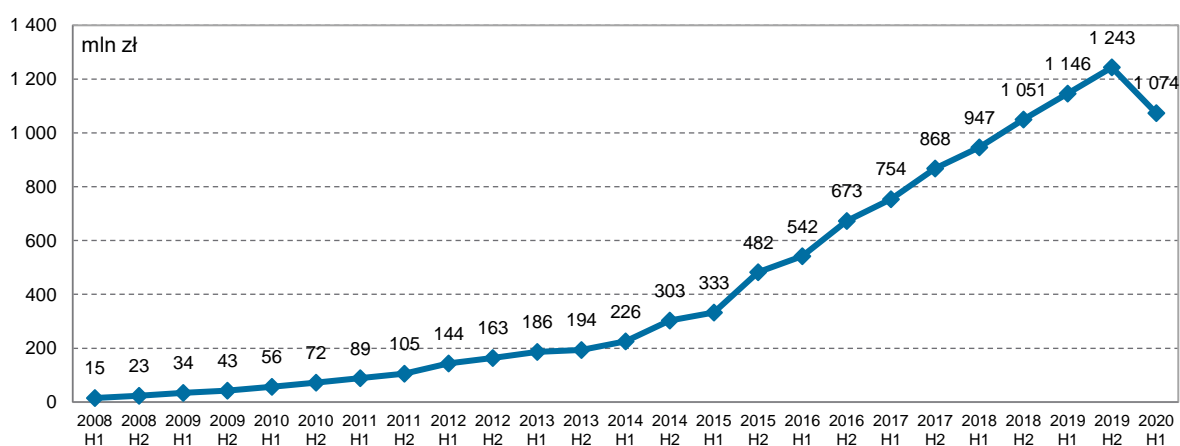
W I półroczu 2020 r. dokonano 8,5 mln wypłat sklepowych. Odnotowano zatem spadek o 16,3% w porównaniu do poprzedniego półrocza. Porównując liczbę transakcji dokonanych w I półroczu 2020 r. do analogicznego okresu w roku 2019 i 2018, odnotowano spadek odpowiednio o 11,2% i 0,2%. Liczbę przeprowadzanych transakcji na przestrzeni kolejnych półroczy zaprezentowano na wykresie nr 69.

⁷⁹ Posiadacze debetowych kart płatniczych mogą skorzystać z wypłaty gotówki do określonego limitu (górnym limitem to dla kart Mastercard 500 zł, zaś dla kart Visa 300 zł), niezależnie od wysokości transakcji bezgotówkowej dokonanej kartą.

Wykres nr 69. Liczba (w mln szt.) wypłat sklepowych (ang. *cash back*) w kolejnych półroczach od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

W I półroczu 2020 r. dokonano wypłat sklepowych o łącznej wartości 1,1 mld zł. Wartość wypłat sklepowych w porównaniu do poprzedniego półrocza spadła o 169,5 mln zł (spadek o 13,6%). Porównując wartość transakcji dokonanych w I półroczu 2020 r. do analogicznego okresu w roku 2019 oraz 2018, odnotowano odpowiednio spadek o 6,3% oraz wzrost o 13,4%. Wartości przeprowadzanych transakcji na przestrzeni kolejnych półroczy prezentuje wykres nr 70.

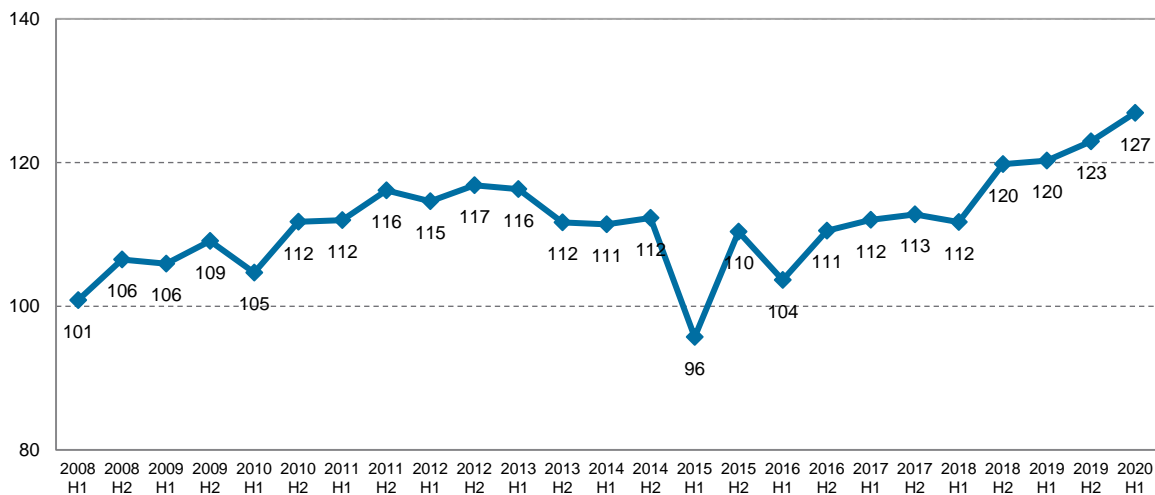
Wykres nr 70. Wartość (w mln zł) wypłat sklepowych (ang. *cash back*) w kolejnych półroczach od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

W I półroczu 2020 r. wartość pojedynczej wypłaty sklepowej dokonywanej przy użyciu karty wynosiła średnio 127 zł, czyli była o 4 zł wyższa niż w półroczu poprzednim (123 zł), co przedstawiono na wykresie nr 71, i jest najwyższą odnotowaną od momentu zbierania przez NBP danych na temat usługi *cash back*. Wartość tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich lat oscylowała w granicach od 96 zł do 127 zł. Potwierdza

to zaobserwowaną prawidłowość, iż klienci decydujący się na wypłatę sklepową nie dokonują zazwyczaj wypłat w górnej granicy wyznaczonych limitów.

Wykres nr 71. Średnia wartość (w zł) transakcji *cash back* w kolejnych półroczach od 2008 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Ocena funkcjonowania sieci wypłat sklepowych (*cash back*) w I półroczu 2020 r.

Podsumowując zmiany, jakie zaszły w I półroczu 2020 r., można stwierdzić, że w półroczu tym miał miejsce dalszy wzrost punktów, w których klienci mogą dokonać wypłat gotówkowych przy okazji płatności bezgotówkowej. Na koniec czerwca 2020 r. około 250,9 tys. placówek handlowych w skali całego kraju oferowało tę usługę, co oznacza, że na przestrzeni sześciu miesięcy ponad 14 tys. nowych punktów handlowych udostępniło klientom usługę wypłaty sklepowej.

W I półroczu 2020 r. liczba wypłat spadła do poziomu 8,5 mln transakcji. W porównaniu do analogicznego okresu 2019 r. klienci przeprowadzili o 1,1 mln mniej transakcji (spadek o 16,3%). W ślad za spadkiem liczby wypłat spadła również ich wartość (o 169,5 mln, tj. o 13,6%). Sytuacja ta wydaje się wynikać z ograniczeń w prowadzeniu działalności gospodarczej wprowadzonych podczas pandemii COVID-19. W I półroczu 2020 r. średnia wartość pobieranych jednorazowo środków wyniosła 127 zł.

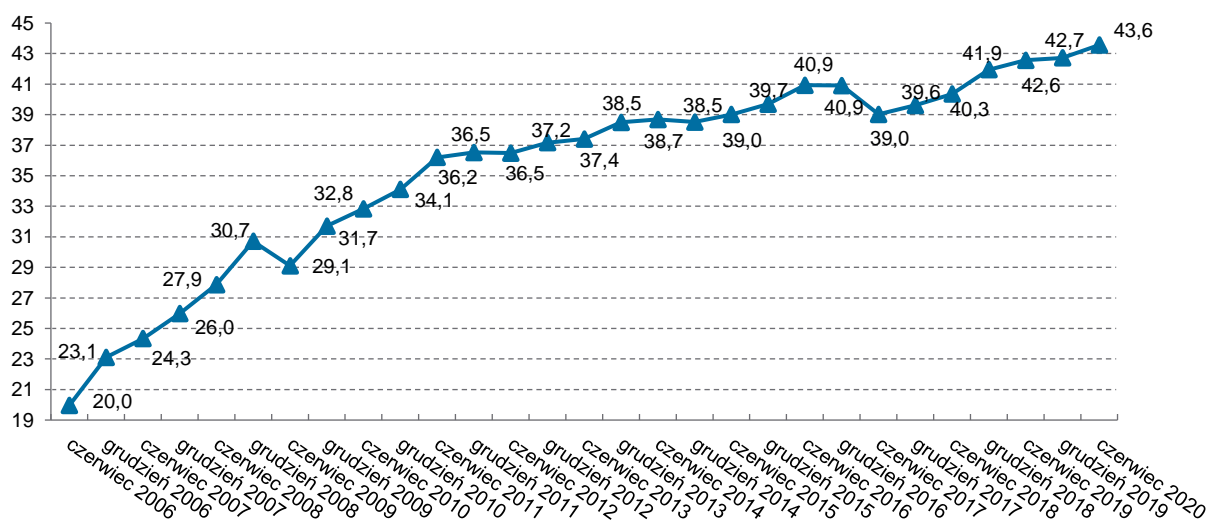
Porównując dane nt. wypłat sklepowych (*cash back*) z danymi dotyczącymi wypłat gotówki w bankomatach, zaprezentowanych w rozdziale 5.3, warto wskazać, że o ile pod względem dostępności usługa *cash back* jest świadczona w liczbie punktów handlowo-usługowych już ponad 10-krotnie większej niż liczba bankomatów, o tyle nadal liczba i wartość wypłat sklepowych w stosunku do wypłat gotówki w bankomatach jest odpowiednio 29-krotnie i 148-krotnie mniejsza, stanowiąc nadal uzupełniające, choć rosnące udziałowo, źródło dostępu do gotówki.

6. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze

6.1. Rachunki bankowe

Jednym z podstawowych wskaźników służących do oceny stanu rozwoju obrotu bezgotówkowego jest liczba rachunków prowadzonych przez banki dla osób fizycznych. Znaczenie tego wskaźnika wynika z faktu, że transakcje płatnicze z wykorzystaniem rachunku bankowego stanowią obecnie podstawę dla dokonywania większości usług płatniczych. Dlatego liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych⁸⁰, prowadzonych przez banki, pomaga w dostarczeniu podstawowych informacji pomocnych do oszacowania ogólnego poziomu rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce. Drugim podstawowym wskaźnikiem w tym zakresie jest przedstawiona dalej średnia liczba transakcji bezgotówkowych przypadających na jeden taki rachunek, która świadczy o średniej aktywności posiadaczy tych rachunków. Według danych gromadzonych przez Narodowy Bank Polski, liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych od czerwca 2006 r. kształtuje się następująco (wykres nr 72):

Wykres nr 72. Liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych prowadzonych przez banki (w mln) w okresie czerwiec 2006 r. – czerwiec 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP

Liczba bieżących rozliczeniowych rachunków bankowych dla osób fizycznych wg stanu na koniec czerwca 2020 r. wyniosła 43,6 mln i w porównaniu do liczby rachunków na koniec grudnia 2019 r. (42,7 mln) wzrosła o 0,8 mln, czyli o 2%. Dokonując oceny w kontekście rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce, zjawisko

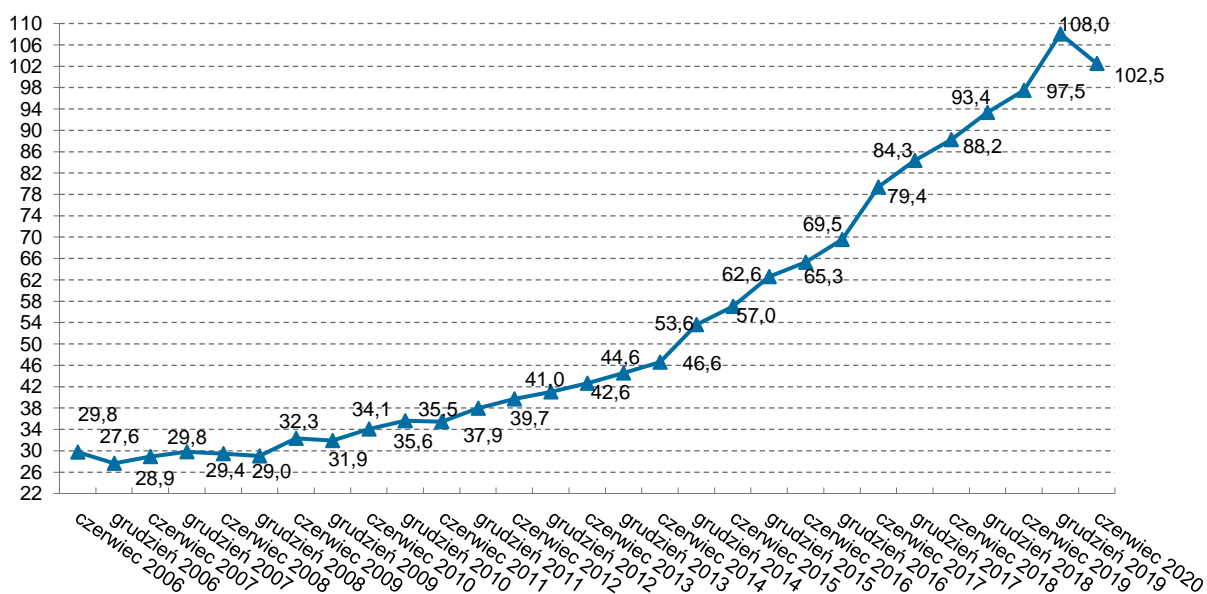
⁸⁰ Za osoby fizyczne rozumie się osoby prywatne, rolników indywidualnych i przedsiębiorców indywidualnych.

to należy uznać za pozytywne. Trzeba zauważyć również, że dynamika przyrostu tej wielkości była wyższa w porównaniu do poprzedzającego półrocza, w którym przyrost wyniósł 0,4% (przyrost o 0,2 mln).

Wskaźnik transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym zmalał z poziomu 108,0 transakcji w II półroczu 2019 r. do poziomu aż 102,5 transakcji w I półroczu 2020 r. Zatem wzrosłowi liczby rachunków bankowych o 0,8 mln, czyli o 2,0%. (vide wykres nr 72), towarzyszył równocześnie spadek aktywności użytkowników w przeliczeniu na jeden rachunek, który wyniósł 5,5 transakcji, czyli o 5,1%. Na taki spadek liczby transakcji główny wpływ miał spadek liczby transakcji kartowych (liczba poleceń przelewu w tym okresie nieznacznie wzrosła). Był to pierwszy spadek wskaźnika liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym od 9 lat, tj. od I półrocza 2011 r.

Liczba transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych na jednym rachunku bankowym w okresie od czerwca 2006 r. do czerwca 2020 r. w podziale na poszczególne półrocza została przedstawiona na wykresie nr 73.

Wykres nr 73. Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym w okresie czerwiec 2006 r. – czerwiec 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

6.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

Liczbę transakcji bezgotówkowych w latach 2010-2020 przedstawia tabela nr 19.

Tabela nr 19. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2010-2020

Okres	Przelewy*		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)	%	liczba trans. (tys.)
I 2010	712 999	63,64	100	0,009	395 995	35,35	11 203	1,00	1 120 297
II 2010	755 522	62,17	91	0,007	448 239	36,88	11 390	0,94	1 215 242
2010	1 468 521	62,88	191	0,008	844 234	36,15	22 593	0,97	2 335 539
I 2011	789 874	61,41	53	0,004	484 669	37,68	11 547	0,90	1 286 143
II 2011	834 980	60,15	55	0,004	541 330	39,00	11 736	0,85	1 388 100
2011	1 624 854	60,76	108	0,004	1 025 999	38,37	23 283	0,87	2 674 244
I 2012	858 238	59,20	51	0,004	579 851	40,00	11 633	0,80	1 449 773
II 2012	879 050	57,59	54	0,004	635 736	41,65	11 619	0,76	1 526 460
2012	1 737 288	58,37	105	0,004	1 215 587	40,84	23 252	0,78	2 976 232
I 2013	918 335	57,07	41	0,003	679 313	42,22	11 450	0,71	1 609 139
II 2013	928 990	54,33	56	0,003	769 257	44,99	11 715	0,69	1 710 018
2013	1 847 325	55,66	97	0,003	1 448 570	43,64	23 165	0,70	3 319 157
I 2014	969 488	53,65	52	0,003	825 971	45,71	11 577	0,64	1 807 088
II 2014	1 010 672	48,84	53	0,003	1 046 695	50,58	12 012	0,58	2 069 433
2014	1 980 160	51,08	106	0,003	1 872 666	48,31	23 589	0,61	3 876 521
I 2015	1 028 051	46,29	51	0,002	1 180 724	53,16	12 180	0,55	2 221 006
II 2015	1 107 583	44,38	52	0,002	1 375 499	55,11	12 738	0,51	2 495 871
2015	2 135 634	45,28	103	0,002	2 556 223	54,19	24 918	0,53	4 716 878
I 2016	1 139 577	42,61	51	0,002	1 521 627	56,91	13 028	0,49	2 674 283
II 2016	1 200 703	41,48	49	0,002	1 680 696	58,06	13 467	0,47	2 894 915
2016	2 339 947	42,02	99	0,002	3 202 323	57,50	26 496	0,48	5 569 198
I 2017	1 256 887	40,61	43	0,001	1 823 909	58,94	13 916	0,45	3 094 756
II 2017	1 284 632	38,46	44	0,001	2 041 548	61,11	14 343	0,43	3 340 567
2017	2 541 519	39,49	87	0,001	3 865 457	60,07	28 260	0,44	6 435 323
I 2018	1 332 412	37,42	41	0,001	2 213 100	62,16	14 979	0,42	3 560 531
II 2018	1 403 126	35,83	41	0,001	2 498 373	63,80	14 446	0,37	3 915 986
2018	2 735 537	36,59	82	0,001	4 711 473	63,02	29 425	0,39	7 476 517
I 2019	1 454 083	35,05	37	0,001	2 680 348	64,61	14 053	0,34	4 148 522
II 2019	1 561 297	33,83	37	0,001	3 040 175	65,87	14 094	0,31	4 615 603
2019	3 015 380	34,41	74	0,001	5 720 523	65,27	28 147	0,32	8 764 125
I 2020	1 660 969	37,19	24	0,001	2 796 302	62,61	8 923	0,20	4 466 218

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków, KIR i Blue Media S.A., PSP Sp z o. o.

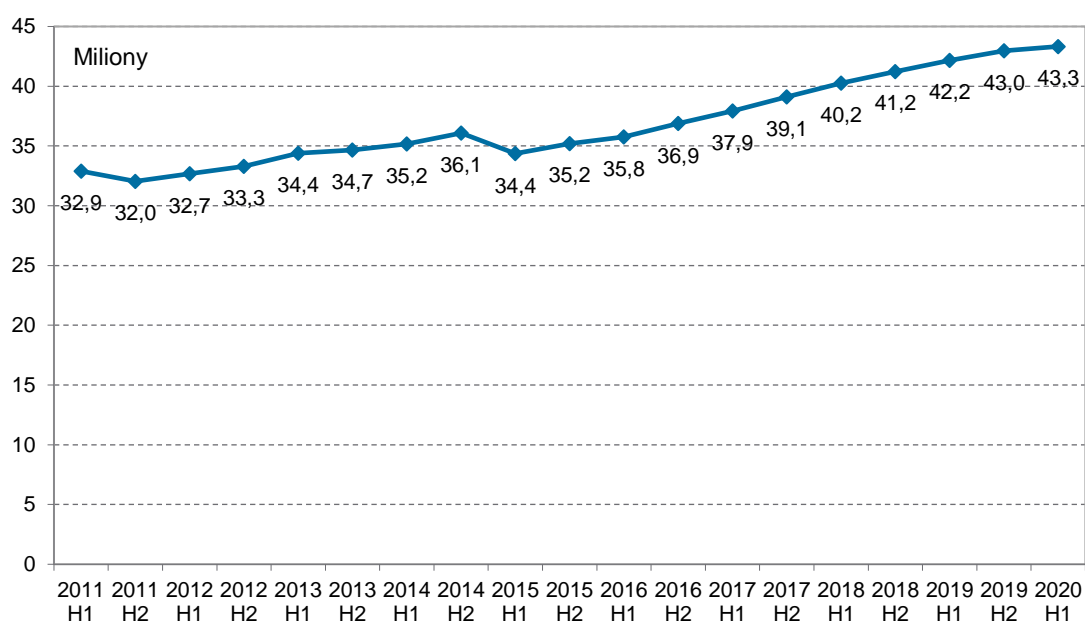
* polecenia przelewu realizowane w ramach systemów: SORBNET2, TARGET2-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK oraz przelewów międzyoddziałowych i wewnątrzoddziałowych.

6.2.1. Karty płatnicze

Karty płatnicze, od II półrocza 2014 r. czyli przez ostatnie 5 lat, są najczęściej wykorzystywanym przez Polaków bezgotówkowym instrumentem płatniczym. Na rynku kart płatniczych w I półroczu 2020 r., zgodnie z danymi statystycznymi zebranymi od wydawców kart płatniczych, odnotowano następujące zmiany:

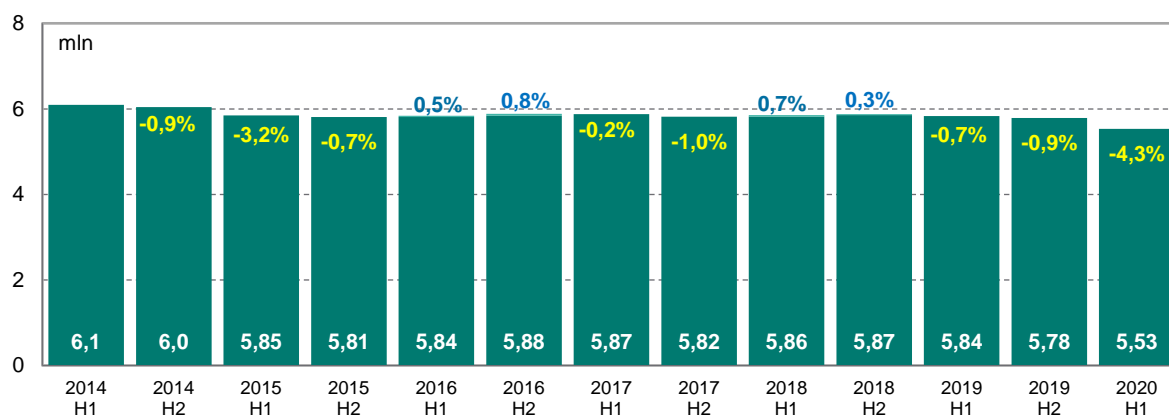
1. Nastąpił wzrost liczby wydanych kart płatniczych do poziomu 43,3 mln szt., czyli w okresie sześciu miesięcy liczba kart uległa zwiększeniu o ponad 351 tys. szt., co oznacza wzrost o 0,8%. Przedstawia to wykres nr 74.

Wykres nr 74. Liczba kart płatniczych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od 2011 r.

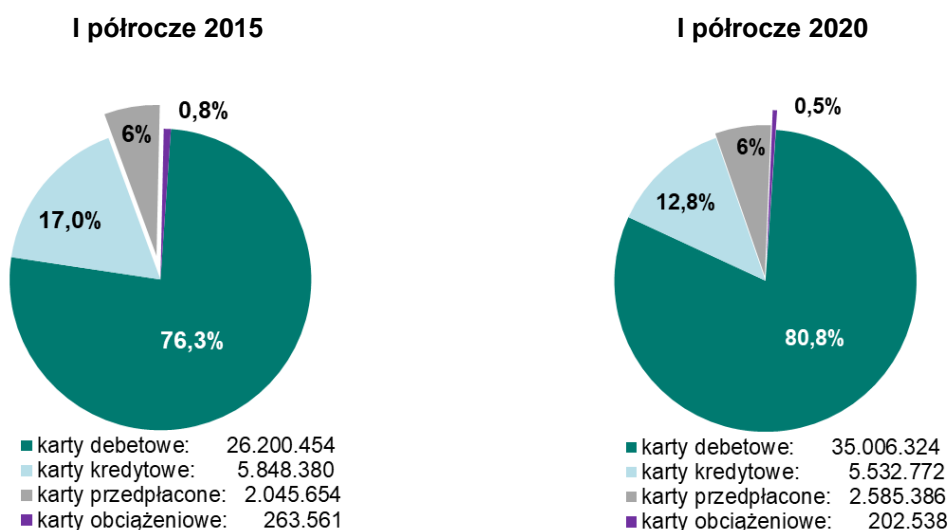
Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

2. Na koniec I półrocza 2020 r. odnotowano spadek liczby kart kredytowych. Było ich łącznie 5,5 mln szt., czyli mniej o 251,5 tys. sztuk, co stanowi spadek o 4,3% w porównaniu do końca 2019 r. Tendencja spadkowa, która została zapoczątkowana na początku 2010 r., zakończyła się w 2015 r. i od tego czasu liczba kart utrzymywała się na stałym poziomie w przedziale 5,8 – 5,9 mln kart. Natomiast w omawianym półroczu odnotowano spadek do poziomu 5,5 mln kart kredytowych. Liczbę kart kredytowych na rynku polskim na koniec kolejnych okresów półrocznych od 2014 r. przedstawia wykres nr 75.

Wykres nr 75. Liczba kart kredytowych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Struktura wydanych w Polsce kart płatniczych nie uległa znaczącej zmianie. Na koniec czerwca 2020 r. udział kart debetowych w ogólnej liczbie kart płatniczych wyniósł 80,8%, co oznacza, że w ciągu poprzednich sześciu miesięcy uległ nieznacznemu wzrostowi (z poziomu 80,2%). Równocześnie udział kart kredytowych wynosił 12,8%, co oznacza, że na przestrzeni omawianego półrocza zmniejszył się z poziomu 13,5%. Zmianę struktury rynku kart płatniczych, jaka miała miejsce na przestrzeni ostatnich pięciu lat, prezentuje wykres nr 76.

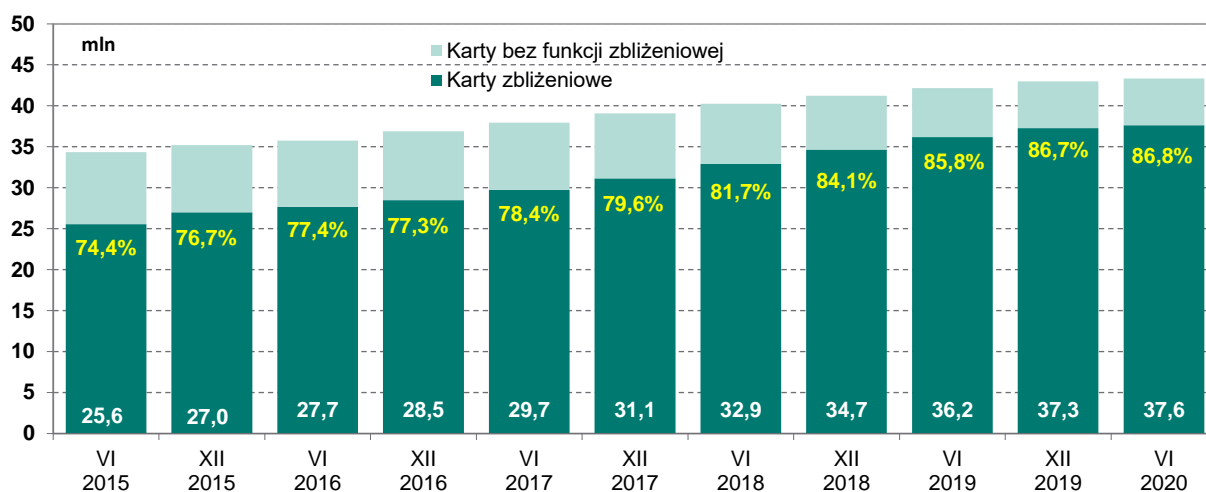
Wykres nr 76. Struktura wydanych kart w podziale na karty debetowe, kredytowe, obciążeniowe i przedpłacone na koniec I półrocza 2015 r. oraz I półrocza 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

3. Od kilku lat na rynku funkcjonują karty płatnicze z funkcją zbliżeniową. Transakcje zbliżeniowe odbywają się bezstykowo. Sytuacja wywołana stanem epidemiologicznym na skalę całego kraju, przyczyniła się do zmiany zasad korzystania z tego typu kart. W trosce o bezpieczeństwo posiadaczy kart płatniczych korzystających z formy płatności zbliżeniowych i dążąc do ograniczenia ryzyka zakażenia przy korzystaniu z terminali – w marcu 2020 r. został podniesiony limit dla kwoty pojedynczej transakcji niewymagających podawania kodu z PIN z 50 zł do 100 zł.

Na rynku polskim na koniec czerwca 2020 r. było w obiegu ok. 37,6 mln kart z funkcją zbliżeniową, co stanowiło 86,8% wszystkich kart płatniczych. Liczba kart zbliżeniowych, w porównaniu do poprzedniego półrocza, wzrosła o 0,35 mln szt. Udział kart zbliżeniowych w liczbie wszystkich wydanych kart prezentuje wykres nr 77.

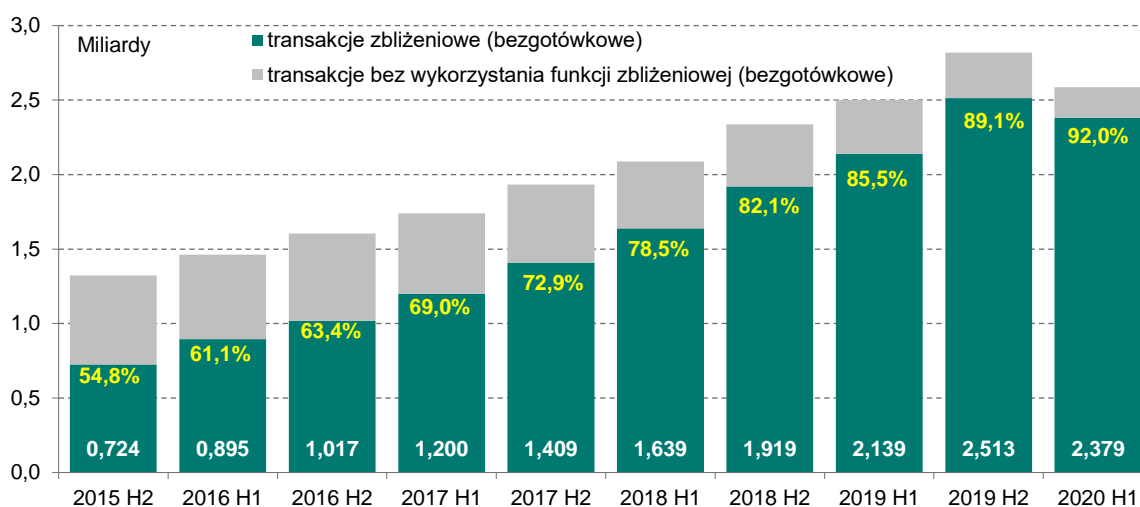
Wykres nr 77. Liczba wyemitowanych kart zbliżeniowych oraz udział kart zbliżeniowych w liczbie wszystkich kart płatniczych na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

W I półroczu 2020 r. kartami zbliżeniowymi dokonano 2,4 mld transakcji bezgotówkowych o łącznej wartości wynoszącej 138,8 mld zł. Należy zauważyć, że liczba płatności zbliżeniowych w stosunku do poprzedzającego półrocza była mniejsza o 133,1 mln transakcji (spadek o 5,3%). Warto podkreślić, że udział płatności kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych w I półroczu 2020 r. wyniósł aż 92% (co jest wskaźnikiem rekordowo wysokim). Dane dotyczące liczby transakcji zbliżeniowych oraz ich udział w liczbie wszystkich transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych przy użyciu kart płatniczych na terytorium RP w kolejnych półroczach prezentuje wykres nr 78⁸¹.

⁸¹ Od I półrocza 2019 r. udział transakcji zbliżeniowych jest liczony jako odsetek transakcji realizowanych w terminalach POS na terytorium RP, bez uwzględniania transakcji w internecie. Natomiast transakcje zbliżeniowe ujmują transakcje dokonane przy użyciu tradycyjnych (plastikowych) kart płatniczych, kart zainstalowanych w telefonie oraz innych nośników umożliwiających dokonywanie płatności zbliżeniowych (np. gadżetów i stickerów). Wprowadzona zmiana dotyczy wszystkich okresów prezentowanych na wykresach nr 78 i 79.

Wykres nr 78. Udział transakcji zbliżeniowych w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami w na terytorium RP w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Łączna wartość płatności zbliżeniowych przeprowadzonych przy użyciu kart w I półroczu 2020 r. wyniosła 138,8 mld zł i była większa o 1,19 mld zł niż w poprzednim półroczu, co stanowi wzrost o 0,9%. Udział wartości transakcji zbliżeniowych w całości transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych kartami wyniósł 85,8%. Szczegółowe dane dotyczące wartości transakcji prezentuje wykres nr 79⁸².

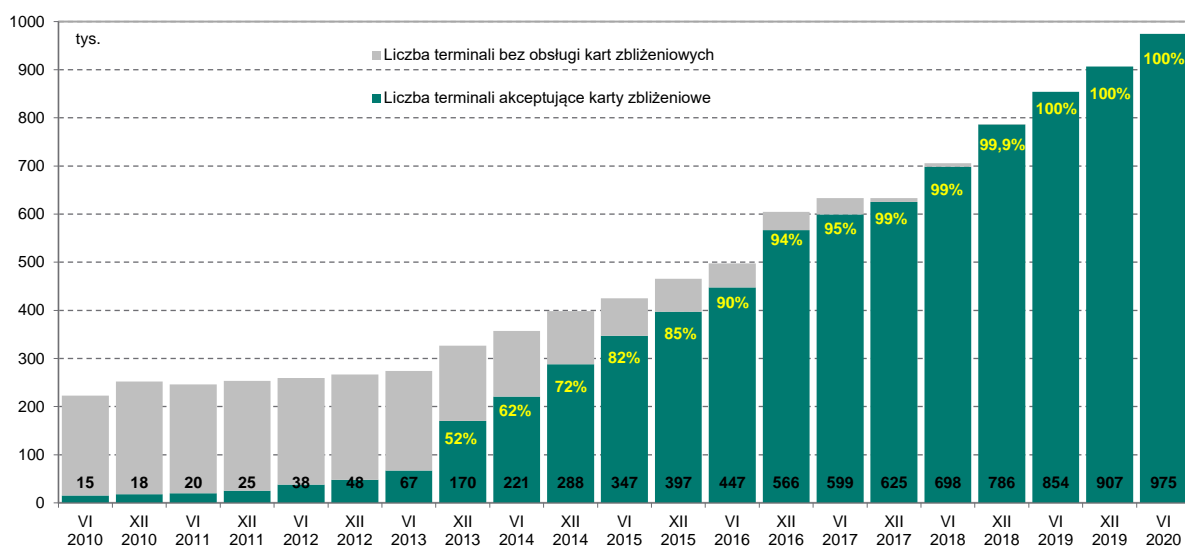
Wykres nr 79. Udział transakcji zbliżeniowych w wartości transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych kartami na terytorium RP w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

⁸² Jw.

Upowszechnienie transakcji zbliżeniowych w Polsce jest między innymi konsekwencją stworzenia i udostępnienia klientom szerokiej infrastruktury dla obsługi transakcji zbliżeniowych. Liczba terminali POS przystosowanych do realizacji transakcji dokonywanych w trybie zbliżeniowym systematycznie rosła. Należy dodać, że w Polsce od ponad roku, liczba terminali przystosowanych do obsługi płatności kartami zbliżeniowymi wynosi 100%. Oznacza to, że na terenie naszego kraju klienci powszechnie i bez wyjątków mogą realizować transakcje zbliżeniowe w ramach dostępnej sieci autoryzacji. Na koniec I półrocza 2020 r. na rynku funkcjonowało 974,6 tys. takich terminali (na koniec 2019 r. było dostępnych 906,6 tys. terminali zbliżeniowych), a zatem przybyło 68 tys. nowych urządzeń (wzrost o 7,5%). Szczegółowe dane zaprezentowano na wykresie nr 80.

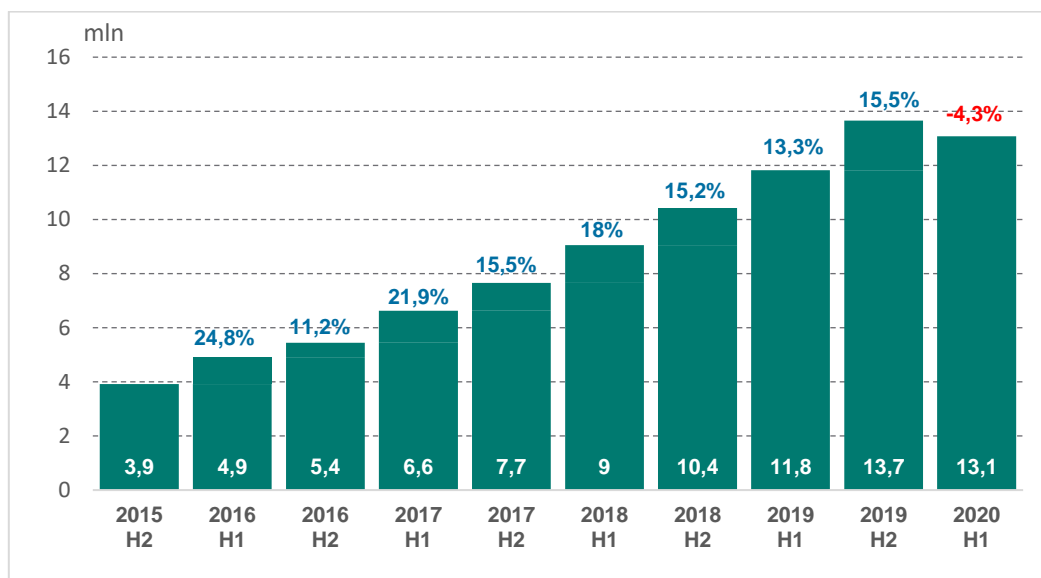
Wykres nr 80. Liczba terminali POS przystosowanych do akceptacji kart zbliżeniowych na koniec kolejnych półroczy od 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Średnią dzienną liczbę transakcji zbliżeniowych odnotowano w I półroczu 2020 r. na poziomie 13,1 mln transakcji dziennie. Wskaźnik ten w stosunku do poprzedniego półrocza był niższy o 4,3% (wówczas wyniósł 13,7 mln transakcji). Odnotowany spadek stanowił wyjątek na tle dotychczasowych obserwacji. Prawdopodobnie spadek dziennej liczby płatności zbliżeniowych wynikał z wprowadzonych ograniczeń w działalności handlowo-usługowej wywołanych epidemią COVID-19 i w konsekwencji ze zmiany zachowań klientów, którzy zrealizowali mniejszą liczbę transakcji płatniczych w tym okresie. Średnią dzienną liczbę transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami zbliżeniowymi przedstawiono na wykresie nr 81.

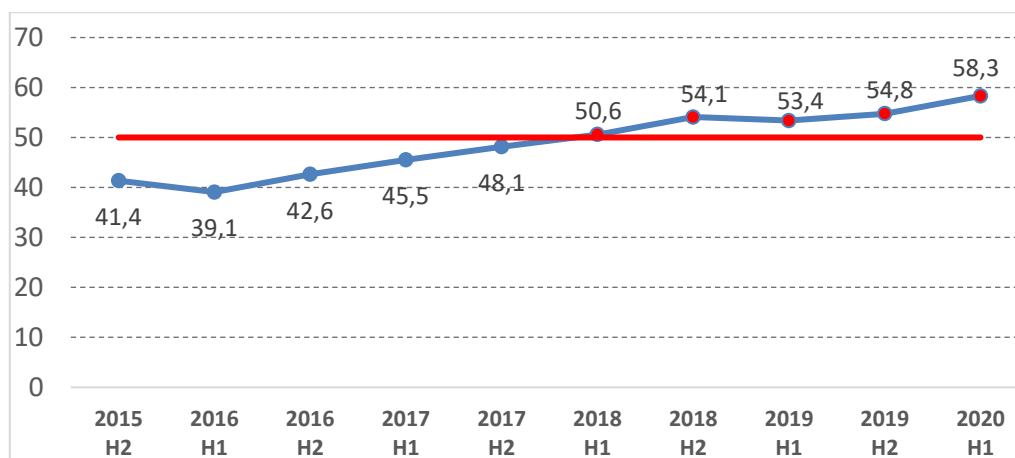
Wykres nr 81. Średnia dzienna liczba (w mln szt.) transakcji bezgotówkowych zrealizowanych kartami zbliżeniowymi od II półrocza 2015 r. oraz procentowy wskaźnik zmiany w porównaniu do poprzedzającego półrocza

Źródło: Opracowanie własne DSP

Średnia wartość pojedynczej transakcji zbliżeniowej w II półroczu 2019 r. wyniosła 58,3 zł, czyli wzrosła o 3,5 zł w stosunku do II półrocza 2019 r. Warto zaznaczyć, że wartość ta od 2018 przekraczała próg 50 zł – obowiązujący jeszcze w II półroczu 2019 r. jako kwota transakcji zbliżeniowej, po przekroczeniu której konieczne było użycie kodu PIN w celu potwierdzenia transakcji. Średnią wartość transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami zbliżeniowymi przedstawiono na wykresie nr 82.

Wykres nr 82. Średnia wartość pojedynczej transakcji zbliżeniowej w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r. (w zł)

Źródło: Opracowanie własne DSP

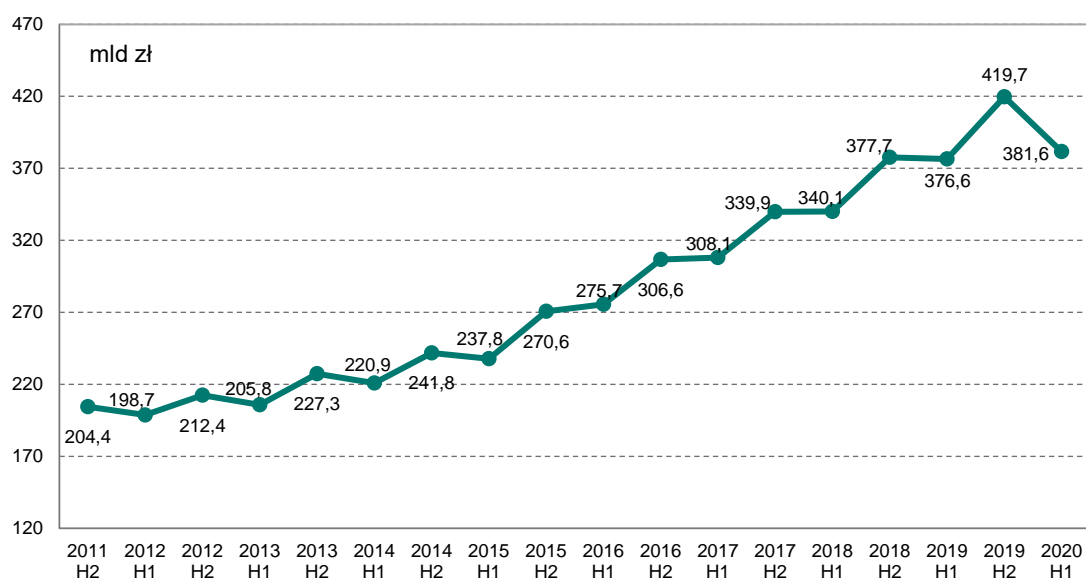
4. W porównaniu do półrocza poprzedzającego, liczba transakcji dokonywanych kartami (gotówkowych i bezgotówkowych) zmniejszyła się. W I półroczu 2020 r. zrealizowano przy użyciu kart 3,1 mld transakcji, czyli o 319,3 mln transakcji mniej niż w II półroczu 2019 r. (spadek o 9,4%). Porównując liczbę transakcji w analogicznych okresach w roku 2019 i 2018, odnotowano wzrost odpowiednio o 1,5% i 19,2%. Łączną liczbę transakcji przeprowadzanych w Polsce przy użyciu kart na przestrzeni kolejnych półroczy od 2011 roku przedstawia wykres nr 83.

Wykres nr 83. Liczba transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od II półrocza 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Karty płatnicze posłużyły w I półroczu 2020 r. do przeprowadzenia transakcji o łącznej wartości 381,6 mld zł, co oznacza spadek o 9,1% w porównaniu do poprzedniego półrocza. Porównując wartości transakcji w analogicznych okresach w roku 2019 i 2018, odnotowano wzrost odpowiednio o 1,3% i 12,2%. Wartość transakcji przeprowadzanych w Polsce przy użyciu kart na przestrzeni kolejnych półroczy od II półrocza 2011 roku przedstawia wykres nr 84.

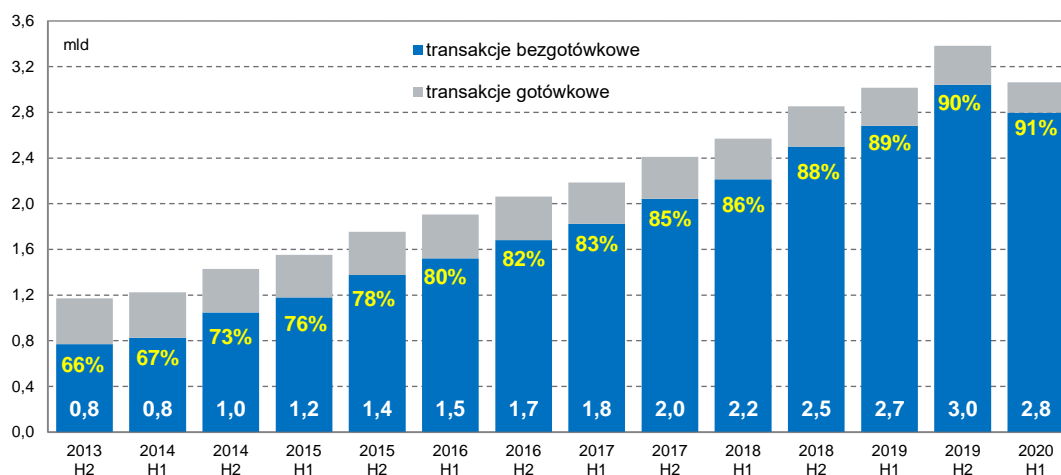
Wykres nr 84. Wartość transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od II półrocza 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

- W I półroczu 2020 r. spadła zarówno liczba, jak i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych. Liczba transakcji bezgotówkowych w I półroczu 2020 r. wyniosła 2,796 mld, czyli był mniejsza o 243,9 mln transakcji niż w półroczu poprzedzającym (spadek o 8%). Porównując liczbę transakcji bezgotówkowych z okresem analogicznym w 2019 r. oraz 2018 r., odnotowano wzrost odpowiednio o 4,3% oraz o 26,4%.

Należy równocześnie podkreślić, iż udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji dokonanych kartami płatniczymi wyniósł 91%. Oznacza to, że posiadacze kart płatniczych w przeważającej części preferują formę płatności bezgotówkowych realizowanych przy użyciu kart niż transakcje gotówkowe tymi kartami, np. w formie wypłat z bankomatu. Udział ten systematycznie zwiększa się od wielu lat, co przedstawia wykres nr 85. Do rosnącej popularności transakcji bezgotówkowych przyczyniły się przede wszystkim karty zbliżeniowe, które umożliwiają przeprowadzanie płatności w formie relatywnie najwygodniejszej i najszybszej dla posiadacza karty.

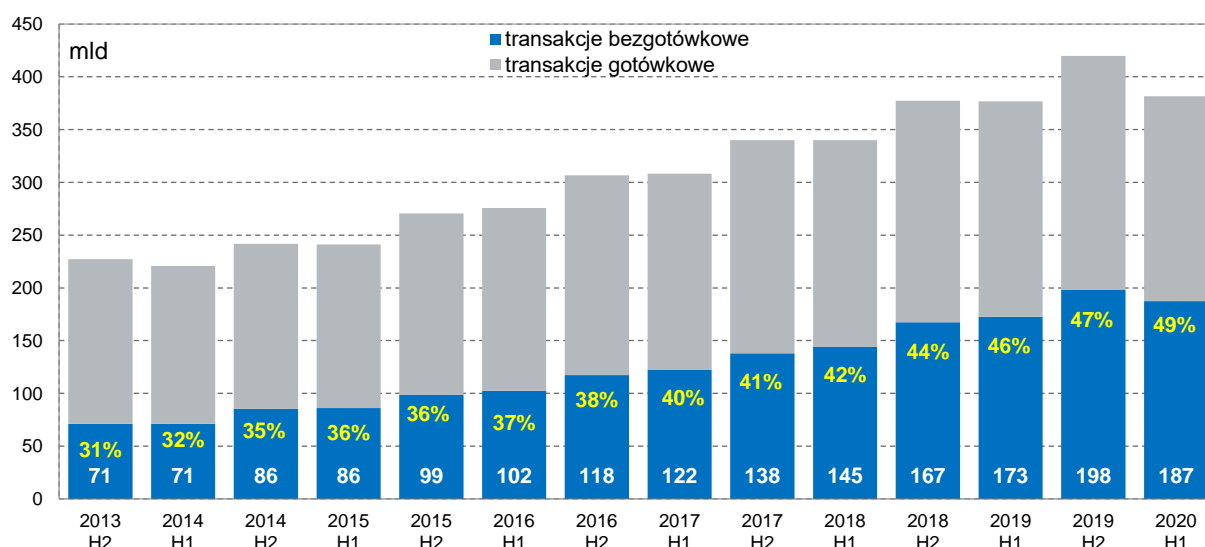
Wykres nr 85. Liczba transakcji bezgotówkowych oraz ich udział procentowy w stosunku do wszystkich transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w kolejnych okresach półrocznych od II półrocza 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Wartość transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych w I półroczu 2020 r. przy użyciu kart wyniosła 187,5 mld zł, czyli w porównaniu do poprzedniego półrocza była mniejsza o 11 mld (spadek o 5,5%). Porównując łączną wartość transakcji bezgotówkowych w poszczególnych półroczach, na przestrzeni ostatniego roku, odnotowano wzrost o 9%, natomiast na przestrzeni 2 ostatnich lat wzrost o 30%. Udział wartości transakcji bezgotówkowych w ogólnej wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi w omawianym półroczu 2020 r. osiągnął poziom 49%, co przedstawia wykres nr 86.

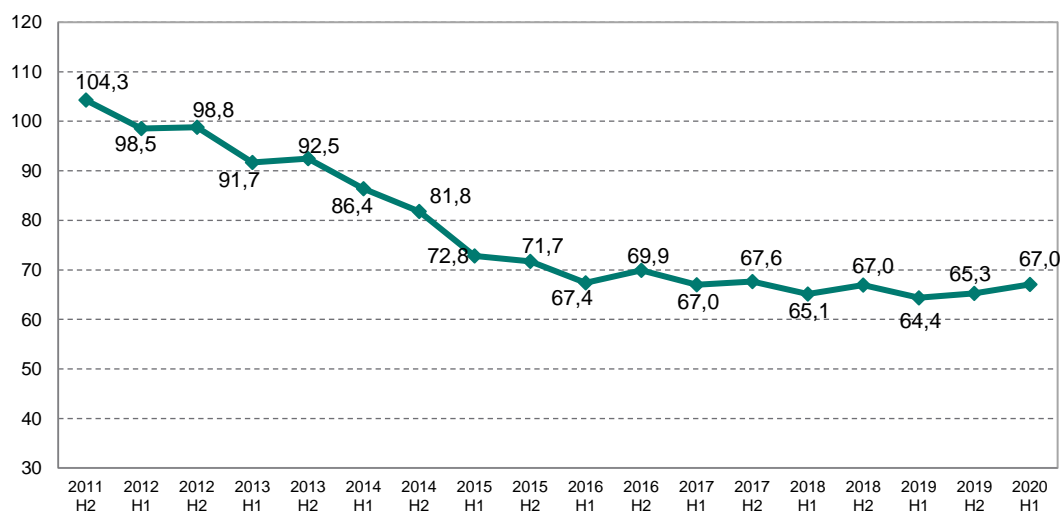
Wykres nr 86. Wartość bezgotówkowych transakcji kartami oraz ich udział procentowy w stosunku do wszystkich transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w kolejnych okresach półrocznych od II półrocza 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

W I półroczu 2020 r. średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej transakcji kartowej wyniosła 67 zł. W porównaniu do okresu poprzedniego, wartość średnia uległa nieznacznemu wzrostowi (z poziomu 65,3 zł). Wartość tego wskaźnika na przestrzeni kolejnych okresów półrocznych od 2011 roku prezentuje wykres nr 87.

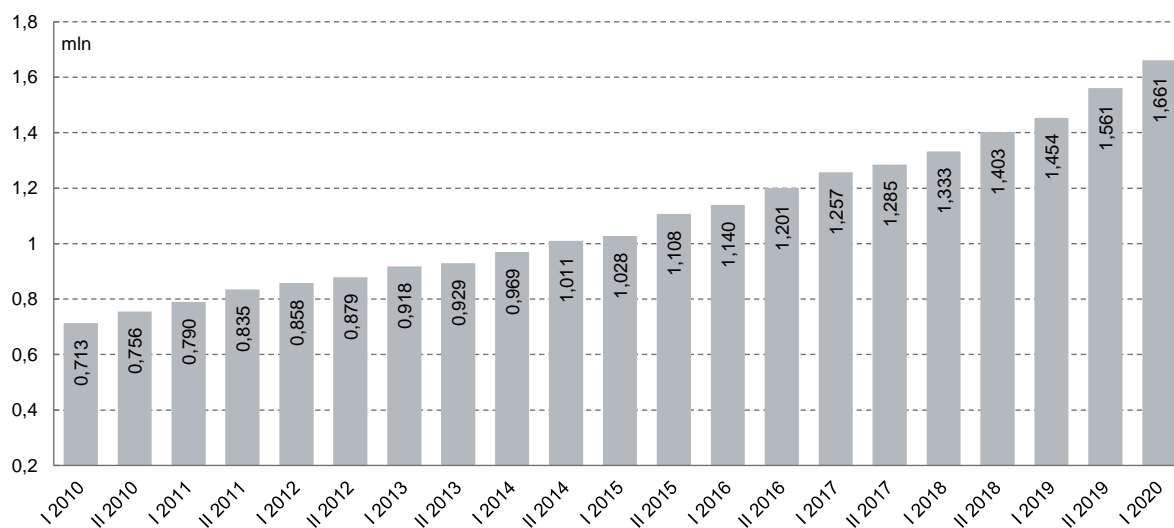
Wykres nr 87. Średnia wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej przeprowadzonej przy użyciu karty płatniczej w kolejnych okresach półrocznych od 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

6.2.2. Polecenie przelewu

Polecenie przelewu jest (od II półroczu 2014 r.) drugim, po kartach płatniczych, najczęściej wykorzystywanym instrumentem płatności bezgotówkowych w Polsce. Liczba oraz wartość tego rodzaju transakcji systematycznie rośnie, jednak udział przelewów w ogólnej liczbie transakcji bezgotówkowych systematycznie maleje do II półroczu 2019 r. W I półroczu 2020 r. polecenie przelewu stanowiło 37,2% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych, a udział ten wzrósł o 3,4 p.p. w stosunku do II półroczu 2019 r. W I półroczu 2020 r. liczba transakcji przy użyciu polecenia przelewu wyniosła 1,661 mld, co stanowi wzrost o 6,4% w stosunku do II półroczu 2019 r. (wykres nr 88).

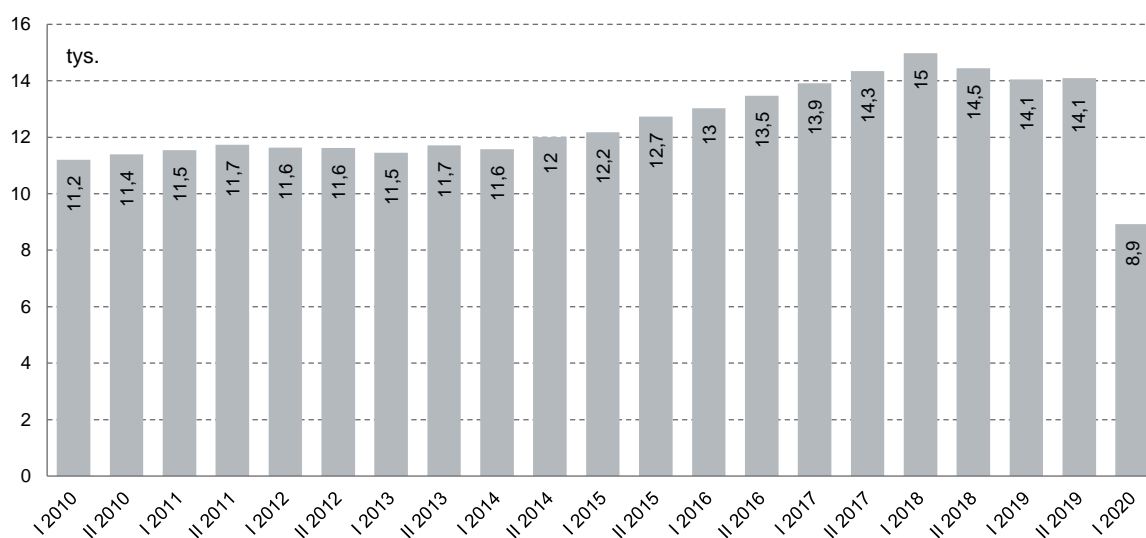
Wykres nr 88. Liczba poleceń przelewu w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP

6.2.3. Polecenie zapłaty

Polecenie zapłaty jest formą rozliczeń pieniężnych używaną do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za rachunki za energię elektryczną, gaz, czynsz, telefon czy opłata abonamentowa za usługi telekomunikacyjne (internet, telewizja). Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela.

W I półroczu 2020 r. liczba transakcji poleceniem zapłaty w Polsce wyniosła 8,9 mln szt. i była niższa o 36,7% w stosunku do II półrocza 2019 r. (wykres nr 89). Polecenie zapłaty stanowi zaledwie 0,2% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Należy zauważyć, że do I półrocza 2018 r. jego wykorzystanie bardzo powoli, ale systematycznie rosło, natomiast od II półrocza 2018 r. widoczny jest niewielki spadek do II półrocza 2019 r. Z kolei w I półroczu 2020 r. miał miejsce znaczący spadek liczby transakcji dokonanych poleceniem zapłaty w stosunku do poprzedniego półrocza, bo aż o 36,7%, tj. z 14,1 mln szt. do 8,9 mln szt. Tak znaczny spadek liczby transakcji w tym półroczu był prawdopodobnie wynikiem reakcji klientów na zmiany w obrocie gospodarczym wywołane pandemią COVID-19, w tym m.in. wycofania się przez niektórych klientów z ustanowionych wcześniej poleceń zapłaty. Równocześnie należy mieć na uwadze, że przyczyną mniejszej popularności polecenia zapłaty i niskiego poziomu wykorzystania tego instrumentu wydaje się być niechęć Polaków do bezwarunkowego i terminowego obciążania swojego rachunku przez osoby trzecie oraz skomplikowana procedura ustanawiania polecenia zapłaty, co w efekcie ma wpływ na klientów, którzy obawiają się upoważnić wierzyciela do obciążania rachunku bankowego.

Wykres nr 89. Liczba poleceń zapłaty w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne DSP

6.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego

6.2.4.1. Billon

W dniu 23 kwietnia 2019 r. spółka Billon Solutions Sp. z o.o. otrzymała od Komisji Nadzoru Finansowego pierwszą w Polsce licencję instytucji pieniądza elektronicznego. Aplikacja stworzona przez Billon Solutions przeznaczona jest do wydawania pieniądza elektronicznego oraz wykonywania transakcji z udziałem pieniądza elektronicznego. System, na którym został oparty Billon, wykorzystuje technologię blockchain⁸³ drugiej generacji, umożliwiającą m.in. dokonywanie płatności z użyciem regulowanych walut oraz przesyłanie i przechowywanie danych.

Planowany proces wydawania pieniądza elektronicznego i wykonywanie transakcji z jego udziałem będzie wyglądał w następujący sposób. Użytkownik, który posiada rachunek pieniądza elektronicznego i zamierza zakupić pieniądź elektroniczny, dokonuje transferu środków pieniężnych z rachunku płatniczego prowadzonego przez bank komercyjny na rachunek płatniczy spółki Billon Solutions. System Billon odnotowuje wpływ na konto, a następnie emituje pieniądź elektroniczny w kwocie odpowiadającej równowartości przekazanych środków. Pieniądź elektroniczny przekazywany jest na rachunek pieniądza elektronicznego użytkownika. Z kolei usługa wykupu pieniądza elektronicznego polega na umorzeniu określonej kwoty pieniądza elektronicznego przechowywanego na rachunku pieniądza elektronicznego użytkownika, a następnie dokonaniu przelewu odpowiedniej kwoty – równowartości pieniądza elektronicznego na rachunek w banku komercyjnym użytkownika lub wypłacie tych środków w bankomacie za pośrednictwem aplikacji oferowanej przez jeden z podmiotów współpracujących. W trakcie tego procesu spółka Billon Solutions każdorazowo dokonuje weryfikacji dostępnych środków na koncie użytkownika, zgodności danych użytkownika, a następnie umorzenia wykupionego pieniądza elektronicznego.

⁸³ Łańcuch bloków udostępniany w środowisku rozproszonym za pomocą mechanizmów Peer-to-Peer.

W drugiej połowie 2019 r. Billon rozbudowywał swoją działalność związaną z technologią rozproszonych rejestrów, nawiązał współpracę m.in. z FIS, największym na świecie producentem bankowych systemów IT (który technologię blockchain oferowaną przez Billon wykorzystuje do natychmiastowych transakcji w różnych krajach), z Biurem Informacji Kredytowej⁸⁴ (system oparty o technologię prywatnego blockchajna umożliwiający cyfrową dystrybucję dokumentów bankowych), czy też bankiem Raiffeisen w Austrii (testowe rozwiązanie systemu do rozliczeń polegające na stworzeniu cyfrowego odpowiednika euro zapisanego w blockchainie)⁸⁵.

Spółka rozpoczęła działalność operacyjną polegającą na wydawaniu pieniądza elektronicznego i wykonywaniu transakcji z jego użyciem w I kwartale 2020 r.

6.2.4.2. Revolut

Od lipca 2015 r. brytyjska spółka Revolut Ltd prowadzi działalność na rynku usług płatniczych, która polega m.in. na prowadzeniu mobilnego rachunku (obecnie w 30 dostępnych walutach, w tym w złotych) oraz na umożliwieniu dokonywania różnego rodzaju transakcji, w tym także transakcji płatniczych. Świadczenie usług przez spółkę Revolut odbywa się za pośrednictwem aplikacji mobilnej⁸⁶. Na polskim rynku firma oficjalnie obecna jest od marca 2018 r., a oferowane przez nią rozwiązania stanowią alternatywę dla tradycyjnej bankowości.

Rachunek płatniczy w Revolucie umożliwia zarówno otrzymywanie przelewów z innych banków (poprzez tradycyjny przelew lub kartę płatniczą), jak i wykonywanie przelewów na rachunki w innych bankach lub dokonywanie płatności pomiędzy użytkownikami aplikacji, a także za pośrednictwem serwisów społecznościowych, e-maili lub smsów. Zasadniczym elementem rozwiązania Revolut jest wydawana do rachunku płatniczego multiwalutowa karta płatnicza jednej z dwóch organizacji kartowych o zasięgu globalnym (tj. Visa lub Mastercard)⁸⁷, zapewniająca możliwość dokonywania płatności lub wypłaty środków z bankomatu praktycznie na całym świecie. Płatność kartą jest realizowana w ramach środków pieniężnych w walucie wcześniej wymienionej w aplikacji płatniczej (jednej z 30 w ramach prowadzonego rachunku) albo w ramach konwersji środków w czasie rzeczywistym w trakcie płatności (wówczas możliwe jest dokonanie płatności w jednej z ponad 150 walut), bez dodatkowych prowizji⁸⁸.

W maju 2020 r. w Polsce z aplikacji Revolut korzystał 1 mln użytkowników⁸⁹ (w lipcu 2019 r. było 500 tys. użytkowników⁹⁰).

⁸⁴ <https://mamstartup.pl/podsumowanie-2019-roku-billon>

⁸⁵ <https://www.cashless.pl/6674-billon-raiffeisen>

⁸⁶ <https://www.revolut.com/pl-PL/help/zaczynamy!/dodawanie-pieniedzy-na-konto-revolut/karta/jakie-karty-i-waluty-sa-obsługiwane>

⁸⁷ <https://www.revolut.com/pl-PL/help/zaczynamy!/dodawanie-pieniedzy-na-konto-revolut/karta/jakie-karty-i-waluty-sa-obsługiwane>

⁸⁸ <https://www.revolut.com/pl-PL/help/przewodnik-po-revolut/placenie/w-jakich-walutach-moge-dokonac-platnosci-karta-revolut>

⁸⁹ P. Dziubak, *Revolut ma w Polsce milion klientów. Z tej okazji tylko na Cashless konkurs i konto Metal do wygrania*, cashless.pl, <https://www.cashless.pl/7679-Revolut-milion-klientow-konkurs-cashless-metal-konto>

⁹⁰ <https://www.money.pl/gospodarka/revolut-w-polsce-bije-kolejne-rekordy-firma-stawia-na-nowe-uslugi-i-rozwoj-krajowego-biura-6407785469225089a.html>

W drugiej połowie 2019 r. Revolut wprowadził nowe usługi i usprawnienia, takie jak warunkowo bezpłatne konta firmowe⁹¹, platformę umożliwiającą inwestowanie w akcje spółek notowanych na amerykańskich giełdach New York Stock Exchange i NASDAQ⁹², czy też funkcję Donations, za pomocą której można przekazywać datki na cele charytatywne⁹³. Ponadto, dostosowując się do przepisów PSD2, Revolut uruchomił funkcję 3D Secure autoryzującą płatności internetowe⁹⁴, a dodatkowo możliwość logowania do aplikacji za pomocą biometrii twarzy⁹⁵. W I połowie 2020 r. Revolut udostępnił wszystkim użytkownikom dostęp do kryptowalut (dostęp do 5 kryptowalut), a użytkownicy Premium oraz Metal dostali możliwość zakupu złota⁹⁶.

Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Revolut Ltd funkcjonuje w ramach tzw. działalności transgranicznej, na podstawie art. 132y ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2003, z późn. zm.)^{97,98}. W maju 2020 r. Revolut otworzył bank na Litwie, dzięki czemu depozyty użytkowników zostaną objęte gwarancjami bankowymi stosowanymi w tym kraju. Według zapowiedzi firmy litewska licencja bankowa pod koniec roku będzie także wykorzystywana w pozostałych krajach regionu, w tym także w Polsce⁹⁹.

6.2.5. Innowacyjne instrumenty płatnicze

W ostatnich latach pojawiło się na rynku polskim wiele innowacyjnych instrumentów oraz usług płatniczych, nieopisanych wcześniej w niniejszym opracowaniu, które zostaną poniżej krótko przedstawione.

▪ Google Pay

Działanie aplikacji Google Pay polega na przechowywaniu danych o zarejestrowanych kartach płatniczych użytkownika i wykorzystywaniu tych danych podczas transakcji płatniczej. Dane karty dodanej do Google Pay są szyfrowane, a każda skonfigurowana karta jest tokenizowana i otrzymuje numer VAN (Virtual Account Number) przechowywany w urządzeniu. Dzięki tokenizacji dane karty nie są udostępniane akceptantom. Dzięki takiemu rozwiązaniu żaden podmiot trzeci, m.in. sklep, w którym dokonana jest płatność, nie pozna numeru karty, czyli nie będzie mógł go wykorzystać w żaden sposób naruszający reguły prawa. Warto również wspomnieć, że firma Google nie przetwarza oraz nie autoryzuje transakcji, co również podnosi poziom bezpieczeństwa. Aplikacja pracuje w tle, co oznacza, że w celu dokonania płatności użytkownik nie musi uruchamiać aplikacji, a wystarczy jedynie odblokować telefon i zbliżyć go do terminala umożliwiającego akceptację płatności zbliżeniowych. Warunkiem koniecznym do wykonania transakcji jest telefon wyposażony w moduł NFC oraz system operacyjny Android w wersji co najmniej 4.4 KitKat. Tak jak w przypadku kart zbliżeniowych, dokonywanie transakcji Google Pay do kwoty 50 zł nie wymaga żadnego

⁹¹ <https://www.cashless.pl/6153-Revolut-darmowe-rachunki-dla-firm>

⁹² <https://subiektywnieofinansach.pl/revolut-metal-inwestowanie-w-akcje/>

⁹³ <https://www.cashless.pl/6331-Revolut-Donations-Amazonia-datki>

⁹⁴ <https://www.cashless.pl/6312-Revolut-3D-Secure-płatności-w-internecie-zabezpieczenie>

⁹⁵ <https://www.cashless.pl/6687-Revolut-face-unlock-nowosc>

⁹⁶ <https://www.revolut.com/pl-PL>

⁹⁷ Revolut jest spółką posiadającą upoważnienie Urzędu ds. Postępowania Finansowego w Wielkiej Brytanii na mocy ustawy o elektronicznych instrumentach płatniczych z 2011 roku (FCA nr: 900562) do emisji pieniądza elektronicznego.

⁹⁸ Spółka Revolut Ltd znajduje się w prowadzonym przez KNF zestawieniu notyfikacji dotyczących działalności transgranicznej unijnych instytucji pieniądza elektronicznego na terytorium RP; https://www.knf.gov.pl/podmioty/wyszukiwarka_podmiotow#849668

⁹⁹ P. Dziubak, *Revolut uruchomił bank. Z nowych usług może skorzystać 300 tys. osób*, cashless.pl, <https://www.cashless.pl/7673-Revolut-bank-Litwa-kiedy-w-Polsce>

potwierdzenia ze strony płatnika. Proces dodawania do aplikacji danych kart płatniczych jest prosty i potwierdza się go, wykorzystując komunikację w formie SMSa z banku. Usługa Google Pay jest obecnie dostępna w następujących bankach: Alior Bank S.A., BNP Paribas Bank Polska S.A., Bank Handlowy S.A., Credit Agricole S.A., Envelo Bank, Getin Bank S.A., BPS S.A., ING Bank Śląski S.A., mBank S.A., Nest Bank S.A., Plus Bank S.A., Idea Bank S.A., Bank Pocztowy S.A., Santander Bank Polska S.A., SGB Bank S.A., Bank Millennium S.A., Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie, Krakowski Bank Spółdzielczy, Bank Spółdzielczy w Brodnicy, Podkarpacki Bank Spółdzielczy oraz T-mobile usługi bankowe. Ponadto z usług tej mogą korzystać użytkownicy Curve, Di Pocket, Edenred, Monese, N26, Revolut, Sodexo, Kompakt finanse, TransferWise, Twisto Payments oraz Paysafe Financial Services Limited.

▪ **Apple Pay**

Od czerwca 2018 r. użytkownicy telefonów z systemem operacyjnym iOS mają możliwość dokonywania płatności mobilnych swoimi smartfonami poprzez aplikację Apple Pay, która jest dedykowana wyłącznie użytkownikom iPhone'ów i wybranych innych urządzeń firmy Apple. Usługa Apple Pay pozwala na dokonywanie płatności zbliżeniowych w sklepach stacjonarnych poprzez przyłożenie do terminala smartfona marki iPhone oraz w aplikacjach i witrynach internetowych. Proces uruchamiania usługi na telefonie, w tym dodawanie karty płatniczej do wirtualnego portfela w smartfonie jest podobny jak w przypadku usługi Google Pay. Zmianą w stosunku do istniejących na rynku rozwiązań jest brak wymogu potwierdzenia transakcji (niezależnie od jej kwoty) kodem PIN. Apple Pay wykorzystuje do tego rozwiązania biometryczne typu: TouchID (czytnik linii papilarnych) oraz FaceID (system rozpoznawania twarzy) lub też tzw. passcode (kod odblokowujący iPhone'a), co znacznie podnosi poziom bezpieczeństwa transakcji. Innym elementem podnoszącym poziom bezpieczeństwa usługi Apple Pay jest to, że w systemie Apple na podstawie numeru karty generowany jest token DAN (Device Account Number), który służy do identyfikacji karty po stronie banku wydawcy i który jest przechowywany wyłącznie na urządzeniu w tzw. bezpiecznym elemencie (specjalny certyfikowany chip zaprojektowany do bezpiecznego przechowywania informacji o płatnościach). Dzięki tokenizacji dane karty nie są udostępniane sprzedawcom, dzięki czemu żaden podmiot trzeci nie pozna numeru karty i nie będzie mógł go wykorzystać w żaden sposób naruszający reguły prawa. Warto dodać, że firma Apple nie przetwarza oraz nie autoryzuje transakcji, co zwiększa poziom bezpieczeństwa rozwiązania. Należy także podkreślić, że zarówno Apple Pay, jak i Google Pay są rozwiązaniami opartymi na kartach płatniczych, w związku z tym w przypadku wystąpienia oszustwa poszkodowani klienci mogą ubiegać się o zwrot utraconych środków w ramach procedury chargeback. Usługa Apple Pay jest obecnie dostępna w następujących bankach: Alior Bank S.A., Bank Pekao S.A., Santander Bank Polska S.A., BNP Paribas Bank Polska S.A., Credit Agricole S.A., Getin Bank S.A., ING Bank Śląski S.A., mBank S.A., Nest Bank S.A. oraz PKO Bank Polski S.A., Bank Millennium S.A., Bank of America S.A., SGB Bank S.A., Bank Pocztowy S.A., BPS S.A., Bank Spółdzielczy w Brodnicy, Credit Agricole S.A., FNAC (CaixaBank Payments&Consumer), Krakowski Bank Spółdzielczy oraz Bank Handlowy S.A. Ponadto korzystać z niego mogą użytkownicy Edenred, Monese, N26, Revolut, Curve, DiPocket, TransferWise, Viva, Walleto oraz iCard.

▪ **Garmin Pay oraz Fitbit Pay**

W marcu 2018 r. Santander Bank Polska S.A. wraz z firmą Mastercard oraz producent sprzętu Garmin uruchomili na polskim rynku usługę płatności mobilnych Garmin Pay. Usługa umożliwia dokonywanie płatności zbliżeniowych za pomocą smartwatcha firmy Garmin. Zasada działania jest podobna do działania zbliżeniowych kart płatniczych. Posiadacze zegarków Garmin przed rozpoczęciem korzystania z nowej

usługi muszą najpierw zainstalować dedykowaną aplikację na swoim smartfonie, połączyć zegarek z aplikacją, a następnie dodać kartę płatniczą do aplikacji oraz ustanowić kod PIN. Warto dodać, że wprowadzanie kodu PIN nie jest konieczne przy każdej transakcji. Przez 24 godziny od wprowadzenia kodu PIN kolejne transakcje można dokonywać bez jego podawania, pod warunkiem że zegarek nie był zdejmowany z ręki (w czym pomaga funkcja monitorowania tętna)¹⁰⁰. Zgodnie z informacjami zawartymi na stronie producenta zegarków, karty płatnicze dodane do aplikacji są objęte procesem tokenizacji, co oznacza, że numer posiadanej karty nie jest przechowywany na urządzeniu i serwerach oraz nie jest przekazywany akceptantowi podczas dokonywania płatności. Obecnie z systemu Garmin Pay mogą korzystać klienci następujących banków: Alior Bank S.A., Bank Pekao S.A., Banki Spółdzielcze SGB, Credit Agricole S.A., Getin Bank S.A., ING Bank Śląski S.A., PKO Bank Polski S.A., Santander Bank Polska S.A., Nest Bank S.A., Bank Millennium S.A., Bank Pocztowy S.A., mBank S.A., oraz użytkownicy Revolut, Curve i TransferWise.

Poza rozwiązaniem Garmin Pay, na rynku polskim istnieje również Fitbit Pay. Użytkownicy zegarków firmy Fitbit (modeli Ionic i Versa) mogą dokonywać płatności zbliżeniowych przy użyciu swoich zegarków na podobnej zasadzie co Garmin Pay. Proces instalacji aplikacji, dodawania karty oraz autoryzacji transakcji jest analogiczny, jak w przypadku systemu Garmin Pay. Obecnie z płatności Fitbit Pay mogą korzystać klienci następujących banków: Santander Bank Polska S.A., Bank Pekao S.A., mBank S.A., Alior Bank S.A., Nest Bank S.A., Banki Spółdzielcze SGB, Credit Agricole S.A. oraz użytkownicy Revolut, Curve, T-Mobile Usługi Finansowe, bunq i Trensferwise.

▪ Visa Direct

Visa Direct jest innowacyjną usługą oferowaną przez organizację płatniczą Visa, która za pośrednictwem rozwiązania VisaNet¹⁰¹ umożliwia transfery pieniężne bezpośrednio z karty na kartę lub wpłacanie gotówki na kartę odbiorcy. Wśród dostępnych funkcjonalności można wyróżnić: płatności dwustronne typu P2P, zwrot środków, płatności za rachunki lub przelewy zagraniczne bezpośrednio na kwalifikującą się kartę debetową lub kartę przedpłaconą. Mogą być one realizowane przykładowo w modelach: B2C (np. wypłata odszkodowania z tytułu ubezpieczenia, wypłata wygranej), B2B (np. płatności do kontrahentów i partnerów biznesowych), G2C (np. zwrot podatków).

Transfery Visa Direct dokonywane są za pomocą tzw. transakcji finansowania konta (AFT)¹⁰² lub pierwotnej transakcji kredytowej (OCT)¹⁰³. Pieniądze przekazywane są w standardzie czasu rzeczywistego (tzw. *push payments*), który opiera się na czterech zasadach: szybkich środków (wydawca karty udostępnienia środki na rachunku w ciągu 30 minut od momentu ich otrzymania), wygody (możliwość dokonywania płatności 365/7/24), globalnego zasięgu (międzynarodowy standard realizacji płatności), bezpieczeństwa (ramy zarządzania ryzykiem uzupełniające wymogi firmy Visa¹⁰⁴).

¹⁰⁰ Maciej Kazimierski, *Garmin Pay w Polsce – co trzeba o nim wiedzieć?*, direct.money.pl, 2018, <https://direct.money.pl/artykuly/porady/garmin-pay-w-polsce-8211-co-trzeba-o-nim,79,0,2401871.html>

¹⁰¹ Visa.pl, <https://www.visa.pl/supporting-info/visa-direct/visa-direct-faq.html>.

¹⁰² Transakcja stosowana do "pobierania" środków z konta karty w celu ich "przekazania" w transakcji OCT na inne konto należące do posiadacza karty lub osoby trzeciej (źródło: Visa.pl, <https://www.visa.pl/supporting-info/visa-direct/visa-direct-faq.html>).

¹⁰³ Transakcja "przekazania" środków na kwalifikujący się rachunek, dzięki czemu środki te są dostępne na koncie posiadacza karty (źródło: Visa.pl, <https://www.visa.pl/supporting-info/visa-direct/visa-direct-faq.html>).

¹⁰⁴ Visa.pl, <https://www.visa.pl/prowadz-swoja-firme/visa-direct/issuers.html>.

Usługa Visa Direct jest obecnie dostępna w 200 krajach w ponad 130 walutach. W Polsce w ramach platformy Visa Direct, we wrześniu 2019 r. firma Visa we współpracy z siecią terminali płatniczych eService i z Totalizatorem Sportowym, uruchomiła usługę wypłat nagród bezpośrednio na kartę płatniczą zwycięzcy. Wdrożenie jest dostępne w 900 kolekturach Lotto i jest to pierwsza tego typu platforma w Polsce i jedna z pierwszych w Europie i na świecie¹⁰⁵. Dodatkowo w październiku 2019 r. Visa ogłosiła przejęcie świadczącej usługi z zakresu płatności transgranicznych firmy Earthport, której technologia rozszerza potencjalne możliwości usługi Visa Direct o wypłaty z funduszy, płatności dwustronne *peer-to-peer*, płatności na platformach transakcyjnych czy opłacanie rachunków¹⁰⁶.

▪ Płatności internetowe

W lipcu 2018 r. swoją działalność na terenie Polski rozpoczął czeski fintech Twisto oferujący odroczone płatności w Internecie. Klienci korzystający z Twisto mają 21 dni na otrzymanie, sprawdzenie oraz zapłacenie za produkt, po tym czasie naliczane są opłaty na rzecz czeskiego fintecha. Założenia systemu przypominają istniejącą już na rynku usługę *PayU Płać później*, z tym że Twisto, w przeciwieństwie do rozwiązania PayU, nie opiera swojej oceny ryzyka i zdolności kredytowej na analizie behawioralnej oraz analizie danych transakcyjnych PayU, a na algorytmach analizujących dane (system Nikita służący do zarządzania ryzykiem, który dzięki wykorzystaniu technologii big data oraz machine learning ocenia zdolność kredytową klientów w czasie mierzonym w milisekundach), pozostawiane przez klientów w sklepach internetowych. Dzięki regulowaniu przez klientów zobowiązań, algorytm może podnieść limit dokonywanych zakupów. We wrześniu 2018 r. ING Bank Śląski S.A. wdrożył pierwsze w Polsce płatności internetowe o nazwie *imoje*, w ramach których m.in. nawiązał współpracę z Twisto (jako udziałowiec tego rozwiązania) i zaoferował usługę odroczonej płatności. Rozwiązanie *imoje* oferuje wszystkie najważniejsze metody płatności, tj. płatność kartą, przelewem oraz BLIK, ponadto udostępniając dodatkową opcję odroczonej płatności Twisto. W II połowie 2019 roku funkcja odroczonej płatności została wdrożona do Allegro przy współpracy z PayPo¹⁰⁷.

▪ Lidl Pay

Firma Lidl udostępniła klientom w 2019 r. w swojej aplikacji mobilnej Lidl Plus (ponad 6 mln użytkowników w sierpniu 2020 r.¹⁰⁸), jako pierwsza sieć sklepów w Polsce, możliwość dokonywania płatności za pomocą funkcji Lidl Pay. Testy nowego rozwiązania miały miejsce od połowy marca 2020 r. w wybranych sklepach Lidl, a jego wdrożenie w całej sieci nastąpiło pod koniec kwietnia 2020 r.¹⁰⁹ W przeciwieństwie do aplikacji płatniczych firm technologicznych opartych o technologię NFC (np. Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay, Fitbit Pay) rozwiązanie to nie opiera się na współpracy z bankiem. Podmiotem kluczowym w procesie płatności jest agent rozliczeniowy, który tokenizuje podaną w aplikacji kartę płatniczą, a następnie obciąża ją kwotą transakcji w przypadku wygenerowanego w aplikacji Lidl Pay kodu QR¹¹⁰. Jednocześnie w kodzie tym zapisane są informacje o przysługujących użytkownikowi kuponach zniżkowych. Korzystanie z Lidl Pay wymaga podania w aplikacji mobilnej Lidl Plus danych karty płatniczej stanowiącej źródło środków

¹⁰⁵ Visa.pl, <https://www.visa.pl/o-korporacji-visa/newsroom/press-releases.2912496.html>.

¹⁰⁶ M. Tabaka, *Visa razem z Western Union wdrażają Visa Direct – platformę obsługującą w czasie rzeczywistym*, Spidersweb.pl, <https://www.spidersweb.pl/2019/06/visa-direct-western-union.html>.

¹⁰⁷ Uryniuk J., *Allegro wprowadza płatności odroczone. Partnerem platformy jest jeden z młodych polskich fintechów*, cashless.pl, <https://www.cashless.pl/6382-allegro-paypo-odroczone-płatności>

¹⁰⁸ <https://www.portalspozywczy.pl/handel/wiadomosci/lidl-uruchomil-tysieczna-kase-samoobsługowa,188295.html>

¹⁰⁹ <https://direct.money.pl/artykuly/porady/przetestowalem-lidl-pay-i-pokaze-ci-jak-nim-placic-na-zakupach.html>

¹¹⁰ Rozwiązanie nie wymaga wyposażenia kasy w terminal płatniczy i opiera się na podaniu w kasie sklepu.

pieniężnych oraz ustalenia sposobu uwierzytelnienia płatności (kod PIN lub biometria: odcisk palca lub skan twarzy)¹¹¹.

▪ **Żappka Pay**

Sieć sklepów Żabka udostępniła swoim klientom w 2019 r. aplikację mobilną żappka, z której w połowie 2020 r. korzystało prawie 3 mln użytkowników¹¹². W czerwcu 2020 r. uruchomiono nową funkcję Żappka Pay, służącą do dokonywania płatności za zakupy w całej sieci sklepów Żabka. Została ona przetestowana w drugiej połowie maja 2020 r. w trzech sklepach Żabka w Poznaniu i dwóch w Warszawie przez kilkudziesięciu pracowników sieci, firmy współtworzące to rozwiązanie oraz wybranych klientów¹¹³. Za obsługę technologiczną Żappka Pay odpowiada firma First Data należąca do Fiserv. Korzystanie z tej funkcjonalności wymaga potwierdzenia numeru telefonu użytkownika, podania danych karty płatniczej (zacztywanie poprzez NFC, zdjęcie aparatem lub potwierdzenie przy kasie) w aplikacji mobilnej Żappka oraz ich zabezpieczenia właściwym sposobem uwierzytelnienia (kod PIN lub biometria: odcisk palca lub skan twarzy). Płatność, podobnie jak zbieranie punktów lojalnościowych oraz korzystanie z promocji, jest dokonywana poprzez zeskanowanie kodu kreskowego z aplikacji Żappka przez kasjera w sklepie i potwierdzenie płatności przez klienta w aplikacji jednym z ww. sposobów uwierzytelnienia¹¹⁴. Warto dodać, że sama płatność jest realizowana na takiej samej zasadzie, jak w przypadku wyżej opisanego rozwiązania Lidl Pay.

▪ **Rozwiązania SoftPOS**

Od 2018 r. trwają w Polsce pilotażowe programy wdrożeń rozwiązań typu SoftPOS, czyli aplikacji mających rozszerzyć funkcjonalność smartfonów i tabletów wyposażonych w moduł NFC o możliwość przyjmowania transakcji kartami płatniczymi. Umożliwia to akceptantowi przyjmowanie płatności za pośrednictwem zbliżeniowej karty płatniczej lub aplikacji płatniczej zainstalowanej na urządzeniach mobilnych z funkcją NFC bez konieczności stosowania dodatkowego sprzętu (np. osobnego czytnika kart, urządzenia do autoryzacji płatności). Wcześniejsze rozwiązania tego typu nie miały możliwości przyjmowania płatności w kwocie powyżej limitu dla transakcji zbliżeniowej niewymagającej autoryzacji kodem PIN (do marca 2020 r. była to kwota 50 zł, od marca 2020 r. jest to kwota 100 zł) – do tego typu rozwiązań należy rozwiązanie wdrożone przez Polskie ePłatności oraz firmę Mobeewave właśnie w 2018 r. Obecnie testowane są również rozwiązania w ramach technologii *PIN on Mobile*, która pozwala na autoryzowanie transakcji PINem na ekranie urządzenia akceptanta wyposażonego w stosowną aplikację. Do przykładów takich rozwiązań należą: (i) rozwiązanie eService oraz firmę Mypinpad¹¹⁵ i (ii) rozwiązanie First Data Polska oraz firmy Samsung i PayCore¹¹⁶, zaś planowane jest do wdrożenia w rozwiązaniu firmy Softpos, testowanego m.in. w SIX Payment Services¹¹⁷.

¹¹¹ <https://www.lidl.pl/lidl-plus/lidl-pay>

¹¹² <https://www.zabka.pl/biuro-prasowe/wczesniej-niz-zakladano-3-mln-uzytownikow-aplikacji-mobilnej-zappka>

¹¹³ <https://businessinsider.com.pl/finanse/handel/zappka-pay-nowy-sposob-platnosc-w-sklepach-zabka/48ysjx1>

¹¹⁴ <https://www.zabka.pl/aplikacja-zappka/jak/placic-wygodnie-z-zappka-pay>

¹¹⁵ <https://www.cashless.pl/8525-soft-pos-eservice-mypinpad>

¹¹⁶ <https://www.cashless.pl/7179-pin-on-mobile-soft-pos-visa-first-data-fiserv>

¹¹⁷ <https://www.cashless.pl/8238-softpos-payarto-transakcja-produkcyjna>

Ocena bezgotówkowych instrumentów płatniczych w I półroczu 2020 r.

W ostatnich latach systematycznie wzrasta liczba transakcji dokonywanych bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi. W I półroczu 2020 r. kartami zrealizowano 3,1 mld transakcji, co w stosunku do poprzedniego półrocza oznacza spadek o 9% (spowodowany skutkami epidemii COVID-19). Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji dokonanych kartami płatniczymi na przestrzeni ostatnich lat niezmiennie wzrastał i w I półroczu 2020 r. wyniósł 92%. Ponadto udział płatności kartowych we wszystkich płatnościach bezgotówkowych w I połowie 2020 r. wyniósł 62,6%, co oznacza, że podobnie jak w poprzednich półroczach (począwszy od II połowy 2014 r.) karty przewyższają udział przelewów w ogólnej liczbie płatności bezgotówkowych. Liczba transakcji poleceniem przelewu wzrosła o 6,4%, choć należy zauważyć, że udział przelewów w ogólnej liczbie transakcji bezgotówkowych konsekwentnie malał w ostatnich latach (za wyjątkiem I półrocza 2020 r., kiedy to nastąpił wzrost tego udziału o 3,4% p.p.). W I półroczu 2020 r. średnia wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej dokonanej kartą płatniczą wyniosła 67 zł i w porównaniu do poprzedniego półrocza (65 zł) wartość ta wzrosła o 3%. W I półroczu 2020 r. nastąpił wzrost liczby wydanych kart płatniczych o 1%, do poziomu 43,3 mln kart. Liczba kart zbliżeniowych wzrosła o 0,35 mln i stanowiła 86,8% wszystkich kart płatniczych w Polsce. Rosnąca popularność kart zbliżeniowych przyczynia się do dokonywania transakcji bezgotówkowych przez posiadaczy kart na coraz niższe kwoty, co zwiększa liczbę transakcji bezgotówkowych.

Na polskim rynku coraz większego znaczenia nabierają innowacyjne instrumenty i usługi, takie jak Google Pay oraz Apple Pay. Ich popularność wśród klientów banków szybko rośnie (w I połowie 2020 r., wg dostępnych danych osiągnęła poziom 3,3 mln¹¹⁸). Dzieje się tak za sprawą bardzo dobrze rozwiniętej sieci akceptacji płatności zbliżeniowych (już 100% terminali POS w Polsce akceptuje płatności zbliżeniowe). Dostępność usługi Apple Pay i Google Pay w ofercie banków stale się powiększa i może stawać się powoli jednym z kryteriów podczas wyboru banku. Poza płatnościami mobilnymi coraz większą popularnością cieszą się płatności odroczone, które dostępne są na polskim rynku za sprawą współpracy integratorów płatności oraz banków z fintechami. Zagraniczne fintechy wchodzące na rynek są przyjmowane przez coraz szersze grono polskich klientów, na co może wskazywać coraz większa dostępność płatności mobilnych oferowanych przez podmioty niebędące tradycyjnymi bankami, np. Monese, N26, Revolut, Curve, DiPocket, iCard czy TransferWise. Wszystko to może świadczyć o tym, że Polacy bardzo entuzjastycznie reagują na nowości technologiczne ze świata płatności, co z kolei może powodować zarówno wchodzenie na rynek coraz większej liczby nowych rozwiązań, jak i rozwój już istniejących na polskim rynku innowacyjnych instrumentów i usług płatniczych, oferowanych przez krajowych i zagranicznych dostawców usług płatniczych.

¹¹⁸ Uryniuk J, Apple Pay i Google Pay w Polsce. Ze zbliżeniowych płatności mobilnych korzysta już ponad 3,3 mln osób, cashless.pl, <https://www.cashless.pl/8427-liczba-uzytownikow-apple-pay-google-pay-w-polsce-2-kw-2020>

6.3. Polityka opłat w zakresie rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych

6.3.1. Płatności detaliczne dla osób fizycznych

Od 2005 roku Departament Systemu Płatniczego w Narodowym Banku Polskim przygotowuje analizę opłat i prowizji wybranych usług płatniczych skierowanych do klientów indywidualnych, oferowanych przez banki komercyjne. Do analizy za I półrocze 2020 r. zostały wybrane standardowe rachunki płatnicze prowadzone w walucie krajowej wraz z debetowymi kartami płatniczymi wydawanymi do tych rachunków. Analiza objęła także opłaty za usługi płatnicze powiązane ze standardowym rachunkiem płatniczym i opłaty za transakcje realizowane z korzystaniem z debetowych kart płatniczych wydawanych do tych rachunków. Analizie poddano dane opublikowane na stronach internetowych 14 banków komercyjnych.

Z analizy porównawczej wynika, że uwarunkowania makroekonomiczne zdominowane były wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2 oraz trzykrotną obniżką stóp procentowych NBP, co sprawiło, że analizowany przedział czasowy był wyjątkowy w porównaniu do wcześniejszych okresów, które charakteryzowały się stabilizacją rynku usług finansowych. Zmiana otoczenia makroekonomicznego miała wpływ na podejmowanie decyzji przez dostawców usług płatniczych dotyczących modeli biznesowych dla oferowanych usług m.in. poprzez wprowadzenie zmian opłat i prowizji. Liczba zmian w ofertach handlowych dostawców usług płatniczych dotyczących rachunku płatniczego i usług płatniczych była większa niż w drugim półroczu 2019 r. i dotyczyła sześciu banków:

- w czterech bankach dokonano szerszej modyfikacji oferty cenowej, obejmującej zarówno rachunek płatniczy, jak i kartę debetową wydaną do tego rachunku i powiązane z nimi usługi płatnicze (Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A., Bank Pocztowy S.A., Bank Polska Kasa Opieki S.A. i Credit Agricole Bank Polska S.A.),
- w dwóch bankach dokonano pojedynczych zmian cenowych w zakresie wybranych usług, takich jak wypłata gotówki w bankomatach innych banków za granicą (Bank Handlowy w Warszawie S.A.) i wpłata gotówki przez klienta, który nie posiada rachunku w banku, a chce przekazać środki na rachunek w innym banku (Krakowski Bank Spółdzielczy),
- w pozostałych ośmiu bankach nie wprowadzono zmian cenowych dotyczących rachunku płatniczego o charakterze standardowym, wydanej do niego karty debetowej i powiązanych z nimi usług płatniczych.

Odnotowano utrzymanie trendów zaobserwowanych we wcześniejszych analizach, takich jak:

- uproszczenie ofert bankowych w zakresie rachunków płatniczych polegające na zmniejszeniu liczby oferowanych rachunków płatniczych (Bank Pocztowy S.A. – jeden rachunek płatniczy w trzech wariantach dostosowanych do różnych grup wiekowych),
- zapewnienie kompleksowości ofert bankowych polegające na dodaniu nowych usług (Bank Pocztowy S.A. – rozszerzenie oferty o wpłatę gotówki we wpłatomatach lub bankomatach z funkcją wpłaty innych banków),
- podnoszenie opłat za transakcje płatnicze (bezugotówkowe i gotówkowe) realizowane za pośrednictwem tradycyjnych kanałów dystrybucji, tj. w placówce bankowej i w ramach bankowości

telefonicznej (Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A., Bank Polska Kasa Opieki S.A., Credit Agricole Bank Polska S.A. i Krakowski Bank Spółdzielczy).

Średnia miesięczna opłata za prowadzenie standardowego rachunku płatniczego wyniosła 5,91 zł i obniżyła się w stosunku do drugiego półrocza 2019 r. o 0,46 zł (wówczas wynosiła 6,37 zł). Miesięczną opłatę za prowadzenie rachunku płatniczego w analizowanym półroczu podniósł jeden bank (Bank Pocztowy S.A.) i obniżył jeden bank (Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A.), przy czym skala obniżki w Powszechnej Kasie Oszczędności Banku Polskim S.A. była większa i to ona znalazła odzwierciedlenie w średniej opłacie za rachunek płatniczy.

W zakresie usług powiązanych z rachunkiem płatniczym odnotowano wzrost opłat za realizację polecenia przelewu krajowego na rachunek w innym banku i przelewu natychmiastowego z wykorzystaniem tradycyjnych kanałów dystrybucji (placówka banku i bankowość telefoniczna) oraz realizację polecenia przelewu w systemie SORBNET2, co wynika z podniesienia opłat za te usługi w dwóch bankach (Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. i Credit Agricole Bank Polska S.A.).

Średnia miesięczna opłata za użytkowanie karty debetowej wydanej do analizowanych rachunków płatniczych wyniosła 6,09 zł, wykazując wzrost w stosunku do drugiego półrocza 2019 r. o 0,56 zł (wówczas wynosiła 5,53 zł). Miesięczną opłatę za użytkowanie karty debetowej w analizowanym półroczu podniosły dwa banki (Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. i Bank Pocztowy S.A.). Spadła o jeden liczba banków oferujących darmową, bezwarunkową kartę debetową do rachunku płatniczego na rzecz karty debetowej z opłatą miesięczną i warunkiem uprawniającym do zwolnienia z opłaty.

W zakresie usług powiązanych z kartą debetową odnotowano wzrost opłaty za wypłatę gotówki w bankomatach innych banków kraju oraz wzrost opłaty za usługę cash back, co wynika z podniesienia opłat za te usługi w trzech bankach (Powszechnej Kasie Oszczędności Banku Polskim S.A., Banku Polska Kasa Opieki S.A. i Credit Agricole Banku Polska S.A.). Odnotowano też obniżenie średniej opłaty za wypłaty we własnych bankomatach lub wskazanych przez bank sieciach bankomatów oraz w bankomatach innych banków za granicą, na co wpływ miało obniżenie opłat za te usługi w dwóch bankach (Powszechnej Kasie Oszczędności Banku Polskim S.A. i Banku Poczтовым S.A.).

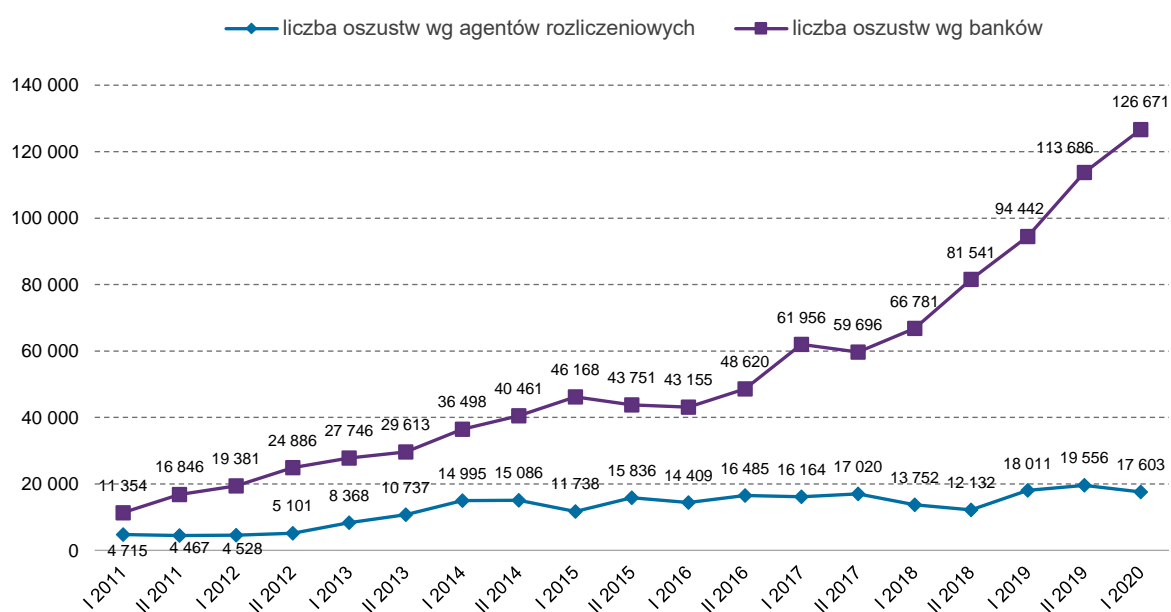
W omawianym okresie kontynuowana była przez banki polityka cenowa promująca elektroniczne kanały dystrybucji usług płatniczych i oferująca korzystniejsze warunki cenowe klientom realizującym transakcje bezgotówkowe. Dodatkowo ryzyka związane z czasem pandemii miały wpływ na intensyfikację zdalnej dystrybucji usług płatniczych przez ich dostawców.

6.4. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Według danych przekazywanych przez banki, w I półroczu 2020 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 126,7 tys., natomiast według danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych liczba ta osiągnęła poziom 17,6 tys.

Liczbę operacji oszukańczych dokonywanych kartami płatniczymi według danych otrzymanych od banków i agentów rozliczeniowych przedstawiono na wykresie nr 90.

Wykres nr 90. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2011 – 2020

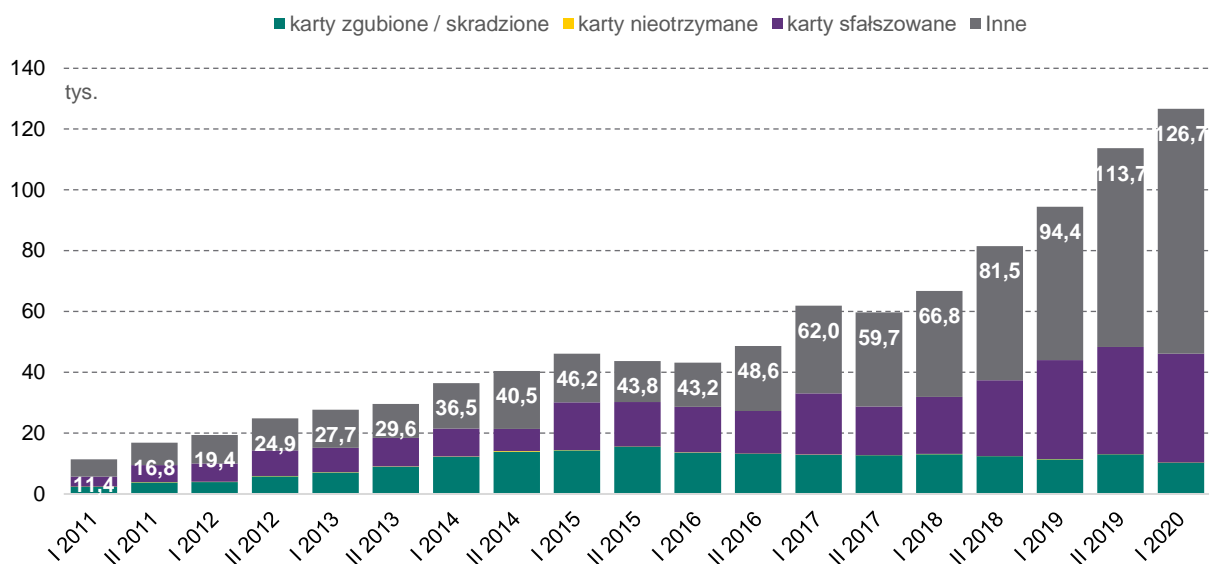

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków i agentów rozliczeniowych

Z uwagi na różny zakres danych dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi ujmowanych w sprawozdaniach, w sposób naturalny od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki. Liczba oszustw przekazywana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki. Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują bowiem transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi lub kartami skopiowanymi wraz z PIN-kodem oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce. Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanymi w innych krajach, które z kolei są objęte sprawozdawczością od agentów rozliczeniowych.

Według danych przekazywanych przez banki, liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi w I półroczu 2020 r. (126,7 tys.) zwiększyła się o 11,4% w porównaniu do II półrocza 2019 r. (113,7 tys.). Na wykresie nr 91 zaprezentowano liczbę operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych, zgodnie z danymi otrzymanymi od banków.

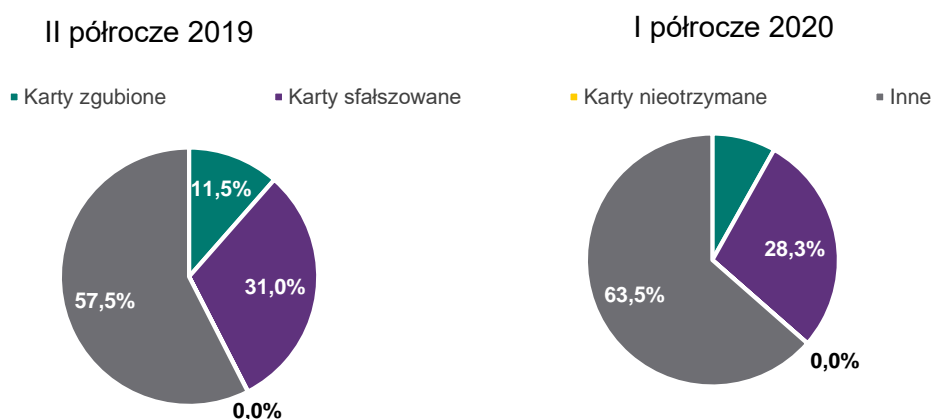
Wykres nr 91. Liczba operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych – dane od banków

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Natomiast na wykresie nr 92 przedstawiono strukturę operacji oszukańczych kartami płatniczymi pod względem ich liczby w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r.

Wykres nr 92. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według liczby w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków

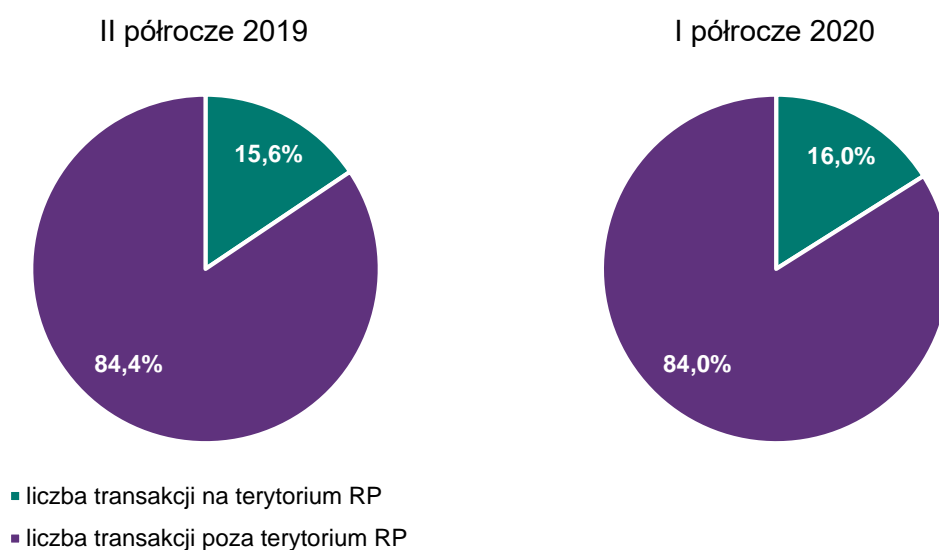

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

W I półroczu 2020 r. najczęściej transakcji oszukańczych pod względem liczby (wykres nr 92) wystąpiło w kategorii Inne, w której banki przekazują informacje o transakcjach dokonanych przez przejęcie numeru karty bez jej fizycznej postaci. Udział transakcji w kategorii Inne w ogólnej liczbie wyniósł 63,5%, czyli w stosunku do poprzedniego półrocza (w którym wynosił 57,5%) zwiększył się o 6,0 p.p. Kolejną kategorią pod względem liczby operacji oszukańczych były transakcje dokonane kartami sfałszowanymi (28,3%), a następnie kartami zgubionymi/skradzionymi (8,1%). W I półroczu 2020 r. największy wzrost w liczbie operacji oszukańczych odnotowano w kategorii Inne, w ramach której dokonano 80.481 oszustw, co oznacza wzrost liczby tych operacji o 15.095, czyli o 23,1% w porównaniu do poprzedniego półrocza.

Zdecydowana większość transakcji oszukańczych dokonanych w I półroczu 2020 r. przy użyciu kart wydanych w Polsce była realizowana poza terytorium RP (84%). W II półroczu 2019 r. odsetek ten był nieco wyższy i wynosił 84,4%. W przypadku transakcji oszukańczych dokonywanych za granicą przeważały transakcje typu *card not present* (w I połowie 2020 r. było to 97,8% transakcji dokonanych za granicą). W I półroczu 2020 r. w transakcjach oszukańczych na terenie naszego kraju (16% wszystkich transakcji oszukańczych) nieznacznie przeważały transakcje CNP (52,4%), które zakwalifikowane zostały do kategorii Inne. Wykres nr 93 prezentuje strukturę operacji oszukańczych dokonanych na terytorium RP oraz poza terytorium RP według liczby transakcji.

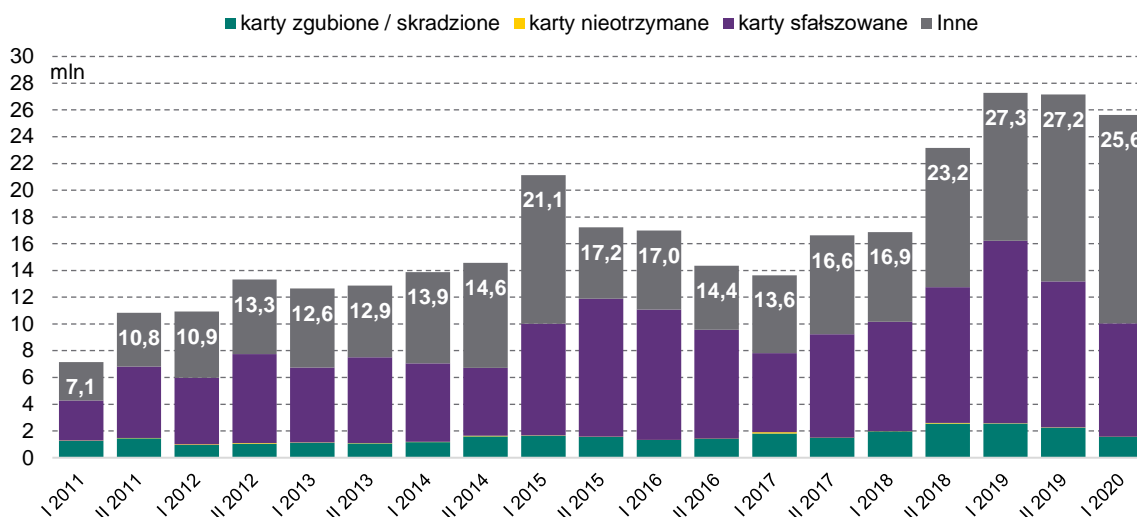
Wykres nr 93. Struktura operacji oszukańczych dokonanych na terytorium RP oraz poza terytorium RP według liczby w II półroczu 2019 oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

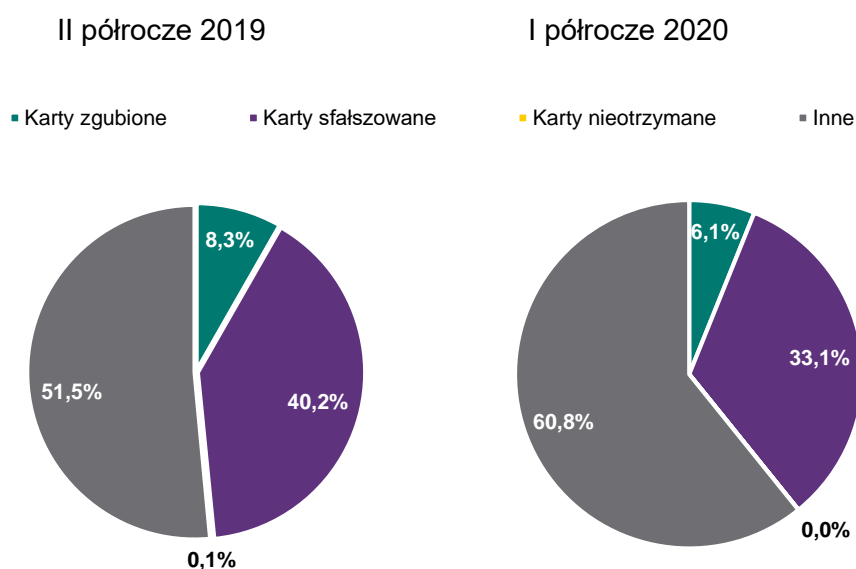
Wartość operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych zaprezentowano na wykresie nr 94, a na wykresie nr 95 przedstawiono strukturę operacji oszukańczych kartami płatniczymi pod względem ich wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. Na obu wykresach przedstawiono dane uzyskane od banków.

Wykres nr 94. Wartość operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych (w zł) – dane od banków

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Wykres nr 95. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków

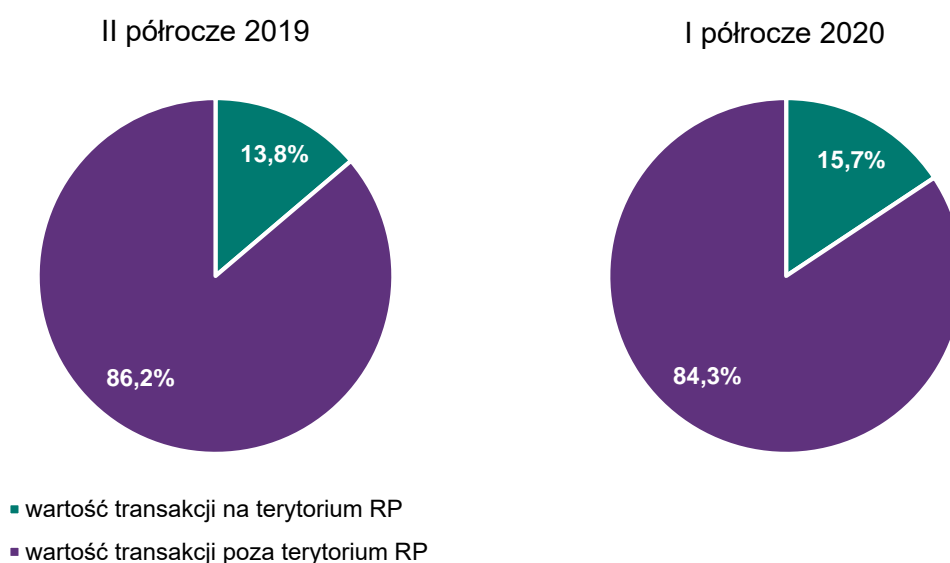

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

Wartość transakcji oszukańczych w I półroczu 2020 r. wyniosła 25,6 mln zł i była niższa niż w poprzednim półroczu o 5,6% (27,2 mln zł). Pod względem wartości największy udział transakcji oszukańczych odnotowano w transakcjach z kategorii Inne (60,8%).

Podobnie jak w przypadku liczby transakcji, zdecydowana większość transakcji oszukańczych pod względem wartości miała miejsce poza terytorium RP. W I półroczu 2020 r. było to 84,3% wszystkich transakcji oszukańczych (w II półroczu 2019 r. wskaźnik ten wyniósł 86,2%). Tak jak w przypadku liczby transakcji w I półroczu 2020 r. największą wartość transakcji oszukańczych na terytorium Polski stanowiły transakcje CNP (72,0%), które dominowały również za granicą (94,3%).

Wykres nr 96. Struktura operacji oszukańczych dokonanych na terytorium RP oraz poza terytorium RP według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od banków

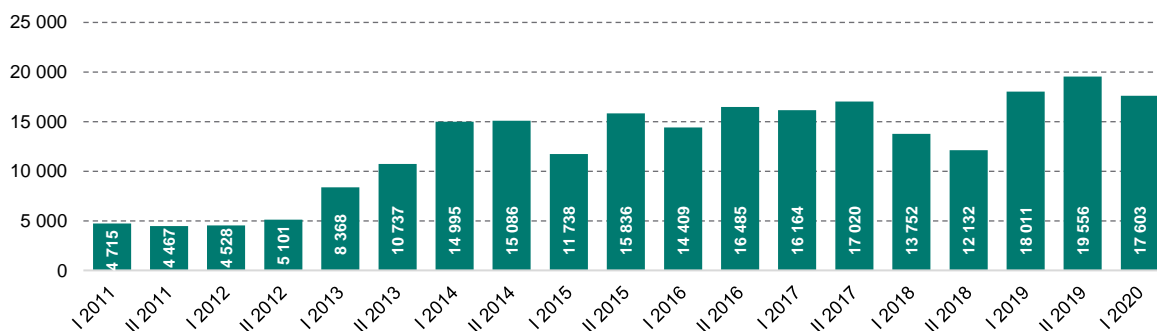
W I półroczu 2020 r. średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą wynosiła 202,3 zł i była niższa o 15,3% w stosunku do poprzedniego półrocza (w poprzednim półroczu wynosiła ona 238,8 zł). Warto dodać, że od początku 2010 r. widoczna jest tendencja spadkowa średniej wartości transakcji oszukańczej. Najwyższą średnią osiągnęła w II półroczu 2009 r. i była ona wyższa prawie 4 krotnie (782,4 zł) niż w analizowanym półroczu.

W I półroczu 2020 r. oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,004% liczby i 0,007% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi przez raportujące do NBP banki (w poprzednim półroczu zanotowano odpowiednio 0,003% i 0,006%), co sprawia, że pomimo nieznacznego wzrostu tego wskaźnika (wynikającego w części z nieoczekiwanego spadku liczby i wartości transakcji kartowych w I półroczu 2020 r. ze względu na pandemię COVID-19) pod tym kątem Polska może pochwalić się jednym z najniższych w UE poziomem fraudów w stosunku do ogólnej liczby i wartości transakcji kartowych.¹¹⁹

¹¹⁹ Sixth report on card fraud, ECB, 2020, <https://www.ecb.europa.eu/pub/cardfraud/html/ecb.cardfraudreport202008-521edb602b.en.html#toc12>. Zgodnie z danymi zawartymi w tym raporcie, które umożliwiają porównanie danych za 2018 r. dla Polski z danymi dla innych krajów UE, Polska,

Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że w I półroczu 2020 r. dokonano 17,6 tys. operacji oszukańczych kartami płatniczymi (wykres nr 97), co oznacza spadek liczby operacji oszukańczych o 10,0%.

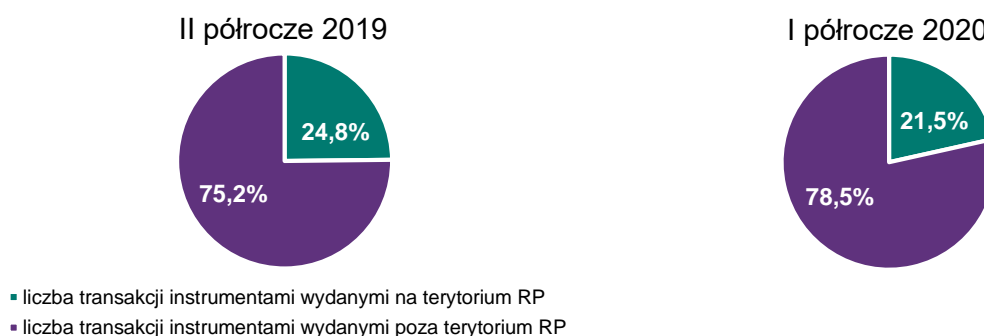
Wykres nr 97. Liczba operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Według danych od agentów rozliczeniowych większość transakcji oszukańczych jest dokonywanych instrumentami wydawanymi poza Polską. W I półroczu 2020 r. liczba transakcji dokonanych zagranicznymi kartami wyniosła 78,5% wszystkich transakcji oszukańczych, natomiast w II półroczu 2019 r. wskaźnik ten wynosił 75,2%. Transakcje oszukańcze realizowane kartami wydanymi w Polsce dokonywane były częściej w środowisku internetowym - CNP (66,2%), tak samo jak karty wydane za granicą (85,2%). Wykres nr 98 przedstawia strukturę operacji oszukańczych wg agentów rozliczeniowych.

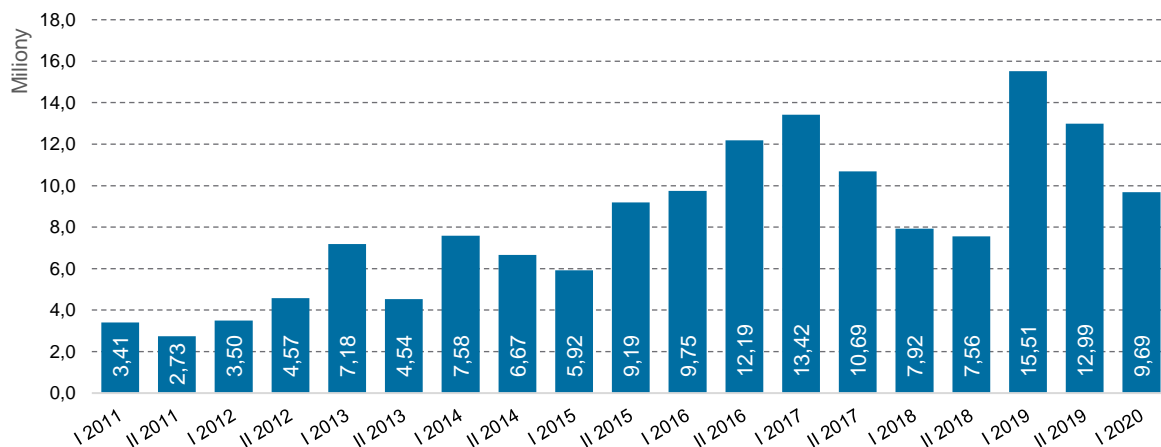
Wykres nr 98. Struktura operacji oszukańczych dokonanych instrumentami wydanymi na terytorium RP oraz poza terytorium RP według liczby w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od agentów

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

osiągając wskaźniki oszustw na poziomie 0,005% dla wartości i 0,002% dla liczby transakcji była na 1. miejscu w rankingu najbardziej bezpiecznych pod tym kątem krajów i w stosunku do wartości średnich dla krajów SEPA były one odpowiednio 7-krotnie i 12-krotnie niższe (wskaźniki oszustw dla krajów SEPA wyniosły 0,037% wartości oraz 0,023% liczby transakcji).

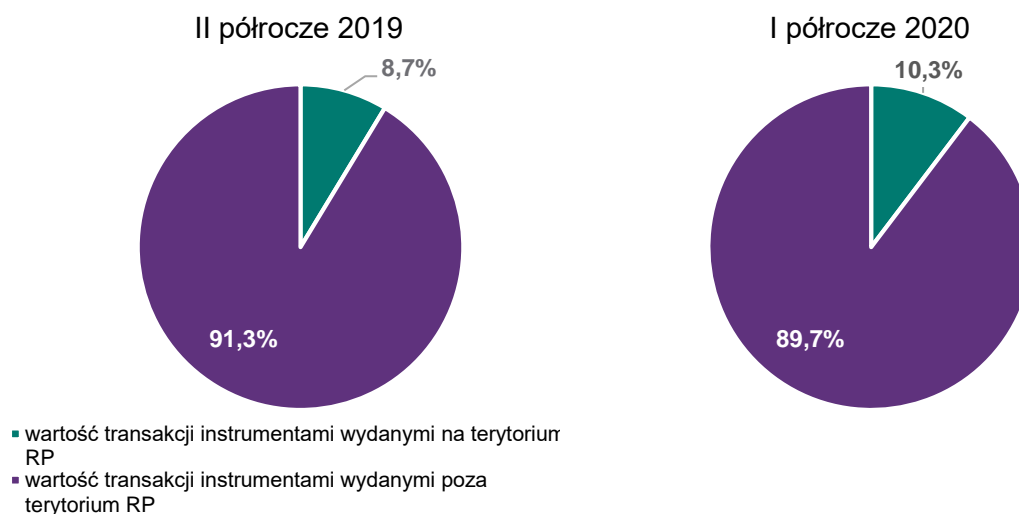
Wykres nr 99. Wartość operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów rozliczeniowych

Struktura wartości transakcji oszukańczych dokonywanych kartami wydawanymi w Polsce oraz poza granicami Polski zaprezentowana została na wykresie nr 100. Zdecydowaną przewagę transakcji oszukańczych stanowią transakcje dokonywane kartami wydawanymi poza Polską. W I półroczu 2020 r. stanowiły one 89,7%, z czego 74,6% to transakcje CNP. Wśród transakcji dokonywanych polskimi kartami (10,3%) zdecydowana większość to także transakcje CNP (93,1%).

Wykres nr 100. Struktura operacji oszukańczych dokonanych instrumentami wydanymi na terytorium RP oraz poza terytorium RP według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od agentów

Źródło: Opracowanie własne DSP na podstawie danych od agentów

Według danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych, w I półroczu 2020 r. średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą wynosiła 550,3 zł i była niższa o 17,2% w stosunku do poprzedniego półrocza (w poprzednim półroczu wynosiła 664,3 zł).

Transakcje oszukańcze wg danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych stanowiły 0,0007% ogólnej liczby i 0,006% wartości transakcji kartami płatniczymi, obsługiwanych przez agentów rozliczeniowych (w poprzednim półroczu było to 0,0007% ogólnej liczby i 0,007% wartości transakcji) a więc wskaźnik ten był na tym samym poziomie w zakresie liczby i na niższym poziomie w zakresie wartości transakcji.

W przypadku pozostałych form rozliczeń pieniężnych stwierdzono oszustwa dokonane z wykorzystaniem polecenia przelewu. W omawianym okresie odnotowano 5.806 takich przypadków w porównaniu do 4.855 w poprzednim półroczu. Najwięcej oszustw pod względem liczby, jak i wartości transakcji przy użyciu polecenia przelewu dokonano w ramach bankowości internetowej. Transakcje oszukańcze realizowane za pośrednictwem polecenia przelewu są często wynikiem infekowania komputera przez złośliwe oprogramowanie. Pozwala ono przestępcom przejąć kontrolę nad komputerem klienta, co może skutkować wyprowadzeniem środków z rachunku klienta na rachunek, z którego przestępcy pobierają środki. Przykładem takich operacji oszukańczych jest np. zmiana numeru rachunku bankowego, na który powinien być wykonany przelew lub wykonanie przelewu zdefiniowanego przez przestępcę dzięki poznanie loginu i hasła do bankowości internetowej czy przejęcie rachunku klienta, wyrobienie nowej karty SIM i przechwycenie kodów SMS. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu zwiększyła się z 5.342 zł do 7.152 zł. W I półroczu 2020 r. nie odnotowano żadnej operacji oszukańczej przy użyciu czeku oraz polecenia zapłaty. Polecenie zapłaty jest najbezpieczniejszą formą rozliczeń, gdyż nie dochodziło do transakcji oszukańczych z wykorzystaniem tego instrumentu płatniczego zarówno w ostatnim półroczu, jak i w poprzednich analizowanych okresach.

Ocena poziomu oszustw dokonywanych instrumentami płatniczymi w I półroczu 2020 r.

Według danych przekazywanych przez banki, liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi w I półroczu 2020 r. wyniosła 126,7 tys., czyli zwiększyła się o 11,4% w porównaniu do II półrocza 2019 r. Największy wzrost w liczbie operacji oszukańczych odnotowano w kategorii Inne. W analizowanym okresie największy udział oszustw dokonanych kartami płatniczymi pod względem liczby transakcji, wg danych przekazanych przez banki, wystąpił w transakcjach w kategorii Inne. Udział tych oszustw wyniósł 63,5%. Wartości transakcji oszukańczych dokonanych kartami, raportowanych przez banki, zmalała w I półroczu 2020 r. o 5,6%.

Warto zauważyć, że wg danych od wydawców kart, zdecydowana większość transakcji oszukańczych dokonywana była poza granicami naszego kraju, co świadczy o wysokim poziomie zabezpieczeń polskiego systemu płatniczego, w tym infrastruktury płatniczej. Liczba i wartość transakcji oszukańczych dokonywanych za granicą przy użyciu kart płatniczych wydanych w Polsce stanowiła odpowiednio 84,0% i 84,3% w I półroczu 2020 r.

Według danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych liczba transakcji oszukańczych w I półroczu 2020 r. wyniosła 17,6 tys. i była niższa niż w poprzednim półroczu o 10,0% (19,6 tys.), a wartość transakcji

oszukańczych w I półroczu 2020 r. wynosiła 9,7 mln zł i była niższa niż w poprzednim półroczu o 25,4% (czyli o 3,3 mln zł).

Według danych od agentów większość transakcji dokonywanych jest instrumentami wydawanymi poza Polską. W I półroczu 2020 r. liczba transakcji oszukańczych kartami zagranicznymi stanowiła 78,5%, a wartość tych transakcji aż 89,7%.

Należy dodać, iż skala oszustw z użyciem kart jest nadal stosunkowo niewielka w porównaniu do całości obrotu kartami płatniczymi i wynosi wg danych z banków zaledwie 0,004% liczby i 0,007% wartości tego obrotu. Warto podkreślić, iż wg ostatnich porównywalnych danych za 2018 r., Polska, osiągając wskaźniki oszustw na poziomie 0,005% dla wartości i 0,002% dla liczby transakcji, tj. odpowiednio 7,4 razy mniej i 11,5 razy mniej niż średnia w całym obszarze SEPA, była na 1. miejscu w rankingu najbardziej bezpiecznych pod tym kątem krajów.¹²⁰ Należy również podkreślić, że zdecydowana większość oszustw kartami wydanymi w Polsce dokonywana była za granicą Polski, a w przypadku oszustw odnotowanych przez agentów rozliczeniowych dominowały transakcje kartami wydanymi poza Polską. Można przypuszczać, że transgraniczny schemat dokonywania oszustw ma najprawdopodobniej na celu utrudnienie organom ścigania zlokalizowania przestępców oraz powoduje konieczność podejmowania współpracy z zagranicznymi organami ścigania, co może dodatkowo komplikować i wydłużać prowadzenie postępowań.

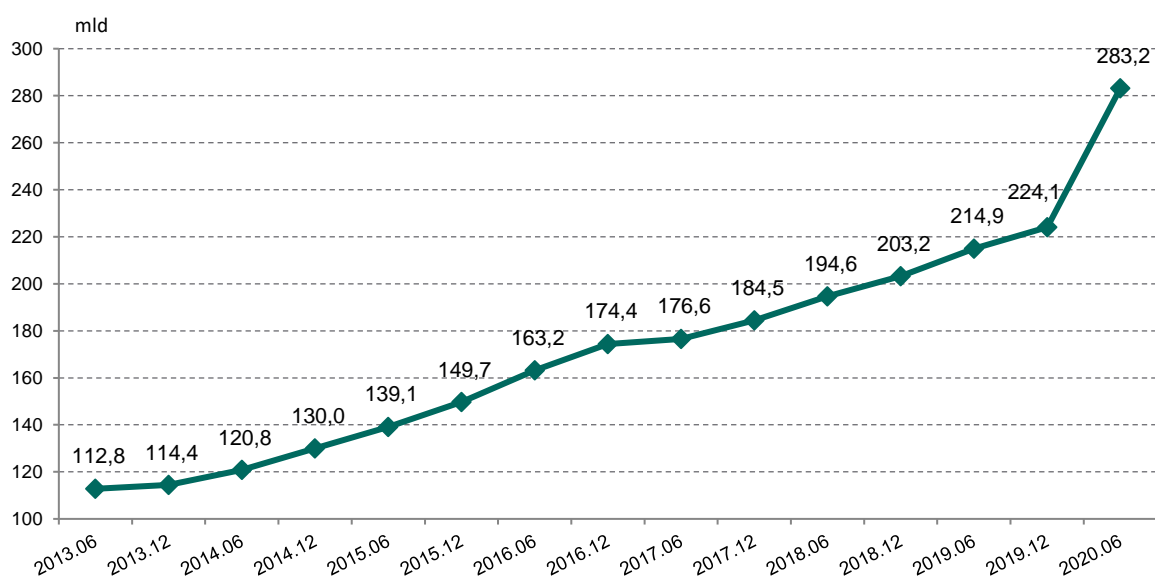
¹²⁰ Sixth report on card fraud, ECB, 2020; <https://www.ecb.europa.eu/pub/cardfraud/html/ecb.cardfraudreport202008-521edb602b.en.html#toc13>

7. Pieniądz bezgotówkowy i gotówkowy

Wielkość pieniądza (podaż pieniądza) mierzona jest agregatami pieniężnymi. Podstawową miarą podaży pieniądza gotówkowego w wąskim ujęciu jest wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (znajdującego się poza kasami banków). Natomiast jedną z głównych miar pieniądza stanowi agregat pieniądza M1, będący sumą wielkości pieniądza gotówkowego poza kasami banków oraz wielkości środków na rachunkach bieżących osób fizycznych i podmiotów gospodarczych. Agregat M1 obejmuje zatem pieniądz całkowicie płynny pod względem transakcyjnym.

Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) za okres od czerwca 2013 r. do czerwca 2020 r. według stanów na koniec danego półrocza przedstawiono na wykresie nr 101.

Wykres nr 101. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w latach 2013-2020 (w mld zł)

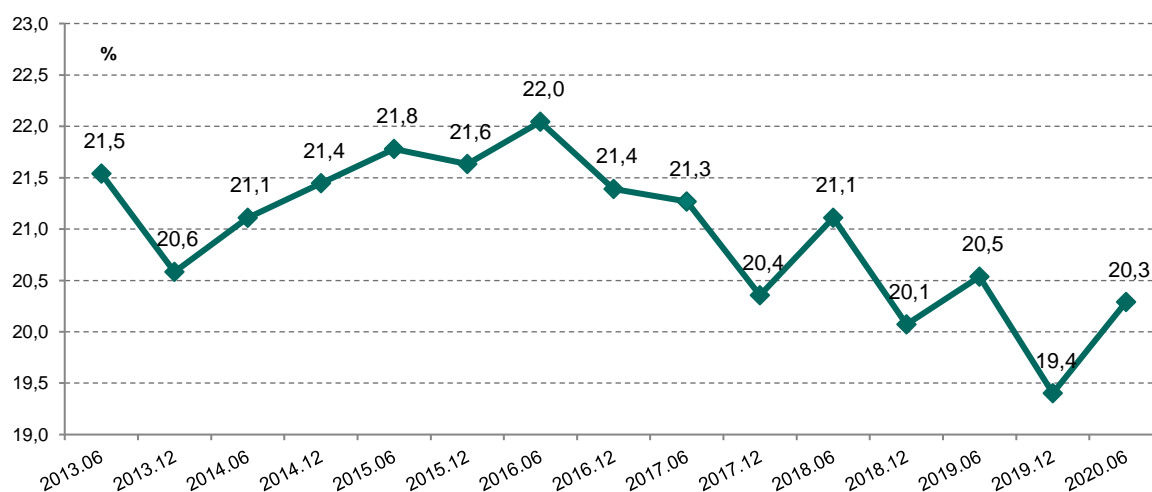
Źródło: Opracowanie własne DSP

W I połowie 2020 r. odnotowano przyrost pieniądza gotówkowego w obiegu poza kasami banków o 59,1 mld zł. Jego zasób zwiększył się w analizowanym okresie z 224,1 mld zł w grudniu 2019 r. do poziomu 283,2 mld zł w czerwcu 2020 r., tj. wzrósł o 26,4%. Największy przyrost gotówki w analizowanym półroczu został odnotowany w marcu 2020 r. (26,3 mld zł) w związku z początkiem *lockdownu* spowodowanego epidemią COVID-19 i znaczącym wzrostem wypłat gotówki z rachunków przez klientów banków. Wypłaty te były spowodowane przede wszystkim obawą klientów w związku ze spodziewanym kryzysem ekonomicznym związanym z epidemią COVID-19. Klienci banków wypłacali gotówkę głównie w celach tezauryzacyjnych i przezornościowych, a w znacznie mniejszym stopniu w celach transakcyjnych z uwagi na rekomendowanie przez funkcjonujące sklepy głównie płatności bezgotówkowych (szerzej na ten temat w rozdziale 1). Od grudnia 2013 r. obserwowany jest systematyczny przyrost pieniądza gotówkowego w obiegu. Przyczyn

stałego wzrostu gotówki należy upatrywać m.in. w niskim oprocentowaniu depozytów bankowych oraz dużym przywiązaniu Polaków do gotówki. W czerwcu 2020 r. roczne tempo wzrostu gotówki w obiegu wyniosło 31,8% i mocno różni się od wartości tego wskaźnika z poprzednich lat. Dla porównania, 12-miesięczne tempo wzrostu gotówki w obiegu wyniosło 10,4% w czerwcu 2019 r., 10,2% w czerwcu 2018 r. i 8,2% w czerwcu 2017 r. Przyczyną takiej różnicy wydaje się być *lockdown* – w tym czasie klienci banków chętniej wypłacali i korzystali z gotówki z uwagi na niepewność związaną z epidemią COVID-19.

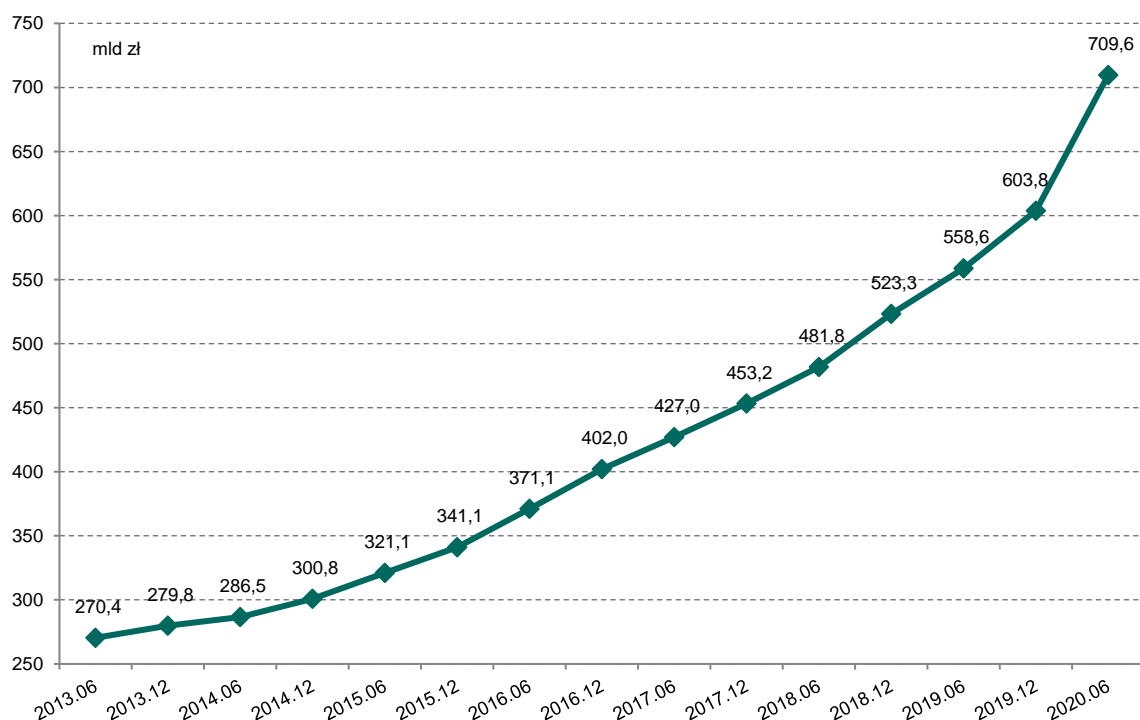
Udział wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu w podaży pieniądza M1, który ilustruje wykres nr 102, zwiększył się w ostatnim półroczu o 0,9 p.p., osiągając poziom 20,3% w czerwcu 2020 r. w stosunku do 19,4% w grudniu 2019 r. W grudniu 2019 r. wskaźnik ten, po raz pierwszy w historii, spadł poniżej 20%, jednak w I półroczu 2020 r. ponownie przekroczył tę wartość.

Wykres nr 102. Udział wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w M1 w latach 2013-2020 (w %)

Źródło: Opracowanie własne NBP

Wielkość depozytów na żądanie w agregacie podaży pieniądza M1 jest miarą pieniądza bezgotówkowego, który jest formą pieniądza występującego głównie w postaci zapisów na bankowych rachunkach depozytowych, płatnych na każde żądanie, dokumentujących otrzymywane należności lub regulowanie zobowiązań przez właścicieli tych rachunków. W omawianym okresie wielkość depozytów gospodarstw domowych płatnych na żądanie kształtowała się w sposób przedstawiony na wykresie nr 103.

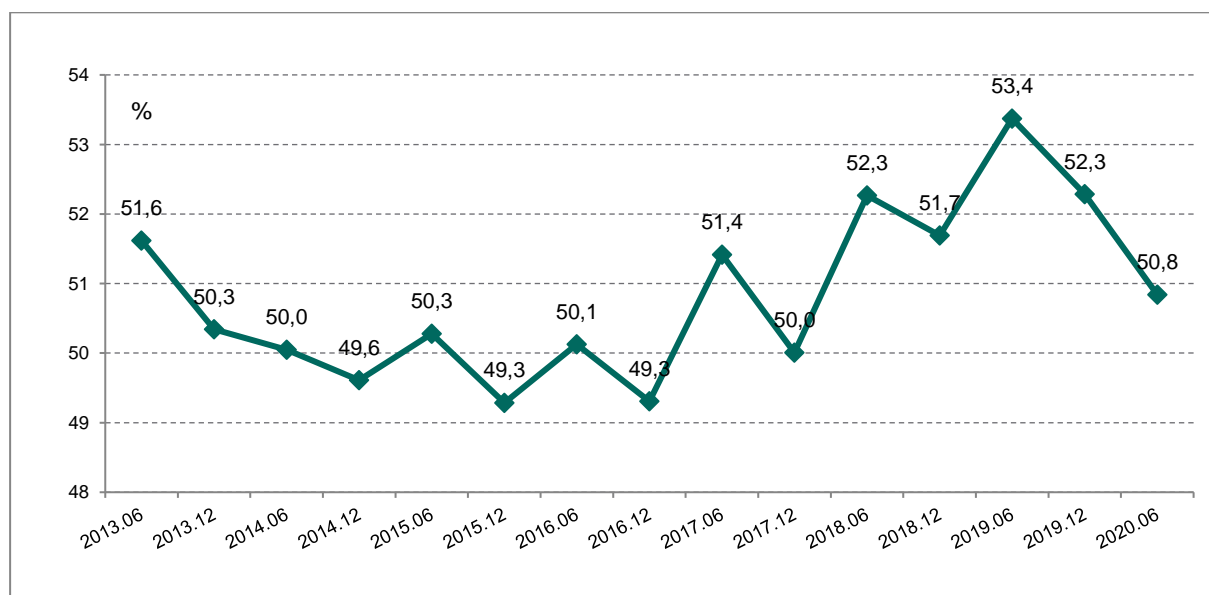
Wykres nr 103. Wielkość depozytów na żądanie gospodarstw domowych w latach 2013 - 2020 (w mld zł)

Źródło: Opracowanie własne NBP

W I połowie 2020 r. wielkość depozytów na żądanie gospodarstw domowych wzrosła o 105,8 mld zł do poziomu 709,6 mld zł na koniec czerwca 2020 r., tj. o 17,5% w stosunku do 603,8 mld zł w grudniu 2019 r.

Od czerwca 2013 r. odnotowuje się stały przyrost depozytów na żądanie gospodarstw domowych. Należy przy tym zaznaczyć, że tempo 12-miesięcznego wzrostu wielkości tych depozytów było różne w poszczególnych latach. W czerwcu 2020 r. wyniosło ono 27,3%. 12-miesięczny wzrost wielkości depozytów na żądanie gospodarstw domowych osiągnął poziom 15,9% w czerwcu 2019 r., 12,8% w czerwcu 2018 r., a w czerwcu 2017 r. 15,1%. Warto przy tym odnotować, że w okresie ostatnich kilku lat napływ środków na rachunki na żądanie gospodarstw domowych następował pomimo utrzymującego się niskiego oprocentowania depozytów bankowych lub w ogóle braku takiego oprocentowania. Największy przyrost depozytów gospodarstw domowych w I połowie 2020 r. został odnotowany w maju (27,1 mld zł). Wpływ na to mogła mieć m.in. wypłata środków z rządowego programu tarczy antykryzysowej.

Udział depozytów na żądanie gospodarstw domowych w agregacie podaży M1, który obejmuje pieniądz gotówkowy oraz depozyty na żądanie osób fizycznych i podmiotów gospodarczych, w omawianym okresie prezentuje wykres nr 104.

Wykres nr 104. Udział depozytów na żądanie gospodarstw domowych w M1 w latach 2013 - 2020 (w %)

Źródło: Opracowanie własne NBP

W czerwcu 2020 r. odnotowany został spadek udziału depozytów gospodarstw domowych w agregacie M1 w stosunku do grudnia 2019 r. o 1,5 p.p. W poprzednich latach poziom wskaźnika wzrastał w czerwcu każdego roku, więc jego poziom z czerwca 2020 r., tj. 50,8%, był niższy od wartości na koniec I półrocza z lat 2017-2019 r. W związku z tym wskaźnik wielkości udziału depozytów na żądanie gospodarstw domowych w agregacie podaży pieniądza M1 przestał wykazywać tendencję wzrostową.

Ocena funkcjonowania pieniądza bezgotówkowego i gotówkowego w I półroczu 2020 r.

Przedstawione wyżej zmiany dla I półrocza 2020 r. zarówno w zakresie pieniądza gotówkowego, jak i bezgotówkowego różniły się od wyników z lat ubiegłych. Pieniądz gotówkowy w obiegu stale się zwiększa pod względem nominalnym, ale udział gotówki w M1 od czerwca 2017 r. kierunkowo stopniowo maleje. Na koniec czerwca 2020 r. wielkość pieniądza gotówkowego poza kasami banków wyniosła 283,2 mld zł, a jego udział w agregacie M1 wyniósł 20,3%.

Obserwowany jest stały dynamiczny wzrost pieniądza bezgotówkowego, mierzonego wielkością depozytów na żądanie gospodarstw domowych ulokowanych na rachunkach bankowych, który od czerwca 2017 r. stopniowo przekłada się na zwiększony udział tej formy pieniądza w agregacie M1. Na koniec czerwca 2020 r. wielkość depozytów na żądanie gospodarstw domowych wyniosła 709,6 mld zł, a ich udział w agregacie M1 wyniósł 50,8%.

8. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego

8.1. Działania Rady ds. Systemu Płatniczego

W dniu 24 kwietnia 2020 r. Rada ds. Systemu Płatniczego podjęła uchwałę nr 1/2020 w sprawie wprowadzenia "Regulaminu działania Rady ds. Systemu Płatniczego". Nowy Regulamin wszedł w życie na mocy uchwały nr 25/2020 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 19 maja 2020 r. w sprawie zatwierdzenia „Regulaminu działania Rady ds. Systemu Płatniczego”¹²¹.

Wprowadzone w Regulaminie zmiany miały na celu zapewnienie niezakłóconej ciągłości działania Rady ds. Systemu Płatniczego, organu opiniodawczo-doradczego Zarządu NBP, w sytuacji wystąpienia obiektywnych okoliczności, które uniemożliwiały realizację zadań Rady w dotychczasowym trybie, tj. na posiedzeniach. Do najważniejszych zmian zaliczyć należy:

- wprowadzenie możliwości zwołania i prowadzenia przez Przewodniczącego Rady posiedzenia przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość,
- rozszerzenie zakresu działań, które mogą być realizowane przy wykorzystaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość o formułowanie opinii i wydawanie postanowień.

Bezpośrednim powodem dla wprowadzenia zmian w Regulaminie było rozprzestrzenianie się wirusa COVID-19 oraz wprowadzenie restrykcyjnych ograniczeń wynikających z podjętych działań prewencyjnych.

W I połowie 2020 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady ds. Systemu Płatniczego w formie telekonferencji (w dniu 2 czerwca oraz w dniu 30 czerwca 2020 r.)¹²². W trakcie dyskusji zostały poruszone następujące tematy:

- ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2019 r.,
- założenia strategii Eurosystemu dotyczącej płatności detalicznych,
- wybrane aspekty prawne dostępu niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów płatności,
- podsumowanie sektorowych wdrożeń dotyczących programu zwalczania nadużyć podatkowych,
- inicjatywa sektorowa dotycząca Paragonu Elektronicznego, czyli udostępnienia na życzenie klienta eParagonu dla transakcji bezgotówkowej w banku wydającym instrument płatniczy,
- funkcjonowanie Programu „Polska Bezgotówkowa”.

Ponadto, w I połowie 2020 r. Rada monitorowała stopień wprowadzenia przez polskie banki standardu interfejsu komunikacyjnego Polish API oraz m.in. kwestie związane z cyberbezpieczeństwem banków.

¹²¹ Teksty uchwał są dostępne pod adresem: https://www.nbp.pl/systemplatniczy/rada/Regulamin-dzialania-RSP_2020.pdf

¹²² Komunikaty z posiedzeń Rady ds. Systemu Płatniczego dostępne są pod adresem: <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemplatniczy/rada/komunikaty.html>

8.2. Zagadnienia prawne

8.2.1. Rozporządzenie delegowane Komisji 2018/389 z dnia 27 listopada 2017 r. uzupełniające dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych i bezpiecznych otwartych standardów komunikacji¹²³

Tzw. rozporządzenie RTS¹²⁴ odnosi się do wymogów związanych ze stosowaniem silnego uwierzytelnienia użytkowników usług płatniczych, a zatem obowiązków, które dostawcy usług płatniczych muszą spełnić w celu wdrożenia środków umożliwiających stosowanie procedury silnego uwierzytelnienia użytkownika usług płatniczych, zgodnie z przepisami dyrektywy PSD2. Rozporządzenie to obejmuje również kwestie odnoszące się do standardów komunikacji między dostawcami usług płatniczych prowadzącymi rachunek (bankami, skokami etc.), dostawcami świadczącymi usługę inicjowania płatności (PISPs)¹²⁵, dostawcami świadczącymi usługę dostępu do informacji o rachunku (AISPs)¹²⁶, płatnikami, odbiorcami i innymi dostawcami usług płatniczych w zakresie świadczenia oraz korzystania z usług płatniczych.

Przepisy rozporządzenia RTS, co do zasady, zaczęły być stosowane od dnia 14 września 2019 r. w tym sensie, że od tej daty dostawcy usług płatniczych mają obowiązek spełniać wymogi wskazane w tych przepisach. Należy jednak wskazać, że wobec problemów związanych z dostosowaniem do wymogów silnego uwierzytelnienia płatności kartowych w sektorze e-commerce, w dniu 16 października 2019 r. EBA wydała opinię (EBA-Op-2019-11)¹²⁷, w której stwierdziła, iż proces dostosowania się dostawców usług płatniczych do wymogów SCA¹²⁸, w tym wdrożenie i testowanie przez akceptantów odpowiednich rozwiązań, powinien zostać zakończony do dnia 31 grudnia 2020 r. Oznacza to, że od dnia 1 stycznia 2021 r. płatności kartowe w handlu elektronicznym powinny spełniać wszystkie wymogi dotyczące silnego uwierzytelniania użytkownika.

Natomiast w pierwszym półroczu 2020 r., tj. w dniu 4 czerwca 2020 r., EBA wydała kolejną opinię dotyczącą rozporządzenia RTS „*Opinion of the European Banking Authority on obstacles under Article 32(3) of the RTS on SCA and CSC*” (EBA-Op-2020-10)¹²⁹. Opinia ta ma na celu doprecyzowanie, co należy rozumieć pod pojęciem

¹²³ Dz. Urz. UE L 69 z 13.3.2018, s. 23.

¹²⁴ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/389 z dnia 27 listopada 2017 r. uzupełniającego dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych dotyczących silnego uwierzytelniania klienta i wspólnych i bezpiecznych otwartych standardów komunikacji (Dz. Urz. UE L 69 z 13.03.2018, str. 23).

¹²⁵ PISP – Payment Initiation Service Provider, tj. dostawca świadczący usługę inicjowania transakcji płatniczej.

¹²⁶ AISP - Account Information Service Provider, tj. dostawca świadczący usługę dostępu do informacji o rachunku płatniczym.

¹²⁷ <https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2622242/e8b3ec84-c1c6-4e9a-96ea-3575361dc230/Opinion%20on%20the%20deadline%20for%20the%20migration%20to%20SCA.pdf>

¹²⁸ SCA - strong customer authentication, tj. silne uwierzytelnianie użytkownika. W prawie polskim pojęcie „silne uwierzytelnianie użytkownika” zostało zdefiniowane w art. 2 pkt 26aa ustawy o usługach płatniczych: „26aa) silne uwierzytelnianie użytkownika - uwierzytelnianie zapewniające ochronę poufności danych w oparciu o zastosowanie co najmniej dwóch elementów należących do kategorii: a) wiedza o czymś, o czym wie wyłącznie użytkownik, b) posiadanie czegoś, co posiada wyłącznie użytkownik,

c) cechy charakterystyczne użytkownika - będących integralną częścią tego uwierzytelniania oraz niezależnych w taki sposób, że naruszenie jednego z tych elementów nie osłabia wiarygodności pozostałych;”.

¹²⁹ https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Opinions/2020/884569/EBA%20Opinion%20on%20obstacles%20under%20Art.%2032%283%29%20RTS%20on%20SCA%26CSC.pdf

„przeszkód w świadczeniu usług inicjowania płatności i usług dostępu do informacji o rachunku”, o których jest mowa w art. 32 ust. 3 rozporządzenia RTS.

EBA wskazała, że wiele podmiotów świadczących usługi PIS i AIS (określanych zbiorczym mianem *Third Party Providers* – TPP), zgłaszało napotymane przeszkody w ramach stosowanych przez nie rozwiązań w zakresie uwierzytelniania klienta. Przeszkody te dotyczyły głównie procesu przekierowania (*redirection*) klienta w czasie korzystania z usług TPP do strony internetowej lub aplikacji ASPSP¹³⁰ (np. bank, SKOK) w celu uwierzytelnienia tego klienta (PSU¹³¹).

Kwestie poruszone w opinii odnoszą się w szczególności do scenariusza, w którym przekierowanie jest jedynym sposobem przeprowadzenia uwierzytelnienia PSU obsługiwane przez ASPSP. EBA ponownie potwierdziła, że przekierowanie nie jest samo w sobie przeszkodą, o której mowa w art. 32 ust. 3 rozporządzenia RTS, ale może taką przeszkodę stanowić w pewnych okolicznościach, zależnie od sposobu, w jaki uwierzytelnienie jest realizowane. EBA wyjaśniła, że przekierowanie może stanowić przeszkodę, jeśli zostanie wdrożone w sposób, który stwarza niepotrzebne tarcia (*frictions*) w sferze tzw. *user experience*, czyli doświadczeniu klienta podczas korzystania z usług TPP, lub też, jeśli procedura uwierzytelniania, stosowana przez ASPSP w sytuacji, kiedy klient korzysta z pośrednictwa TPP, jest bardziej uciążliwa w porównaniu z tym, czego użytkownicy doświadczają podczas bezpośredniego korzystania z usług ASPSP.

Według EBA procedura uwierzytelnienia dokonywana u ASPSP w ramach korzystania przez użytkownika z pośrednictwa AISP/PISP nie powinna obejmować niepotrzebnych czynności ani wymagać od tego użytkownika podania dodatkowych lub zbędnych informacji w porównaniu z procedurą wykorzystywaną do uwierzytelniania użytkownika podczas bezpośredniego dostępu do swoich rachunków płatniczych lub inicjowania płatności u ASPSP. EBA uznaje takie niepotrzebne czynności lub wymaganie dodatkowych informacji za przeszkody, o których mowa w art. 32 ust. 3 rozporządzenia RTS.

W swojej opinii EBA szczegółowo odniosła się do tematów: procedur uwierzytelniania, które muszą obsługiwać interfejsy ASPSP; obowiązkowego przekierowania w punkcie sprzedaży; tzw. *multi-SCA* (wielokrotnego silnego uwierzytelnienia klienta); obowiązku ponawiania uwierzytelnienia użytkownika po okresie 90 dni; dodatkowych zgód i rejestracji oraz sposobu wyboru rachunku płatniczego¹³².

8.2.2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/518 z dnia 19 marca 2019 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 w odniesieniu do niektórych opłat za płatności transgraniczne w Unii i opłat za przeliczenie waluty¹³³

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/518 z dnia 19 marca 2019 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 924/2009 w odniesieniu do niektórych opłat za płatności transgraniczne w Unii i opłat za przeliczenie waluty zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej w dniu 29 marca 2019 r. i weszło w życie dnia 18 kwietnia 2019 r., natomiast jest stosowane co do zasady od dnia 15 grudnia 2019 r., jednak z pewnymi wyjątkami (zmieniony art. 15 rozporządzenia 924/2009 stosuje się od dnia

¹³⁰ ASPSP - Account Servicing Payment Service Provider – dostawca prowadzący rachunek płatniczy, najczęściej bank.

¹³¹ PSU – Payment Service User, tj. użytkownik usługi płatniczej.

¹³² W tym przypadku sytuacja dotyczyła banku, którego interfejs wymagał od klienta ręcznego wpisania numeru rachunku płatniczego w celu skorzystania z usługi PIS lub AIS.

¹³³ Dz. Urz. UE L 91 z 29.3.2019, s. 36.

18 kwietnia 2019 r., art. 3a ust. 1-4 i ust. 7, w zakresie, w jakim odnosi się do ust. 1-4 tego artykułu, oraz art. 3b przedmiotowego rozporządzenia stosuje się od dnia 19 kwietnia 2020 r., natomiast pozostała część art. 3a, tj. ust. 5-6, odnosząca się do obowiązków informacyjnych w związku z opłatami za przeliczenie waluty związanych z transakcjami płatniczymi realizowanymi w oparciu o kartę, a także art. 3a ust. 7 w zakresie, w jakim odnosi się do ust. 5-6 tego artykułu, będzie stosowana od dnia 19 kwietnia 2021 r.).

Wspomniane przepisy, które stosuje się od dnia 19 kwietnia 2020 r., dotyczą obowiązków informacyjnych związanych z opłatami pobieranymi z tytułu oferowania usługi przeliczania walut w przypadku dokonywania transakcji płatniczych opartych o kartę oraz polecenia przelewu. Stanowią one niejako uzupełnienie przepisów dyrektywy PSD2 w tej materii (art. 45 ust. 1, art. 52 pkt 3 czy art. 59 ust. 2).

W pierwszym z wymienionych przypadków (art. 3a ust. 1-4 i ust. 7 w zakresie, w jakim odnosi się do ust. 1-4 tego artykułu), prawodawca unijny przyjął, że dostawcy usług płatniczych oraz strony oferujące w bankomacie lub w punkcie sprzedaży usługi przeliczenia waluty, są zobowiązane do podawania łącznej kwoty opłat za przeliczenie waluty jako wartość procentową marży w stosunku do najbardziej aktualnego referencyjnego kursu wymiany euro ogłoszonego przez Europejski Bank Centralny. O tej marży należy poinformować płatnika przed zainicjowaniem transakcji płatniczej (art. 3a ust. 1). Wskazane wyżej marże należy również podawać do wiadomości publicznej w łatwo zrozumiałej i dostępnej formie na powszechnie i łatwo dostępnej platformie elektronicznej (art. 3a ust. 2). Ponadto strona oferująca usługi przeliczania walut w bankomacie lub w punkcie sprzedaży podaje płatnikowi przed zainicjowaniem transakcji płatniczej informacje dotyczące kwoty do zapłaty na rzecz odbiorcy w walucie używanej przez tego odbiorcę oraz kwoty do zapłaty przez płatnika w walucie rachunku płatnika (art. 3a ust. 3). Podmiot udostępniający usługi przeliczania waluty w bankomacie lub w punkcie sprzedaży jest także obecnie zobowiązany do podawania w sposób jasny wskazanych wyżej informacji. Przed zainicjowaniem ww. transakcji płatniczych płatnik powinien zostać również poinformowany o możliwości dokonania płatności w walucie używanej przez odbiorcę, w którym to przypadku przeliczenie waluty jest dokonywane następnie przez dostawcę usług płatniczych płatnika. Ponadto informacje obejmujące łączną kwotę opłat z tytułu skorzystania z usługi przeliczenia waluty, kwotę do zapłaty przez płatnika w walucie rachunku płatnika oraz kwotę do zapłaty na rzecz odbiorcy w walucie używanej przez odbiorcę podaje się płatnikowi również na trwałym nośniku po zainicjowaniu transakcji płatniczej (art. 3a ust. 4). Wszystkie przekazywane informacje na podstawie powyższych przepisów powinny mieć charakter neutralny oraz zrozumiały dla płatnika, a także nie można obciążać płatnika opłatami z tego tytułu (art. 3a ust. 7).

Z kolei biorąc pod uwagę kwestię opłat z tytułu przeliczania waluty w związku z dokonywaniem polecenia przelewu, które jest inicjowane bezpośrednio online, za pośrednictwem strony internetowej lub aplikacji bankowości mobilnej dostawcy usług płatniczych, dostawca usług płatniczych w związku z art. 45 ust. 1 i art. 52 ust. 3 PSD2 od dnia 19 kwietnia 2020 r. ma obowiązek informować płatnika przed zainicjowaniem tej transakcji płatniczej w jasny, neutralny i zrozumiały sposób o szacowanych opłatach za usługi przeliczania walut, mających zastosowanie do tego polecenia przelewu (art. 3b ust. 1). Przed zainicjowaniem ww. transakcji płatniczej dostawca usług płatniczych informuje płatnika w taki sam sposób o szacunkowej łącznej kwocie polecenia przelewu w walucie rachunku płatnika, w tym o wszelkich opłatach transakcyjnych i wszelkich opłatach za przeliczenie waluty, a także podaje szacowaną kwotę do przekazania na rzecz odbiorcy w walucie rachunku odbiorcy (art. 3b ust. 2).

8.2.3. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 7 kwietnia 2020 r. w sprawie określenia innych terminów wykonania niektórych obowiązków sprawozdawczych i informacyjnych

Na podstawie art. 15zzg ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 374, 567 i 568), która weszła w życie w dniu 8 marca 2020 r., w dniu 7 kwietnia 2020 r. Minister Finansów wydał Rozporządzenie w sprawie określenia innych terminów wykonania niektórych obowiązków sprawozdawczych i informacyjnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 622; dalej jako: „Rozporządzenie”).

Zgodnie z § 6 ust. 1 Rozporządzenia terminy określone w art. 14a ust. 2, art. 14b ust. 3 i art. 14c ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2020 r. poz. 622; dalej jako: ustawa o usługach płatniczych), tj. kolejno terminy na przekazanie przez agentów rozliczeniowych, wydawców instrumentu płatniczego oraz wydawców pieniądza elektronicznego do Narodowego Banku Polskiego odpowiednich informacji kwartalnych wskazanych w powołanych wyżej przepisach, w zakresie informacji według stanu na koniec ostatniego dnia miesiąca kończącego I kwartał 2020 r. lub za okres I kwartału 2020 r. zostały przedłużone do dnia 14 maja 2020 r. Natomiast, na podstawie § 6 ust. 2 Rozporządzenia terminy określone w art. 132zq ust. 1 i 3 ustawy o usługach płatniczych, tj. terminy na przekazanie do NBP przez organizacje płatnicze odpowiednich informacji wskazanych w tym przepisie, w zakresie informacji za I kwartał 2020 r. zostały przedłużone do dnia 31 maja 2020 r.

8.2.4. Projekt rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowego zakresu informacji oraz rodzaju i formy dokumentów dołączanych do wniosku o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej (projekt z dnia 26 sierpnia 2019 r.)

W I półroczu 2020 r. w dalszym ciągu były prowadzone prace legislacyjne nad nową wersją projektu rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie szczegółowego zakresu informacji oraz rodzaju i formy dokumentów dołączanych do wniosku o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej (projekt z dnia 26 sierpnia 2019 r.), mającego zastąpić uchylone z dniem 21 grudnia 2018 r. rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie szczegółowego zakresu informacji oraz rodzaju i formy dokumentów dołączanych do wniosku o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej (Dz. U. 2014 r. poz. 1805).

Obowiązek wydania ww. rozporządzenia wynika z upoważnienia przewidzianego w art. 61 ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. 2020 r. poz. 794), zgodnie z którym „Minister właściwy do spraw instytucji finansowych określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres informacji oraz rodzaj i formę dokumentów, o których mowa w ust. 1 pkt 4-10, mając na względzie konieczność sprawdzenia, czy wnioskodawca spełnia warunki konieczne do uzyskania zezwolenia, o którym mowa w art. 60 ust. 1, oraz kompletność i wiarygodność dokumentacji dołączanej do wniosku, z uwzględnieniem wytycznych wydanych w tym zakresie przez EUNB.”.

Prace nad przedmiotowym rozporządzeniem są wynikiem zmian wprowadzonych ustawą z dnia 10 maja 2018 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018 r. poz. 1075), implementującą przepisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniającej dyrektywy 2002/65/WE,

2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylającej dyrektywę 2007/64/WE (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015, str. 35).

Celem projektowanego rozporządzenia jest określenie szczegółowego zakresu informacji, rodzaju i formy dokumentów, jakie należy dołączyć do wniosku o wydanie przez KNF zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej, z uwzględnieniem wytycznych wydanych w tym zakresie przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego.

Po zakończeniu etapu uzgodnień międzyresortowych, opiniowania i konsultacji publicznych projekt został skierowany na etap komisji prawniczej. Rządowe Centrum Legislacji w piśmie z dnia 21 stycznia 2020 r., kierowanym do Ministerstwa Finansów, odstąpiło od rozpatrywania projektu przez komisję prawniczą. W dniu 5 maja 2020 r. opublikowano raport z przeprowadzonych wcześniej konsultacji wraz z omówieniem ich wyników.

8.2.5. Bieg terminów w postępowaniach administracyjnych w związku z ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego, a następnie stanu epidemii z powodu COVID-19

W kontekście prowadzonych przez Prezesa NBP postępowań administracyjnych związanych z wydawaniem zezwoleń na prowadzenie systemu płatności lub schematu płatniczego jak również zmian w zakresie jego funkcjonowania, istotne jest wskazanie zmian w zakresie terminów mających zastosowanie w prowadzonych postępowaniach administracyjnych, wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 374 ze zm.; dalej jako: ustawa COVID-19).

Na mocy art. 15zss ust. 1 ustawy COVID-19 w okresie stanu zagrożenia epidemicznego¹³⁴ lub stanu epidemii¹³⁵ ogłoszonego z powodu COVID-19 bieg terminów procesowych i sądowych w postępowaniach administracyjnych nie rozpoczął się, a rozpoczęty uległ zawieszeniu w tym okresie. Powyższe dotyczyło zarówno terminów procesowych, jak i terminów prawa materialnego. Warto jednak podkreślić, iż zgodnie z art. 15zss ust. 7 ustawy COVID-19 czynności, które zostały podjęte w postępowaniach w czasie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, były skuteczne, zarówno w odniesieniu do czynności organu, jak i czynności strony postępowania. Jednakże, mając na uwadze treść obowiązującego wówczas art. 15zss ust. 11 ustawy COVID-19, zaprzestanie podejmowania czynności przez sąd, organ lub podmiot, prowadzące postępowanie lub kontrolę w czasie trwania stanu zagrożenia epidemicznego bądź stanu epidemii, nie mogło

¹³⁴ Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r., poz. 433), wydanym na podstawie art. 46 ust. 2 i 4 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz. U. z 2019 r. poz. 1239 ze zm. oraz z 2020 r. poz. 284 ze zm.; dalej jako: ustawa o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi), ogłoszono w okresie od dnia 14 marca 2020 r. na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 (odwołany Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r., poz. 490).

¹³⁵ Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz. U. z 2020 r. poz. 491), wydanym na podstawie art. 46 ust. 2 i 4 ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, ogłoszono w okresie od dnia 20 marca 2020 r. do odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2.

być podstawą do wywodzenia środków prawnych dotyczących bezczynności, przewlekłości lub naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.

W odniesieniu do postępowań prowadzonych przez Prezesa NBP w zakresie wydawania opinii w oparciu o art. 60 ust. 3 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2020 r. poz. 794; dalej jako ustawa o usługach płatniczych) kwestia została uregulowana w art. 15zszs ust. 4 ustawy COVID-19, który po znowelizowaniu ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz. U. z 2020 r. poz. 695) wskazywał, że w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii *organ, sąd lub podmiot, prowadzący odpowiednio postępowanie lub kontrolę, może wyznaczyć stronie termin do dokonania czynności lub zarządzić bieg terminu określonego ustawą z możliwością określenia go na czas dłuższy, niż przewidziany ustawą, jeżeli wymaga tego interes publiczny lub ważny interes strony albo kontrolowanego. Strona, uczestnik postępowania, kontrolowany i ich kontrahent oraz organ, do którego zwrócono się o zajęcie stanowiska w trybie art. 106 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, są obowiązani do dokonania czynności w wyznaczonym terminie, a w przypadku zarządzenia biegu terminu następują skutki, które ustawa wiąże z upływem terminu.*

Art. 15zszs został uchylony na mocy art. 46 pkt 20 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz. U. z 2020 r., poz. 875, 1086). Zgodnie z art. 68 te same ustawy terminy w postępowaniach, o których mowa w art. 15zszs, rozpoczęły bieg po upływie 7 dni od dnia wejścia w życie ustawy (ustawa weszła w życie w dniu 16 maja 2020 r.).

8.2.6. Konsultacje dotyczące strategii płatności detalicznych dla UE (*Consultation on a retail payments strategy for the EU*)¹³⁶

Konsultacje zagadnień związanych ze strategią rozwoju płatności detalicznych dla EU zostały przeprowadzone przez Komisję Europejską w okresie od 3 kwietnia do 26 czerwca 2020 r. Były to konsultacje otwarte dla wszystkich obywateli, zainteresowanych podmiotów, organów publicznych itd.¹³⁷ Wyniki tych konsultacji zostały wykorzystane przez Komisję Europejską do celów stworzenia i opublikowania w dniu 24 września 2020 r. strategii UE w zakresie rozwoju płatności detalicznych¹³⁸.

Tematy objęte zakresem konsultacji skupiały się głównie na rozwoju płatności oraz infrastruktury płatniczej w wymiarze transgranicznym (cross-border), zgodnie z ogólną polityką Komisji Europejskiej, zmierzającą do dalszej integracji rynku europejskiego, zaś wśród wątków objętych zakresem konsultacji znajdowały się m.in. kwestie dotyczące:

¹³⁶ https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2020-retail-payments-strategy_en

¹³⁷ Opiswane konsultacje zostały ogłoszone jednocześnie z konsultacjami odnoszącymi się do nowej strategii na rzecz cyfrowych finansów (*Consultation on a new digital finance strategy for Europe/FinTech action plan* - https://ec.europa.eu/info/consultations/finance-2020-digital-finance-strategy_en).

¹³⁸ Zob. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Retail Payments Strategy for the EU*, z dnia 24 września 2020 r., znak COM(2020) 592, https://ec.europa.eu/finance/docs/law/200924-retail-payments-strategy_en.pdf

- rozwoju ogólnoeuropejskich rozwiązań płatniczych opartych na natychmiastowym poleceniu przelewu, w tym kwestia ewentualnej regulacji wprowadzającej obowiązek przystąpienia przez dostawców usług płatniczych do schematu płatności natychmiastowych SEPA (*SEPA Instant Credit Transfer Scheme*);
- zmniejszania się wykorzystania gotówki w niektórych krajach, oraz rozważenia środków zapewniających dostęp obywateli UE do gotówki oraz jej akceptację;
- innowacyjności i konkurencyjności, w tym związanych z wprowadzonymi wymogami w zakresie silnego uwierzytelnienia użytkownika usług płatniczych (SCA – *strong customer authentication*), dalszego rozwoju otwartej bankowości (*open banking*), standaryzacji dedykowanych interfejsów API na poziomie pan-europejskim, ryzyka związanego z nowymi rozwiązaniami technicznymi, potencjalnego wykorzystania tzw. *programmable money*¹³⁹;
- interoperacyjności infrastruktur płatności natychmiastowych, w tym ewentualnej roli Komisji Europejskiej w zapewnieniu takiej interoperacyjności;
- bezpośredniego dostępu dostawców usług płatniczych (w tym tzw. niebankowych dostawców usług płatniczych) do wszystkich systemów płatności, w tym do tzw. wyznaczonych systemów płatności w rozumieniu dyrektywy SFD¹⁴⁰;
- potencjalnej roli Komisji Europejskiej w rozwoju płatności transgranicznych z krajami trzecimi (spoza UE).

W kontekście powyżej wymienionych zagadnień warto zwrócić uwagę na konsultację tematów dotyczących dostępu dostawców usług płatniczych do systemów płatności oraz ewentualnego obowiązku przystąpienia do schematu płatności natychmiastowych SEPA. Konsultacja ta przyniosła skutek w postaci ujęcia obu tych zagadnień w planach prac Komisji Europejskiej¹⁴¹.

¹³⁹ W dużym uproszczeniu można podać, iż „programmable money”, to jednostki pieniężne wykorzystywane w ramach tzw. inteligentnych kontraktów (*smart contracts*) z użyciem technologii, typu DLT (*Distributed Ledger Technology*). Jednakże trzeba zaznaczyć, że ta koncepcja „programmable money” jest stosunkowo nowa, nadal się rozwija i nie można przesądzić ostatecznie, jakie technologie i w oparciu o jakie ramy prawne będą w przyszłości objęte tym pojęciem.

¹⁴⁰ Dyrektywa 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. U. UE L 166 z 11.06.1998, str. 45 – 50 z późn. zm.).

¹⁴¹ Jako zadanie KE w ramach strategii ujęto rozważenie rozszerzenia stosowania przepisów dyrektywy SFD również na odpowiednio nadzorowane instytucje płatnicze oraz instytucje pieniądza elektronicznego (*“In the framework of the Settlement Finality Directive (SFD) review (to be launched in Q4 2020), the Commission will consider extending the scope of the SFD to include emoney and payment institutions, subject to appropriate supervision and risk mitigation.”*). Natomiast w odniesieniu do schematu płatności natychmiastowych SEPA, przyjęta strategia przewiduje rozważenie przez KE zasadności podejmowania działań legislacyjnych w celu nałożenia obowiązku przystąpienia dostawców usług płatniczych do tego schematu oraz określenia ewentualnego zakresu tego obowiązku (*“The Commission will (...) decide whether it is appropriate to propose legislation requiring payment service providers’ adherence to the SCT Inst. Scheme by the end of 2021. Such a proposal, if decided, would lay down the criteria for determining which payment service providers should be subject to obligatory participation.”*), vide https://ec.europa.eu/finance/docs/law/200924-retail-payments-strategy_en.pdf

8.2.7. Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku

W I półroczu 2020 r. trwały prace mające na celu przesunięcie terminu wejścia w życie rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku (Dz. Urz. UE L 230 z dnia 13.09.2018 r., str. 1, dalej jako RTS w sprawie dyscypliny rozrachunku). Komisja Europejska wraz z Europejskim Urzędem Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (ESMA) opracowały propozycję zmiany RTS w sprawie dyscypliny rozrachunku poprzez określenie terminu jego wejścia w życie na dzień 1 lutego 2021 r. Pierwotne brzmienie RTS w sprawie dyscypliny rozrachunku zakładało, że jego wejście w życie nastąpi we wrześniu 2020 r. Projekt przesunięcia wejścia w życie rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2018/1229 został zatwierdzony przez Komisję Europejską w dniu 8 maja 2020 r. i przesłany do uzgodnień do Parlamentu Europejskiego i Rady. Jeśli do dnia 8 sierpnia 2020 r. organy te nie zgłoszą sprzeciwu, to ww. projekt wejdzie w życie¹⁴². Jako zasadniczą przyczynę przesunięcia wskazuje się konieczność zapewnienia centralnym depozytom papierów wartościowych (oraz innym uczestnikom rynku, np. systemom obrotu, CCP, instytucjom kredytowym) odpowiedniego czasu na wdrożenie odpowiednich dostosowań m.in. w systemach informatycznych, niezbędnych do prawidłowego wywiązywania się z wymogów dotyczących dyscypliny rozrachunku.

Niezależnie od powyższego, w związku z nadzwyczajnymi okolicznościami wynikającymi z pandemii COVID-19, które miały miejsce w I połowie 2020 r., w ESMA w porozumieniu z Komisją Europejską podjęto działania mające na celu odroczenie terminu wejścia w życie RTS w sprawie dyscypliny rozrachunku o dodatkowy rok w stosunku do ww. propozycji, tj. do dnia 1 lutego 2022 r.¹⁴³

RTS w sprawie dyscypliny rozrachunku jest istotnym elementem regulacji rozrachunku papierów wartościowych. Akt ten określa bowiem środki podejmowane w celu zapobiegania przypadkom nieprzeprowadzenia rozrachunku i mechanizmy uruchamiane w odpowiedzi na przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku w systemach rozrachunku papierów wartościowych.

8.2.8. Nowelizacja rozporządzenia EMIR (*European Market Infrastructure Regulation*)¹⁴⁴ i prace nad aktami wykonawczymi do tej nowelizacji

W dniu 1 stycznia 2020 r. weszła w życie nowelizacja rozporządzenia EMIR dotycząca procedur i organów związanych z udzielaniem zezwolenia CCP oraz wymogów w zakresie uznawania CCP z państw trzecich, świadczących usługi rozliczeniowe na terytorium Unii Europejskiej, czyli tzw. rozporządzenie EMIR 2.2¹⁴⁵.

¹⁴² <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2020/PL/C-2020-2842-F1-PL-MAIN-PART-1.PDF>

¹⁴³ <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esma-preparing-new-rts-further-postpone-csdr-settlement-discipline>

¹⁴⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji (Dz. Urz. UE L 201 z dnia 27.07.2012 r., str. 1, zwane rozporządzeniem EMIR).

¹⁴⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2099 z dnia 23 października 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 w odniesieniu do procedur i organów związanych z udzielaniem zezwolenia CCP oraz wymogów dotyczących uznawania CCP z państw trzecich.

W I półroczu 2020 r. Komisja Europejska wraz z ESMA prowadziła prace nad przygotowaniem delegowanych aktów wykonawczych do ww. rozporządzenia. Projekty wspomnianych aktów wykonawczych dotyczą następujących kwestii:

- kryteriów, które ESMA powinna wziąć pod uwagę przy ustalaniu, czy CCP z państwa trzeciego ma lub może mieć znaczenie systemowe dla stabilności finansowej Unii lub co najmniej jednego z jej państw członkowskich (tzw. CCP Tier II);
- minimalnych wymogów, które ESMA powinna ocenić przy rozpatrywaniu wniosku o uznanie porównywalnej zgodności regulacji prawnych państwa trzeciego, z którego pochodzi CCP oraz zasady i warunki takiej oceny;
- rodzajów i wysokości opłat oraz sposobu wnoszenia opłat przez CCP z państw trzecich występujących o uznanie.

Po przyjęciu tych aktów przez Komisję będą one następnie rozpatrzone przez Radę Unii Europejskiej (UE) i Parlament Europejski i opublikowane w Dzienniku Urzędowym UE.

8.2.9. Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie ram prawnych na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP (projekt rozporządzenia CCPRR)

W I połowie 2020 r. kontynuowano prace nad projektem rozporządzenia CCPRR. W ramach tych prac rozpoczęto etap trialogów, czyli uzgodnień pomiędzy Komisją Europejską, Radą UE i Parlamentem Europejskim dotyczących przyjęcia ostatecznej wersji projektu.

8.2.10. Raport Komisji Europejskiej z oceny wdrożenia rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę (rozporządzenie 2015/751)

W 2018 r. KE rozpoczęła proces zbierania danych i analizy wpływu wdrożenia rozporządzenia 2015/751 w całej Unii Europejskiej. Proces ten zapoczątkowało zatrudnienie zewnętrznej firmy (EY) do przeprowadzenia szerokiej ankiety wśród wszystkich uczestników rynku płatności, na których miała wpływ implementacja rozporządzenia 2015/751. Wstępny raport zbiorczy z ankiet został przygotowany przez EY i udostępniony do uwag członkom grupy eksperckiej przy KE w dniu 18 listopada 2019 r., a finalny raport został opublikowany na stronach KE w dniu 11 marca 2020 r. Następnie, w dniu 29 czerwca 2020 r., KE przedłożyła Parlamentowi Europejskiemu sprawozdanie ze stosowania rozporządzenia 2015/751. Raport ten wypełnia nałożony tymże rozporządzeniem na KE obowiązek przedstawienia skutków wdrożenia rozporządzenia. Powstał w dużej mierze w oparciu o raport przygotowany przez EY. Raport stwierdza, że osiągnięto w większości cele stawiane przed rozporządzeniem 2015/751.

Główne wnioski płynące z raportu obejmują:

- brak potrzeby na obecnym etapie wprowadzania zmian w rozporządzeniu 2015/751,

- stwierdzony spadek opłaty interchange dla kart konsumenckich, który spowodował obniżkę opłat akceptantów za płatności kartą, oszczędności z której zostaną w dużej mierze wykorzystane przez akceptantów do poprawy jakości usług dla konsumentów lub do obniżenia cen¹⁴⁶,
- poprawę integracji rynku spowodowaną zwiększonym wykorzystaniem przez akceptantów usług agentów rozliczeniowych zlokalizowanych w innych państwach członkowskich oraz większą liczbą transgranicznych transakcji kartowych.

Opublikowanie raportu w takim kształcie oznacza, że KE nie będzie inicjować w najbliższym czasie zmian legislacyjnych mających na celu dalsze zmniejszenie wysokości opłat interchange na poziomie unijnym (które wynoszą 0,2% i 0,3% wartości transakcji odpowiednio dla kart debetowych i kredytowych wydawanych dla klientów indywidualnych), co proponowali - w ramach konsultacji - przedstawiciele niektórych środowisk.

8.2.11. Rozpoczęcie przez Komisję Europejską przeglądu regulacji rozporządzenia CSDR¹⁴⁷

W I półroczu 2020 r. Komisja Europejska zainicjowała działania mające na celu dokonanie przeglądu regulacji rozporządzenia CSDR, o którym mowa w art. 75 tego rozporządzenia. W związku z tym na prośbę Komisji Europejskiej ESMA przeprowadziła konsultacje dotyczące określenia zagadnień, które powinny zostać objęte zakresem przeglądu rozporządzenia CSDR. W konsultacjach uczestniczyły również – za pośrednictwem EBC – krajowe banki centralne. W ramach tych konsultacji NBP, jako członek ESBC, przekazał swoje propozycje zmian w CSDR wynikające z doświadczeń nabytych w trakcie przeprowadzania ocen centralnych depozytów papierów wartościowych.

8.2.12. Ustawa z dnia 12 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej

Z dniem 1 lutego 2020 r. weszła w życie ustawa z dnia 12 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 2550). Z punktu widzenia funkcjonowania polskiego systemu płatniczego odnotowania wymaga, dokonana przepisami ww. ustawy, zmiana sposobu przekazywania wpłat składek na ubezpieczenia społeczne. Powyższe dotyczy zmiany przepisów art. 47 ust. 5 zdanie pierwsze i ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych oraz zdefiniowania w art. 4 pkt 18 terminu „system płatności”. Art. 47 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi m.in., że: „informacje zawarte w dokumentach płatniczych przekazywane są jako zlecenie płatnicze dla Zakładu poprzez system płatności lub poprzez system elektronicznych rozrachunków wewnątrzbankowych banku obsługującego rachunek bankowy Zakładu, w ramach którego są prowadzone rachunki składowe.”. Art. 47 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przyjął następujące brzmienie: „8. Instytucje obsługujące wpłaty składek na ubezpieczenia społeczne są zobowiązane do niezwłocznego transferu za pośrednictwem systemu płatności.”. Celem omawianej zmiany było rozszerzenie zakresu systemów płatności, poprzez które składki na

¹⁴⁶ Ankieta przeprowadzona przez KE wśród dużych detalistów w Wielkiej Brytanii, Polsce, Luksemburgu, Irlandii i Rumunii wykazała, że ok. 60% akceptantów zaraportowało, że przenosi oszczędności z obniżki opłaty interchange na konsumentów w postaci niższych cen, a ok. 70% ankietowanych stwierdziło, że wykorzystuje te środki do zapewnienia lepszego „wrażenia z zakupów” dla konsumentów (Raport KE, str. 7)

¹⁴⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w UE i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych oraz zmiany dyrektywy 98/26/WE, dyrektywy 2014/65/UE oraz rozporządzenia (UE) Nr 236/2012 (Dz. Urz. UE L 257 z dnia 28.08.2014 r., str. 1, zwane rozporządzeniem CSDR).

ubezpieczenia społeczne byłyby rozliczane. Ustawodawca zdefiniował przy tym „system płatności” jako system płatności w rozumieniu ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz. U. z 2019 r. poz. 212). W definicji tej mieszczą się zatem systemy podlegające nadzorowi Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Przed wejściem w życie omawianej ustawy ww. składki mogły być rozliczane, zgodnie z dotychczasowym brzmieniem ustawy, tylko przez system Elixir.

8.2.13. Projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw

Projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw¹⁴⁸ ma na celu implementację do polskiego porządku prawnego przepisów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniającej dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniającą dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE¹⁴⁹ (V Dyrektywa AML), której wejście w życie nastąpiło w dniu 9 lipca 2018 r.

Na podstawie art. 4 ust. 1 V Dyrektywy AML, państwa członkowskie zostały zobowiązane do wprowadzenia w życie do dnia 10 stycznia 2020 r. przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych niezbędnych do wykonania obowiązków ustanowionych w przedmiotowej dyrektywie.

Projektowana ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw dotyczy, między innymi, kwestii możliwości akceptowania na terytorium RP płatności dokonywanych z wykorzystaniem anonimowych kart przedpłaconych wydanych w państwach trzecich, podwyższenia do kwoty 150 euro limitów dotyczących funkcjonowania instrumentów pieniądza elektronicznego, a także obowiązku rejestrowania „podmiotów świadczących usługi wymiany walut pomiędzy walutami wirtualnymi a fiducjarnymi” i „dostawców kont waluty wirtualnej”.

Odpowiednie zmiany w powyższym zakresie zostały zaproponowane do art. 38 ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu¹⁵⁰, tj. przyjęcie przez projektodawcę takiego sposobu implementacji V Dyrektywy AML, który nie polega na całkowitym zakazie akceptowania anonimowych kart przedpłaconych¹⁵¹. Należy wskazać, że możliwość dokonywania płatności przy użyciu anonimowych kart przedpłaconych może być wykorzystywana do realizacji celów społecznych, czyli programów pomocy społecznej czy humanitarnej, jak również może stanowić element efektywnego umożliwiania konsumentom korzystania z usług finansowych. Przyjęte przez projektodawcę podejście w sprawie akceptowania anonimowych kart przedpłaconych jest zgodne z rekomendacjami Rady ds.

¹⁴⁸ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12330901>

¹⁴⁹ Dz. U. UE nr L 156/43.

¹⁵⁰ Dz.U z 2020 r. poz. 971.

¹⁵¹ <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12330901/12666717/12666718/dokument453696.pdf> Projekt art. 38 ust. 3 (wersja projektu ustawy z dnia 22 czerwca 2020 r.) brzmi następująco: „3. Organizacje kartowe w rozumieniu art. 2 pkt 19b ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych umożliwiają potwierdzenie, że anonimowa przedpłacona karta płatnicza wydana w państwie trzecim spełnia warunki określone w ust. 1 i 2. Instytucje obowiązane, będące agentami rozliczeniowymi w rozumieniu art. 2 pkt 1a ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, nie akceptują płatności dokonywanych za pomocą anonimowych przedpłaconych kart płatniczych wydanych w państwie trzecim nie spełniających warunków, o których mowa w ust. 1 i 2.”

Systemu Płatniczego w odniesieniu do rozwoju rynku przedpłaconych instrumentów płatniczych w Polsce, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa transakcji realizowanych z ich wykorzystaniem.

Dodatkowo projektodawca zdecydował się na podwyższenie do kwoty 150 euro maksymalnego miesięcznego limitu transakcji płatniczych oraz maksymalnej kwoty przechowywanej elektronicznie. Trzeba wyjaśnić, że na gruncie V Dyrektywy AML obowiązuje limit w wysokości 150 euro, ale obecnie obowiązujące w Polsce przepisy ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu mają charakter bardziej restrykcyjny niż V Dyrektywa AML i przewidują limit w wysokości 50 euro, w obu ww. przypadkach. Ponadto, dodany został limit 50 euro, powyżej którego powinno stosować się środki bezpieczeństwa finansowego w przypadku transakcji inicjowanych za pośrednictwem internetu lub urządzenia, które może być wykorzystywane do porozumiewania się na odległość.

Projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw był przedmiotem szerokich uzgodnień, opiniowania i konsultacji publicznych, które odbyły się w marcu i kwietniu 2020 r.

Projekt był również przedmiotem prac Komitetu do Spraw Europejskich.

Zgodnie z informacją znajdującą się w Biuletynie Informacji Publicznej planowany termin przyjęcia ww. projektu ustawy przez Radę Ministrów był wskazany na II kwartał 2020 r.¹⁵².

8.2.14. Nowelizacja Rozporządzenia (EU) nr 1409/2013 z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43)

Europejski Bank Centralny (EBC) prowadzi od kilku lat prace nad nowelizacją Rozporządzenia (EU) nr 1409/2013 z dnia 28 listopada 2013 r. w sprawie statystyki płatności (EBC/2013/43). Aktualizacja ma na celu objęcie zakresem statystycznym nowych trendów na rynku usług płatniczych będących wynikiem dyrektywy PSD2, jak również uzupełnienie dotychczasowych obszarów o nowe dane oraz daje możliwość poznania miejsca Polski na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej w obszarze szczegółowych parametrów dla systemu płatniczego, w szczególności pod względem wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych jak i elementów infrastruktury płatniczej.

W projekcie rozporządzenia nowelizującego zaproponowano wiele modyfikacji zmieniających dotychczasowy zakres informacji przekazywanych przez banki centralne do EBC. Zmiany te polegają m.in. na rozszerzeniu zakresu podmiotowego instytucji przekazujących dane (o nowe rodzaje dostawców usług płatniczych, tj. o dostawców świadczących usługę inicjowania transakcji płatniczej oraz o dostawców świadczących usługę dostępu do informacji o rachunku) oraz zakresu wymaganych danych o:

- liczbę prowadzonych rachunków płatniczych przez małą instytucję płatniczą,
- liczbę użytkowników, dla których dostawca świadczy usługę inicjowania transakcji płatniczej, liczbę i wartość zainicjowanych transakcji płatniczych oraz liczbę i wartość zainicjowanych transakcji płatniczych, naruszających przepisy prawa lub reguły uczciwego obrotu,
- liczbę użytkowników, dla których dostawca świadczy usługę dostępu do informacji o rachunku,

¹⁵²

<https://bip.kprm.gov.pl/kpr/bip-rady-ministrow/prace-legislacyjne-rm-i/prace-legislacyjne-rady/wykaz-prac-legislacyjnych/r689432627299,Projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-przeciwdzialaniu-praniu-pieniedzy-oraz-finanso.html>

- nowe informacje w zakresie liczby i wartości oszukańczych transakcji płatniczych, przekazywane odpowiednio przez wydawców instrumentu płatniczego, wydawców pieniądza elektronicznego, dostawców świadczących usługi inicjowania transakcji płatniczej,
- nowe informacje w zakresie instrumentów płatniczych, tj. kart płatniczych, poleceń przelewu i poleceń zapłaty i transakcji dokonywanych tymi instrumentami.

Poza zmianami w zakresie sprawozdawczym, związanymi z nowelizacją rozporządzenia wymienionego powyżej, NBP przewiduje również rozszerzenie zakresu danych poprzez dodanie zagadnień obejmujących rozwój rynku usług płatniczych w Polsce, które są niezbędne z punktu widzenia oceny funkcjonowania systemu płatniczego w Polsce.

W celu pozyskania przez NBP danych określonych w rozporządzeniu nowelizującym konieczne będą zmiany w uchwale Zarządu NBP¹⁵³ oraz zmiana rozporządzenia Ministra Finansów¹⁵⁴ oraz prawdopodobnie niezbędne będzie wydanie nowych rozporządzeń, na podstawie których dane będą przekazywane przez podmioty sprawozdawcze do NBP. Na bazie najbardziej aktualnego, tj. po przeprowadzonych konsultacjach publicznych w okresie od dnia 27 lutego do dnia 7 maja 2020 r., projektu rozporządzenia nowelizującego EBC, NBP przygotowuje obecnie projekt stosownych zmian w ustawie o usługach płatniczych, aby być gotowym do formalnego rozpoczęcia procesu legislacyjnego niezwłocznie po decyzji EBC.

Zakończenie prac przez EBC nad zakresem nowego rozporządzenia i nad jego ostatecznym brzmieniem planowane jest na listopad 2020 roku, kiedy to przewidziane jest przedłożenie rozporządzenia do przyjęcia przez Radę Prezesów EBC. Zgodnie z przygotowanym przez EBC projektem rozporządzenia, pierwszy okres sprawozdawczy obejmie dane zgromadzone za I kwartał 2022 roku, które powinny zostać przekazane przez krajowe banki centralne do EBC do końca maja 2022 roku.

8.3. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego

8.3.1. Wdrożenie płatności bezgotówkowych w administracji

Fundacja Polska Bezgotówkowa kontynuowała w I połowie 2020 r. działania na rzecz zwiększenia akceptacji bezgotówkowych instrumentów płatniczych w administracji. W ramach Programu Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego (powszechnie znanego jako Program Polska Bezgotówkowa) podmioty administracji publicznej, administracji skarbowej, urzędy samorządu terytorialnego, sądy i publiczna służba zdrowia mogą uzyskać finansowanie kosztów instalacji terminala w każdym punkcie kasowym, kosztów obsługi terminala oraz kosztów prowizji z tytułu realizacji transakcji bezgotówkowych w okresie od podpisania umowy do dnia 31 sierpnia 2021 r. W przypadku pozostałych podmiotów publicznych (m.in. muzeów, szkół, przedszkoli, teatrów i przedsiębiorstw komunalnych) stosowane są w ramach Programu zasady obowiązujące tzw. standardowych akceptantów, tj. finansowane są koszty związane z instalacją, użytkowaniem

¹⁵³ Uchwała nr 71/2016 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie trybu i szczegółowych zasad przekazywania przez banki do Narodowego Banku Polskiego danych niezbędnych do ustalania polityki pieniężnej i okresowych ocen sytuacji pieniężnej państwa oraz oceny sytuacji finansowej banków i ryzyka sektora bankowego https://dzu.nbp.pl/DU_NBP/2017/1/akt.pdf

¹⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobu, zakresu i terminów przekazywania przez podmioty uczestniczące w rozliczeniach pieniężnych i rozrachunkach międzybankowych danych niezbędnych do dokonywania przez Narodowy Bank Polski oceny funkcjonowania rozliczeń pieniężnych i rozrachunków międzybankowych <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20041071139>

i serwisowaniem terminali POS oraz obsługą transakcji bezgotówkowych przez 12 miesięcy do 100 tys. zł obrotu.

Z danych Fundacji Polska Bezgotówkowa wynika, że w okresie od dnia 1 września 2018 r., tj. od momentu rozszerzenia Programu o podmioty administracji publicznej¹⁵⁵, do dnia 30 czerwca 2020 r. do Programu przez nią realizowanego przystąpiło 2063 różne jednostki administracji publicznej (tzw. akceptanci sektorowi), w których zostało zainstalowanych 8455 terminali. Z wykorzystaniem aktywnych terminali zrealizowano w okresie do końca czerwca 2020 r. ponad 2,8 mln transakcji o wartości blisko 393 mln zł.

8.3.2. Zwiększanie sieci akceptantów elektronicznych instrumentów płatniczych w punktach handlowo-usługowych

W I połowie 2020 r. Fundacja Polska Bezgotówkowa kontynuowała działania w zakresie rozbudowy sieci akceptacji instrumentów płatniczych, upowszechniania i promocji obrotu bezgotówkowego, a także promocji innowacji technologicznych wspierających obrót bezgotówkowy w Polsce. Program Polska Bezgotówkowa zakłada zwiększenie w ciągu 4 lat liczby terminali płatniczych POS o ok. 450 tys. sztuk. Cel, jaki został przyjęty w tym zakresie na 2020 r., wynosi 370 tys. sztuk terminali narastająco od początku Programu (przy czym do końca czerwca 2020 r. zainstalowano 300,7 tys. terminali).

Fundacja Polska Bezgotówkowa finansuje koszty związane z instalacją, używaniem i serwisowaniem terminali POS oraz obsługą transakcji bezgotówkowych przez 12 miesięcy do 100 tys. zł obrotu w każdej działalności oferującej możliwość dokonania zakupu i przeprowadzenia płatności. Agenci rozliczeniowi mogą zgłaszać do Programu dowolne podmioty posiadające NIP, niezależnie od branży i konstrukcji prawnej. Kryteriami przystąpienia do Programu Polska Bezgotówkowa jest brak umowy z agentem rozliczeniowym na akceptację płatności bezgotówkowych w ostatnich 12 miesiącach. Agenci rozliczeniowi mają możliwość oferowania akceptantom do trzech terminali płatniczych (wyjątkiem jest branża transportu prywatnego międzymiastowego, gdzie przysługuje do 20 terminali płatniczych w ramach Programu). Fundacja wspiera agentów w zakresie działań na rzecz zwiększenia zainteresowania Programem podmiotów działających w miejscowościach i branżach, które jeszcze nie przekonały się do płatności bezgotówkowych.

Od momentu rozpoczęcia operacyjnej działalności przez Fundację, tj. od lutego 2018 r. do dnia 30 czerwca 2020 r. do Programu przystąpiło 15 agentów rozliczeniowych, którzy reprezentują niemal cały rynek acquiringu w Polsce. Według danych na dzień 30 czerwca 2020 r.¹⁵⁶, w ramach Programu zostało zawartych blisko 220 tys. umów, na podstawie których zainstalowano ponad 300 tys. terminali. Z danych zgromadzonych przez Fundację wynika, że ponad 85,2% terminali realizuje transakcje, przy czym średnia wartość transakcji wynosi 52,8 zł. Średnia liczba transakcji przypadająca na aktywny terminal wynosi ponad 68 sztuk miesięcznie. Na terminalach zainstalowanych w przypadku tzw. standardowych akceptantów (akceptantów nie będących podmiotami administracji publicznej), które zostały zgłoszone do Programu, wykonano w I połowie 2020 roku w sumie ponad 107,5 mln transakcji na łączną kwotę blisko 5,7 mld zł. Z dofinansowania terminali korzysta blisko 300 branż w ponad 13,5 tys. miejscowości na terenie całej Polski, z tego blisko 52% w pięciu województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim, małopolskim oraz

¹⁵⁵ Wcześniej podmioty sektora publicznego były objęte Programem upowszechniania płatności bezgotówkowych w jednostkach administracji publicznej, który był realizowany przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii oraz KIR od kwietnia 2017 r.

¹⁵⁶ Źródło: Fundacja Polska Bezgotówkowa.

dolnośląskim. Wśród wszystkich reprezentowanych branż, największa liczba transakcji o najwyższej łącznej wartości została odnotowana w przypadku sklepów spożywczych i restauracji oraz branży *beauty*¹⁵⁷ pomimo wprowadzonych restrykcji w związku z pandemią COVID-19.

W I półroczu 2020 roku terminale zainstalowane w ramach Programu odczuły efekt „zamrożenia” gospodarki w związku z pandemią COVID-19. W marcu i kwietniu 2020 roku nastąpił zauważalny spadek liczby i wartości transakcji bezgotówkowych. W maju – po otwarciu większości działalności gospodarczych – obrót na terminalach zaczął rosnąć, osiągając poziom wyższy od wyniku z lutego. Tendencja była kontynuowana w czerwcu 2020 r. – obrót na terminalach uczestniczących w Programie zbliżył się do poziomu oczekiwanego dla tego miesiąca przed wybuchem pandemii. Również udział terminali aktywnych w czerwcu osiągnął poziom zbliżony do odnotowanego przed wybuchem pandemii. W maju i czerwcu 2020 r. Fundacja odnotowała zwiększone zainteresowanie instalacją terminali wśród detalistów, zwłaszcza działających w branżach podlegających restrykcjom w poprzednich miesiącach.

W związku z obostrzeniami, które dotknęły przedsiębiorców w Polsce z powodu pandemii COVID-19, Fundacja Polska Bezgotówkowa podjęła szereg działań nakierowanych na wsparcie dla polskich przedsiębiorców. Program Retencji Terminali, wspierający utrzymanie urządzeń płatniczych u przedsiębiorców, którzy zainstalowali terminale w ramach Programu, ale rozpoczęli już samodzielne finansowanie ich eksploatacji po okresie 12 bezpłatnych miesięcy, pomógł w utrzymaniu blisko 52 tysięcy terminali, za których czynsz pokryła Fundacja. Program Wsparcie Przedsiębiorców wydłużył do końca czerwca korzystanie z bezpłatnych urządzeń przedsiębiorcom kończącym udział w Programie, co oznaczało przedłużenie finansowania od 1 do 3 miesięcy dla blisko 32 tysięcy urządzeń płatniczych. Program DziałamyNieZnikamy stworzył unikatową bibliotekę materiałów edukacyjnych, przeznaczonych dla małych i mikroprzedsiębiorców – składają się na nią webinaria stworzone przez Fundację we współpracy z ekspertami rynkowymi, podręczniki podpowiadające, jak uruchamiać działalność handlową w internecie i wiele rad pomocnych w utrzymaniu działalności gospodarczej w trudnych czasach. Program ZdrowoBezgotówkowo instruował konsumentów i przedsiębiorców, jak bezpiecznie realizować płatności.

8.4. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego

8.4.1. Działania na rzecz zapewnienia dostępu do usług bankowych osobom z niepełnosprawnościami

Sektor bankowy podejmuje działania, których celem jest zapewnienie wysokiej jakości obsługi bankowej swoich klientów, także osób z niepełnosprawnościami i indywidualnymi potrzebami. Prowadzą one do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i finansowemu tej grupy klientów. Koordynacją podejmowanych inicjatyw zajmuje się Grupa robocza ds. obsługi osób z niepełnosprawnościami przez banki, która funkcjonuje w ramach Związku Banków Polskich od 2011 r.

W I połowie 2020 r. Grupa robocza dokonała aktualizacji bazy danych dotyczących bankomatów działających na terenie Polski, które posiadają udogodnienia dla osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Aktualizacja jest przeprowadzana w cyklu kwartalnym. Ostatnia aktualizacja została przeprowadzona w

¹⁵⁷ Branża *„beauty”* obejmuje m.in. usługi fryzjerskie, kosmetyczne, medycynę estetyczną oraz wellness&spa.

kwietniu 2020 r. Uruchomiona, w ramach projektu „Dostępny Bankomat”¹⁵⁸, w marcu 2018 r. dedykowana strona internetowa umożliwi wszystkim użytkownikom sieci internetowej dostęp do bazy bankomatów z udogodnieniami dla osób z niepełnosprawnościami, takimi jak: klawiatura numeryczna z oznaczeniem w alfabecie Braille'a, opis elementów urządzenia w alfabecie Braille'a, tryb kontrastowy, wejście słuchawkowe, wbudowany głośnik, podjazd i przestrzeń dla osób poruszających się na wózkach lub ekran dotykowy. Obecnie w bazie serwisu „Dostępny Bankomat” znajduje się ponad 15 tys. bankomatów należących do banków i sieci niezależnych, takich jak Planet Cash i Euronet.

8.4.2. Działania na rzecz zwiększenia dostępu do gotówki

Jedną z inicjatyw podjętych przez NBP w drugim półroczu 2019 r., której celem jest działanie na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego, było rozpoczęcie analiz dotyczących materii związanej z trendem na rynku usług bankowych, polegającym na likwidowaniu przez część banków działających na terytorium RP oddziałów zapewniających tradycyjnie rozumianą obsługę kasową (tj. oddziałów zapewniających obecność dedykowanego pracownika, przyjmującego wpłaty oraz wypłaty gotówki) na rzecz oddziałów bez takiej funkcjonalności (w takim wypadku możliwość dokonywania wpłat oraz wypłat gotówki odbywa się przede wszystkim za pomocą bankomatów oraz wpłatomatów). Kwestia ta była przedmiotem obrad Rady do spraw obrotu gotówkowego (organu opiniodawczo-doradczego przy Zarządzie NBP) w dniu 20 listopada 2019 r., której celem jest przygotowywanie usprawnień obrotu gotówkowego. W rezultacie podjętych działań analitycznych NBP przygotował do Komisji Nadzoru Finansowego wystąpienie z prośbą o rozważenie podjęcia działań nadzorczych w omawianym obszarze zgodnie z kompetencjami organu nadzoru w związku z potencjalnym brakiem zadośćuczynienia przez niektóre banki treści przepisu art. 66 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe¹⁵⁹ ¹⁶⁰. KNF odniosła się do przedmiotowego wystąpienia NBP pismem z dnia 12 marca 2020 r., w którym przedstawiła ona swoją interpretację omawianego przepisu. W świetle otrzymanych informacji, NBP będzie prowadził dalsze analizy przedmiotowej materii.

Warto także podkreślić, że Europejski Bank Centralny w swojej opinii z dnia 26 listopada 2019 r. (wydanej z własnej inicjatywy), dotyczącej wymogu dla niektórych instytucji kredytowych oraz ich oddziałów zapewnienia usług związanych z gotówką, przygotowanej w związku z projektem aktu prawnego rządu szwedzkiego, zakładającego wprowadzenie takich obowiązków, wprost wskazał, że „postrzega jako istotne, aby wszystkie państwa członkowskie, w tym państwa spoza strefy euro, podjęły stosowne środki w celu zapewnienia, by instytucje kredytowe oraz ich oddziały, działające na terytoriach tych państw, zapewniały odpowiedni dostęp do usług związanych z gotówką w celu ułatwienia dalszego korzystania z gotówki”¹⁶¹.

¹⁵⁸ Projekt jest realizowany przez Grupę roboczą, we współpracy z bankami i Fundacją Widzialni, przy wsparciu oraz pod patronatem Narodowego Banku Polskiego i Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii. Platforma „Dostępny Bankomat” spełnia wymagania dotyczące standardu WCAG 2.0 na poziomie AA. Dostępna jest również aplikacja na systemy iOS oraz Android. Informacje na temat bankomatów z różnego rodzaju udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych znajdują się pod adresem: <http://www.dostepnybankomat.pl/>

¹⁵⁹ Dz. U. z 2019 r. poz. 2357.

¹⁶⁰ Pismo NBP zostało skierowane do KNF w dniu 3 stycznia 2020 r.

¹⁶¹ https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2019_41_f_sign.pdf

8.5. Działania na rzecz SEPA¹⁶²

8.5.1. Działania związane z paneuropejskim poleceniem przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT)

Uczestnikami schematu polecenia przelewu SEPA według stanu na koniec czerwca 2020 r. było 27 polskich dostawców usług płatniczych.

Na koniec czerwca 2020 r. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla 18 banków (podobnie jak w II półroczu 2019 r.), które podpisały z NBP umowę w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2 SEPA Credit Transfer. Przelewy SCT są przekazywane do EBA Clearing, będącego operatorem ww. systemu, przy wykorzystaniu systemu Euro Elixir w KIR. Rozrachunek STEP2 SCT ma miejsce w systemie TARGET2.

Dzięki współpracy KIR z izbami rozliczeniowymi w ramach EACHA (*European Automated Clearing House Association*) uczestnicy systemu Euro Elixir mają również możliwość realizacji transakcji SCT do wybranych krajów bez konieczności posiadania statusu uczestnika systemu STEP2, prowadzonego przez EBA Clearing. Według stanu na koniec czerwca 2020 r. KIR wymieniała w ten sposób zlecenia płatnicze w standardzie SCT z trzema izbami partnerskimi, tj. Equens SE (Holandia i Niemcy), Iberpay (Hiszpania) i Borica Bankservice AD (Bułgaria).

Z analizy danych statystycznych przekazanych przez dostawców usług płatniczych za I półrocze 2020 r. wynika, że w analizowanym okresie zrealizowano 21,4 mln poleceń przelewu w standardzie SEPA (4,0 mln zleceń krajowych, 4,4 mln transgranicznych wysyłanych i 13 mln otrzymanych) o wartości 135,62 mld euro. W stosunku do poprzedniego półrocza stanowi to spadek liczby i wartości transakcji odpowiednio o 1,4% i 2,29% (w II półroczu 2019 r. zrealizowano 21,7 mln poleceń przelewu o wartości 138,8 mld euro).

8.5.2. Działania związane z paneuropejskim poleceniem zapłaty – SEPA Direct Debit (SDD)

Na koniec czerwca 2020 r. bezpośrednimi uczestnikami w schemacie podstawowego SDD, tj. dla płatności pomiędzy osobami fizycznymi a przedsiębiorcami na obszarze SEPA, było 4 polskich dostawców usług płatniczych, a w schemacie SDD dla przedsiębiorców (B2B) trzech dostawców, podobnie jak miało to miejsce w II półroczu 2019 r.

Z analizy danych statystycznych przekazanych przez dostawców usług płatniczych za I półrocze 2020 r. wynika, że w omawianym okresie zrealizowano 1,9 tys. poleceń zapłaty w standardzie SEPA (0,2 tys. zleceń krajowych i 1,7 tys. transgranicznych otrzymanych) o wartości 32,9 mln euro. W stosunku do poprzedniego półrocza stanowi to spadek liczby i wartości transakcji polecenia zapłaty SEPA odpowiednio o 68,8% i 38,8% (w II półroczu 2019 r. zrealizowano 6,1 tys. poleceń zapłaty o wartości 53,2 mln euro).

¹⁶² Single Euro Payment Area - Jednolity Obszar Płatności w Euro.

9. Działania w zakresie nadzoru nad systemem płatniczym

9.1. Działania w zakresie nadzoru nad systemami płatności

Na podstawie art. 16 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz.U. z 2019 r., poz. 212), Prezes NBP wydaje zezwolenia na prowadzenie systemów płatności oraz na dokonywanie zmian w zasadach ich funkcjonowania (z wyjątkiem systemów prowadzonych przez NBP, tj. SORBNET2 i TARGET2-NBP).

W I półroczu 2020 r. Prezes NBP wydał jedną decyzję dotyczącą zezwolenia na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania Systemu Płatności BLIK, którego operatorem jest Polski Standard Płatności sp. z o. o.

W analizowanym okresie zainicjowano także kompleksową ocenę Systemu Płatności BlueCash, którego operatorem jest Blue Media S.A. pod kątem zapewnienia zgodności z przepisami prawa polskiego oraz zgodności ze standardami ujętymi w dokumencie *Zasady dotyczące infrastruktury rynków finansowych*¹⁶³ (*Zasady*) w oparciu o metodologię zawartą w dokumencie *Zasady dotyczące infrastruktury rynków finansowych: Zasady przekazywania informacji i metodologii oceny*¹⁶⁴ (*Zasady – metodologia oceny*). Kontynuowano również prace nad oceną systemu płatności Elixir, prowadzonego przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. w powyższym wskazanym zakresie.

Ponadto, w ramach sprawowanego przez Prezesa NBP nadzoru systemowego (*ang. oversight*), w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2 (koronawirus), zostały podjęte działania nadzorcze polegające na bieżącym, ekstraordynaryjnym monitorowaniu funkcjonowania systemów płatności prowadzonych przez operatorów systemów płatności funkcjonujących na terenie Polski. Zwrócono się do wszystkich nadzorowanych operatorów systemów o potwierdzenie ich odpowiedniego przygotowania do niezakłóconego funkcjonowania, jak również zapewnienia ciągłości działania w przypadku dalszego rozprzestrzeniania się wirusa SARS-CoV-2. Z odpowiedzi przekazanych przez operatorów, wynikało, że nie stwierdzono przypadków materializacji ryzyka, które miałyby wpływ na bezpieczeństwo i ciągłość funkcjonowania nadzorowanych systemów płatności. W przypadku drastycznego wzrostu poziomu zakażeń wirusem SARS-CoV-2 w przyszłości, jeśli zajdzie tak potrzeba, przewidywane jest ponowne zwrócenie się do operatorów systemów płatności w celu aktualizacji informacji o ww. ryzyku.

¹⁶³ *Principles for financial market infrastructures (PFMIs)*, CPSS-IOSCO (obecnie CPMI-IOSCO), kwiecień 2012 r. <http://www.bis.org/cpmi/publ/d101a.pdf>

¹⁶⁴ *Principles for financial market infrastructures: Disclosure framework and Assessment methodology*, CPSS-IOSCO (obecnie CPMIIOSCO), grudzień 2012 r. <http://www.bis.org/cpmi/publ/d106.pdf>

9.2. Działania w zakresie nadzoru nad schematami płatniczymi

Prezes NBP sprawuje bieżący nadzór nad zgodnością z prawem, sprawnością i bezpieczeństwem funkcjonowania schematów płatniczych funkcjonujących na terenie Polski. Na podstawie art. 132 zm. ust. 1 i 2 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2020 r. poz. 794), Prezes NBP wydaje zezwolenia na prowadzenie schematów płatniczych oraz na zmiany w zasadach funkcjonowania (z wyłączeniem tzw. trójstronnych¹⁶⁵ oraz unijnych schematów płatniczych¹⁶⁶).

W I półroczu 2020 r. Prezes NBP wydał jedną decyzję dotyczącą zezwolenia na wprowadzenie zmian w zasadach funkcjonowania Schematu Płatniczego BLIK, polegających na wprowadzeniu możliwości inicjowania transakcji płatniczych w terminalach płatniczych POS z wykorzystaniem technologii zbliżeniowej, we współpracy z systemem kart płatniczych Mastercard, prowadzonym przez organizację płatniczą Mastercard Europe S.A.

W analizowanym okresie kontynuowano także ocenę zasad funkcjonowania działających w Polsce czterostronnych systemów kart płatniczych, tj. Visa Europe i Mastercard, w zakresie spełnienia wymogów niezależności pod względem rachunkowości, organizacji i procedury podejmowania decyzji przez systemy kart płatniczych i podmioty obsługujące transakcje, wynikających z *rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) 2018/72 z dnia 4 października 2017 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/751 w sprawie opłat interchange w odniesieniu do transakcji płatniczych realizowanych w oparciu o kartę w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych ustanawiających wymogi, które muszą spełniać systemy kart płatniczych i podmioty obsługujące transakcje w celu zapewnienia stosowania wymogów niezależności pod względem rachunkowości, organizacji i procedury podejmowania decyzji*¹⁶⁷.

W I półroczu 2020 r. przeprowadzono również analizę działalności Billon Solutions sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie pod kątem możliwości prowadzenia przez nią schematu płatniczego oraz konieczności objęcia zasad jego funkcjonowania nadzorem Prezesa NBP. Spółka uzyskała bowiem w dniu 23 kwietnia 2019 r. zezwolenie KNF na wydawanie pieniądza elektronicznego oraz świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji pieniądza elektronicznego. W konkluzji stwierdzono, że świadczenie usług przez Billon Solutions sp. z o.o. polega również na prowadzeniu trójstronnego schematu płatniczego w rozumieniu art. 2 pkt 26a ustawy o usługach płatniczych, podlegającego nadzorowi Prezesa NBP zgodnie z art. 14 ust. 2 tej ustawy. Tym samym z dniem 7 kwietnia 2020 r., schemat płatniczy Billon został objęty bieżącym nadzorem Prezesa NBP oraz umieszczony na liście schematów płatniczych upublicznionej na stronie internetowej NBP.

Ponadto, w I półroczu 2020 r. przeprowadzono ocenę, planowanych przez Mastercard Europe S.A., zmian w zakresie zasad funkcjonowania schematu płatniczego Mastercard, tj. udostępnieniu usługi umożliwiającej

¹⁶⁵ trójstronny schemat płatniczy (w tym trójstronny system kart płatniczych) to schemat płatniczy, w ramach którego wydawanie instrumentów płatniczych oraz usługa *acquiringu* są świadczone przez podmiot prowadzący schemat.

¹⁶⁶ unijny schemat płatniczy (w tym trójstronny oraz czterostronny schemat płatniczy) to schemat płatniczy, którego zasady funkcjonowania na terytorium Polski zostały poddane ocenie przez odpowiedni organ nadzoru państwa członkowskiego innego niż Polska lub odpowiedni organ Unii Europejskiej.

¹⁶⁷ Dz. Urz. UE L 13 z 18.01.2018, s. 1.

realizację płatności ratalnych za nabywane towary lub usługi w punkcie sprzedaży¹⁶⁸, a obejmujących swoim zasięgiem terytorialnym również inne niż Polska rynki, na których schemat płatniczy Mastercard funkcjonuje. W wyniku dokonanej oceny zmian stwierdzono, iż nie budzą one zastrzeżeń w zakresie bezpieczeństwa i sprawności funkcjonowania.

Działania nadzorcze w przedmiotowym okresie dotyczyły także oceny zmian w zasad funkcjonowania schematu płatniczego Visa Europe, obejmujących rynek europejski (w tym terytorium Polski), polegających na wprowadzeniu:

- 1) tzw. floor limits, czyli wartości transakcji płatniczej, powyżej której należy dokonać jej autoryzacji w trybie online,
- 2) opłat dla wydawców oraz acquirersów za naruszenie zasad związanych z zarządzaniem ryzykiem w ramach schematu płatniczego Visa Europe oraz
- 3) obowiązku zapewnienia silnego uwierzytelnienia klienta oraz wdrożenia przez wydawców do dnia 14 marca 2020 r. protokołu 3-DS w wersji 2.1.0 oraz do dnia 14 września 2020 r. protokołu 3-DS w wersji 2.2.0.

W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że powyższe zmiany nie budzą zastrzeżeń, zarówno co do zgodności z przepisami prawa polskiego, jak również co do bezpieczeństwa i sprawności funkcjonowania schematu płatniczego.

Wobec wybuchu epidemii wirusa SARS-CoV-2 rozpoczęto również cykliczną weryfikację działań podjętych przez organizacje płatnicze prowadzące nadzorowane przez Prezesa NBP schematy płatnicze, mających na celu ograniczenia ryzyka związanego z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2. W tym celu zwrócono się do organizacji płatniczych o potwierdzenie odpowiedniego przygotowania do niezakłóconego funkcjonowania w warunkach epidemii oraz do zapewnienia ciągłości działania w sytuacji dalszego wzrostu zakażeń. Z odpowiedzi przekazanych przez ankietowane podmioty wynikało, że podjęte działania są wystarczające do zapewnienia stabilnego i bezpiecznego funkcjonowania nadzorowanych schematów płatniczych.

Pozostałe działania nadzorcze w I półroczu 2020 r. polegały przede wszystkim na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania schematów płatniczych z wykorzystaniem informacji i danych statystycznych otrzymanych od organizacji płatniczych zarządzających schematami płatniczymi.

9.3. Działania w zakresie wydawania przez Prezesa NBP opinii ws. krajowych instytucji płatniczych

Na mocy art. 60 ust. 3 ustawy o usługach płatniczych Prezes NBP wydaje opinie w zakresie usługi płatniczej, wymienionej w art. 3 ust. 1 pkt 5 tej ustawy (usługa *acquiringu*), którą planuje świadczyć podmiot ubiegający się o uzyskanie zezwolenia KNF na działalność w charakterze krajowej instytucji płatniczej. W tym celu KNF, zgodnie z art. 61a ustawy o usługach płatniczych, przekazuje Prezesowi NBP kopię wniosku i dokumentacji złożonych przez wnioskodawcę.

¹⁶⁸ Z usługi mogą korzystać posiadacze kart debetowych oraz kredytowych, wydawanych w ramach schematu płatniczego „Mastercard”. Liczba rat regulowanych za nabywane towary lub usługi uzależniona jest od wyboru użytkownika oraz warunków określonych przez wydawcę karty płatniczej.

Działania prowadzone przez Prezesa NBP w zakresie opiniowania wniosków podmiotów, ubiegających się o wydanie zezwolenia KNF na świadczenie usługi *acquiringu* w charakterze krajowej instytucji płatniczej mają na celu ocenę wniosku pod kątem zgodności z prawem oraz zapewnienia bezpieczeństwa i sprawności planowanego świadczenia usługi płatniczej.

W I półroczu 2020 r. KNF przekazała jeden wniosek, złożony przez Diviti sp. z o.o., w celu wydania przez Prezesa NBP opinii o której mowa w art. 61a ustawy o usługach płatniczych, wskutek czego zostało wszczęte postępowanie o wydanie przez Prezesa NBP opinii w sprawie świadczenia usługi *acquiringu*. Postępowanie przed Prezesem NBP jest w toku.

9.4. Działania w zakresie nadzoru nad systemami rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych

9.4.1. Wydawanie opinii

Podstawą prawną wydawania opinii przez Prezesa NBP jest art. 50 ust. 2 w związku z art. 68h ust. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. z 2020 r. poz. 89 ze zm.). Zgodnie z tymi przepisami zatwierdzenie regulaminu i jego zmian, w zakresie wskazanym w art. 50 ust. 4 pkt 1, 4-5, 11, 12 i 14 oraz art. 45h ust. 4 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi następuje po zasięgnięciu opinii Prezesa Narodowego Banku Polskiego.

W I półroczu 2020 r. Prezes NBP wydał jedną opinię w sprawie wniosku KDPW S.A. dotyczącego wprowadzenia zmian w Regulaminie KDPW polegających w szczególności na wprowadzeniu zasad zawierania umowy o rejestrację oraz wprowadzaniu do depozytu akcji, które nie spełniają żadnej z dotychczasowych przesłanek ich obowiązkowej dematerializacji, przewidzianych w ww. ustawie o obrocie instrumentami finansowymi. Przedmiotowe zmiany wynikają z regulacji zawartych w ustawie z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1798). Przepisy wyżej wymienionej ustawy (w szczególności art. 1 pkt 7 ustawy zmieniającej) znoszą dokumentową formę akcji i wprowadzają m.in. obowiązek rejestrowania akcji w rejestrze akcjonariuszy prowadzonym przez podmiot uprawniony do prowadzenia rachunków papierów wartościowych albo w depozycie papierów wartościowych prowadzonym przez KDPW S.A.

9.4.2. Pozostałe działania

W I półroczu 2020 r. pozostałe działania nadzorcze dotyczące systemów rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych koncentrowały się na czynnym udziale w pracach legislacyjnych, o których mowa w rozdziale 8, oraz polegały na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania nadzorowanych systemów i schematów, w tym na analizowaniu informacji o zaistniałych incydentach.

Ponadto, w związku z wejściem w życie w styczniu 2020 r. regulacji rozporządzenia EMIR 2.2 wprowadzających zmiany w procedurach nadzorczych dotyczących CCP, przedstawiciel NBP uczestniczył w pracach dwóch komitetów ESMA, tj. Komitetu Nadzorczego CCP i Komitetu ds. Polityki CCP, które zajmowały się m.in. sprawdzeniem przygotowania CCP do działań w okresie epidemii wirusa SARS-CoV-2

i przygotowywaniem projektów aktów wykonawczych, które mają zostać wydane w związku z wejściem w życie rozporządzenia EMIR 2.2.

W I połowie 2020 r. zostały przeprowadzone testy warunków skrajnych systemu SORBNET2 dotyczące ryzyka utraty płynności w oparciu o dane z I połowy 2019 r., w wyniku których nie stwierdzono istotnych przesłanek świadczących o braku wystarczającej płynności potrzebnej do regulowania zobowiązań uczestników systemu.

9.5. Działania w zakresie bezpieczeństwa i odporności cybernetycznej infrastruktury rynku płatniczego

W I półroczu 2020 r. została zakończona druga edycja badania ankietowego dotyczącego odporności cybernetycznej, zgodnie z najnowszymi wytycznymi Europejskiego Banku Centralnego. Przedmiotowe badanie dotyczyło: systemowo ważnych systemów płatności, tj. systemu SORBNET2, którego operatorem jest NBP, i systemu Elixir, którego operatorem jest Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A., istotnego systemu płatności detalicznych Euro Elixir – jedyne w Polsce, w którym prowadzone są rozliczenia zleceń płatniczych nominowanych w euro (którego operatorem jest również Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.), systemu rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4, którego operatorem jest NBP, a także – w uzgodnieniu z Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego – systemów rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych, prowadzonych odpowiednio przez KDPW S.A. i KDPW_CCP S.A. W wyniku powyższego badania sformułowano wnioski dotyczące klasyfikacji ocenianych systemów oraz przyporządkowano im wynikające z dokonanej oceny profile i określono dalsze zalecenia.

W wyniku wniosków sformułowanych po zakończeniu drugiej edycji badania ankietowego, a także w związku z przyjęciem przez Zarząd NBP w październiku 2019 r. zmian w *Polityce sprawowania przez Narodowy Bank Polski nadzoru systemowego w zakresie systemu płatniczego*, polegających na uzupełnieniu stosowanych standardów nadzorczych o wytyczne w zakresie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni, rozpoczęto ocenę zgodności systemowo ważnego systemu płatności SORBNET2 pod kątem realizacji wymogów wynikających z *Wymagań nadzorczych w zakresie odporności cybernetycznej dla infrastruktur rynku finansowego*¹⁶⁹.

Ocena działań nadzorczych w I półroczu 2020 r.

W omawianym okresie działania nadzorcze koncentrowały się głównie na wykonywaniu ustawowych zadań Prezesa NBP i polegały na ocenie systemów płatności, schematów płatniczych, systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych, a także na bieżącym monitorowaniu funkcjonowania nadzorowanej infrastruktury, w tym – w dużej części – na analizowaniu informacji otrzymywanych od operatorów systemów płatności, systemów rozrachunku papierów wartościowych oraz systemów rozliczeń papierów wartościowych, a także od organizacji płatniczych prowadzących schematy.

¹⁶⁹ Wymagania nadzorcze w zakresie odporności cybernetycznej dla infrastruktur rynku finansowego

<https://www.nbp.pl/systemplatniczy/nadzor/Wymagania-nadzorcze-wz-odpornosci-cybernetycznej.pdf>;

Cyber resilience oversight expectations for financial market infrastructures (CROE)
https://www.ecb.europa.eu/paym/pdf/cons/cyberresilience/Cyber_resilience_oversight_expectations_for_financial_market_infrastructures.pdf

W ramach sprawowanego przez Prezesa NBP nadzoru systemowego, Prezes NBP podjął również działania nadzorcze polegające na monitorowaniu funkcjonowania systemów płatności i schematów płatniczych w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2 oraz zwrócił się do podmiotów prowadzących systemy płatności i schematy płatnicze o potwierdzenie odpowiedniego przygotowania do niezakłóconego funkcjonowania w warunkach ww. epidemii oraz do zapewnienia ciągłości działania w sytuacji jej dalszego rozprzestrzeniania się.

Należy wskazać, iż zakres i intensywność działań nadzorczych, pomimo wykonywania w okresie od marca do maja 2020 r. pracy częściowo zdalnie¹⁷⁰, nie odbiegały znacząco od wcześniej podejmowanych działań. Działania te miały u swej podstawy potrzebę zapewnienia zgodnego z prawem oraz sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania nadzorowanej infrastruktury i w związku z tym należy je ocenić pozytywnie.

Nadzorowane systemy płatności, schematy płatnicze i systemy rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych w Polsce w analizowanym okresie funkcjonowały stabilnie, nie generując zagrożeń w kontekście bezpieczeństwa i sprawności, a także świadczonych przez nie usług.

¹⁷⁰ W okresie od marca do maja 2020 r., podejmowanie działań nadzorczych było utrudnione z uwagi na obowiązek świadczenia pracy w formie zdalnej. Taki stan rzeczy był podyktowany polityką ograniczania ryzyka zarażenia pracowników NBP wirusem SARS-CoV-2.

10. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego

10.1. Analiza NBP pt. „Dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów płatności – analiza wybranych aspektów prawnych”

Brak dostępu do systemów wyznaczonych od pewnego czasu jest sygnalizowany przez polskich niebankowych dostawców usług płatniczych jako jedna z przeszkód prawnych w rozwoju polskiego sektora FinTech. W tym kontekście należy wskazać, że w pierwszej połowie 2020 r. wznowiono prace Zespołu ds. innowacji finansowych działającego przy Urzędzie Komisji Nadzoru Finansowego, w ramach którego ponownie poruszono to zagadnienie. Propozycja ujęcia takiej przeszkody w pracach Zespołu została podniesiona przez Polską Organizację Niebankowych Instytucji Płatności - Związek Pracodawców (PONIP), który postuluje dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów wyznaczonych.

W minionym półroczu NBP przygotował materiał „Dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych – analiza wybranych aspektów prawnych”. Na posiedzeniu w dniu 30 czerwca 2020 r. z materiałem tym zapoznała się Rada ds. Systemu Płatniczego.

Kwestia dostępu niebankowych dostawców usług płatniczych, a więc głównie instytucji pieniądza elektronicznego oraz instytucji płatniczych, do systemów płatności, powinna być rozważana na gruncie dwóch oddzielnych zakresów pojęciowych, tj. w odniesieniu do tzw. systemów wyznaczonych, oraz w odniesieniu do pozostałych systemów płatności, o których mowa w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami¹⁷¹. Wyznaczonymi systemami płatności nazywa się te systemy płatności, które, ze względu na swoje znaczenie, zostały przez państwa członkowskie objęte zakresem zastosowania dyrektywy SFD¹⁷² i które zostały zgłoszone przez te kraje do Europejskiego Urzędu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych (ESMA – *European Securities and Markets Authority*) jako systemy wyznaczone. W polskich realiach prawnych wyznaczone systemy płatności to systemy, o których mowa w art. 15 ww. ustawy o ostateczności rozrachunku, tj. systemy płatności prowadzone przez NBP oraz systemy wskazane w rozporządzeniu Ministra Finansów¹⁷³, w których istnieje tzw. ryzyko systemowe, tj. ryzyko wystąpienia sytuacji, w której niewywiązanie się z zobowiązań przez uczestnika systemu może spowodować niewywiązanie się z zobowiązań przez innego uczestnika lub uczestników tego systemu.

Należy podkreślić, że zgodnie z przepisami, różny jest katalog podmiotów, które mogą być uczestnikami systemów płatności wyznaczonych i niewyznaczonych. Katalog ten został określony w art. 2 lit. f dyrektywy SFD i odpowiednio w art. 1 ust. 1 pkt 5-9 ustawy o ostateczności rozrachunku. W tym kontekście trzeba zwrócić uwagę, że w odniesieniu do niewyznaczonych systemów płatności *explicite* dopuszczono

¹⁷¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz. U. z 2019 r. poz. 212).

¹⁷² Dyrektywa 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. U. UE L 166 z 11.06.1998, str. 45 – 50, z późn. zm.).

¹⁷³ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 czerwca 2016 r. w sprawie określenia systemów, w których istnieje ryzyko systemowe (Dz. U. poz. 873).

uczestnictwo w tych systemach instytucji pieniądza elektronicznego oraz instytucji płatniczych (zob. art. 1 ust. 1 pkt 5 lit. 1 ustawy), podczas gdy w odniesieniu do wyznaczonych systemów płatności w ustawie odzwierciedlony został katalog podmiotów zawarty w art. 2 lit. f dyrektywy SFD, który – poza jednym, teoretycznie możliwym wyjątkiem¹⁷⁴ – nie dopuszcza instytucji pieniądza elektronicznego oraz instytucji płatniczych do uczestnictwa w takich systemach.

Niemniej jednak, pomimo jasnych w tym zakresie przepisów dyrektywy SFD, w ramach kilku systemów płatności funkcjonujących w niektórych krajach UE dopuszczono obsługę zleceń płatniczych pochodzących od podmiotów niebankowych. Dotyczy to m.in. następujących systemów płatności: STEP2¹⁷⁵ (w ramach którego świadczone są usługi SCT¹⁷⁶, SDD Core¹⁷⁷ oraz SDD B2B¹⁷⁸), RT1¹⁷⁹ czy CENTROLINK¹⁸⁰. Trzeba jednak zaznaczyć, że w przypadku niektórych systemów zastosowano zabieg prawny, polegający na tym, że podmiotów takich w dokumentacji prawnej nie nazywa się uczestnikami (bezpośrednimi lub pośrednimi), ale kwalifikuje się je inaczej (np. jako Reachable BICs, Addressable PSP, ABIC holders), w niektórych przypadkach wprost wskazując w regułach systemów, że podmioty te nie są uczestnikami (np. CENTROLINK). Doprowadziło to do niejednorodnej implementacji dyrektywy SFD w różnych krajach UE.

Warto wobec tego zaznaczyć, że bez zmiany ww. przepisów dyrektywy SFD, która została implementowana do ustawy o ostateczności rozrachunku, wydaje się, że obecnie brak jest możliwości przyjęcia takich przepisów prawa krajowego, które zapewniłyby możliwość formalnego bezpośredniego uczestnictwa niebankowych dostawców usług płatniczych w wyznaczonych systemach płatności.

Nie ma natomiast przeszkód prawnych, które mogłyby wynikać z przepisów dyrektywy SFD oraz przepisów ustawy o ostateczności rozrachunku, jeśli chodzi o dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do niewyznaczonych systemów płatności w Polsce. Przepisy PSD2 (art. 35) oraz ustawy o usługach płatniczych (art. 9) stanowią o dopuszczalności (pod pewnymi warunkami) niebankowych dostawców usług płatniczych do takich systemów. Zatem, jeśli nie zachodzą negatywne przesłanki opisane w ustawie o usługach płatniczych¹⁸¹, w postaci np. ryzyka systemowego, to reguły takich systemów mogą dopuszczać uczestnictwo takich podmiotów. Systemy płatności, kwalifikowane jako systemy niewyznaczone w Polsce, to Express Elixir, BlueCash, BLIK i Krajowy System Rozliczeń. Warto jednak wspomnieć, że reguły dotyczące dostosowywania płynności uczestników w systemie Express Elixir zostały oparte o rachunki prowadzone w systemie SORBNET2, co sprawia, że uczestnictwo bezpośrednio niebankowych dostawców usług płatniczych w systemie Express Elixir w praktyce nie jest możliwe. Natomiast w odniesieniu do pozostałych z wymienionych systemów niewyznaczonych brak jest podobnych barier, zatem jak się wydaje, dostawcy niebankowi mogą uczestniczyć w tych systemach.

¹⁷⁴ Teoretycznie można założyć, że operator systemu, który również może być jego uczestnikiem, będzie instytucją pieniądza elektronicznego lub instytucją płatniczą.

¹⁷⁵ STEP2 – paneuropejski detaliczny system płatności, prowadzony przez EBA Clearing. W ramach tego systemu funkcjonują usługi SCT (SEPA Credit Transfer), SDD Core (SEPA Direct Debit Core), SDD B2B (SEPA Direct Debit B2B).

¹⁷⁶ SCT – SEPA Credit Transfer – polecenie przelewu SEPA.

¹⁷⁷ SDD Core – SEPA Direct Debit Core – polecenie zapłaty w euro dla klientów indywidualnych.

¹⁷⁸ SDD B2B – SEPA Direct Debit B2B – polecenie zapłaty w euro dla klientów biznesowych.

¹⁷⁹ System RT1 – paneuropejski detaliczny system płatności natychmiastowych przeznaczony do rozliczania tzw. natychmiastowych poleceń przelewu SEPA (instant SEPA credit transfers).

¹⁸⁰ System CENTROLINK – detaliczny system płatności, prowadzony przez Bank Litwy.

¹⁸¹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2020 r. poz. 794).

Zapewnienie dostępu niebankowym dostawcom usług płatniczych do systemów wyznaczonych niesie ze sobą szereg ryzyk, w szczególności ryzyko prawne oraz zwiększenie ryzyka systemowego z uwagi na pewne ograniczenia w możliwościach szybkiego pozyskiwania płynności przez te podmioty w porównaniu do banków. Ewentualne dopuszczenie w Polsce, gdyby nawet pominąć ryzyko prawne w postaci niezgodności z dyrektywą SFD, wymagałoby zatem postawienia tym podmiotom wymogów w celu spełnienia podstawowej przesłanki w postaci zapewnienia odpowiedniej stabilności finansowej uczestników systemu, co mogłoby w rzeczywistości przerastać realne możliwości tych podmiotów i w konsekwencji mogłoby się okazać, że albo żadna, albo tylko kilka instytucji płatniczych skorzystałoby z takiego dostępu. Jednakże, abstrahując od kwestii potencjalnego ryzyka niezgodności z dyrektywą SFD (ewentualne obchodzenie przepisów), przyjęcie ryzyka prawnego i finansowego przez NBP z tytułu zapewnienia takiego dostępu w chwili obecnej, jak się wydaje, nie znajduje pełnego uzasadnienia w świetle konstytucyjnych i ustawowych kompetencji NBP.

Warto dodać, że NBP będzie uczestniczyć w ewentualnych dalszych pracach unijnych podejmowanych w zakresie regulowania działalności dostawców usług płatniczych, jak również ich ewentualnego dostępu do systemów płatności.

Niezależnie od powyższego, należy zwrócić uwagę na postępujące w UE tendencje do tworzenia ram prawnych umożliwiających dostęp niebankowych dostawców usług płatniczych do systemów wyznaczonych (w różnej formie tego dostępu, tj. dostępu bezpośredniego, pośredniego lub dostępu nieopartego na formalnym uczestnictwie w systemie). Należy zatem liczyć się z tym, że również na rynku polskim – na skutek spodziewanych działań legislacyjnych prawodawcy unijnego lub różnego rodzaju inicjatyw rynkowych – w nieodległej przyszłości może dojść do otwarcia dostępu do wyznaczonych systemów płatności dla niebankowych dostawców usług płatniczych.

10.2. Badanie pt. „Sytuacje, w których przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego”¹⁸²

W marcu 2020 r. została przeprowadzona przez firmę Kantar na zlecenie KIR i Związku Banków Polskich (ZBP) trzecia edycja badania pt. „Sytuacje, w których przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego”. Badanie zostało zrealizowane w ramach cyklicznego projektu badawczego ZBP pod nazwą – „Badanie reputacji polskiego sektora bankowego” na reprezentatywnej, 1009-osobowej, ogólnopolskiej próbie Polaków w wieku 15 lat i więcej, w tym pracowników banków. Wśród respondentów 52% stanowiły kobiety, zaś 48% stanowili mężczyźni. Jeśli chodzi o strukturę wiekową, to 29% ankietowanych było w wieku powyżej 60 lat, 19% należało do przedziału 30-39 lat, a 17% do przedziału 40-49 lat. Najwięcej respondentów (35%) jako miejsce zamieszkania wskazało wieś, 13% miasto do 20 tys. mieszkańców, zaś 12% miasto od 21 do 50 tys. mieszkańców. 41% miało średnie wykształcenie, a 34% zawodowe. Ankietowanym zadano następujące pytanie: *W jakich sytuacjach Pani(a) zdaniem najbardziej przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego, czyli takiego, który trafia na rachunek odbiorcy w innym banku w ciągu kilku sekund? W badaniu wykorzystano metodę CAPI (Computer Assisted Personal Interview),*

¹⁸² Przy opracowaniu informacji wykorzystano zestawienie z wyników badania przeprowadzonego przez Kantar na zlecenie KIR i Związku Banków Polskich pt. „Sytuacje, w których przydaje się możliwość realizacji przelewu natychmiastowego” oraz informacje opublikowane na stronie internetowej www.kir.pl

polegającą na przeprowadzeniu bezpośredniego wywiadu w domach respondentów przy wykorzystaniu laptopa, na którym zapisywane są udzielone odpowiedzi.

Wyniki przeprowadzonego badania wskazują, że najwięcej respondentów (35%) uważa, że przelew natychmiastowy powinien być stosowany w sytuacji, gdy chcemy mieć pewność, że pieniądze niezwłocznie trafią na konto odbiorcy. W porównaniu z ubiegłym rokiem grupa osób deklarujących takie oczekiwanie wzrosła o 4 p.p. Dla 31% badanych przelewy natychmiastowe są natomiast przydatne przede wszystkim do opłacania rachunków „na ostatnią chwilę”. Również 31% badanych wskazało, że wykorzystuje tę formę do uregulowania ważnych i pilnych płatności na rzecz administracji publicznej. W dalszej kolejności respondenci wymienili spłatę rat kredytu, pożyczki lub karty kredytowej (18%). Potrzebę skorzystania z przelewu natychmiastowego w sytuacji zakupów na dużą kwotę, za które nie chcemy płacić gotówką, zadeklarowało podobnie jak w poprzedniej edycji badania 14% ankietowanych. W stosunku do zeszłorocznego badania zmalała o 6 p.p. (z 36% do 30%) liczba osób twierdzących, że przelew natychmiastowy powinien być standardem i powinien być stosowany w każdej sytuacji.

10.3. Badanie pt. „Zachowania finansowe w czasach koronawirusa – obrót bezgotówkowy”

Badanie zostało przeprowadzone w okresie 20-24 marca 2020 r., a wyniki z badania zostały opracowane przez Profesor dr. hab. Dominikę Maison z Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego¹⁸³.

Badanie zostało zrealizowane metodą CAWI (Computer Assisted Web Interview) za pomocą ogólnopolskiego panelu badawczego „Ariadna” (panel prowadzony przez firmę Ogólnopolski Panel Badawczy Spółka z o.o. z siedzibą w Warszawie), na ogólnopolskiej próbie kwotowo-losowej, reprezentatywnej pod względem: płci, wieku, wielkości i miejsca zamieszkania. Wielkość próby badawczej: N=1031.

Badanie miało na celu obserwację zachowań finansowych Polaków w czasie pandemii COVID-19, szczególnie w obszarze obrotu bezgotówkowego.

Z badania wynika, że 85% respondentów zadeklarowało, że zdarza się im płacić za usługi i towary za pomocą kart płatniczych lub innych metod bezgotówkowych. Z kolei 75% respondentów, posiadających karty płatnicze, zadeklarowało, że częściej płaci kartą niż gotówką (raczej częściej (23%), zdecydowanie częściej (52%)).

Ponadto wyniki badania wskazują, że 40% respondentów zadeklarowało, że w związku z wybuchem epidemii koronawirusa zmieniło w okresie ostatnich dwóch tygodni swoje zwyczaje płatnicze z obawy przed zachorowaniem i rzadziej płaciło gotówką (częściej kobiety (46%) niż mężczyźni (34%); najczęściej osoby w wieku powyżej 55 lat (48%); częściej osoby, które zdecydowanie boją się zakażenia koronawirusem (58%) niż pozostali).

Ponadto, badanie wykazało, że 74% respondentów posiadających karty płatnicze zadeklarowało, że ogólnie częściej płaci zbliżeniowo niż z użyciem PIN (raczej częściej (33%), zdecydowanie częściej (41%)), a 32%

¹⁸³ <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/pandemia-nie-zmieni-naszyc-zachowan-konsumpcyjnych/>

respondentów posiadających karty płatnicze stwierdziło, że w związku z występującą epidemią i obawą przed zarażeniem, zwiększyło częstotliwość korzystanie z form płatności zbliżeniowych niż przed epidemią. Zwiększenie częstotliwości płacenia kartami zbliżeniowymi widzimy w grupie osób powyżej 55 lat (40%) i tych, którzy najbardziej się boją zarażenia koronawirusem (46%).

Powyższe dane wskazują, że zagrożenie koronawirusem miało i może mieć wpływ na różne obszary zachowań konsumentów, w tym również na zmianę sposobu realizowania płatności.

10.4. Badanie pt. „Zwyczaje płatnicze Polaków w roku 2019”

Badanie zostało zrealizowane przez firmę POLASIK Research na zlecenie Fundacji Polska Bezgotówkowa jako drugi etap tzw. panelu konsumenckiego (pierwszy etap dotyczył 2018 r.)¹⁸⁴. Wywiady zostały wykonane pod koniec 2019 r. przez agencję KANTAR TNS metodą telefoniczną CATI na reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie kwotowo-losowej (1000 respondentów).

Wyniki badania wskazują na spadek udziału gotówki w realizacji płatności detalicznych z 57% w 2018 r. do 54% w 2019 r. Wśród płatności bezgotówkowych dokonanych w fizycznych punktach sprzedaży w 2019 r. najlichniesze były transakcje z wykorzystaniem kart płatniczych – 39%. W dalszej kolejności znalazły się płatności mobilne NFC – 3% oraz pozostałe dostępne metody płatności (BLIK, przelewy, aplikacje i inne) – 4%. Respondenci ocenili kartę płatniczą jako najwygodniejszą metodę płatności (88% wskazań), wyjątkowo szybką (92%) i bezpieczną (66%). W porównaniu z 2018 r. odnotowany został istotny (19%) przyrost liczby transakcji dokonywanych na terminalach EFT-POS z udziałem kart płatniczych i płatności mobilnych NFC. Znaczenie tych ostatnich wzrosło szczególnie w branżach takich jak super- i hipermarkety oraz małe sklepy spożywcze, a także rozrywka, kultura i sport. Z kolei najwięcej płatności gotówkowych (nawet 70% ogółu transakcji) realizowanych było przez podmioty świadczące usługi w domu oraz świadczących usługi medyczne. W porównaniu z kartą płatniczą, gotówka została podobnie oceniona przez ankietowanych w zakresie bezpieczeństwa płatności (70% wskazań), a jednocześnie została ona wyżej oceniona w zakresie zapewnienia skutecznej kontroli finansów gospodarstwa domowego (84%).

10.5. Badanie pt. „Wpływ pandemii COVID-19 na zwyczaje płatnicze konsumentów”

Badanie zostało zrealizowane przez firmę POLASIK Research na zlecenie Fundacji Polska Bezgotówkowa w połowie maja 2020 r.¹⁸⁵. Wywiady zostały wykonane przez agencję KANTAR TNS metodą telefoniczną CATI na grupie 440 respondentów, którymi były osoby zamieszkałe w Polsce, w wieku od 18 do 75 lat.

Odpowiedzi uzyskane w badaniu wskazują na zmianę formy dokonywania płatności w sklepach stacjonarnych przez 48% respondentów. 39% badanych stwierdziła, że podczas pandemii COVID-19 częściej płaciła w sklepach stacjonarnych bezgotówkowo, ale w przypadku 9% ankietowanych okazało się, że płacili oni gotówką częściej niż przed pandemią. Zmiana zwyczajów płatniczych w kierunku bezgotówkowych instrumentów płatniczych była bardziej popularna wśród kobiet (42% częściej płaci bezgotówkowo) niż mężczyzn (35%), częściej wśród osób młodych (53% w grupie 18-24 lata i 42% w grupie 25-34 lata) niż

¹⁸⁴ Najważniejsze wnioski z badania, przygotowywanego w I połowie 2020 r., zostały zamieszczone w „Raporcie Specjalnym: Polska Bezgotówkowa” opublikowanym w Miesięczniku Finansowym Bank z lipca 2020 r.

¹⁸⁵ j.w.

starszych (31% wśród osób w wieku 45 lat lub wyżej). Głównym powodem takiej zmiany, zdaniem autorów badania, była chęć minimalizacji ryzyka zarażenia się koronawirusem (mniejsze ryzyko zwłaszcza w przypadku płatności zbliżeniowych kartą i płatności mobilnych). Badanie pokazało, że 28% ankietowanych obawiało się zarażenia koronawirusem na skutek korzystania z gotówki w sklepie stacjonarnym (przy 50% ankietowanych niewyrażających takiej obawy). Największą grupą respondentów, którzy w okresie pandemii zaczęli częściej płacić gotówką, były osoby starsze. 24% ankietowanych z grupy wiekowej 61-75 lat w ten sposób zmieniło swoje zwyczaje płatnicze. Autorzy badania wyjaśniają przypadek częstszego płacenia gotówką tym, że po wprowadzeniu obostrzeń konsumenci wypłacali gotówkę z bankomatów w skali większej niż przed pandemią (14% respondentów), część natomiast jeszcze wcześniej zgromadziła większe oszczędności w gotówce i w czasie pandemii zaczęła je wydawać na zakupy. Badanie objęło również pytanie o utrzymanie sposobów płatności z czasu pandemii po jej zakończeniu. Wśród osób, które zadeklarowały zmianę zwyczajów płatniczych i zaczęły częściej płacić bezgotówkowo, 65% gotowych było pozostać przy tej formie płatności po zakończeniu pandemii, zaś 33% ankietowanych, którzy nie zmienili swoich zwyczajów płatniczych w czasie pandemii, wskazało, że po jej zakończeniu będzie częściej płacić bezgotówkowo.

10.6. Raport ZBP - InfoSenior 2020

Raport ZBP – InfoSenior 2020¹⁸⁶ został opublikowany w styczniu 2020 r. na podstawie wyników badania przeprowadzonego w grudniu 2019 r. przez firmę Pollster na zlecenie Warszawskiego Instytutu Bankowości (WIB). Badanie zostało przeprowadzone na grupie 500 osób powyżej 65 roku życia (z uwzględnieniem reprezentacji z podziałem na wielkość miejscowości, województwa i wykształcenia) i miało na celu analizę sytuacji społeczno-ekonomicznej polskich seniorów. W badaniu respondenci zostali zapytani m.in. o zwyczaje finansowe, rodzaje usług i produktów finansowych z których korzystają oraz problemy w codziennym kontakcie z bankami.

Z badania wynika, że seniorzy coraz chętniej korzystają z usług bankowych. Najbardziej popularnym produktem bankowym jest rachunek osobisty i karta płatnicza – posiada je 88% respondentów. Bardzo częste korzystanie z karty płatniczej (kilka razy w tygodniu) deklaruje 70% badanych, częste (co najmniej raz w tygodniu) - 18%, a czasami (kilka razy w miesiącu) - 9%. Coraz częściej seniorzy deklarują także zarządzanie swoimi finansami poprzez bankowość elektroniczną lub aplikacje mobilne (80%). Produkty oszczędnościowe, takie jak konta oszczędnościowe i lokaty, posiada odpowiednio 51% i 30% polskich seniorów. Znacznie mniej respondentów posiada kredyty gotówkowe i pożyczki (28%) oraz kredyty hipoteczne (6%).

Wyniki badania wskazują również, że większości seniorów (59%) korzystanie z bankowości nie sprawia problemów. Natomiast wśród aspektów wskazywanych jako stwarzające problemy znalazły się: niedostateczna oferta produktów dedykowanych osobom starszym (16%), skomplikowany język używany przez pracowników banków i/lub skomplikowany język umów (15%), odległość do najbliższego oddziału (14%), dostosowanie oddziału i obsługi bankowej do potrzeb osób starszych (8%) oraz korzystanie z bankowości internetowej lub mobilnej (6%).

¹⁸⁶ Źródło: https://zbp.pl/getmedia/76a9cdd8-a2da-4195-b5e1-b9d5f2c5adc0/ZBP_InfoSenior_2020_POPR4

W raporcie zamieszczono również dane Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z których wynika, że podstawowym źródłem utrzymania dla większości seniorów jest emerytura, która w ponad 73% przekazywana jest przelewem na rachunek płatniczy (10 lat temu z takiej możliwości korzystał jedynie co drugi emeryt).

Wyniki badania przeprowadzonego na zlecenie WIB wskazują, że aż 89% osób powyżej 65 roku życia deklaruje samowystarczalność finansową, co stanowi wzrost o 3 p.p. w stosunku do podobnego badania z grudnia 2018 r. 45% seniorów wspomaga finansowo swoje rodziny (od czasu do czasu – 30%, regularnie mniejszymi kwotami – 12%, regularnie większymi kwotami – 3%). Odsetek seniorów deklarujących oczekiwanie wsparcia finansowego ze strony rodziny w przypadku większych wydatków spadł z 12% w 2018 r. do 9% w 2019 r. (regularnego wsparcia oczekuje 2% respondentów).

W raporcie zamieszczono również dane z opracowania „Pensions at a Glance 2019” przygotowanego przez OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) dotyczące prognozowanej stopa zastąpienia w wybranych krajach, w tym w Polsce, dla osób, które w 2019 roku rozpoczynały pracę (przy założeniu stałego i pełnego zatrudnienia) oraz porady dla seniorów dotyczące bezpiecznego korzystania z usług bankowych.

10.7. Badanie pt. „Polacy otwarci na biometrię w płatnościach”

W maju 2020 r. Visa opublikowała wyniki badań, które wskazują, iż 62% polskich konsumentów gotowych jest korzystać z biometrycznych metod uwierzytelnienia płatności zamiast posługiwać się hasłem lub kodem PIN¹⁸⁷. Polscy konsumenci uważają biometryczne metody uwierzytelniania płatności za szybsze (73%) i łatwiejsze (76%) od tych wykorzystujących tradycyjne zabezpieczenia. Jako główne zalety biometrycznych metod uwierzytelniania konsumenci wymieniają między innymi brak konieczności zapamiętywania wielu haseł i kodów PIN (46%) i zwiększone bezpieczeństwo (40%). Badania podkreślają, jak istotne są te kwestie: co dziesiąty kupujący online w Polsce używa tego samego hasła do wszystkich swoich kont, co może narazić go na wiele ataków w sytuacji uzyskania hasła przez hakera, zaś 55% użytkowników kart zdarzyło się zrezygnować z zakupu online z powodu zapomnianego hasła.

Rozpatrując różne sposoby biometrycznego uwierzytelniania, 92% badanych uważa, że najbezpieczniejszą formą uwierzytelniania płatności jest rozpoznawanie odcisków palców, 89% wskazuje natomiast na skanowanie oka.

Temat biometrycznych metod zabezpieczeń płatności jest szczególnie ważny ze względu na dyrektywę PSD2 regulującą rynek usług płatniczych, która wprowadza wymagania dotyczące silnego uwierzytelnienia klienta (SCA). Uwierzytelnianie biometryczne na zarejestrowanym urządzeniu z dostępem do internetu jest uznawane za metodę spełniającą warunki silnego uwierzytelnienia.

¹⁸⁷ Badanie zostało przeprowadzone przez Agencję Fabrizio Ward, LLC na zlecenie Visa w lipcu 2019 roku metodą dobrowolnej ankiety internetowej. Grupę badanych stanowiło 1000 Polaków powyżej 18 roku życia będących posiadaczami kart kredytowych. <https://www.visa.pl/o-korporacji-visa/newsroom/press-releases.3000359.html>

Wykaz stosowanych skrótów

- AFT** - *Account Funding Transaction* - transakcja finansowania konta w ramach usługi Visa Direct
- AISP** - *Account Information Service Provider* - dostawca usługi dostępu do rachunku płatniczego
- AMI-Pay** - *Advisory Group on Market Infrastructures for Payments* - grupa doradcza, która wspomaga Eurosystem w promowaniu sprawnego działania infrastruktury rynków finansowych, ułatwiając aktywny dialog z uczestnikami rynku i operatorami infrastruktury rynków finansowych w celu wspierania integracji rynku finansowego w dziedzinie płatności oraz doradzania w zakresie infrastruktury rynkowej zarządzanej przez Eurosystem i powiązanych z nią projektów
- AML** - *anti-money laundering* – przeciwdziałanie praniu pieniędzy
- API** - *Application Programming Interface* – interfejs dostępowy
- ARM** - *Approved Reporting Mechanism* - zatwierdzony mechanizm sprawozdawczy; usługa ARM polega na przekazywaniu do organu nadzoru informacji o szczegółach transakcji zawieranych w obrocie instrumentami finansowymi, w imieniu podmiotów, na które obowiązek dokonywania takich zgłoszeń nakłada rozporządzenie (UE) nr 600/2014 (MiFIR)
- ARO** - *Asset Recovery Office* - biuro ds. odzyskiwania mienia (pojęcie występujące w dyrektywie 2019/1153 ustanawiającej zasady ułatwiające korzystanie z informacji finansowych i innych informacji w celu zapobiegania niektórym przestępstwom, ich wykrywania, prowadzenia dochodzeń w ich sprawie lub ich ścigania oraz uchylającej decyzję Rady 2000/642/WSiSW)
- ASPSP** - *Account Servicing Payment Service Provider* – dostawca prowadzący rachunek płatniczy, najczęściej bank
- BUP** – Biuro Usług Publicznych
- B2B** - *Business to Business* - relacje występujące między dwoma lub więcej przedsiębiorstwami
- B2C** - *Business to Consumer* - relacje występujące między przedsiębiorstwami a klientami indywidualnymi
- CATI** - *Computer-Assisted Telephone Interview*- wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny
- CAWI** - *Computer-Assisted Web Interview*- wspomagany komputerowo wywiad za pośrednictwem strony internetowej
- CCP** - *Central Counterparty* - partner centralny, tj. podmiot, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących
- CCPRR** - projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) w sprawie ram prawnych na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP
- CDPW** – Centralny Depozyt Papierów Wartościowych
- CIT** - *Cash In Transit* – firmy transportujące gotówkę
- CNP** - *Card Not Present* – bez fizycznej obecności karty
- CPMI** - *Committee on Payments and Market Infrastructures* – Komitet ds. Płatności i Infrastruktur Rynkowych w Banu Rozrachunków Międzynarodowych
- CROE** - *Cyber Resilience Oversight Expectations for Financial Market Infrastructures* - Wymagania nadzorcze w zakresie odporności cybernetycznej dla infrastruktur rynku finansowego
- CSDR** - *Central Securities Depositories Regulation* - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych oraz zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012
- DCA** - *Dedicated Cash Accounts* – Dedykowane Rachunki Pieniężne, otwierane na platformie T2S (T2S DCA) lub platformie TIPS (TIPS DCA)

- DCC** – *dynamic currency conversion* – dynamiczne przeliczanie walut
- DES** – Departament Emisyjno-Skarbcowy NBP
- DSP** – Departament Systemu Płatniczego NBP
- EACHA** – *European Automated Clearing House Association* - Europejskie Stowarzyszenie Izb Rozliczeniowych
- EBA** – *European Banking Authority* - Europejski Urząd Nadzoru Bankowego
- EBC** – Europejski Bank Centralny
- ECONS** – *Enhanced Contingency Solution* - moduł awaryjny systemu TARGET2 dedykowany dla obsługi wyłącznie płatności krytycznych i uczestników krytycznych
- EMIR** – *European Market Infrastructure Regulation* – Rozporządzenie w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji
- EMV** – *Europay, Mastercard, Visa* – standard określający specyfikację techniczną dla obrotu kartowego, z wykorzystaniem kart elektronicznych z mikroprocesorem
- ESMA** - *European Securities and Markets Authority* - Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych
- EUA/EUAA** – European Union Allowances/European Union Aviation Allowances - uprawnienia do emisji zwykle (EUA) /uprawnienia do emisji dla lotnictwa (EUAA)
- FCA** - Financial Conduct Authority - Urząd Nadzoru Finansowego w Wielkiej Brytanii
- FGI** - *Focus Group Interview* - zogniskowany wywiad grupowy, metoda badawcza wykorzystywana w badaniach jakościowych
- FIS** - Fidelity National Information Services, Inc.
- FRA** - Forward Rate Agreement - kontrakt na przyszłą stopę procentową, instrument pochodny będący rodzajem kontraktów forward
- GPW** – Giełda Papierów Wartościowych
- GUS** – Główny Urząd Statystyczny
- G2C** – *Government to Citizen* - relacje występujące między administracją a obywatelami
- IBIS** - internetowy panel Kantar Millward Brown do prowadzenia badań ankietowych
- IOSCO** - International Organization of Securities Commissions - Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych
- IRGiT S.A.** – Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych S.A.
- IRGiT SRF** – system rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez IRGiT S.A.
- IRS** - *Interest Rate Swap* - swap stopy procentowej – kontrakt wymiany płatności odsetkowych, instrument pochodny, będący przedmiotem obrotu na rynku międzybankowym
- ISO** – International Organization for Standardization - Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna
- KDPW S.A.** – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.
- KDPW_CCP S.A.** – izba rozliczeniowa prowadząca działalność w zakresie rozliczania transakcji zawieranych na krajowym rynku finansowym, posiadająca status kontrahenta centralnego (CCP), który z chwilą przyjęcia transakcji do rozliczenia wstępuje w prawa i obowiązki pierwotnych stron transakcji, stając się kupującym dla każdego sprzedającego i sprzedającym dla każdego kupującego
- KE** – Komisja Europejska
- KGI AMI-Pay** – Krajowa Grupa Interesariuszy AMI-Pay – grupa powołana w celu wspierania grupy AMI-Pay, funkcjonująca pod auspicjami Związku Banków Polskich. W marcu 2018 r. zastąpiła Krajową Grupę Użytkowników TARGET2
- KGU SORBNET2** – Krajowa Grupa Użytkowników SORBNET2

- KIP** - Krajowa Instytucja Płatnicza
- KIR** – Krajowa Izba Rozliczeniowa
- KNF** – Komisja Nadzoru Finansowego
- KSF-M** – Komitet Stabilności Finansowej w zakresie nadzoru makroostrożnościowego
- KSKOK** – Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa
- KSR** - Krajowy System Rozliczeń prowadzony przez First Data Polska S.A.
- MF** – Ministerstwo Finansów
- MIC** - *Market Identifier Code* – kody używane przez GPW S.A. w celu ułatwienia prawidłowego raportowania transakcji zgodnie z regulacjami MiFIR/MiFID II
- MiFID** – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE
- MiFIR** - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 600/2014 z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniające rozporządzenie (EU) nr 648/2012
- MIP** – Mała Instytucja Płatnicza
- MIPC** - Market Infrastructure and Payments Committee - Komitet ds. Infrastruktury Rynkowej i Płatności w Europejskim Banku Centralnym
- MMS2** – Moduł monitorujący system SORBNET2 – aplikacja udostępniana przez NBP uczestnikom systemu SORBNET2 umożliwiająca monitorowanie zleceń i zarządzanie rachunkiem
- MOTO** - Mail Order/Telephone Order - transakcje dokonywane przez e-mail lub/i telefon
- MO/TO/IO** - Mail Order/Telephone Order/Internet Order – transakcje dokonywane przez e-mail, telefon lub internet
- NBP** – Narodowy Bank Polski
- NFC** - *Near Field Communication* – krótkozasięgowy, wysokoczęstotliwościowy, radiowy standard komunikacji pozwalający na bezprzewodową wymianę danych
- OCT** - Original Credit Transaction - pierwotna transakcja kredytowa w ramach usługi Visa Direct
- OECD** - Organisation for Economic Cooperation and Development – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
- PKB** - Produkt Krajowy Brutto
- POS** – *point of sale* – punkt handlowo-usługowy
- p.p.** – punkt procentowy
- PSD2** - Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE
- PISP** – Payment Initiation Service Provider - dostawca usługi inicjowania transakcji płatniczej
- PSP** – Polski Standard Płatności
- PSU** – *Payment Service User* – użytkownik usługi płatniczej
- P2P** – *person-to-person* – płatność (transakcja) dokonywana pomiędzy osobami fizycznymi
- RP** - Rzeczpospolita Polska
- RPW** – Rejestr Papierów Wartościowych funkcjonujący do dnia 12 kwietnia 2015 r.
- RTGS** – *Real Time Gross Settlement* - rozrachunek brutto w czasie rzeczywistym
- RTS** – *Regulatory Technical Standards* – regulacyjne standardy techniczne w formie rozporządzeń lub decyzji Komisji Europejskiej mające charakter wyłącznie techniczny
- SCA** - *Strong Customer Authentication* – silne uwierzytelnianie klienta
- SCT** – SEPA Credit Transfer (polecenie przelewu w standardzie SEPA)

SDD – SEPA Direct Debit (polecenie zapłaty w standardzie SEPA)

SDD Core – SEPA Direct Debit Core – polecenie zapłaty w euro dla klientów indywidualnych

SDD B2B – SEPA Direct Debit B2B – polecenie zapłaty w euro dla klientów biznesowych

SEPA – Single Euro Payment Area - Jednolity Obszar Płatności w Euro

SFD - Dyrektywa 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych

SIM - *Subscriber Identity Module* - plastikowa karta chipowa z wbudowaną pamięcią i mikroprocesorem

SKARBNET4 – system rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez NBP funkcjonujący od dnia 13 kwietnia 2015 r.

SKOK – Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa

SMS – Short Message Service

SORBNET – System Obsługi Rachunków Banków – wersja sieciowa, polski system RTGS dla płatności w złotych, funkcjonujący do dnia 9 czerwca 2013 r.

SORBNET2 – polski system RTGS dla płatności w złotych, funkcjonujący od dnia 10 czerwca 2013 r.

SORBNET-EURO – polski system RTGS dla płatności w euro, funkcjonujący do dnia 18 listopada 2011 r.

STEP2 – paneuropejski detaliczny system płatności, prowadzony przez EBA Clearing w ramach którego funkcjonują usługi SCT (SEPA Credit Transfer), SDD Core (SEPA Direct Debit Core), SDD B2B (SEPA Direct Debit B2B)

SWIFT – *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication* - Stowarzyszenie na Rzecz Światowej Międzybankowej Telekomunikacji Finansowej

System CENTROLink – detaliczny system płatności, prowadzony przez Bank Litwy

System RT1 – paneuropejski detaliczny system płatności natychmiastowych przeznaczony do rozliczania tzw. natychmiastowych poleceń przelewu SEPA (instant SEPA credit transfers)

TARGET2 - *Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System* – transeuropejski zautomatyzowany błyskawiczny system rozrachunku brutto w czasie rzeczywistym

TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2

TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

TGE - Towarowa Giełda Energii

TIPS - *TARGET Instant Payment Settlement* – usługa rozrachunku płatności natychmiastowych w euro w systemie TARGET2

T2S – TARGET2-Securities – paneuropejska platforma rozrachunku papierów wartościowych

UE – Unia Europejska

UOKiK - Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

U2A – User-to-Application – forma dostępu uczestnika do modułu monitorującego systemu SORBNET2 (MMS2) z wykorzystaniem przeglądarki internetowej

VAN – Virtual Account Number

WHO - World Health Organization - Światowa Organizacja Zdrowia

WIBOR - Warsaw Interbank Offered Rate

ZBP - Związek Banków Polskich

Spis schematów

Schemat nr 1. Podział uczestników systemu płatniczego	37
Schemat nr 2. Rola NBP w systemie płatniczym	37

Spis wykresów

Wykres nr 1. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w latach 2012-2020 (w mld zł).....	18
Wykres nr 2. Porównanie wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w pierwszej połowie 2019 r. i w pierwszej połowie 2020 r.	18
Wykres nr 3. Wartość banknotów i monet pobranych z NBP w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tymi samymi okresami poprzednich lat (w mld zł).....	20
Wykres nr 4. Struktura nominalowa liczby banknotów pobranych z NBP w okresie 12 marca – 30 maja 2020 r.	21
Wykres nr 5. Struktura nominalowa wartości banknotów pobranych z NBP w okresie 12 marca – 30 maja 2020 r. (w mln zł).....	22
Wykres nr 6. Wartość banknotów i monet odprowadzonych do NBP w okresie w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tymi samymi okresami poprzednich lat (w mld zł)	23
Wykres nr 7. Liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w tys. sztuk)	42
Wykres nr 8. Wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w bln zł).....	42
Wykres nr 9. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020	43
Wykres nr 10. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie SORBNET i SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2003 – 2020 (w mln zł).....	43
Wykres nr 11. Liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.) (w tys. sztuk)	47
Wykres nr 12. Średnia dzienna liczba zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.)	47
Wykres nr 13. Wartość zleceń w euro zrealizowanych w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.) (w mld euro)	48
Wykres nr 14. Średnia wartość jednego zlecenia w euro w kolejnych półroczach w latach 2005 – 2020 w systemach SORBNET-EURO (od 7 marca 2005 r. do 18 listopada 2011 r.) i TARGET2-NBP (od 19 maja 2008 r.).....	48
Wykres nr 15. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w mln sztuk).....	51
Wykres nr 16. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. zł).....	52
Wykres nr 17. Średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie Euro Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. sztuk)	54
Wykres nr 18. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Euro Elixir w kolejnych półroczach od 2006 r. (w tys. euro).....	54

Wykres nr 19. Procentowy udział wartości obrotów realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje	56
Wykres nr 20. Procentowy udział liczby transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje	56
Wykres nr 21. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie Express Elixir w kolejnych półroczach od 2012 r.	57
Wykres nr 22. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie Express Elixir w kolejnych półroczach od 2012 r. (w zł).....	58
Wykres nr 23. Udział zleceń rozliczanych w godzinach funkcjonowania systemu Express Elixir w kolejnych pięciu ostatnich półroczach od I półrocza 2018 r.....	59
Wykres nr 24. Udział zleceń rozliczanych w poszczególnych dniach tygodnia w systemie Express Elixir w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.....	59
Wykres nr 25. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie BlueCash w kolejnych półroczach od 2013 r.	62
Wykres nr 26. Średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanego w systemie BlueCash w kolejnych półroczach od 2013 r. (w zł).....	62
Wykres nr 27. Udział zleceń rozliczanych w różnych godzinach funkcjonowania systemu BlueCash w kolejnych pięciu okresach półrocznych od I półrocza 2018 r.....	63
Wykres nr 28. Udział zleceń rozliczanych w poszczególnych dniach tygodnia w systemie BlueCash w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.....	63
Wykres nr 29. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie BLIK w kolejnych okresach półrocznych od 2015 r.	66
Wykres nr 30. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie BLIK w kolejnych okresach półrocznych od 2015 r. (w zł)	66
Wykres nr 31. Liczba zleceń w systemie BLIK w poszczególnych dniach tygodnia w kolejnych trzech półroczach od I półrocza 2019 r.	67
Wykres nr 32. Udział poszczególnych typów transakcji przeprowadzonych w systemie BLIK w I półroczu 2020 r.....	68
Wykres nr 33. Liczba urządzeń akceptujących w systemie BLIK na koniec ostatnich trzech półroczy od I półrocza 2019 r.	69
Wykres nr 34. Średnia dzienna liczba zleceń w systemie KSR na przestrzeni kolejnych półroczy od I półrocza 2017 r.....	71
Wykres nr 35. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w systemie KSR na przestrzeni kolejnych półroczy od I półrocza 2017 r. (w zł)	72
Wykres nr 36. Liczba zleceń w systemie KSR w poszczególnych dniach tygodnia na przestrzeni ostatnich trzech półroczy od I półrocza 2019 r.	72
Wykres nr 37. Liczba oraz udział % transakcji gotówkowych i bezgotówkowych przeprowadzonych w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	73
Wykres nr 38. Wartość (w mld zł) oraz udział % transakcji gotówkowych i bezgotówkowych przeprowadzonych w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.....	73
Wykres nr 39. Średnia dzienna liczba realizowanych zleceń w systemach płatności w I półroczu 2020 r.	75
Wykres nr 40. Średnia wartość zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w I półroczu 2020 r. (dla celów porównawczych wartość na wykresie została wyrażona w walucie krajowej, przy przeliczeniu zastosowano kurs średnioważony NBP).....	76
Wykres nr 41. Liczba transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. w latach 2015–2020	79

Wykres nr 42. Wartość transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP S.A. w latach 2015–2020	79
Wykres nr 43. Liczba operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w latach 2015–2020	82
Wykres nr 44. Wartość operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW S.A. w latach 2015–2020	82
Wykres nr 45. Liczba transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przetworzonych w latach 2015–2020	83
Wykres nr 46. Wartość transakcji bonami skarbowymi i bonami pieniężnymi NBP przetworzonych w latach 2015–2020	84
Wykres nr 47. Liczba punktów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013 – 2020	89
Wykres nr 48. Liczba transakcji rejestrowanych przez firmy przyjmujące wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013-2020	90
Wykres nr 49. Wartość wpłat na rachunki bankowe zrealizowanych za pośrednictwem punktów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe w latach 2013 – 2020	90
Wykres nr 50. Liczba przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski w latach 2013 – 2020	92
Wykres nr 51. Wartość przekazów pieniężnych otrzymanych z zagranicy za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne do Polski w latach 2013 – 2020 (w mln zł)	92
Wykres nr 52. Liczba transakcji płatniczych zrealizowanych w schematach płatniczych w kolejnych półroczach od 2017 r. (w mld szt.)	94
Wykres nr 53. Wartość transakcji płatniczych zrealizowanych w schematach płatniczych w kolejnych półroczach od 2017 r. (w mld zł)	94
Wykres nr 54. Liczba bankomatów oraz wpłatomatów na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2010 r. ...	96
Wykres nr 55. Liczba transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz udział wypłat gotówki w kolejnych półroczach od I półrocza 2010 r. (w mln)	97
Wykres nr 56. Wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz udział wypłat gotówki w kolejnych półroczach od czerwca 2010 r. (w mld zł)	98
Wykres nr 57. Średnia wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach oraz średnia wartość wypłaty gotówki w kolejnych półroczach od czerwca 2010 r. (w zł)	99
Wykres nr 58. Średnia dzienna liczba transakcji wypłat gotówkowych w bankomatach w poszczególnych półroczach w latach 2010 - 2020 (w mln)	99
Wykres nr 59. Średnia dzienna wartość wypłat gotówkowych w bankomatach w poszczególnych półroczach w latach 2010-2020 (w mln zł)	100
Wykres nr 60. Liczba akceptantów działających w Polsce na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.	101
Wykres nr 61. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale POS na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.	102
Wykres nr 62. Liczba terminali POS na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.	102
Wykres nr 63. Liczba transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od 2008 r.	103
Wykres nr 64. Wartość transakcji kartowych w terminalach POS w kolejnych półroczach od 2008 r.	104
Wykres nr 65. Liczba punktów sprzedaży w sieci Internet na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.	104
Wykres nr 66. Liczba transakcji sprzedaży w internecie z wykorzystaniem karty płatniczej na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.	105

Wykres nr 67. Wartość transakcji sprzedaży w internecie na rynku polskim na koniec kolejnych półroczy od 2008 r.....	106
Wykres nr 68. Liczba (w tys.) punktów handlowo-usługowych udostępniających wypłaty sklepowe - <i>cash back</i> w kolejnych półroczach od 2010 r.....	107
Wykres nr 69. Liczba (w mln szt.) wypłat sklepowych (ang. <i>cash back</i>) w kolejnych półroczach od 2008 r.	108
Wykres nr 70. Wartość (w mln zł) wypłat sklepowych (ang. <i>cash back</i>) w kolejnych półroczach od 2008 r.	108
Wykres nr 71. Średnia wartość (w zł) transakcji <i>cash back</i> w kolejnych półroczach od 2008 r.	109
Wykres nr 72. Liczba rachunków bieżących rozliczeniowych osób fizycznych prowadzonych przez banki (w mln) w okresie czerwiec 2006 r. – czerwiec 2020 r.	110
Wykres nr 73. Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym w okresie czerwiec 2006 r.– czerwiec 2020 r.....	111
Wykres nr 74. Liczba kart płatniczych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od 2011 r.....	113
Wykres nr 75. Liczba kart kredytowych w Polsce na koniec kolejnych okresów półrocznych od 2014 r.....	114
Wykres nr 76. Struktura wydanych kart w podziale na karty debetowe, kredytowe, obciążeniowe i przedpłacone na koniec I półrocza 2015 r. oraz I półrocza 2020 r.	114
Wykres nr 77. Liczba wyemitowanych kart zbliżeniowych oraz udział kart zbliżeniowych w liczbie wszystkich kart płatniczych na koniec kolejnych półroczy od czerwca 2015 r.	115
Wykres nr 78. Udział transakcji zbliżeniowych w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonanych kartami w na terytorium RP w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r.	116
Wykres nr 79. Udział transakcji zbliżeniowych w wartości transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych kartami na terytorium RP w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r.	116
Wykres nr 80. Liczba terminali POS przystosowanych do akceptacji kart zbliżeniowych na koniec kolejnych półroczy od 2010 r.....	117
Wykres nr 81. Średnia dzienna liczba (w mln szt.) transakcji bezgotówkowych zrealizowanych kartami zbliżeniowymi od II półrocza 2015 r. oraz procentowy wskaźnik zmiany w porównaniu do poprzedzającego półrocza.....	118
Wykres nr 82. Średnia wartość pojedynczej transakcji zbliżeniowej w kolejnych półroczach od II półrocza 2015 r. (w zł)	118
Wykres nr 83. Liczba transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od II półrocza 2011 r.....	119
Wykres nr 84. Wartość transakcji dokonywanych kartami w kolejnych półroczach od II półrocza 2011 r.	120
Wykres nr 85. Liczba transakcji bezgotówkowych oraz ich udział procentowy w stosunku do wszystkich transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w kolejnych okresach półrocznych od II półrocza 2013 r.	121
Wykres nr 86. Wartość bezgotówkowych transakcji kartami oraz ich udział procentowy w stosunku do wszystkich transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w kolejnych okresach półrocznych od II półrocza 2013 r.	121
Wykres nr 87. Średnia wartość pojedynczej transakcji bezgotówkowej przeprowadzonej przy użyciu karty płatniczej w kolejnych okresach półrocznych od 2011 r.....	122
Wykres nr 88. Liczba poleceń przelewu w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2010 r.....	123
Wykres nr 89. Liczba poleceń zapłaty w Polsce realizowanych w okresach półrocznych od I półrocza 2010 r.	124
Wykres nr 90. Liczba oszustw wg banków i agentów rozliczeniowych w latach 2011 – 2020	134

Wykres nr 91. Liczba operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych – dane od banków	135
Wykres nr 92. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według liczby w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków	135
Wykres nr 93. Struktura operacji oszukańczych dokonanych na terytorium RP oraz poza terytorium RP według liczby w II półroczu 2019 oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków.....	136
Wykres nr 94. Wartość operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 w podziale na rodzaje operacji oszukańczych (w zł) – dane od banków ..	137
Wykres nr 95. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków.....	137
Wykres nr 96. Struktura operacji oszukańczych dokonanych na terytorium RP oraz poza terytorium RP według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od banków.....	138
Wykres nr 97. Liczba operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 – dane od agentów rozliczeniowych	139
Wykres nr 98. Struktura operacji oszukańczych dokonanych instrumentami wydanymi na terytorium RP oraz poza terytorium RP według liczby w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od agentów ..	139
Wykres nr 99. Wartość operacji oszukańczych z wykorzystaniem kart płatniczych w poszczególnych półroczach w latach 2011 – 2020 – dane od agentów rozliczeniowych	140
Wykres nr 100. Struktura operacji oszukańczych dokonanych instrumentami wydanymi na terytorium RP oraz poza terytorium RP według wartości w II półroczu 2019 r. oraz I półroczu 2020 r. – dane od agentów	140
Wykres nr 101. Wielkość pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w latach 2013-2020 (w mld zł).....	143
Wykres nr 102. Udział wielkości pieniądza gotówkowego w obiegu (poza kasami banków) w M1 w latach 2013-2020 (w %).....	144
Wykres nr 103. Wielkość depozytów na żądanie gospodarstw domowych w latach 2013 - 2020 (w mld zł)	145
Wykres nr 104. Udział depozytów na żądanie gospodarstw domowych w M1 w latach 2013 - 2020 (w %).....	146

Spis tabel

Tabela nr 1. Wartość banknotów i monet pobranych z NBP w okresie marzec – maj 2020 r. w porównaniu z tym samym okresem poprzedniego roku (w mln zł)	19
Tabela nr 2. Wartość banknotów i monet odprowadzonych do NBP w okresie marzec – maj 2020 r. w stosunku do tych samych okresów poprzedniego roku (w mln zł).....	22
Tabela nr 3. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2020 r. i II półroczu 2019 r.	44
Tabela nr 4. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2020 r. i II półroczu 2019 r.	44
Tabela nr 5. Porównanie liczby zleceń zrealizowanych w systemie TARGET2-NBP w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.	49
Tabela nr 6. Porównanie wartości zleceń zrealizowanych w systemie TARGET2-NBP w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.	49
Tabela nr 7. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	52
Tabela nr 8. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Euro Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I kwartale 2020 r.	55
Tabela nr 9. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	60
Tabela nr 10. Porównanie liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie BlueCash w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	64
Tabela nr 11. Wartość i liczba zleceń w systemie BLIK w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	69
Tabela nr 12. Wartość i liczba zleceń w systemie KSR w II półroczu 2019 r. oraz w I półroczu 2020 r.	74
Tabela nr 13. Porównanie średniej dziennej liczby realizowanych zleceń w systemach płatności w II półroczu 2019 r. i w I półroczu 2020 r.	77
Tabela nr 14. Porównanie średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w II półroczu 2019 r. i w I półroczu 2020 r.	77
Tabela nr 15. Liczba banków, SKOK-ów, placówek Poczty Polskiej oraz pośredników finansowych przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe wg stanu na koniec grudnia 2019 r. i czerwca 2020 r.	88
Tabela nr 16. Liczba podmiotów przyjmujących wpłaty na rachunki bankowe, liczba i wartość wpłat dokonanych w latach 2013 – 2020.	89
Tabela nr 17. Przekazy pieniężne zrealizowane w obrocie międzynarodowym w latach 2013 – 2020.	91
Tabela nr 18. Porównanie liczby i wartości transakcji płatniczych w schematach płatniczych w II półroczu 2019 r. i I półroczu 2020 r.	95
Tabela nr 19. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2010-2020	112

www.nbp.pl

